

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

AB – KOSOVA İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE TÜYSÜZ

KOCAELİ-2016

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

AB – KOSOVA İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE TÜYSÜZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. İRFAN KAYA ÜLGER

KOCAELİ-2016

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

AB – KOSOVA İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Emre TÜYSÜZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 01.06.2016-2016/11

Jüri Başkanı: Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger (İmza)

İrfan Kaya Ülger

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ertan Efeğil (İmza)

Ertan Efeğil

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Gökçen Yavaş (İmza)

KOCAELİ-2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar	xi
GİRİŞ	12
I. BÖLÜM: KAVRAMSAL TEORİK ÇERÇEVE	17
I. 1. Yumuşak Güç Kavramı	17
I. 2. Yumuşak Güç Uygulamaları ve Kaynakları	21
I. 3. Avrupa Birliği'nin Yumuşak Gücü	24
II. BÖLÜM: KOSOVA TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	26
II. 1. KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	26
II. 1. 1. Jeopolitik Konumu ve Önemi	26
II. 1. 2. Nüfusu ve Etnik, Dini ve Kültürel Yapısı	28
II. 1. 3. Tarihsel Süreçte Kosova	29
II. 1. 3. 1. Yugoslavya Öncesi Dönem	29
II. 1. 3. 2. Yugoslavya Sonrası Dönem	35
II. 1. 3. 3. Yugoslavya'nın Dağılması ve Kosova Sorunu	40
II. 2. KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ	45
II. 2. 1. Siyasi Direniş Aşaması: İbrahim Rugova Hareketi	45
II. 2. 1. 1. Kosova'nın Erken Bağımsızlık Kararına AB Tepkisi	47
II. 2. 2. Silahlı Mücadele Aşaması: UÇK'nın Faaliyete Geçmesi	48
II. 2. 3. Temas Grubu ve Ramboulliet Görüşmeleri	50
II. 2. 4. NATO Müdahalesi ve KFOR	52
II. 2. 5. Kosova'da UNMIK Yönetimi	55
II. 2. 5. 1. Nihai Statünün Belirlenme Süreci ve Martti Ahtisari Planı	59
II. 2. 6. Kosova'nın Bağımsızlık İlanı	62

III. BÖLÜM: AB’NİN BALKAN POLİTİKASI.....	64
III. 1. AB YOLUNDA BATI BALKANLAR	64
III. 1. 1. Güvenlik Perspektifinden AB’nin Balkan Politikası	69
III. 1. 2. Genişleme Perspektifinden AB’nin Balkan Politikası.....	74
III. 1. 2. 1. Royaumont Süreci	77
III. 1. 2. 2. Batı Balkanlar Stratejisi ve İstikrar Paktı.....	78
III. 1. 2. 3. Bölgesel Yaklaşım.....	79
III. 1. 2. 4. İstikrar ve Ortaklık Süreci	81
III. 1. 2. 4. A. İstikrar ve Ortaklık Süreci Yapısı ve Fonksiyonu.....	82
III. 1. 2. 4. A. 1. İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları.....	83
III. 1. 2. 4. A. 2. Tek Yanlı Dış Ticaret Ödünleri.....	86
III. 1. 2. 4. A. 3. Ekonomik ve Mali Yardımlar	87
III. 1. 2. 4. B. İstikrar ve Ortaklık Sürecini Geliştiren Zirveler	90
III. 1. 3. Vizesiz Seyahat Perspektifinden AB’nin Balkan Politikası	92
IV. BÖLÜM: AB-KOSOVA İLİŞKİLERİ	94
IV. 1. AB-KOSOVA İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ VE BUGÜNÜ	94
IV. 1. 1. Kosova Krizi Karşısında AB’nin Yaklaşımı.....	96
IV. 1. 2. Kosova’nın Statüsünün Belirlenmesi Sürecinde AB’nin Politikası	99
IV. 1. 3. Bağımsızlık İlanından Sonra AB-Kosova İlişkileri	104
IV. 1. 3. 1. Ekonomik İlişkiler: Teknik ve Mali Yardımlar	106
IV. 1. 3. 2. Siyasi İlişkiler: Kosova’da AB Kurumları	110
IV. 1. 3. 2. a. Kosova Hukuk Misyonu-EULEX	111
IV. 1. 3. 2. b. Kosova Avrupa Birliği Ofisi	114
IV. 1. 3. 3. İstikrar ve Ortaklık Süreci	116
IV. 1. 4. Kosova’nın AB Yolunda Engel: Kuzey Sorunu-Mitroviça	120
IV. 1. 5. AB-Kosova İlişkilerinin Bugünü.....	123
IV. 1. 6. AB’nin Sırbistan Politikası.....	126
IV. 1. 6. 1. Sırbistan’ın AB Yolculuğu: Tüm Yollar Lahey’den Geçer	127
IV. 1. 6. 2. Sırbistan’ın Tam Üyelik Başvurusu	130
IV. 1. 6. 3. AB Üyeliğinin Ön Şartı: Sırbistan’ın Kıbrıs’ı Kosova.....	134
IV. 1. 6. 4. AB Arbuluculuğunda Kosova ve Sırbistan Görüşmeleri	136
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	145
ÖZGEÇMİŞ	158

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

AB - KOSOVA İLİŞKİLERİ

ÖZET

Sırbistan'a bağlı özerk bölge statüsünde iken soykırım benzeri uygulamalara maruz kalan ve NATO müdahalesi ardından 8 yıl süreyle uluslararası toplum tarafından yönetilen Kosova, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Balkanlar'da siyasi istikrar ve düzenin devamı, Batı Balkanlar'daki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması ve Batı ile AB bütünleşmesini kolaylaştıracak faktörlerden biri de Kosova'nın AB'ye katılımıdır.

AB-Kosova ilişkilerinin incelendiği bu tezde, Kosova'nın bağımsızlıktan günümüze dış dünya ile ilişkileri ve özellikle AB bağlantısı analiz edilmiştir. Yeni devlet bir yandan uluslararası toplum tarafından tanınma mücadelesi verirken, öte yandan Avrupa bütünleşmesine dahil olma çabası içerisindedir. Kosova ile AB arasında en önemli sorunlardan birisi de AB üyesi 5 ülkenin Kosova'nın bağımsızlığını tanımamış olmasıdır.

Sırbistan'ın fanatik milliyetçilikten uzaklaşıp Batı ile entegrasyona yönelmesi ve Kosova'nın bağımsızlığını zımnen tanınması, AB'nin bölgeye yönelik politikaları ve gelecek perspektifi bakımından önemlidir. Kosova'nın gelecekte AB'ye katılımı, hem bölgede barış ve istikrara hem de Avrupa bütünleşmesine katkı sağlayacaktır.

Bu tezde esas itibarıyla Kosova ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlıkların çözülüp çözülemeyeceği ve Kosova'nın İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde AB'ye üye olup olamayacağı meselesi incelenmiştir. Tezin temel argümanı şudur: Kosova, 1 Ocak 2014 tarihinde İstikrar ve İşbirliği Antlaşması'na imza atarak üyelik yolunda tarihi bir dönemece geride bırakmıştır. Ne var ki, Belgrad yönetimi ile ikili sorunların kısa vadede çözüme kavuşması mümkün gözükmemektedir. Ama orta vadede aralarında Kosova'nın da bulunduğu Batı Balkanlar'ın AB ile bütünleşmesi bölgede barış ve istikrar için tek yol olarak gözükmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Batı Balkanlar, İstikrar ve Ortaklık Süreci, Kosova, Sırbistan

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

EU - KOSOVO RELATIONS

ABSTRACT

Kosovo while belonged under autonomous statue of Serbia, had exposed to genocide and similar applications, though had been managed 8 years by international community after NATO intervention and finally declared its independence on 17 February 2008. Kosovo's accession to the EU is one of the factors that will facilitate maintenance of political stability and order in the Balkans, to resolve disputes in the Western Balkans and integrate with EU.

In this thesis which examined the EU-Kosovo relations, were analyzed on Kosovo's relations with outside world and especially with EU connection from independence to today. This new state competes to be recognized by other states and on the hand struggles to become integrated in Europe. One of the most important issues between Kosovo and EU is that the five EU member states have not recognized the independence of country.

Serbia's depart from fanatic nationalism and its gravitation towards integration with West as well as its implicitly recognition of Kosovo's independence have importance on EU's future perspective and policies over the region. Kosovo's accession to the EU in future will contribute for peace and stability in the region and as well as European integration.

In this thesis virtually whether the disputes between Kosovo and Serbia will be resolved or not and Kosovo would be the member of the EU in the framework of the Stabilisation and Association Process was examined. The basic argument of this thesis is: Kosovo overtook a historical turning point with signing Stabilisation and Association Agreement on January 1, 2014. However, it is impossible to claim that mutual problem to be solved in short term with Belgrad administration. But in the midterm it is seen that the only way for peace and stability in the region depends on integration of Western Balkans including Kosovo with EU.

Key Words: European Union, Western Balkans, Stabilization and Association Process, Kosovo, Serbia

KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AGSP : Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası

AT : Avrupa Topluluğu

AVNOJ : Antifašisticko V(ij)ece Narodnog Oslobodenja Jugoslavije (Yugoslavya Anti-Faşist Halk Kurtuluş Konseyi)

BAB : Batı Avrupa Birliği

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

CARDS : Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability in the Balkans (Batı Balkanlar'da Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı)

CEFTA : Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması

COM : Commission (Komisyon)

COMECON : Council for Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi)

EAR : European Agency for Reconstruction (Yeniden Yapılandırma Avrupa Ajansı)

ECHO : European Commission Humanitarian Aid Organization (Avrupa Komisyonu İnsani Yardım Bürosu)

EUFOR : European Union Force (Avrupa Birliği Gücü)

EULEX : European Union Rule of Law Mission (Avrupa Birliği Hukuk Misyonu)

EUPM : European Union Police Mission (Avrupa Birliği Polis Misyonu)

EUPT Kosovo : European Union Planning Team Kosovo (AB Kosova Planlama Timi)

EUROPOL : European Police Office (Avrupa Polis Teşkilatı)

FYROM : Former Yugoslav Republic of Macedonia (Eski Yugoslav Makedon Cumhuriyeti)

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

ICTY : International Criminal Tribunal for crimes in former Yugoslavia (Eski Yugoslavya Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi)

ICO : International Civilian Organization (Uluslararası Sivil Yönetim)

IGC : Intergovernmental Conference (Hükümetlerarası Konferans)

IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IPA : Instrument for Pre-accession Assistance (Katılım Öncesi Yardım Aracı)

ISPA : Instrument for Structural Policies for Pre-accession

KFOR : Kosovo Force (Kosova Barış Gücü)

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

LDK : Lidhja Demokratike e Kosoves (Kosova Demokratik Birliği)

MDA : Merkezi ve Doğu Avrupa

MDAÜ : Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri

MFA : Macro-Financial Assistance (Makro - Mali Yardım Aracı)

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ODGP : Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

PHARE : Poland and Hungary Aid for Reconstruction the Economy (Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yeniden Yapılandırmak için Yardım Programı)

SAA : Stabilisation and Association Agreement (İstikrar ve Ortaklık Anlaşması)

SAP : Stabilisation and Association Process (İstikrar ve Ortaklık Süreci)

SANU : Srpska Akademija Nauka i Umetnosti (Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi)

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK : Sivil Toplum Kuruluğu

STM : Tracking Mechanism for Stabilisation-Association (İstikrar-Ortaklık İzleme Mekanizması)

TAIEX : Technical Assistance Information Exchange Office (Teknik Yardım ve Bilgi Değişim Ofisi)

TEU : Treaty on European Union (Avrupa Birliği Anlaşması)

TMK : Kosova Koruma Güçleri

UAD : Uluslararası Adalet Divanı

UÇK : Ushtria Çlirimtare e Kosovës (Kosova Kurtuluđu Ordusu)

UÇPMB: Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit (Preşevo, Medveda ve Bujanovac Kurtuluđu Ordusu)

UCM : Uluslararası Ceza Mahkemesi

USSM : Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi

UNCHR : United Nations Commission on Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu)

UNFPA : United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)

UNMIK : United Nations Interim Administration Mission In Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)

UNPROFOR : United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)

UNSC : United Nations Security Council (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)

YFC : Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

YSFC : Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

TABLÖLAR

- Tablo-1** Batı Balkan Ülkelerinin AB Üyelik Süreci
- Tablo-2** CARDS Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı
- Tablo-3** IPA-I Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı
- Tablo-4** IPA-II Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı
- Tablo-5** Kosova'nın AB Üyesi Ülkeler, Batı Balkan Ülkeleri ve Diğer Ülkeler ile Yapılan İthalat ve İhracatın Yıllara Göre Dağılımı (2005-2011)

GİRİŞ

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yıpranmış Avrupa'nın ortak değerler ve çıkarlar üzerine inşa edilmesiyle ulaşılmış dünyada başka örneği bulunmayan ulusüstü örgütlenme modeli olarak tanımlanmaktadır. Avrupa'da yaşanan büyük yıkımdan ders çıkaran Avrupa devletleri barış ve istikrarı kalıcı kılmak amacıyla bugün Avrupa Birliği (AB) adını alan tarihsel bir bütünleşme projesini gerçekleştirdiler. AB'nin kurulmasından bugüne kadar 1991–1999 yılları arasında eski Yugoslavya coğrafyasında yaşanan çatışmalar/savaşlar haricinde, Avrupa kıtasında hiçbir savaşın yaşanmaması bu projenin en büyük başarısı olarak görülebilir. Soğuk Savaş döneminde “Batılı değerler” çatısı altında ekonomik ve siyasi entegrasyonu geliştiren Avrupalılar, askeri açıdan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve bu ülkenin liderliğini yaptığı Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) tarafından da dış tehditlere karşı korunmuşlardır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesini işaret eden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılma sürecine girmesi, bütün uluslararası sistemi ve bu sistemin aktörlerini etkilediği gibi Avrupa bütünleşmesini de etkilemiştir. Bu süreçte Avrupa Topluluğu (AT) için 1987'de Tek Avrupa Senedi (TAS) ile ortak pazarın takvime bağlanması sonucunda 1992'de Maastricht Antlaşması'yla (MA) tek pazarın tamamlanması ile ekonomik bütünleşme tamamlanarak siyasi bütünleşme dönemi başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılması; 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Almanya'nın yeniden birleşmesi, Avrupa'nın birleşme sürecine yeni bir ivme katmıştır.

Kurulduğu tarihten beri ekonomik bütünleşmenin ardından siyasi birlik amacına ulaşmayı hedefleyen Avrupa Topluluğu, bu gelişmelerin ardından büyük bir fırsat yakalamıştır. Ancak aynı dönemde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılması, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Avrupa'daki en trajik olaylardan biri olmuştur. Yaklaşık elli yıllık barış döneminden sonra, on iki Batı Avrupa ülkesinin aralarındaki ekonomik ve siyasi işbirliğini; refah, demokrasi ve yakın entegrasyon şeklinde karakterize eden Avrupa Birliği'nin kurulması ile yeniden tanımladıkları sırada; savaş, Avrupa'nın güney – doğusunda yer alan Balkanlar'dan geri dönmüştür.

Balkanlar tarih boyunca, Eski Yunan ve Roma, Bizans, Osmanlı Türkiye'si ve Katolik Avrupa kültürlerinin örtüştüğü mozaik yansıyan görünümü ve Avrupa'nın denizler üzerinden adeta dünyaya açılan kapısı olması nedeniyle jeopolitik ve stratejik öneme sahip bir bölgedir. Bu perspektiften Balkan coğrafyasının tarihsel süreci, modern dünya siyasi tarihi açısından, üç ayrı döneme ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, Fransız İhtilali ve ihtilal sonrasında genelde Avrupa coğrafyasında, özelde ise Doğu Avrupa'ya doğru yayılan milliyetçilik akımlarının etkisidir. İkincisi, I. Dünya Savaşı ve savaş sonrası imparatorlukların dağılması neticesinde oluşmaya başlayan yeni siyasi konjonktür ve Balkanlar özelindeki derin etkileridir. Üçüncü dönem ise Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle sona eren Soğuk Savaş döneminin sonuçlarının Balkanlar'daki değişimin yönünü belirlemedeki etkisidir. (Yıldırım, 2008)

Tarihsel süreçte yaşanan dönüm noktalarının kavşağı olan Balkanlar, olumsuz bir imajın da sahibi olmuştur. Siyasi terminolojide *Balkanlaşma* deyimini yaratan metafor, söz konusu tarihi dönüm noktalarının getirdiği savaş, çatışma ve istikrarsızlık kavramlarının yerleşik hale gelmesi demektir. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın parçalanması döneminde yaşanan etnik çatışmalar, Balkanlaşma retorikini çağrıştırmakla kalmamış bunun da ötesine geçmiştir. Tarih boyunca toprak paylaşımı konusunda özellikle Kosova'nın aidiyeti için birbirlerine karşı kin ve nefret duyguları besleyen Arnavut ve Sırp, bu dönemde karşıt tezlerini en yüksek dozda dile getirmişlerdir. Belki de bu karşıtlığın Sırp'ların tek taraflı aşırı milliyetçi, tahakkümcü ve soykırıma varan uygulamalara dönüşmesi nedeniyle yaşanan savaş/çatışmalar neticesinde Avrupa kıtasının yanı başında, Yugoslavya'nın parçalanmasıyla yerine yeni devletler kurulmuştur.

Soğuk Savaş sonrası bölgede statükonun değişmesi üzerine nüfuz mücadelesi tekrar başlamış ve Balkanlar'da ortaya çıkan güç boşluğu, AB tarafından doldurmak istenmiştir. Buna karşın, bu dönemde ekonomik birliğe ulaşan ve siyasal birliğe ulaşma hedefi için çabalayan ancak bunun için dış politikada ortak hareket etmesi gereken üye ülkelerin kendi çıkarlarını ön planda tutması nedeniyle, söz konusu dönemde yeni kurulmuş olan ortak karar alma mekanizmasının işlevsiz kalması ve bütünleşmenin askeri güç olanaklarından yoksun olması, bu anlamda bir test alanı olan Balkanlar'da başarıyı getirmemiştir. Bu yüzden ki ilk denemelerinde

başarısız olan AB, bölgeyi ABD, Birleşmiş Milletler (BM), NATO gibi güçlere bırakmak durumunda kalmıştır. Bunun üzerine ortak dış ve güvenlik politikasında revizyonlar yapılmak suretiyle bu politikanın güçlendirme çabasına devam edildiyse de Balkan ülkeleriyle ilişkiler genişleme politikası kapsamında geliştirildi.

Balkan politikasını yeniden kurgulayan Avrupa Birliği, Balkan ülkeleriyle daha önce Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle kurduğu ilişkilere benzer bir ortaklık süreci başlatarak bölge ülkeleri için savaştan ve çatışmadan uzak, güvenli; işbirliğine dayalı istikrar ve barış içinde yaşanacak bir Avrupalı gelecek vaadi sundu. AB, bölgenin geleceğini şekillendirecek *Avrupa perpektifi* sayesinde bölge devletlerini doğrudan ve derinden etkilemeyi başardı. Bu çerçevede Balkan devletleri için geliştirilen İstikrar ve Ortaklık Süreci, esasen mikro milliyetçi krizlerin aşılmasında büyük bir umut oldu ve bölge ülkelerinin de Batı tipi ekonomik ve siyasi modeli benimsemeleri, Balkanlar'da AB dönemini başlattı. Özellikle AB'nin çatışma sonrası bölgenin normalleşmesi için yürütülen faaliyetlerde öncü olması, bölgesel işbirliğini teşvik etmesi, teknik ve mali yardımlarla ekonomik kalkınma ve işbirliğini geliştirmesi ile nihayet üyelik teşvikinin sağladığı siyasal dönüşümün başarısı, AB'nin çok etkili bir *Yumuşak Güç* olduğunu gösterdi.

Uluslararası ilişkiler literatürünün yeni kavramlarından olan yumuşak güç, şiddete başvurmadan bir ülkenin başka bir ülkede imaj oluşturması ve istediğini yaptırması olarak tanımlanmaktadır. (Ülger, 2013: 120) Bu kapsamda AB'nin yumuşak gücü, genişleme kapsamında Avrupalılaştırma modelinin uygulanması ve muhataplar tarafından kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Buna göre *Avrupalılaştırma*; demokrasi, eşitlik, insan haklarına saygı, özgürlük gibi unsurların ortak paydaya dönüştürülmesidir. Avrupalı kimliğe dönüşümü gerektiren bu yönetim modelinin yayılmasıyla birlikte gelen/gelecek olan ekonomik refah, kalkınma bölgede işbirliğini artırarak barışçı bir bölgesel pratiğin gelişeceği öngörülmektedir. Kısaca, AB, Avrupalılaştırma/Avrupalılaştırma projesi temelinde kültürel ve ideolojik çekicilik yoluyla "Avrupalı kimliğini" yumuşak güç unsuru olarak kullanmaktadır. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: Aşırı milliyetçiliğin neticesinde çatışma/şiddet/savaş kavramlarıyla özdeşleşen Balkanlaşma deyimi; istikrar, refah ve barışı simgeleyen Avrupalılaştırma paydasına dönüşecek midir?

Gerçekten Balkanların çatışma ortamından çıkarılıp siyasal istikrara ve güvenliğe yönlendirilmesinde Avrupa Birliği ön planda olmasa da ağırlığı hissedilen başat aktör olmuştur. Bosna Hersek'te siyasi istikrar ve güvenliğin sağlanmasının yanı sıra Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında eski çatışma ortamına dönülmesi engellenmiştir. Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığını tanımayı reddedip burayı kendi toprağı olarak görmeye devam etse de Avrupa Birliği'nin bölgede anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için yürüttüğü politikalar ve verilen AB perspektifi sayesinde radikal, tahakkümcü karakter taşıyan Sırp milliyetçiliğinin güç kaybetmesi, Kosova anlaşmazlığının barışçı bir şekilde sonuçlandırılması sağlanmıştır. Bu çerçevede bölgenin barış ve istikrar kazanmasını üyelik vaadi sayesinde dönüştürücü/değiştirici rolü ile AB'nin yumuşak gücü sağlamıştır. Avrupa Birliği Kosova ilişkilerini de yine bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Avrupa Birliği-Kosova ilişkilerinin ele alındığı bu çalışmada, literatür taraması metodu kullanılmıştır. Türkçe ve İngilizce basılı kaynakların yanı sıra elektronik erişim kaynaklarından da istifade edilmiş, nitel ve nicel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Bu kapsamda AB ile ekonomik ilişkileri neticesinde ortaya çıkan Kosova'nın iktisadi durumunu yansıtan tablolar için sayısal verilerden yararlanılmıştır. Tezin yazılma amacı, Sırbistan'ın özerk bölgesi iken bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın, AB'nin Batı Balkan politikası kapsamında Sırbistanla mevcut ihtilaflarının çözülüp çözülemeyeceği, ardından AB üyesi olup olamayacağı sorularına cevap aramaktır. Bu çerçevede Kosova'nın adaylık süreci, Türkiye'nin üyelik sürecinde yaşanan Kıbrıs meselesinde olduğu gibi bir analogiye dönüşecek midir? Yoksa Avrupa Birliği bu durumun önüne geçmek suretiyle hem Sırbistan'ı hem Kosova'yı birlikte mi bünyesine katacaktır? Bu kapsamda Birlik'ten en fazla maddi yardımı alan Kosova, Belgradla sınır sorunları başta olmak üzere egemenlik sorununu çözüp yapısal ve kronik problemlerine rağmen tam üye olabilecek midir?

Giriş ve sonuç bölümleri dışında dört bölümden oluşan tezin birinci bölümünde, kavramsal teorik çerçeve sunulmuştur. Yumuşak güç teorisine başvurulmuş bu bölümde yumuşak gücün tanımı, kaynakları ve uygulamaları yer almaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin yumuşak gücü nasıl uyguladığı analiz edilmiştir.

İkinci bölümde, bu yeni devleti tanımak için Kosova'nın, coğrafi konumu; demografik, etnik ve kültürel yapısı gibi özelliklerine yer verilmiştir. Ülkenin Balkanlar jeopolitiğinde geçiş yolları üzerindeki merkezi konumunun yanı sıra yeraltı zenginlikleri sayesinde jeostratejik önemine atfen jeopolitik teoriye başvurulmuştur. Bunun sonucunda tarih boyunca farklı medeniyetlerin yerleştiği Kosova'nın tarihsel sürecine genel hatlarıyla yer verilmiştir. Yugoslavya'nın dağılması sonrasında Balkanlar'da yeni bir krize neden olan Kosova'nın bağımsızlık süreci incelenmektedir. Bu çerçevede siyasi ve silahlı direniş sürecinde yaşanan savaş/çatışma/şiddet karşısında AB'nin politikası ile birlikte barışın NATO müdahalesi ve ABD arabuluculuğu vasıtasıyla gelmesinin yarattığı etki ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde Balkanların genel profilini tanımadan Kosova'yı tanımanın mümkün olmayacağı düşüncesinden hareketle, bölgenin genel özellikleri tanıtılmıştır. Bu açıdan AB-Kosova ilişkilerinin temeli, bütünleşmenin bölgenin geleceği açısından nasıl bir vizyona sahip olduğunu gösteren Balkanlar politikası ele alınmıştır. 1995 yılında Royaumont Süreci ile başlayan, 1996 yılında Bölgesel Yaklaşım Politikası'nın izlenmesi ile devam eden süreçte Avrupa Birliği'nin Balkan politikasında yaşanan değişimler, Batı Balkan ülkelerine yönelik geliştirilen ve üyelik vaadine dayanan *İstikrar ve Ortaklık Süreci* (SAP) ile ortaya çıkan gelişmeler ele alınmaktadır. Esasen AB-Kosova ilişkilerinin, spesifik olarak AB'nin 1999 yılında uygulamaya koyduğu *İstikrar ve Ortaklık Süreci*'nin gelişim süreciyle yakından ilintili olduğunun ortaya konulduğu tezde kalıcı istikrar ve barışın sağlanmasıyla genelde Batı Balkanların özelde ise Kosova'nın bütünleşmeye dahil olacağı öngörülmektedir.

Dördüncü bölümde ise AB ile Kosova ilişkileri, geçmiş ve bugün perspektifi olarak iki ayrı dönemde incelenmiştir. Buna göre Kosova Krizi sırasında, bağımsızlık sürecinde ve bağımsızlık sonrası dönemleri şeklinde analiz edilen ilişkilerin gelişim seyri ile bu ilişkileri birinci derecede etkileyen AB-Sırbistan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL TEORİK ÇERÇEVE

I. 1. Yumuşak Güç Kavramı

Uluslararası ilişkiler literatüründe güç kavramı, uluslararası politika analizlerinde kullanılan temel araçlardan biridir. Buna göre her devlet kendi varlığını sürdürmek, siyasi amaçlarına ulaşmak ve küresel sistemde kendine yer edinmek için güvenlik ve güç arayışları içerisine girmektedir. Sahip olunan gücün nasıl bir şey olması gerektiği ya da potansiyel güç unsurlarının güce dönüştürülmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. H. Morgenthau, gücü; hem bir ilişki türü, hem uluslararası politikanın en temel amacı, hem de amacın gerçekleştirilmesi için bir araç olarak tanımlarken; K. J. Holsti bir ülkenin sahip olduğu imkân ve hareket kabiliyetini ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi yöntemler kullanarak karşı tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirebilmesi olarak tanımlamıştır. (Morgenthau, 1985: 127-64; Holsti, 1964: 169) Joseph Nye ise gücü, hava durumuna benzeterek herkes hakkında konuşsa da çok az insanın işleyiş mantığını çözdüğü bir kavram olarak tanımlamaktadır. (Nye, 1990: 177)

Tanımının ne olduğu konusunda mutabakata varılamayan güç kavramı, bu tanımlamara bağlı çeşitli unsurlardan oluşmaktadır. Bu unsurların kullanım şekilleri ile kullanımını etkileyen faktörler göz önünde bulundurularak güç konusunda sınıflandırmalar yapılmaktadır. Her ne kadar farklı sınıflandırmalar mevcutsa da uluslararası ilişkiler alanında güç denildiğinde ilk akla gelen askeri güçtür. Sert güç (*hard power*) olarak nitelendirilen askeri güç, bir aktörün başka aktörlerin davranışları üzerinde ekonomik ve askeri olanakları kullanarak istediği yönde değişiklik yapabilme yetisidir. Sert güç kavramı, askeri kuvvet kullanma, müdahalede bulunma, tehdit ve caydırmayı içermektedir. Tarih incelendiğinde uluslararası ilişkilerde sert güç kullanımının çok yaygın olduğu görülmektedir. Ancak, yüzyıllar içinde yaşanan değişimlerden sert güç kullanımının gücü kullanan aktöre meşruiyet sorunlarına neden olması ve sert gücün maliyetinin artması, sert gücün istenilen sonuçları verme de yetersiz kaldığını göstermektedir. Uluslararası sistemde güç algısının değişmesi aktörleri yeni güç arayışlarına sevk etmiştir.

Bu kapsamda Yumuşak güç (*soft power*), sert gücün neden olduğu zafiyetlerin aksine aktörlerin daha az maliyetle amaca ulaşmalarını sağlayabilecek güç çeşidi olarak göze çarpmaktadır.

Yumuşak güç kavramı, ilk defa Joseph S. Nye (1990) tarafından yayımlanan “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” isimli çalışmasında geliştirilmiştir. Çalışmanın ortaya konduğu dönemde kavram, uluslararası ilişkiler alanında tartışılmış, anlaşılammış ve birçok düşünür yumuşak gücü farklı şekillerde yorumlamıştır. Kavramın kullanımının yaygınlaşması ise uluslararası ilişkilerde güç algısının değişimine neden olan 11 Eylül 2001’deki ABD’de yaşanan terör olayı etkili olmuştur. Bu durum, ABD’nin 2003 yılında Irak’a yaptığı askeri harekât sonrasında ortaya çıkan gelişmelerden sonra ivme kazanmıştır. Zira, askeri ve ekonomik gücün bir devletin çıkarlarının ve hedeflerinin gerçekleştirilmesinde yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine yine Nye (2004) tarafından “Soft Power: The Means to Success in World Politics” adlı çalışmasında yumuşak güç kavramı, Amerika’nın dış politika tercihleri üzerinden analiz edilmiştir.

Nye söz konusu kitabında yumuşak gücü, bir aktörün zor kullanmadan işbirliği yaparak ya da çekicilik unsurunu kullanarak istediklerini yaptırabilme becerisi olarak tanımlamaktadır. Başka bir perspektiften, yumuşak güç, bir ülkenin kendi istediği şeyi başkalarının da istemesini sağlamaya yarayan güçtür. Bu tanım çerçevesinde yumuşak güç, bir ülkenin değerlerine duyulan hayranlık ve bu doğrultuda başkalarını cezbetme, kendine çekme yeteneği ile rızalarını kazanmayı sağlamaktadır. (Nye, 2004: 1-6) Yumuşak güç vasıtasıyla bir ülke kendi amaçlarının ve değerlerinin başka ülkeler tarafından benimsenmesini sağlayabilirse, askeri güç veya ekonomik gücünün çok üzerinde etki oluşturabilmektedir.

Nye, esasen gücü de askeri, ekonomik ve yumuşak güç olmak üzere kategorileştirmiştir. Bu üç güç türü için de farklı davranış tipleri bulunmaktadır. Nye’in güç kategorisinde askeri güç kapsamında, sınırları içerisinde diğer devletleri istediği amaca yönlendirme sırasında zor kullanmak, caydırmak ve ekonomik tehdit yer alır. Ekonomik güç ise teşvik ve zorlamaya dayanırken; yumuşak güç hayranlık uyandırma, kendine çekme(cazibe) ve gündem yaratma gibi davranışlardan oluşmaktadır. Yazara göre davranış türlerinde de farklı araçlar bulunmaktadır;

birincisi için, tehdit ve kuvvet; ikincisi için, yatırım ve ekonomik destek, üçüncüsü için ise, kurumlar, politikalar, kültür ve değerlerdir. (Nye, 2005: 37) Nye, bir ülkenin değerlerine duyulan hayranlık sayesinde muhatap ülkeyi yönlendirmenin, zor kullanmaktan daha etkili olduğunu belirtmekte ve demokrasi, insan hakları, fırsat eşitliği, özgürlük gibi değerlerin bu çerçevede değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir. (Nye, 2005: 6)

Yumuşak gücü teorileştirilmesi için çalışma yapanlardan biri olan Alexander L. Vuving, yumuşak gücün tanımına, başkalarının isteğinin güçlü bir istek ya da zımni bir kabullenmenin olması gerektiğini eklemiştir. Bu durumda yumuşak güç tanımının “başkalarının, istediğimiz yönde istemelerini sağlama veya kabul etmelerini sağlama” şeklinde olması gerektiğini belirtmektedir. (Vuving, 2009: 9). Yumuşak güç tanımlamasında, yumuşak gücün genellikle yumuşak güç kaynakları ile yanlış bir şekilde aynı anlamda kullanıldığını belirtirken; bu durumun aynı zamanda yumuşak gücü ölçülebilir bir duruma getirdiğini belirtmektedir. Buna karşılık bu hataya düşmemek için, Vuving, yumuşak gücü tanımlarken güç kaynakları ve güç değerleri iki boyut üzerinden ele almaktadır. Bu doğrultuda, güç kaynakları tarafından üretilen güç değerleri yumuşak gücü oluşturmaktadır. (Vuving, 2009: 4-7)

Vuving’e göre yumuşak güç kısaca cazibe olarak tanımlanırsa; cazibeyi meydana getiren unsurlar da güç değerleridir. Yumuşak güç oluşumuna neden olan bu unsurlar, güzellik, ihtişam ve sevecenliktir. Güzellik, birimlerin idealler ve değerler arasındaki ilişkinin bir boyutu olup esinlenme sağlar. İhtişam, insanların başkasının başarılarından ders alma eğilimi üzerinde işleyen bir güç değeridir ve hayranlık uyandırır. Merhamet ise birimler arası ilişkilerin bir boyutudur ve insanlar arasında minnettarlık ve sempati oluşturur. (Vuving, 2009: 8-9)

Yumuşak gücün kavramsallaştırılmasında çalışma yapan bir diğer düşünür Greun Lee, yumuşak gücü kullanılan kaynağa göre sınıflandırmıştır. Lee’ye göre kaynak açısından ekonomik veya askeri gibi sert kaynaklar değil; imaj, söylem, fikirler, kültür, eğitim, gelenekler, ulusal ve uluslararası semboller gibi kaynaklar yumuşak gücün kaynağıdır. Kaynaklar ile yumuşak güç arasındaki bu ilişkinin Kaynak Tabanlı Yumuşak Güç Teorisini oluşturduğunu ileri sürmektedir. Söz

konusu teori, yumuşak gücün veya sert gücün zorlayıcı veya işbirlikçi olabileceğini ifade etmektedir. Aralarındaki fark kaynakların kullanımından kaynaklanmaktadır. Eğer yumuşak güç kaynakları kullanılırsa neticenin yumuşak güç olduğu, aksine sert kaynaklar kullanılırsa sonucun sert güç olduğu söylenebilir. (Çavuş, 2012: 25-26)

Lee'ye benzer şekilde Gallarotti de gç kullanımı açısından, yumuşak güç söz konusu ise kaynakların da yumuşak, sert güç ise kaynakların da sert olduğunu ya da bunun tersi durumların olabileceğini savunmaktadır. (Fisher, 2011: 463-473) Bazı düşünürler bu doğrultuda yumuşak gücün kaynaklarının sadece yumuşak olabileceğini aksi durumda yumuşak güç kavramının teorileştirilemediğini, somut bir şekilde tanımlanamadığını savunmaktadırlar. Nye yumuşak gücün kaynakları olarak, bir ülkenin kültürel değerlerinin, ideallerinin ve vizyonlarının önemli rol oynadığına vurgu yapmıştır. Ancak evrensel değerlerin olup olmadığı, bu değerlerin hangilerinin doğru hangilerinin yanlış olduğunun tespit edilmesi ve bir ülkenin bu kaynakları elde edebilmek için ne yapması gerektiği hususunda açık bir ifade olmadığı için bazı düşünürler tarafından eleştirilmektedir.

Sonuç olarak uluslararası ilişkilerin yeni kavramlarından olan yumuşak güç; tanımı, kullanımı ve kaynakları açısından farklı düşünürler tarafından yorumlanıp teorileştirilmeye çalışılmaktadır. Kavramın mucidi Joseph Nye, yumuşak gücü teori olarak ortaya koymamış olsa da Luving ve Lee gibi düşünürler kavramsallaştırma konusunda katkı sunmaya çabalamaktadır. Ancak kaynaklar ve kaynakların kullanımı konusunda üzerinde mutabakata varılamamaktadır. Nye belirttiği üzere yumuşak güç kullanımında bazı durumlarda sert güç kaynaklarını kullanılabilir. Örneğin ortak tatbikatlar, karşılıklı eğitim programları, teknolojik yenilikler ve savunma sanayi gibi pek çok askeri askeri diplomasi unsuru bir ülkenin cazibe merkezi haline gelmesinde yumuşak gücüne katkıda bulunmaktadır. Kaynakların neler olduğu ya da nasıl kullanıldığı konusunda yaşanan farklılaşma, yumuşak gücün anlaşılması hususunda karmaşalara neden olmaktadır. Teorisiyle ilgili ortak bir kanıda buluşmamalarına rağmen düşünürler, yumuşak gücün günümüzde elde edilmesinin önemi ve değerini konusunda hem fikirdirler. (Çavuş, 2012: 26)

I. 2. Yumuşak Güç Uygulamaları ve Kaynakları:

Kavram olarak yumuşak güç, 21. yüzyıldan sonra tanımlansa da tarihte bazı uygulamalar bu kavramın içerisinde değerlendirilmektedir. Örneğin 17. ve 18. yüzyıllarda, Fransa, kültürünü tüm Avrupa'da tanıtmış ve Fransızca diplomasi dili haline gelmiştir. Yine Fransız Devrimi esnasında, Fransa, devrim ideolojisini kullanarak diğer devletlerin halkını kendine çekmeye çalışmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yumuşak güç uygulamaları gittikçe artmıştır. Özellikle 1920'lerde radyonun çıkışı, birçok devletin yabancı dilde yayın yapmasını sağlamış ve ABD dahil birçok devlet, diğer ülkelere kendi kültürlerini tanıtmak için çabalamışlardır. Hatta Amerika'nın Sesi radyosu, İkinci Dünya Savaşı sırasında hızla büyümüş ve önemli görevler üstlenmiştir. Almanya, Hitler döneminde yabancı dilde yayın yapmanın yanı sıra, propaganda filmleri yapmıştır. İlk kapsamlı yumuşak güç uygulaması ise ABD tarafından İkinci Dünya Harbi'nden sonra Marshall Planı ile gerçekleştirilmiştir. Bu plan sayesinde Batı Avrupa'da etkisinin artmasıyla ABD kültürü yaygınlaşmış ve Türkiye de dahil birçok ülkeyi ittifaklara çekebilme başarılmıştır.

Örneklerden anlaşılacağı üzere bir ülkenin yumuşak güce sahip olabilmesinde o ülkenin kültürünün, değerlerinin evrensel değerleri içermekle birlikte kültür politikalarının başkalarının da paylaştığı değerlere ya da çıkarlara hizmet etmesi ve dış politikanın çekici gücüne bağlıdır. Bu bağlamda Nye, yumuşak gücün kaynaklarını kültür, siyasi değerler ve dış politika tercihleri olarak sıralamaktadır. Bir ülkenin kültürü ve siyasi değerleri evrensel değerler içerdiğinde ve politikaları başkalarının değerlerine ve çıkarlarına hizmet ettiği sürece meşruiyet sağlayıp o ülkenin istediği sonuçları elde etmesini sağlayabilir. (Nye, 2005: 20-21)

Küreselleşmeyle birlikte ekonomik ilişkilerin ön plana çıkması sonucunda, askeri güç ağırlığını kaybederken; ekonomik unsurlar ve devlet-dışı aktörler ön plana çıkmıştır. Son yıllarda sayıları giderek artan ve uluslararası sistemdeki rolü genişleyen devlet dışı aktörler de birer yumuşak güç kaynağıdır. Devlet dışı aktörlerden çok uluslu şirketler ile sivil toplum kuruluşları (STK), psikolojik savaş yöntemlerinde araçsallaştırılabilmektedir. Bu minvalde başta STK'lar olmak üzere

devlet dışı aktörler, her türlü iletişim araçlarından istifade ederek devletlere ve önemli şirketlere doğrudan baskı yapabilmekte ve politikalarını değiştirmelerini isteyebilmektedir. (Nye, 1990: 156-157)

Günümüzde sert gücün kullanımı giderek zorlaşsa ve yumuşak güç kullanımı daha mantıklı görünse de anarşik uluslararası ortamda sert güçle özdeşleşen askeri yeteneklerin önemi ortadan kalkmamıştır. (Nye, 1990: 156) Bu nedenle yumuşak gücü tartışırken aslında askeri gücün hala önemli olduğunu ancak bu gücün sınırlarını anlamak ve yetersizliklerini tamamlamak için alternatif stratejiler geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Buna karşılık, askeri kuvvetler de yumuşak gücün oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilmektedir. Askeri kuvvetlerin, sert güç kapasitesinin yanında, barış zamanında diğer ülkelerle çok sayıda değişim ve ortak tatbikat programları bulunmaktadır. Bu konuda Nye, sert güçle yumuşak gücü ilişkilendirmektedir; çünkü bunlar, birinin başkalarının davranışlarını etkileyerek amaçlarına ulaşması becerisinin iki kolunu oluştururlar. Bu argümana göre Soğuk Savaş, yumuşak ve sert gücün bileşimiyle kazanılmıştır. ABD'nin, sert gücünün üstünlüğü yanında kültürel ilişkilerden doğan çekiciliği ile yumuşak gücünü de kullanması, Sovyet sistemini içeriden yıpratmıştır. (Yılmaz, 2011: 33)

Yumuşak güç kullanımı, maddi kaynaklardan çok kültür veya ideolojinin çekiciliği ile mümkün olabilir. Küresel veya bölgesel norm olabilecek statüde sahip olunan kültür, tarih, değerler, kurumlar, ekonomik gelişmişlik; bilim, sanat ve edebiyatta ilerlemişlik gibi unsurlar önemli yumuşak güç kaynaklarıdır. Bu doğrultuda hedef ülkede gerçekleştirilen öğrenci değişim programları, televizyon yayıncılığı ya da kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler, ülkenin dil, kültür ve tarihine yönelik bilimsel çalışmaların desteklenmesi gibi faaliyetler yumuşak güç üretiminin araçlarından sayılabilir. Vuving'in kavramsal çerçevesine göre hızlı ekonomik büyüme veya istikrarlı demokratik kurumlar, zayıf ekonomi ve sorunlu demokratik sisteme sahip devletler açısından ihtişam kaynağıdır. Bir diğer yumuşak üretim aracı, sevecenlik yoluyla insani yardım ya da uluslararası forumlarda diğer devletlerin duyarlılığını göz önünde bulunduran politikalar takip edilmesidir. Bu açıdan Vuving'in kavramsal çerçevesi düşünüldüğünde, güzellik, ihtişam ve sevecenlik gibi güç değerlerinin yumuşak güce dönüştürülmesinde bu faaliyetler önemli bir aşamayı simgelemektedir. (Vuving, 2009: 13-16)

Ülkelerin iç ve dış hükümet politikaları da yumuşak güç kapsamında potansiyel güç kaynağıdır. Demokrasi ve insan hakları gibi siyasi değerler, güçlü çekicilik kaynaklarıdır. Ancak bu değerlerin söylemde kalmaması, yumuşak güç uygulamak isteyen ülkede de eksiksiz uygulanmakta olması gerekmektedir. Özellikle dış politikada bu kaynakları kullanarak yumuşak güç stratejisi izlemenin belirli birtakım yolları vardır. Her ülkenin bir takım yumuşak güç kaynaklarına sahip olduğu varsayıldığında; ülkelerin bu kaynaklar aracılığıyla kendilerine uygun yumuşak güç stratejileri geliştirdiği görülmektedir. (Çavuş, 2012: 26) Uluslararası kabul edilen değerlere sahip olmak ve bunları yaymak, tanınmış ünlüler ya da kahramanlar vasıtasıyla mesajlar iletmek, ulusal veya küresel olmak üzere, çekiciliği olan söylemler yapmak bunların sadece birkaçıdır. (Lee, 2011: 9-10). Bu bağlamda farklı stratejilere sahip en güzel örneklerden biri Türkiye'dir. Hem Avrupa ile, hem de Ortadoğu ile farklı ama aynı zamanda benzer kültüre sahip olan Türkiye, kültürel bağları, çok yönlü, aktif, barışçıl ve yapıcı dış politika tercihleri ile ekonomik kalkınma işbirliği öğelerinden faydalanarak yumuşak gücünü kullanmaktadır. Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya gibi tarihsel ve kültürel bağlarının bulunduğu bölgelere yoğunlaşan Türkiye, bu bölgelerdeki gelişmelere karşı farklı yumuşak güç stratejileri geliştirmektedir. Türkiye'nin çevresindeki sorunlarla ilgilenmesi, düzen kurucu bir rol üstlenme çabası ve bölgesel yada küresel krizlere duyarsız kalmaması, Türkiye'nin yumuşak güç stratejisi olarak gösterilebilir.

Yumuşak güç uygulayıcıların öncelikli hedefleri, medya, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, finans ve iş dünyasıdır. İletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu, günümüzde medya yoluyla yapılan psikolojik savaşlar önem kazanmıştır. Bu yöntemlerde özellikle bilgi teknolojilerinden yararlanma yoluyla hedef ülke ve uluslararası kamuoyu şekillendirilebilir. (Yılmaz, 2011: 36)

Başka bir perspektiften yumuşak gücün kullanılmasında bazı zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklardan birincisi, ülkelerin yumuşak güç kaynaklarının büyük bir kısmının devletlerin kontrolü dışında olmasıdır. Yumuşak güç kaynaklarının dolaylı yoldan işlemesi ve bazen istenilen sonuçların elde edilmesinin uzun yıllar alabilmesi başka bir zorluktur. Bir diğer güçlük ise, yumuşak güç uygulamalarının etkisi büyük ölçüde hedef toplumların kabul etmesine bağlı olduğundan, hedef ülkelerde ayrıntılı analizlerin yapılmasına ihtiyaç duyulmasıdır.

I. 3. Avrupa Birliği'nin Yumuşak Gücü

Tarih boyunca birbirine düşman olmuş ve şiddetli savaşlar yaşamış Avrupalı ülkeler arasında ekonomik ve siyasi işbirliği temelinde barış, refah ve yakın entegrasyon şeklinde karakterize edilen bütünleşmenin kurulması, AB'nin dünyada başlı başına olumlu bir imaja sahip olmasını sağlamıştır. AB'nin kurulmasından bugüne kadar Avrupa kıtasında hiçbir savaşın yaşanmamış olmasının sağladığı imaj ve çekicilik entegrasyonun yumuşak güce sahip olduğunu göstermektedir.

Batı medeniyetini temsilen ABD ve Avrupa devletleri öncülüğünde gelişen Batı tipi özgürlükler, yaşam biçimi, ekonomik refah, demokrasi gibi unsurlar, Avrupa kıtası ve çevresine yayılması neticesinde Avrupa bütünleşmesinin ivme kazanmasıyla AB'yi diğer ülkeler için cazibe merkezi haline getirdi. Dünyanın pek çok yerinde Amerikan modeli ya da Amerikan rüyası, Amerika dışındaki ülkelerde gelir adaletsizliğine dayanan ekonomi modelinin ortaya çıkmasına, dolayısıyla sosyal istikrarsızlıkların artmasına neden olurken; Avrupa kıtasında entegrasyonun ekonomik başarısı, AB'yi çekici bir merkezi güce dönüştürdü. Avrupa Birliği bu farkındalıkla genişleme politikalarında Avrupalılaşıma/Avrupalılaştırma projesi temelinde "Avrupalı kimliğini" yumuşak güç unsuru olarak kullanmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin üye ve aday ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarına etkisi, 1990'lı yılların ortalarından itibaren Avrupalılaşıma kavramı ile ifade edilmektedir.

Diğer taraftan Avrupalılaşıma temelinde diğer ülkelerde demokrasi geliştirme vasıtaları geliştirilmiştir. Demokrasi geliştirme tüm AB politikalarının en geniş konsepti ve temel müdahale yöntemi olup doğrudan demokrasi inşası faaliyetlerine girilmektedir. AB, seçilen ülkelerin demokratik reformlar yapması için ortaklık, ikna ve sahiplenme yöntemlerinden birini kullanmaktadır. (Yılmaz, ty: 4-5)

Devletlerin savunduğu siyasal değerler başkalarının da tercihlerini etkilemektedir. Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan haklarına verilen önemin uluslararası platformlarda savunulması ve bu yönde gerçekleştirilen faaliyetler, yumuşak gücü arttıran diğer bir unsurdur. Örneğin, 11 Eylül saldırılarının ardından 2003 yılında Irak'a müdahale eden ABD'nin çekiciliği hızla azalmıştır. ABD, bu gelişmeden sonra sert gücün her zaman istenilen sonuçları elde etmede yeterli

olmadığını anlamış, yumuşak gücünü daha aktif kullanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ise komşuluk politikası ve dış politikadaki ılımlı tavrı ile yumuşak gücünü arttırmıştır.

Günümüzde, AB yumuşak güç uygulayıcıları açısından dünyada önemli bir konumdadır. Soğuk Savaş sonrası Doğu Avrupa ülkeleri ile Balkan ülkelerinin ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmak istemesi, Avrupa Birliği'nin yumuşak gücünü göstermektedir. Çünkü AB'ye girmek isteyen ülkeler; ekonomik, sosyal, hukuki ve siyasi sistemlerinde köklü değişiklikler yapmaya gönüllü olmaktadır. Gerçekten de, üyelik sürecinde AB, aday devletlerin içişlerine derinden müdahale etse de bu müdahale, o ülkelerin hükümetlerinin onayıyla olmaktadır.

Aday ülkeler nezdinde imajını güçlendirmek amacıyla ekonomik kalkınmaya destek programları düzenlemekte, aktif ve yapıcı bir diplomasi izlenmektedir. Diplomaside izlenen bu strateji ile bütünleşmenin imajı olumlu yönde artmakta, bu da sitenilen sonuçları elde etme olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca kültür, sanat, eğitim konusunda AB tarafından verilen destekler ve Avrupalı değerlerin tanıtılması bir diğer yumuşak güç stratejisidir. Avrupa Birliği açısından askeri araçların zayıflığının da etkisiyle söz konusu unsurlar, bütünleşmenin politikalarında yumuşak güç araçları olarak kullanılmaktadır.

AB'nin siyasi etki araçları arasında aday ülkelerde bulunan AB Özel Temsilcileri, misyonlar, delegasyonlar, ortak bakanlık toplantıları gibi kurumlar bulunmaktadır. Siyasi mesajlar ise ilerleme raporları, deklarasyonlar, müşterek faaliyet ve ortak pozisyon başlığı ile yayımlanmaktadır. AB'nin müdahaleleri genellikle "havuç ve sopa" stratejisine dayandığından, siyasi ve ekonomik araçlar birlikte kullanılmaktadır. Havuçların işe yaramadığı durumda AB ekonomik yardımların iptali, siyasi izolasyon, müzakerelerin durdurulması ile üyelik sürecinin askıya alınması gibi yaptırımları zorlayıcı bir yöntem olarak uygulamaktadır. Havuçlar ise ülkelerin iyi yönetim ve insan hakları adı altındaki AB isteklerini kabul etmesi ve bunun karşılığında AB'nin yardım ve ticaretinin artmasıdır. Ancak AB istekleri yap-kurtul cinsinden olmayıp sürekli iyileştirmeyi gerektirdiğinden ve üye ülkelerin müştereken anlaştığı ekonomik, sosyal ve siyasi performans kriterlerine dayandığından AB ortağı olarak kabul edilmek zor iştir. (Yılmaz, ty: 4-5)

İKİNCİ BÖLÜM

KOSOVA TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

II. 1. KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

II. 1. 1. Jeopolitik Konumu ve Önemi

Kosova ismi, Eski Bulgar ve Çek dillerinde “Karatavuk” anlamına gelen “Kos”dan türemiştir. Diğer bir iddiaya göre, Balkanlar’da yaşayan “Kos” adlı kuşun bölgede çok fazla görülmesi, ovanın isminin de Türkçe Kosovası olarak adlandırıldığı şeklindedir. Kosova adı tarihte ilk olarak yazılı metinlere 1389 Kosova Savaşı ile girmiştir. Slavca’da bir çeşit kuş ovası anlamına gelen Kosovo ismi ise Sırp tarafından konulmuştur. (Karatay, 1998: 36)

Günümüzde kuzeydoğudan Sırbistan, kuzeybatıdan Sancak ve Karadağ, güneyden Arnavutluk, güneydoğudan da Makedonya ile çevrili olan Kosova, Balkanlar’ın en genç ülkesidir. Kosova topraklarının büyük bir kısmı dağlık arazidir. Kosova’nın yüksekliği ve Balkanlar’ın bu bölgesinde merkezi konumunu hakkında bir fikir edinmek için, Kosova’dan çıkan ırmakların, Balkanlar’a kıyısı bulunan üç denizin; Ege, Karadeniz ve Adriyatik’e dökülmesi gibi pek rastlanmayan bir durumdan da anlaşılabilir.

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova Cumhuriyeti, yaşlı kıtanın en genç devleti olarak Doğu Avrupa’da 10.887 kilometrekarelik alanıyla Balkanlar Yarımadası’nın küçük ama geçmişte olduğu gibi gelecekte de yalnız Balkanlar için değil tüm komşu coğrafyalar için de büyük krizlere sebep olabilecek önemli bir bölgedir. Bu durum her ne kadar Balkan devletlerinin sınırlarla uyuşmayan etnik karmaşasından kaynaklansa da arka planında yer alan nedenlerden biri Kosova’nın jeostratejik açıdan büyük öneme sahip olmasında yatmaktadır.

Nicholas J. Spykman (1942: 41), “*American Strategy in World Politics*” adlı eserinde jeopolitik konumun önemini şu cümlelerle ifade etmektedir: “*Coğrafya uluslararası ilişkilerde en temel unsurdur, zira en kalıcı olan odur. Bakanlar gelir ve gider, hatta diktatörler bile ölür, ama dağlar yerinde kalır.*” Spykman’ın da belirttiği

gibi bir ülkenin demografik yapısı, yönetimi, ekonomisi hatta sınırları dahi değişse de coğrafya asla değişmeyecek ve önemini bu özelliğinden almaya devam edecektir. Bu noktadan hareketle Kosova'nın coğrafi konumu, Balkan Yarımadası'ndaki merkezi bölgede en kısa ulaşım yolu olması bakımından özel bir öneme sahiptir.

Jeopolitik teorisyenlerden Sir Halford Mackinder, “*Kim Doğu Avrupa'ya hükmederse Kalpgâh'a hâkim olur; kim Kalpgâh'a hâkim olursa Dünya Adası'na hükmeder; kim Dünya Adası'na hükmederse Dünya'ya hâkim olur*” (Arıboğan: 2006: 326) şeklindeki tespitiyle Kosova'nın içinde yer aldığı coğrafyada zuhur etmiş hâkimiyet mücadelelerinin nedenlerine jeopolitik bakış açısıyla işaret etmiştir. Genelde Balkanlar'ın özelde Kosova'nın Avrasya ile Asya'yı birbirine bağlayan geçiş yolları üzerinde olması, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmasının temel nedeni olmuştur. Yani, stratejik açıdan değerlendirildiğinde, coğrafi konumu itibariyle doğal bir geçiş yolu olduğu kuzey-güney doğrultusunda Sırbistan ve Arnavutluk arasında, doğu-batı güzergâhında da Makedonya ve Bosna-Hersek arasında önemli ulaşım koridoru ve ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. (Malcolm, 1999: 28-29)

Ahmet Davutoğlu (2001: 120), “*Stratejik Derinlik*” isimli çalışmasında Balkanlar'ın Avrasya ana kıtasının steplerden Akdeniz'e inen temel kuşağını oluşturmak açısından jeopolitik, doğu ile batıyı ayıran bölge olarak görülmesi açısından ise jeokültürel bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Balkanlar jeopolitiğinin iki temel eksene dayandığını belirtmektedir. Buna göre Drava-Sava ekseninin merkezi, Hırvatistan ve Sırbistan arasında kalan Bosna-Hersek iken Sırbistan, Makedonya, Bulgaristan ve kısmen de Yunanistan arasında kalan Morava-Vardar ekseninin merkezi ise Kosova'dır. (Davutoğlu, 2001: 291)

Kosova, tarih boyunca birçok kavmin saldırısına uğramış bir yerleşim bölgesidir. Kosova'nın tarih boyu önem taşımasının diğer nedeni ise sahip olduğu jeolojik yeraltı ve yerüstü kaynaklarına dayanmaktadır. Batı Kosova'daki krom ve boksit yatakları büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bölgede bir miktar bakır ve demir cevherinin yanı sıra azımsanmayacak miktarda kömür yatakları bulunmaktadır. Özellikle bölgenin doğu yarısında yer alan madenler ise birçok medeniyetin ilgi sahasına girmiştir. Bu bağlamda Noel Malcolm, Kosova'nın maden ve mineral

zenginliklerinin, Romalılarından tutun da Nazilere kadar birçok fetih ordusunun hedefi haline geldiğini belirtmiştir. Yine yazara göre, 1941’de Yugoslavya’yı işgal eden Hitler, burayı işgal bölgelerine ayırırken, Alman işgal bölgesinin bu zengin maden yatakları ve bu madenleri işleyen fabrikaları içine almasını sağlamaya dikkat etmiştir. (Malcolm, 1999: 27) Bölge aynı zamanda kurşun, çinko ve magnezyum yönünden de oldukça zengindir. Kosova’nın bu özelliği sayesinde Yugoslavya, dünyanın üçüncü büyük magnezit üreticisi olmuştur.

II. 1. 2. Nüfusu ve Etnik, Dini ve Kültürel Yapısı

Kosova, günümüzde 1.8 milyon civarında nüfusa sahiptir.¹ Nüfusun yaklaşık % 50’si 25 yaş altı gençlerden oluşan ülke, bu özelliğiyle Avrupa’nın en genç demografik profiline sahiptir. Buna karşılık anne ve çocuk sağlığı açısından en fakiri olduğu anlaşılmaktadır.²

Kosova bayrağı, mavi arka plan üzerine 6 yıldız ile onun altında bulunan Kosova haritasından oluşur. Muammer İbrahimi tarafından tasarlanan bayrak, Avrupa Birliği ve Batı ittifakının Kosova için taşıdığı önemi yansıtmaktadır. Kosova devletinin bayrağındaki mavi renk, halkın Euro-Atlantik entegrasyonuna olan bağlılığını yansıtırken; mavi zemindeki harita, Kosova’yı, zengin ve barışçıl bir ülke vasfında takdim etmektedir. Bayrak üzerinde bulunan altı yıldız ise ülkede yaşayan altı etnik grubu temsil eder. Bu gruplar, Arnavutlar, Sırlar, Türkler, Romlar, Boşnaklar ve Goranlardır. 28 Kasım 2008’de bayrağın tanıtılması nedeniyle bu tarih Kosova’da Bayrak Günü olarak kutlanmaktadır. (Albertini, 2010: 22-23) Bu tarih, aynı zamanda Arnavutluk’un 1912 yılında Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılarak bağımsızlığını duyurduğu tarihtir.³

Bölgenin demografik yapısına baktığımızda, nüfusun % 92’sini Arnavutlar, geri kalanı Sırlar başta olmak üzere Türkler, Boşnaklar, Makedonlar, Romlar, Aşkaliler, Çerkezler, Goraniler ve Mısırlıların oluşturduğu belirtilmektedir. (Selver, 2003: 121) Bu çerçevede Kosova, Balkanlar’da Arnavutların nüfus açısından en

¹ Kosova’da 2013 nüfus verilerine göre toplam nüfus 1,804,944’dır. bkz. Population Statics, <http://esk.rks-gov.net/eng/pop> (Erişim: 08.08.2013)

² Kosova’nın ayrıntılı nüfus bilgileri için bkz. “Kosovo Overview”, United Nations Population Fund (UNFPA) Kosovo Brochure, Prishtina, 2011

³ Ayrıca bkz. Flag History of Kosovo, <http://ozoutback.com.au/Kosovo/flags/index.html>

yoğun yaşadıkları ikinci bölgedir. (Arnavutluk % 95, Kosova % 92, Makedonya % 35) Sırp lar ise Arnavutlardan sonra en büyük nüfusa sahip ikinci ulustur. Günümüzde Kosova'nın kuzeyinde yer alan Mitroviça ilinde yoğunlaşarak bu bölgeyi homojen bir yapıya dönüştürmüşlerdir.

Ülkede yaşayan farklı etnik grupların var olması doğal olarak farklı dillerin konuşulmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda ülke genelinde resmi diller Arnavutça ve Sırpça'nın yanı sıra Türkçe, Boşnakça ve Romca konuşulmaktadır. Dini açıdan Kosova nüfusunun % 90'ından fazlasını oluşturan Arnavutların % 3'lük Katolik nüfusu hariç, tamamına yakını Müslümandır. Ülkedeki Sırp lar, Karadağlılar ve Çingenler dışında kalan Boşnak, Türk ve diğer milletlerin büyük ölçüde Müslüman olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda Kosova nüfusunun % 95'e varan bir kısmı Müslüman'dır. Nüfusun geri kalanında Sırp ve Karadağlılar, Ortodoks mezhebine bağlı, geriye kalanlar ise Katolik mezhebine mensuptur.

En büyük yerleşim merkezi başkent Priştina olan Kosova, hem Sırp lar hem de Arnavutlar için büyük öneme sahiptir. Her iki tarafın da Kosova'yı kendi kutsal toprağı görmesi tarih boyunca çatışmalar yaşanmasına neden olmuştur.

II. 1. 3. Tarihsel Süreçte Kosova

II. 1. 3. 1. Yugoslavya Öncesi Dönem

Balkan Yarımadası'nın bir parçası olan Kosova'ya ilk yerleşenler, M.Ö.V. yüzyılda bölgeye geldikleri düşünülen Hint-Avrupa kökenli İliyalılar'dır. Arnavut tarihçileri Arnavutların kökeninin İliyalıların soyuna dayandığını ve Bronz Çağ'dan beri bugün yaşadıkları topraklarda yerleşik olduklarını iddia etmektedirler. (Tılıç, 1999: 72-73) Ancak bu topraklar, M.Ö. IV. yüzyılda Makedon hâkimiyetine girmiş, M.Ö. III. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun istilasına uğramıştır. (Ülger, 2003(a): 24)

Roma İmparatorluğu döneminde Kosova'nın ismi Dardania olarak geçmektedir. Bu küçük yönetim biriminin, bugünkü Kosova topraklarıyla kesiştiğı yerler mevcuttur. Kosova'da yaşayan Arnavutların çoğı, kendilerinin Dardanlar ve İliirlerin vârisleri kabul etmektedirler. Arnavut tezine göre Dardanlarla, insan yapısı,

kültür ve dil yapısı bakımlarından benzerlikleri bulunmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Dardania, Doğu Roma sınırları içinde kaldıysa da dini açıdan Roma Katolik Kilisesi'nin etkisi devam etmiştir. (Sipahioğlu, 2009: 39)

Hint-Avrupa kökenli diğer bir topluluk olan Slavların Balkanlar'a yerleşmeye başlaması, V. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. (Ülger, 2003(a): 24) Slav topluluklarının en kalabalık grubunu oluşturan Sırlar, Kosova'nın kuzeybatısında bulunan Rascia ile Karadağ'ın bulunduğu topraklara yerleşirken, Hırvatlar bugünkü Hırvatistan ile Bosna'nın batısını yurt edinmişlerdir. (Fine, 1987: 49-59) X. yüzyıla gelindiğinde ise Bulgar yayılcılığına karşı Vlastimur komutasında birleşen Sırlar, Stefan Nemandiya önderliğinde bölgedeki ilk Ortaçağ Sırp devletini kurmayı başarmışlardır. Kosova, 1216 tarihinde Ortaçağ Sırp Devleti'nin bir parçası olmuştur. Sırların kendilerini Kosova'nın tarihi mirasçıları olarak görmelerine neden olan Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Patrikhanesi de yine 1219 tarihinde bugünkü Batı Kosova'nın önemli kentlerinden İpek'te kurulmuştur.

Sırların Kosova üzerindeki hâkimiyeti yaklaşık iki asır devam etmiştir. 28 Haziran 1389 tarihinde *I. Kosova Savaşı* yapılmış ve Osmanlı Devleti'nin Kosova'yı Sırlardan almasıyla Kosova'da Türk hâkimiyeti başlamıştır. Kosova'nın kaybedilmesi, Sırların yüzyıllarca belleklerinde canlı tutacakları efsanelerle, kahramanlıklarla süsleyerek tarihsel süreç boyunca yeni nesillere aktardıkları milli benliklerinin sembolü olacaktır. (Uzunçarşılı, 1983: 15)

Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin uyguladığı iskân politikasının da etkisiyle nüfus çoğunluğu zamanla Arnavutların lehine değişmiştir. Zira, daha sonra Osmanlı hâkimiyetine giren Arnavutluk'un Kosova'ya komşu olması ve Arnavutların zamanla Müslümanlığı tercih etmesi bu durumun en önemli nedenidir. Bununla birlikte milli benliklerinin sembolü olarak gördükleri Kosova'yı kaybeden Sırlar, Kosova'dan önemli miktarda göç vermişlerdir. Böylece Arnavutlar, Sırların boşalttığı Kosova ovalarına ve Arnavutluk'un kuzeyine yerleşmişlerdir. Bölgenin İslamlaşmasında önemli bir paya sahip olan bir diğer olay, 1690 yılında Avusturyalı Prens Eugen'in Osmanlı topraklarının içlerine yaptığı akınlarda başarısız olması ve geri çekilirken Osmanlı

İmparatorluğu'nun karşı akınlardan korkan İpek Patriği III. Arseniye Sırnoyeviç'in 37 bin Sırp aile ile birlikte Kosova'yı terk etmesi olmuştur. Bu gelişmeden sonra yine Müslüman Arnavutların Kosova'ya yerleştirilmeleri uygun görülmüştür. (Malcolm, 1999: 178)

Osmanlı İmparatorluğu bölgedeki hakimiyetini XIX. yüzyıl sonlarına doğru kaybetmeye başlamıştır. Sırp, 1804 yılında önce Kara Yorgi önderliğinde ardından Miloş Obrenoviç liderliğinde başlayan ayaklanmalar sonucunda kısmi özerklik elde etmişlerdir. 1829 yılında imzalanan Edirne Anlaşması ile Sırp özerklik kazanırken Rusya'ya Sırp Ortodokslar üzerinde koruyuculuk hakkı tanınmıştır. Bu tarihten sonra Sırp, irredentist bir dış politika anlayışı ile topraklarını genişletmeyi hedeflemiştir. (Ülger, 2003(a): 30)

Tarihte 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı İmparatorluğu'nun mağlup olduğu 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan Ayestefanos Antlaşması ile Romanya, Sırbistan ve Karadağ kurulmuştur. Şüphesiz Kosovalı Arnavutları tedirgin eden husus bağımsız Sırbistan'ın kurulmuş olmasıdır. Sırp'ların Kosova'ya yönelik faaliyetlerinden endişe duyan Arnavutların, aynı yıl Prizren Birliği'ni kurmuş olmaları önemlidir. Zira, Prizren Birliği Programı ile Berlin Kongresi'nde Arnavutlara özerklik talep edilmesi kararlaştırılarak modern Arnavut milliyetçiliğinin temelleri atılmaktadır. (Yılmaz, 2005: 32-33) Böylelikle "*Büyük Sırbistan*" ideasına karşı "*Büyük Arnavutluk*" ülküsünün Prizren Birliği'nden doğduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bağımsız Sırbistan kurulurken Kosova'nın müstakil bir vilayet olarak Osmanlı Devleti'nde kalmasını Kosova'nın bağımsızlığıyla ilişkilendirenler mevcuttur. Buna göre 1878 yılı Kosova'nın Sırbistan'dan ayrı siyasi birim olarak ortaya çıkış tarihidir. (Yalçınkaya, 2009: 261)

XX. yüzyıla girilmesiyle birlikte uluslararası sistemde büyük değişimler meydana gelmiştir. Zira, çok uluslu imparatorlukların dağılma sürecinin başladığı bu dönemde bölgede bağımsızlık ve hâkimiyet mücadelesinin gittikçe kızışmasıyla Balkan Savaşları çıkmıştır. Balkan Savaşlarında Sırp orduları, 22 Ekim 1912 tarihinde Arnavutluk'un büyük kısmını ve Kosova'yı işgal etmişlerdir. Neticede 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra anlaşmasıyla Kosova, Sırbistan'a bırakılmıştır. Ancak Adriyatik'te Sırp'ların ilerleyişini, Çarlık Rusya'nın bir liman elde ettiği şeklinde

yorumlayan Avusturya ve İtalya Arnavutları siyasi bir yapı altında örgütleyerek Sırp ilerleyişini durdurmayı başarmışlardır. Bu gelişmeler, Sırp-Arnavut kimliğinin birbirlerine karşıt olma konumunu pekiştiren bir unsur olmuştur. (Emiroğlu, 2006: 76)

Balkan Savaşları sonunda ortaya çıkan Londra Düzenlemeleri ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Versay Düzeni, zaten dil, din, etnik bakımdan oldukça karmaşık olan Balkan Bölgesi'nde etnik bakımdan sınırlarla uyuşmayan devletlerin kurulmasına neden olmuştur. 1913 Londra ve 1919 Versay Konferansı sonucunda Arnavutluk devletinin sınırları çizilmiş ancak yoğun bir Arnavut nüfus Arnavutluk sınırlarının dışında kalmıştır. Arnavutlar başta Sırbistan olmak üzere diğer Balkan devletleri içinde azınlık olarak yaşamak zorunda kalmıştır. (Bozboru, 2013) Özetle Kosovalı Arnavutların statü problemi, tarihi süreçte küresel ve bölgesel rekabet sonucunda mihenk taşı sayılan önemli uluslararası olayların ve değişimlerin yarattığı veya sonucunda ortaya çıktığı bir sorun olmakla birlikte Balkan bölgesini ve çevresini hatta böylece uluslararası barış ve güvenliği etkileyebilecek potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır.

I. Dünya Savaşı'nda Sırp, İtilaf devletlerinin yanında, Kosova Arnavutlar ise Sırbistan'a karşı Avusturya Macaristan'ın yanında yer almış ve Kosova'da Sırp güçlerine karşı gerilla savaşı başlatmışlardır. Avusturya-Macaristan'ın savaşı kaybetmesinin ardından bu topraklar, Sırbistan'ın kontrolünde kalmasıyla yeni kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na dahil edilmiştir. (Sönmezoğlu, 2005: 111) 1921 yılında kabul edilen Anayasa ile tamamen Sırp merkezleşme eğilimine giren Krallık bünyesinde, bu gelişmeden sonra devletin kurucu unsurları olan Hırvat ve Slovenler'in yanı sıra bu statüden yoksun olan Karadağlılar, Makedonlar ve Müslümanlar, eşitsiz uygulamaları ile Sırp tahakkümüne maruz kaldılar. 1929 yılında Kral Alexander Karayorgeviç, Sırp egemenliğini pekiştiren bir anayasa ile Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı Yugoslavya Krallığı'na dönüştürmüştür. (Bora, 1995: 43) Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Güney Slavları uluslarının ilk birlik denemesidir. Bu bağlamda 1929 yılında Güney Slavların yurdu anlamında Yugoslavya adını alan ve 1941 yılındaki Alman işgaline kadar devam eden Krallık dönemi, Yugoslav siyasi tarihinde "*Birinci Yugoslavya*" olarak isimlendirilmiştir.

George Friedman (2010: 57) “*Gelecek 100 Yıl*” adlı çalışmasında Yugoslavya için çarpıcı tespitlerde bulunmuştur: “*Birinci Dünya Savaşı galipleri tarafından yapay bir şekilde kurulan Yugoslavya, Avrupa’daki en hırçın düşmanların bazılarının aynı kafese konması gibi bir yapıdır. Savaş galipleri Balkanlar’da başka bir savaşı önlemek amacıyla her kesime belli bir toprağın verildiği bir yapı oluşturma teorisini uygulamışlardır. Bu ilginç bir teori olmuştur. Yugoslavya antik istilaların üzerine kurulu, hala kendi kimliklerine sıkı sıkıya bağlı olan fosilleşmiş ulusların bir arkeolojik kazısıdır.*”

Birinci Yugoslavya içinde yer alan Kosova vilayetinde yaşayan halkın üçte ikisini Arnavut nüfusu oluşturmuştur. Ancak Sırlar, nüfus yapısını değiştirmek için etnik dışlama aracılığıyla “*Sırplaştırma*” sürecini başlatmıştır. Bu çerçevede Sırp Hükümeti, Sırları bölgeye taşıma, Arnavut halkına asimilasyon uygulama ve zorla göç ettirme gibi “*Slav Kolonizasyonu*” politikasını uygulamaya koymuştur. Sırların kolonizasyon süreci başlatmasıyla iki etnik grup arasında şiddetli çatışmalar başlamıştır. Buna karşılık Arnavutlar, Kacak İsyanı olarak adlandırılan isyanlara başvurmuştur. (Ante, 2010: 139) Arnavut isyanları bastırılırken eski asker ve Çetnik üyeleri yeni kurulan köylere yerleştirilmiştir. Bu arada baskılardan bıkan binlerce Arnavut, Kosova’dan Türkiye’ye kaçmıştır. (Bora, 1995: 43)

İki savaş arası dönemde Krallığın uyguladığı Sırplaştırma politikası sonucunda bölgede dörtte bir olan Sırp oranı dörtte üçe yükselmiştir. Bu dönemde yapılanları en iyi rakamlar özetlemektedir: Sırp yerleşimcilere yaklaşık 120 bin hektar toprak dağıtılırken Arnavutlar’dan yine yaklaşık 100 bin hektarlık alan istimlak edilmiştir. Yine Sırlar bu dönemde 46 okul ve 32 kilise inşa etmişlerdir. (Karatay, 1998: 76) Hülasa, baskı ve zora dayalı yıldırma politikalarıyla yaklaşık 300. 000 Arnavut Kosova’dan göç ettirilirken Slav Kolonizasyonu politikasında 60.000-70.000 civarında Sırp bölgeye yerleştirilerek bölgenin Sırplaştırılması ve böylelikle demografik yapının Sırların lehine değiştirilmesi amaçlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nda Almanların Yugoslavya’yı işgali ile Kosova; İtalyanların Arnavutluk’u işgali ile de Arnavutluk, Alman idaresine tabi olmuştur. Alman işgaline karşılık Yugoslavya’da ilk direnişi Sırp milliyetçiler, Draja Mihayloviç önderliğinde kurulan Çetnikler Hareketi’yle başlatmışlardır. Komünist

eğilimli olanlar ise kendisi bir Hırvat olan Tito* önderliğinde kurulan Partizanlar'a katılarak ikinci direniş örgütünü oluşturmuşlardı. Başlangıçta ortak hareket eden bu örgütler zamanla gelecekte kurulacak olan yönetime dair fikir ayrılıkları nedeniyle ayrılmışlardır. Alman işgaline karşı direnenlere yardım eden Müttefikler ise Çetniklerin Mihver yanlıları ile yakınlaşması üzerine sadece Partizanlar'a destek olmayı kararlaştırmıştır. Bunun sonucunda Partizanlar'ın kontrol ettiği coğrafi alan sürekli genişlemiştir. (Ülger, 2003(a): 46-47-50)

Tito gelecek tasarımını gerçekleştirebilmek için Kosovalı Arnavutların da direnişe destek vermesini sağlamak istiyordu. Bu nedenle Kosovalı Arnavutların Arnavutluk ile birleşebilmesi karşılığında, Yugoslavya içerisindeki Arnavutların direnişe destek vermesini isteyen Tito, bunun için Arnavutluk Komünist Partisi Enver Hoca ile ittifak kurmuştur. Bu ittifakın neticesinde Kosova Arnavutlarının büyük kısmı, Alman işgaline karşı Partizanların yanında savaşmıştır. Ancak Almanların savaşı kaybetmesiyle Yugoslav Komünist Partisi Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkmıştır. Böylece 29 Kasım 1945 tarihinde Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi sonrasında Kosova bu yeni devletin sınırları içinde kaldı. (Bora, 1995: 59)

---

* Tito, 1892 yılında Hırvatistan'ın Kumrovec bölgesinde Sloven bir anne ve Hırvat bir köylü babanın oğlu olarak doğdu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunda görev yaptı, savaşta yaralanarak Rusların eline esir düştü. Daha sonra Yugoslavya adını alacak olan, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na döndü. Doğduğu ülke olan Hırvatistan'a dönüş sebebi, yasadışı olarak Komünist Parti'nin örgütlenmesini sağlamaktı. Yakalanarak hapse atıldı ve 1928'den 1934 yılına kadar hapiste kaldı. Hapishane günleri sırasında Tito takma adını aldı. Hapisten çıktıktan sonra 1937'de Yugoslav Komünist Partisi'nin (YKP) Genel Sekreterliği görevini üstlendi. Nazi Almanya'sı 1941 yılında hem Yugoslavya'yı hem de SSCB'yi işgal edince Tito tüm Yugoslavları Nazilere ve onları destekleyen Faşist Hırvatlara (Ustaşalar) karşı direnmeye çağırdı. 1942 yılında geçici ve Komünist politikaları güden bir hükümet kuran Tito, bu hareketiyle Çetniklerle (Monarşi isteyen aşırı milliyetçi Sırp) karşı karşıya geldi. 1944 yılında savaşta Almanya'nın karşısında yer alan müttefiklerin de desteğini alan Tito, Mart 1945'te Başbakan seçildi. Yıl sonunda Almanları ülkeden kovmayı başaran Yugoslavlar birleşti ve tüm kontrolü Tito hükümetine devretti. Monarşi'den Demokrasiye geçişle ilgili herhangi bir referandum yapılmadı. Çünkü Tito, ülkeye tek partili sistemi getirmişti. Tito, 1945 yılından itibaren 35 yıl boyunca Sosyalist Yugoslavya Federasyonu Başkanlığını yaptı. Bu süre zarfında, Soğuk Savaş'ın gerilimli ortamında "Bağılantısızlar Hareketi"ne de öncülük etti. Josip Broz Tito, 4 Mayıs 1980 tarihinde Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da hayatını kaybetti. Detaylı bilgi için bkz: Yeta Bütüç, "Tito'yu Nasıl Bilirsiniz?", <http://ilef.ankara.edu.tr/akildeferi/bolum.php?bodb=79&alt=2&bodb1=528> (Erişim 27.10.2003)

II. 1. 3. 2. Yugoslavya Sonrası Dönem

İkinci Dünya Savaşının ardından 9-11 Şubat 1945 tarihinde düzenlenen Yalta Konferansı'nda yeni dünya düzeninin temelleri atılmış; Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın büyük bölümü SSCB denetimine bırakılmıştır. Tito'nun başkanlığının kabul edildiği bu konferansta Yeni Yugoslavya devleti yarı Batı yarı Doğu etkisine açık olacak şekilde tampon bölge olarak düşünülmüştür. Ancak Stalin'in denetimine bırakılan Doğu Avrupa ve Balkanlar'da kurmaya çalıştığı sıkı denetime ilk tepki, Tito liderliğindeki Yugoslavya'dan gelmiştir. Bunun sonucunda 1947 yılında sosyalist ilkeler üzerine kurulan Yugoslavya SSCB'nin liderliğini yaptığı Kominform'dan ihraç edilmiştir. Sosyalizmden farklı uygulamalar ortaya koyan Yugoslavya daha sonra iki kutuplu sistemde tepki olarak ortaya çıkan ve üçüncü bir yol iddiasıyla kurulan Bağlantısızlar Hareketi'nin öncü ülkelerinden olmuştur.

İkinci Yugoslavya olarak adlandırılan Yugoslav Federalist Halk Cumhuriyeti, halefi olduğu Krallık yönetimine kıyasla büyük farklılıklar getirmektedir. Kuşkusuz ülkedeki en büyük değişim, devletin yeniden yapılanmasıyla birlikte ulus ve milliyet kavramlarına bakışın değişmesidir. Yönetim daha önce Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden biri olmayan ve Yugoslavya dışında bir devletleri olmayan bazı milletlere de ulus olma hakkı tanımıştır. 1946 yılında kabul edilen anayasada Sırlar, Hırvatlar ve Slovenlerin yanı sıra Makedonlar, Boşnak Müslümanlar ve Karadağlılar'a da federe düzeyde cumhuriyet statüsü tanınarak; 6 cumhuriyetten oluşan Sosyalist Yugoslavya Federasyonu'nun kurulduğu belirtilmiştir. (Ülger, 2003(a): 53)

Ulus tanımı dışında kalan etnik gruplar ise azınlık statüsünde değerlendirilen milliyetler olarak tanımlanmaktaydı ki bu grupların en büyüğünü Kosovalı Arnavutlar oluşturmaktaydı. Bununla birlikte Sırbistan 3 Eylül 1945'te çıkardığı bir yasayla Kosova-Metohija bölgesini özerk il olarak ilan etti. Yugoslav Federasyonu da 1946'da çıkardığı yeni anayasayla bu yeni düzenlemeyi onayladı. (Malcolm, 1999: 375) Böylece Macarlar'ın çoğunluk olarak yaşadığı Voyvodina ile birlikte Arnavutların çoğunluğu oluşturduğu Kosova'nın statüsü özerk bölge olarak belirlenmiş oldu.

Nüfus bakımından Kosovalı Arnavutlar'dan daha az nüfus barındıran Karadağ'a cumhuriyet statüsü verilirken Kosova'nın Sırbistan'a bağlı özerk bölge ilan edilmesi açıkça çifte standart olarak görüldüğünden; Kosovalı Arnavutlarda büyük hoşnutsuzluğa neden oldu. (Bozbor, 2013) Çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu bu bölgenin Sırbistan cumhuriyetine bağlanması, yönetimde zamanla azınlığın çoğunluğa tahakkümüne dönüştü.

Diğer taraftan Kosova'ya tanınan statüden Sırlar daha fazla rahatsızlık duymuştur. Zira Sırp milliyetçilerin tarihsel toprakları olarak görülen bölgenin Sırların doğrudan hâkimiyetinden çıkarılmış olması, Sırlar arasında en çok mağdur olan ulus düşüncesi yaratmıştır. Bu nedenle Tito'nun Yugoslavizm tasarımına karşı olumlu yaklaşımlar beslenmediği gibi aksine Sırlar arasında milliyetçi eğilimler güçlenmiştir. Bunun kanıtı ise Tito'nun ölümünün ardından Sırbistan komünist partisinin Slobodan Miloseviç* önderliğinde milliyetçi bir partiye dönüşerek ya da dönüştürülerek mağduriyeti gidermek için izlenen politikalarda bulmak mümkündür. (Bozbor, 2013)

1950'li yıllara gelindiğinde Kosova'da Sırların baskısı doruğa ulaşmıştır. Özellikle Federasyon'un ilk yıllarında görülen İslam'ı baskı altına alma politikası, Sırların işini kolaylaştırmıştır. Yönetim 1946'da şeriat mahkemelerini, 1950'de Kuran kurslarını 1952'de ise tekkeleri kapatmıştır. Ayrıca 1951 yılında Türkler ulusal azınlık ilan edilmiş ve yeni Türk okulları açılmıştır. Bu gelişmenin ardından yaklaşık % 90'ı Müslüman olan Kosova'da Müslüman Arnavutların bir kısmı baskılara karşı çareyi kendi milliyetlerini Türk olarak tanımlamak da bulmuşlardır.

---

* 1941 yılında Sırbistan Pozarevac'da dünyaya gelen Slobodan Miloseviç, Belgrad Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1984 yılında, Sırbistan Komünist Partisi Başkanı olan arkadaşı İvan Stamboliç tarafından başkent Belgrad'taki parti liderliğine getirildi. Siyasi kariyerinde hızla yükseldi ve 1986 yılında Sırbistan Komünist Partisi'nin başına geçti; 1989 yılında Sırbistan Devlet Başkanı oldu. Göreve başlar başlamaz Kosova özerkliğini kaldırdı. Bu çerçevede Kosova Krizinin baş sorumlusu olarak görülmektedir. Devlet başkanı olduktan sonra Yugoslavya'da milliyetçilik rüzgarlarını tekrar estirmeye başlayan Miloseviç'in bu tutumu ve 1991-95 yılları arasında yaşanan iç savaş sonunda Yugoslavya dağıldı. İç savaş boyunca Miloseviç'in desteğini alan Sırp güçleri, Bosnak ve Hırvatlara karşı toplu katliamlara giriştiler. Bu insanlık dışı dönemin ardından Miloseviç "kasap" lakabıyla anılmaya başlandı. Ayrıca Siyasi, ekonomik ve kültürel hakları elinden alman Kosovalı Arnavutların politik taleplerine karşı Milosevic yine insanlık dışı yöntemlerle cevapladı ve Arnavutlara karşı "etnik temizlik" başlattı. 1999'da Kosova'da yaşananlara kayıtsız kalmayan NATO bölgeye hava operasyonu düzenledi. Eski Yugoslavya İçin kurulan Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi, Milosevic'i savaş suçu sanığı ilan etti. Bu gelişmelerden sonra popülaritesini hızla yitiren Milosevic 2000 yılında iktidarı Koštunitsaya kaptırdı. 11 Mart 2006'da savaş suçlarından yargılandığı sırada Lahey'de öldü. Slobodan Milosevic Biography, <http://www.biography.com/people/slobodan-milosevic-9409281>

Nitekim 1948’de Kosova’da Türk olarak kayda geçen insan sayısı 1.315 iken bu sayı 1953’te 34.585’e kadar çıkmıştır. Buna ilave olarak 1953’de Yugoslavya-Türkiye arasında bir göç anlaşması imzalanması üzerine bölgeden yoğun Arnavut ve Türk nüfusunun göç etmesine neden olmuştur. (Malcolm, 1999: 381)

Bu yıllarda Tito’nun içişlerinden sorumlu yardımcısı ve gizli polis şefi olan Alexander Rankoviç’in bölgedeki Müslümanlara baskısı da yüksek seviyelere ulaşmıştır. Rankoviç, 1955-1956 yıllarında Arnavut milliyetçilerinin başlattığı kitlesel gösterileri kanlı bir şekilde bastırmıştır. Bu dönemde 100’e yakın Arnavut aydının öldürüldüğü bilinmektedir. Bu dönemde Rankoviç’in uyguladığı anti-Arnavut zulüm Yugoslav basınında da yer almış ve eleştirilmiştir. (Bora, 1995: 83) Kosovalı Arnavutların hafızasında kötü izler bırakan Rankoviç, Kosova’daki uygulamaları, reformları engelleyici tutumu ve Tito’nun yerine geçme hevesi nedeniyle 1966 yılında Tito tarafından görevinden alındı.

Başka bir perspektiften Yugoslavya’daki ekonomik uygulamalar cumhuriyetler arasında belirgin farklılıkların oluşmasına sebep olmuştur. Bu durumdan en fazla etkilenen bölge olarak Kosova, Yugoslavya’nın en geri kalmış bölgesi haline gelmiştir. Bölgenin geri kalmışlığında Federasyon’un “özyönetim” esasına dayanan ekonomi politikaları yatmaktadır. Gerçekten de âdem-i merkeziyetçi bir model öngören özyönetimin en önemli sorunu Federe Cumhuriyetler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının ortadan kaldırılmasıydı.

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nde, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve cumhuriyetler arasındaki gelişmişlik farklılığının asgari düzeye indirilmesi için 1960’lı yıllarda bir dizi yeni reformlara imza atıldı. Reform taleplerine karşılık 1963’te yürürlüğe giren yeni anayasa bu açıdan yapılan ilk önemli değişiklikti. Bu anayasada gerek ekonomik gerekse siyasi serbestleştirmeye gidilmiştir. Bunun sonucunda ise 1965 yılında Yugoslav modeli sosyalizmin özgün bir uygulaması ve özyönetimin uzantısı olan *Pazar Sosyalizm*’i uygulamaya konuldu. Bu kavramla sosyalist sistem içerisinde piyasa ekonomisi kurallarının Komünist Parti’nin kontrolünde işlerlik kazanması öngörülüyordu.

Yeni anayasa ülkede yeniden merkezileşme için algılanan ihtiyacı yansıtıyordu: Federal Meclis bir genel büro olan Federal Büro ve belirli bürokratik sorumluluklar verilen dört odaya ayrılmıştır. Bölgesel çatışmayı sona erdirmek ve

Yugoslav halkın ulusal temsilini teşvik etmek çabasıyla anayasa, cumhuriyetlerin sadece, Federal Büro'nun bir parçası olan Milliyetler Bürosu'nda temsil edilmesini öngörmüştür. Bu hüküm özellikle, yoksul cumhuriyetler için tüm bölgelerin federal kalkınma fonlarına sürekli katkılarının sağlanması açısından önemliydi. Ancak âdem-i merkezîyetçi reformların etkisiyle cumhuriyetlerin ülke genelinden ayrı ve kendine yeterli pazarın oluşması neticesinde ortaya çıkan ekonomik hareket etme özgürlüğünün getirdiği milliyetçi eğilimler güçlenmeye başladı. (Ülger, 2003(a): 64)

Başka bir perspektiften cumhuriyetlere federal hükümetten bağımsız hareket edebilme hakkı tanınmıştır. Ancak yeni anayasa, Kosova'nın federal düzeyde anayasal statüsünü sonlandırarak bölgeyi Sırbistan'ın iç düzenlemelerine bağlı otonom bir bölgeye dönüştürdü. (Çoban, 2011: 170) Başka bir deyişle Kosova'nın özerklik statüsü daha düşük bir seviyeye indirilmişti. Bu nedenle Arnavut milliyetçiliği bölgede giderek yükseliyor ve 1966–1968 yılları arasında Kosova yine Arnavutların gösterilerine sahne oluyordu. Ancak gösteriler, müdahale ile karşılaşmış, göstericilerin birçoğu tutuklanmıştır.

Tito, Arnavutların talebine karşılık bazı önemli etkiler doğuracak reformlar gerçekleştirdi. 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile devletin idari yapısı cumhuriyetlerden gelen temsilcilere ağırlık verecek şekilde yeniden düzenlenirken Kosova'nın da federal sistem içerisinde yetkileri genişletildi. Tito'dan sonra uygulanmak üzere Kollektif Başkanlık Konseyi oluşturuldu. Cumhuriyetlerdeki Komünist Parti Genel Sekreterleri, Tito'nun ardından birer yıl süreyle Federal Devlet Başkanlığı görevini yürüteceklerdi. (Ülger, 2003(a): 67-72)

1974 yılında kabul edilen yeni anayasa ile bu reformlar pekiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, Sırbistan içerisinde özerk bölgeler, yani Voyvodina ve Kosova, Cumhuriyetlerle aynı statüde Federal Başkanlık Konseyi'nde temsil edilmeye başlanmıştır. Böylece Federasyon'da Sırp yetkililerini aralarından seçme şansına sahip olan Kosovalılar, 1974 yılından itibaren Cumhuriyet ve Özerk Bölge Temsilcileri'nin bulunduğu Federal Başkanlık Konseyi'nin 8 üyesinden biri statüsünü kazanmıştır. (Ülger, 2003(a): 72) Başka bir ifadeyle resmi olarak olmasa da neredeyse diğer altı cumhuriyet ile aynı konuma gelmişlerdir.

Bu anayasaya göre, Kosova ve Voyvodina'nın kendi anayasaları olacak, Kosova ve Voyvodina'nın onayı alınmadan Sırbistan anayasasına ekleme veya çıkarma yapılamayacaktı. Ortaya çıkan durum, dünyada eşi benzeri görülmemiş bir durumdu: Yugoslav anayasası, ona bağlı Sırbistan anayasası ve ona bağlı bir Kosova anayasası vardı. Cumhuriyet seviyesinde alınan kararları özerk bölge temsilcilerinin veto hakkı vardı. (Karatay, 1998: 99)

Yeni anayasada “*Sosyalist Kosova Otonom Bölgesi; tüm çalışan insan ve vatandaşların; Arnavutların, Sırların, Türklerin, Müslümanların diğer millet; milliyet ve etnik grupların kendi kendilerini yönetme güçlerinden aldıkları eşit haklara sahip otonom sosyalist ve demokratik sosyopolitik toplumu*” (Kriger, 2001: 7) şeklinde tanımlanmıştır.⁴ Ayrıca Kosova'ya tanınan bazı önemli haklar şunlardır:

- Anayasanın 293. maddesine göre belirgin bir şekilde tanımlanan toprağı ile Kosova uluslararası örgütlerle antlaşma yapma ve onlara katılma hakkı ile uluslararası kimliği sahiptir.
- 321. madde, Kosova'ya Federal Başkanlık da dâhil olmak üzere federasyon organlarında eşit şekilde temsil edilme ve veto hakkı tanımaktadır.
- 262. madde, Kosova'ya kendi Merkez Bankasını kurma hakkı tanırken 265. madde ile vergi toplama hakkı vermektedir. (Kriger, 2001: 7)

Görüldüğü üzere Sırbistan'a bağlı özerk bölge olan Kosova, cumhuriyet statüsüne sahip diğer uluslarla neredeyse eşit haklara kavuşmuştur. Ancak 1974 Anayasası'nın Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan altı cumhuriyete federasyondan ayrılma hakkı tanımışken, Kosova ve Voyvodina'ya bu hakkı tanımamış olması, cumhuriyet statüsü talep eden Arnavutları tatmin etmemiştir. Tanıl Bora'nın (1995: 83) tabiriyle, “*Kosova ülkenin 'Üçüncü Dünyası', Arnavutlar Yugoslavya'nın 'zencileri' olarak kalmaya devam etti.*”

Şüphesiz Tito'nun amacı çok uluslu Yugoslavya'da etnik temelli siyasi krizleri aşmaktı. Daha önce Arnavutları yatıştırma politikası izleyen Tito idaresi bu defa adeta Federasyon'un dağılmasına neden olacak yenilikler yapmıştır. Sırların

---

⁴ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. İljaz Kurtesi, **The Autonomous Provinces in the Yugoslav Constitutional System**, International Review of Administrative Sciences, Sage Publications, 1976

büyük tepkisine neden olan bu uygulamaların, Slobodan Miloseviç'in iktidara gelmesinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Gerçek şu ki Tito iş başında kaldığı dönemde Slav uluslarının ulusal kimliklerini aşmaları ve bunun yerine üst kimlik olarak Yugoslav Kimliğini benimsemeleri neticesinde başarı kazanmıştı. Başka bir perspektiften Tito, Yugoslavya içerisinde en fazla nüfusa sahip olan Sırp'ların diğerleri üzerinde tahakküm kurmasını engellemişti. Kosova'ya verilen özerklik statüsü ve zamanla bu statünün daha da iyileştirilmesi çabaları bu amaçla gerçekleştirilen politikalarından biridir. Yugoslav uyumu ya da Yugoslavizm olarak kavramsallaştırılan bu dönemin özellikleri Tito'nun şahsında toplanmıştı. Yani ülkede istikrarın devamı ile Tito arasında doğrudan organik bir bağ bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, 4 Mayıs 1980'de Tito'nun ölümü, Yugoslavya'da sonun başlangıcını simgelemiştir.

II. 1. 3. 3. Yugoslavya'nın Dağılması ve Kosova Sorunu

1980 yılında Tito'nun ölümünün ardından Sosyalist Yugoslavya'da farklı etnik ve dini unsurlar arasında kurulan hassas denge bozulmaya başladı. Bu tarihten sonra Yugoslavya'nın çokuluslu federal yapısı milliyetçi çatışmaların altında kaldı. Federasyon genelinde diğer sorunları tetikleyen *Kosova Sorunu* daha sonra uluslararası bir soruna dönüşecek kadar büyümüştür. Bunun en büyük nedeni kuşkusuz aşırı milliyetçi unsurların ön plana çıkması olsa da Tito döneminin sonlarında başlayan ekonomik bunalım milliyetçiliğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur. Ancak Yugoslavya'da milliyetçiliğinin farkı yalnızca ekonomik değil tarihsel ve dinsel öğelerle de beslenmiş olmasında yatmaktadır.

Gerçekten Yugoslav coğrafyasında tarihsel bakımdan milliyetçiliğin güçlü temelleri bulunmaktadır. *“Yugoslavya'da Tito'nun kurduğu devletin örgüt yapısı farklı milliyetçi eğilimlere imkân veriyordu. Sırp milliyetçiliği ülke genelinde hâkimiyet kurmayı, Hırvat ve Sloven milliyetçilikleri ise federasyondan ayrılmayı planlıyorlardı. Makedon milliyetçiliği, içeride Sırlara ve Arnavutlara, dışarıda Yunanistan'a karşı varlığını kanıtlama çabasındaydı. Kosova Arnavutları, Arnavutlukla birleşmeyi amaçlarken Bosna Müslümanları ise ayrı ulus kimliği mücadelesi veriyorlardı. Karadağlılar ise ayrı bir ulus kimliği oluşturmak yerine*

Sırplarla birlikte hareket etmeyi tercih ediyorlardı. Cumhuriyetlere tanınan yetkilerin zaman içinde artması hem ayrılıkçı milliyetçiliğe hem de tahakkümcü eğilimlere ivme kazandırıyor.” (Ülger, 2003(a): 86) Bu bağlamda Yugoslavya, Sırpların merkeziyetçi üniter bir yapıya; Sloven ve Hırvatların gevşek bir konfederasyona dönüştürmeye çalıştığı için 1980’lerde ciddi bir krize girdi. Bu krizin odak noktasında ise ilk çatışmaların başladığı Kosova yer almıştır.

Tito döneminde tekrarlanan Arnavutların Cumhuriyet statüsü talebi, Tito sonrasında da gündemden düşmemiştir. Artık vakayı âdiye görülen bu yöndeki gösterilerin 1980-1989 arasında şiddetlenerek devam ettiği görülmektedir. Arnavutların eylemleri, Kollektif Başkanlık Konseyi tarafından bastırılrsa da bu defa misilleme olarak Sırbistan yönetimi, Kosova’daki Sırpıları organize ederek eylemler düzenlendi. Kosova’da Sırpıların gösterileri federasyon genelinde yaşayan Sırpılar arasında büyük destek gördü. Belgrad ile Karadağın başkenti Novi Sad, Sırpıların düzenlediği kalabalık gösterilere sahne oldu. Böylece Tito döneminde bastırılmış milliyetçi söylemler gün yüzüne çıkmıştı. (Ülger, 2003(a): 72-73)

İki etnik grup arasında tırmanan gerilimin diğer nedeni Sırp milliyetçilerinin eylemleridir. Yaklaşık kırk yıldır gizlice bekleyen bu zümre, Tito’nun ölümünün akabinde Kosova’ya yöneldiği anlaşılmaktadır. *“Kaldı ki Sırpılar, daha Tito ölmeden önce, yaşlılığından yararlanarak hazırlıklara başlamışlar ve bu çerçevede Yugoslav ordusunun % 80’ini ele geçirmekle, daha işin başında iyi bir avantaj yakalamışlardı.”* (Savaş, 2001: 102) Bu bağlamda Sırp milliyetçilerinin çabalarının yanında medyanın manipülasyonu ile Sırp toplumu, uzun yıllar cinnet ortamına hazırlanmıştır. Dahası Sırp bilim adamları da Müslümanlar ile baş edebilmek için sert politikaların uygulanmasını önermekteydiler. Bu çerçevede Sırp medyası, “Arnavutların genç ihtiyar ayırmadan Sırp kadınlarına tecavüz ettikleri” şeklinde asılsız iddialar ortaya atıyordu. Özellikle “*Martinoviç Olayı*” olarak duyurulan bir vâka Sırp kamuoyunda gündeme taşındı. Buna göre 56 yaşlarında bir Sırp çiftçi olan Martinoviç’in çirkin bir saldırıya uğradığı iddiası, ulusal bir skandala dönüştürülerek bütün Kosova Sırpılarının ulusal davası haline getirilmişti. Sorun, Federal Meclis’te görüşülecek düzeyde büyütüldü. (Mertus; 1999: 95-100) Buna benzer olayların ortaya çıkması, o dönem adeta her şeyin önceden planlanmış gibi görünmesine neden olmaktadır.

1986 yılında Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi (SANU), her şeyin fitilini ateşleyen bir *memorandum* yayınladı. Belgede, Yugoslavya'nın kurucusu Tito, Sırp düşmanı olmakla itham ediliyordu. Ayrıca, 1974 Anayasasında Sırların “anavatan” olarak gördükleri Kosova ve Vojvodina'nın özerk hale getirilmesinin de Sırlara karşı yapılmış düşmanca bir hareket olduğu söyleniyordu. Bu memorandum açıkça Yugoslavya üzerindeki Sırp iddialarının teorik temelini oluşturmaktaydı ve Yugoslavya'nın Tito uyarlamasını tamamen değiştirmeye yönelik bir girişimdi. (Çelik, 2008: 36) Bir diğer bakış açısıyla muhtıranın satır aralarında “*Büyük Sırbistan Planı*”nın olduğunu gösteriyordu. Yani, Sırların bulunduğu tüm topraklar, Sırbistan tarafından yönetilmeliydi.

Sırbistan kamuoyunda Sırp milliyetçiliğin yükselişi görülürken Komünist Parti içinde bir ismin yükselişi dikkat çekiyordu. O isim Slobodan Miloseviç'ti. 1987 yılında Kosova'da tekrar başlayan olaylar üzerine Ivan Stamboliç, Slobodan Miloseviç'i bölgeye göndererek görevlendirmiştir. Başkent Priştina'da konuşma yaptığı sırada Arnavut polisinin Sırlara müdahalesiyle karşılaşan Miloseviç, Sırların gözünde büyük prestij kazanacağı o meşhur cümleyi sarf etmiştir: “*Kimsenin bu insanlara vurmaya hakkı yok. Bir daha asla size vuramayacaklar.*” Bu olaydan sonra Sırp kamuoyunda yükselen milliyetçi rüzgar, liderini bulmuş oldu. Bu çerçevede Kosova Sorunu, Miloseviç'i; Miloseviç Kosova Sorununu besliyordu. Neticede Eylül 1987'de yapılan Sırbistan Komünist Partisi'nin 8'nci kongresinde Miloseviç kendisini yetiştiren Ivan Stamboliç liderliğindeki reformcu kanadı yönetimden uzaklaştırarak parti yönetimini ele geçirmeyi başardı.

Öte yandan kamuoyunda oluşan ortamı görüp Kosova Sorunu'nu kullanarak Sırları organize eden kişi Slobodan Miloseviç olmuştur. 1988 yılı içinde Sırbistan'ın değişik bölgelerinde Kosova'daki Sırp ve Karadağlılar'a yapılan baskıyı anlatmayı amaçlayan mitingler düzenlenmiştir. Kosova'da yaşayan Slavlar'ın değil, aksine Arnavutların Sırbistan Cumhuriyeti içinde azınlık oldukları vurgulanmıştır. Bu mitingler sonucunda Miloseviç'in siyasi popülaritesinin hızla yükseldiği görülmektedir. “*Miloseviç'in liderlik taktiği, Karadağ ve Vojvodina'daki liderliğe karşı, Kosova'daki Arnavut çoğunluğa karşı kitle gösterilerinin organize edilmesini geliştirdiği söylemle tahrik ederek tehlikeli popülist bir yaklaşım içermektedir. Bu tür bir taktikle, bir yandan söz konusu bölgelerdeki halklar tahrik edilirken, aynı*

bölgede yaşayan Sırlar da harekete geçirilmektedir.” (Emiroğlu, 2006: 96) Miloseviç, büyük ölçüde Kosova sorununu kışkırtarak önce Sırbistan Komünist Partisi liderliğini ele geçirmiş daha sonra da Sırbistan Devlet Başkanı olmuştur.

1989 yılında Sırbistan’da iktidarı ele geçiren Miloseviç’in ilk işi federal yasaları çiğnemek pahasına Kosova ve Voyvodina’nın özerkliğinin kaldırılması olmuştur. Kosovalı Arnavutlar tüm anayasal haklarını yitirerek Sırbistan içinde sıradan bir azınlık haline dönüştürülmüşlerdir. Anayasa değişikliğinden sonra Yugoslavya Federal Başkanlık Konseyi’nde Sırbistan’ın gücü sekizde üç oranına yükselmiştir. Karadağ Cumhuriyeti de başlangıçtan itibaren Sırbistan’a paralel bir tutum içerisinde olduğu için, yeni anayasa değişikliği ile birlikte Federal Başkanlık Konseyi’nde Sırbistan’ın istemediği bir kararın geçmesi olanaksız hale gelmiştir.

Yugoslav Komünist Cemiyeti Merkez Komitesi’ni ele geçiren Sırbistan yönetimi, 1 Şubat 1989’da içlerinde Kosova Eyaleti’nin Komünist Cemiyet Temsilcisi Arnavut asıllı *Azem Vlasi*’nin de bulunduğu bazı kişileri görevden uzaklaştırmıştır. (Emiroğlu, 2006: 96) Bu tarihten sonra Kosova’da Sırların etnik Arnavutlar üzerindeki baskısı doruğa ulaşmıştır. Zira “1989’dan sonra, Arnavut çalışanlar yaygın bir biçimde işten çıkarılmış; Kosova ekonomisinin % 90’ını oluşturan ve ‘sosyal olarak korunan işletme’ statüsündeki işletmelerin özelleştirilerek Sırlara ya da yabancılara satılmış; Arnavut esnaf mali polis’in ağır baskısı altında alınmış; mahkemelerde, poliste, okullarda ve üniversitede Arnavut varlığına son verilmiş; Sırpça tek resmi dil olarak kabul edilmiş; Arnavut ortaöğretim kurumları kapanmıştır.” (Alpkaya, 1999) Bu gelişmelerin ardından Kosova’da bağımsızlık çalışmaları başlamıştır. Esasen artan Sırp baskısına karşı kaçınılmaz bir şekilde var olma mücadelesini başlatmışlardır. (Savaş, 2001: 102)

Kosova nedeniyle başlayan ve tüm federasyonu etkileyen bu gelişmeler Hırvatistan ve Slovenya’da ciddi endişelere neden olmuştur. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde yaşananları hafızasında canlı tutan Hırvat ve Slovenler, Sırların federasyon genelinde tahakküm kurmasına karşı açıkça tepki göstermekte gecikmemişlerdir.

Cumhuriyetler ile Federasyon arasındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak için 1990 Ocak-Şubat aylarında toplanan Yugoslavya Komünist Partisi 14. Olağanüstü Kongresi'nde görüş ayrılıkları giderilememiştir. Bu kongrede Yugoslavya Komünist Partisi'nin "*öncü rolüne ve iktidar tekeli*"ne son verilmiştir. Kararın ardından Slovenya'nın gevşek federasyon önerisine karşılık Sırbistan'ın tam aksi yönde ortaya koyduğu katı tutum uzlaşma zeminini yok etmiş, Sloven delegeler Kongre'yi terk etmişlerdir. Sırbistan'ın statükocu tavrı, Hırvatistan ve Slovenya'da ayrılıkçı eğilimleri daha da güçlendirmiştir. (Ülger, 2003(b): 10) Yugoslavya Komünist Partisi'nin tasfiyesi anlamına gelen kararın ardından Cumhuriyetlerde, daha önceden kurulmuş olan milliyetçi partiler faaliyetlerini hızlandırmıştı. Milliyetçilik, ülkenin her tarafında yeniden keşfedilen ideoloji haline gelmişti. 1990 yılında yapılan Kosova Arnavutlarının boykot ettiği seçimleri milliyetçi partiler kazanmıştır.

1991 yılı Temmuz ayında Hırvatistan temsilcisi Stipe Mesiç'in Kolektif Devlet Başkanlığı'na atanmasını Sırbistan'ın veto etmesinin ardından Hırvatistan ve Slovenya eş zamanlı olarak bağımsızlık ilan etmiştir. Bu kararın ardından yerel Sırp güçler, Sırbistan ve Federal Ordu desteği ile Slovenya ve Hırvatistan'a savaş açmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl devam eden çatışmalar, 1992 Ocak ayında ateşkes ilan edilmesiyle son bulmuştur. (Ülger, 2003(b): 11) Yaşanan gelişmeler karşısında uluslararası toplum müdahale etmek için geç kalmış, Yugoslavya adım adım parçalanmaya gitmiştir. Bu noktada Avrupa Topluluğu, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ilkesi ile bağımsızlığını ilan eden devletleri tanıma ikilemi yaşarken; Almanya'nın AT'nin bütünlüğünü bozacak şekilde tek taraflı Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıması parçalanma sürecini hızlandırmıştır.

Hırvatistan ve Slovenya'nın ardından Bosna Hersek Sırpı da, Saraybosna yönetimine bağlı olmadıklarını açıkladılar. Bosna Hersek ve Makedonya yönetimlerinin uzlaşma amacıyla ortaya attıkları yeniden tanımlanmış federasyon önerileri, Sırbistan tarafından reddedildi. Sırp tahakkümünden korkan Makedonya, 1991 Kasım ayında bağımsızlık ilan etti. Bosna Hersek Cumhuriyeti'nin de bu durumda başka seçeneği kalmamıştı. 1992 Mart ayında Bosnalı Sırpın katılmadığı oturumda Bosna-Hersek Parlamentosu'nda Hırvatlar ve Boşnaklar, bağımsızlık

kararı aldılar. Kararın alınmasından hemen sonra başlayan iç savaş üç buçuk yıl sürdü. NATO'nun geç de olsa savaşa müdahale etmesi ve ABD'nin devreye girmesiyle Kasım 1995'te Dayton Antlaşması imzalanarak bugünkü statükoya ulaşıldı. Antlaşma ile tesis edilen statükonun korunması için ülkeye 60 bin kişilik BM barış gücü (UNPROFOR) yerleştirilmiştir.

Dağılan Federasyon'dan bakiye kalan ülkeler Sırbistan ve Karadağ'ın Yeni Yugoslavya olarak kurdukları devlet de uzun ömürlü olmamıştır. Devletin adı önce Sırbistan-Karadağ olarak değiştirilmiş daha sonra 2006 yılında Karadağ'da yapılan referandum sonucu Karadağ bağımsızlığını ilan etmiştir. Sonuçta Yugoslavya'da diğer sorunlarında yanında özellikle genelde aşırı milliyetçiliğin özeld Sırp milliyetçiliğinin yükselmesi ekseninde gelişen Kosova Sorunu, Federasyonun dağılmasında tetikleyici görevi görmüştür.

II. 2. KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ

II. 2. 1. Siyasi Direniş Aşaması: İbrahim Rugova Hareketi

Kosova'nın 1989 yılında özerkliğinin iptal edilmesinin ardından bölgede Sırpların baskısı artmıştır. Arnavutların giderek daha fazla dayanışma göstermeye başladığı bu baskılara karşı ilk tepkileri, Kosova Demokratik Birliği (*Lidhja Demokratike e Kosoves-LDK*) adıyla yeni bir siyasi parti etrafında organize olmalarıdır. (Bekaj, 2000: 13) İbrahim Rugova'nın liderliğinde örgütlenen Arnavutlar, bu tarihten sonra bağımsızlık sürecini farklı stratejilerle yürütmeye başlamışlardır.

---

* İbrahim Rugova 1944 yılında Kosova'da doğmuştur. 1989 yılında Kosova'da Yazarlar Sendikasına başkanlık yapmıştır. 1990 yılında Kosova Demokratik Ligi (LDK)'ni kuran İbrahim Rugova, 2002 yılında Kosova Parlamentosunca bölge yönetiminin başkanlığına seçildi. Aslında edebiyatçı-yazar olan ve sonradan siyasete soyunan Rugova uzun yıllar Batı yanlısı bir siyaset izlemiştir. Rugova 1990'lı yıllarda Sırp yönetimine karşı barışçıl-pasif direniş hareketinin başını çekiyordu ve bu nedenle Balkanlar'ın Gandhi'si olarak da tanınırdı. Rugova, Kosova'nın bağımsız olmasından yana olmuştur. Siyasi hayatı boyunca askerî hareketlenmelere ve dolayısıyla Kosova Kurtuluş Ordusuna (KKO-UÇK) karşı olmuştur. Rugova ile ilgili kısa bilgi için: ;"Who's Who in Kosovo", **ICG Balkans Report**, Nu. 76, Pristina, 31 August 1999, s. 4; <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=3148> (12.05.2006)

2 Temmuz 1990 tarihinde 183 sandalyeli Kosova Meclisi'nin 123 Arnavut üyesinden 114'ünün katılımıyla Kosova'nın Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğu ilan edilmiştir. Buna karşılık Sırbistan, Kosova Meclisi'ni feshederek, Kosova'nın idaresini kendi eline almıştır. Sırbistan'ın sertleşen tutumuna karşılık olarak feshedilen meclisin 111 üyesi ve 30 civarında Arnavut siyasetçisi ve entelektüeli Kaçanik kentinde bir araya gelerek “*Kacanicka Anayasası*”nı ilan etmişlerdir. Sırbistan tarafından illegal olarak nitelenen bu anayasa Kosova'yı yedinci cumhuriyet olarak ilan etmekte ve Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını vurgulamaktaydı. (Clark, 2000: 73) Eylül 1990'da merkezi Zagreb'te olan Kosova Cumhuriyeti Meclisi oluşturulmuştur.

Eylül 1991'de ise sürgündeki Kosova Cumhuriyeti Meclisi gizlice Priştine'de toplanarak, Kosova'nın bağımsız bir cumhuriyet olduğuna dair karar vermiştir. Bu toplantıda 26–30 Eylül tarihleri arasında bir referandum yapılması kararlaştırılmıştır. Sırp polisinin engellemesine rağmen yapılan referandumda oy kullanabilenlerin % 99,8'i Kosova'nın bağımsızlığı yönünde oy kullanmışlardır. Bunun üzerine Kosova Cumhuriyeti Meclisi, 19 Ekim 1991'de bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Kosova Cumhuriyeti, ilanının hemen ardından Arnavutluk tarafından tanınmıştır.

Ertesi yıl mayıs ayında yapılan başkanlık seçiminde tek aday olan İbrahim Rugova seçime katılanların % 99,7 oranında oylarını alarak Kosova Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmiştir. İbrahim Rugova başkan seçilmesinin ardından Kosova için sivil itaatsizlik politikasını benimsemiştir. Gandhi'nin Hindistan'da İngilizlere karşı uyguladığı stratejinin bir benzeri olarak görülen bu politikayla uluslararası toplumun dikkatini çekmeyi amaçlamıştır. Buna karşılık Rugova izlediği politikanın siyasi bir direniş olduğunu, pasif direniş ya da Gandhi direnişi olmadığını belirtmektedir. (Clark, 2000: 67) Bu bağlamda Rugova'nın siyasi direnişi, Sırpların baskı ve şiddet politikalarına karşı Arnavutların şiddet içeren bir ayaklanmayı engelleyip seçimleri boykot ederek Kosova Cumhuriyeti devlet aygıtını en azından ana hatları ile oluşturmak suretiyle Sırp yönetiminin meşruiyetini reddetmeye dayanmaktadır. Bu nedenle Kosova'daki Arnavut nüfusu için hastaneleri, okulları ve vergi sistemini kapsayan alternatif bir yönetim oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Kosova kendi “*paralel devlet*” ini kurarak uluslararası toplum tarafından tanınmayı hedefliyordu.

Başka bir perspektiften Rugova, “*şiddetsizliğin, modern Avrupa’nın tercihi olduğunu öğrenmiştik*” (Clark, 2000: 67) diyerek Avrupa’ya mesaj vermiştir. Bu saikle Rugova, kurulan yeni hükümetin amaçlarını anlatmak için bazı ülkelere ziyarette bulunmuştur. Ancak bu strateji, Kosova’daki çatışmaların önüne geçemediği gibi uluslararası toplumun sempatisini kazanmaktan öteye gidememiştir.

II. 2. 1. 1. Kosova’nın Erken Bağımsızlık Kararına AB Tepkisi

Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında, üye ülkelerin farklı görüşler dile getirmesi nedeniyle yeni bir durum ortaya çıktı. Açıkçası, bu durum Avrupa Birliği için büyük bir meydan okumayı temsil ediyordu. Kosova'nın tanınması için yaptığı başvuru, o dönem bağımsızlığını ilan eden ülkelerin bağımsızlık kararının uygunluğunu denetlemek için kurulan Badinter Tahkim Komisyonu tarafından reddedilmiştir. Kosova'nın bağımsızlığına ilişkin hakkının olup olmadığı bu dönem belirsiz kaldı. Buna karşılık, Sırbistan ve Karadağ için, Eski Yugoslavya'nın yasal mirasçıları olduğu iddia edildi. Yugoslav siyasi rejimin dağılmasından sonra Kosova'nın statüsü önemli bir değişim geçirdi. Bu dönemde Kosova, söz konusu eski Yugoslavya'nın parçası Sırbistan tarafından bu ülkeye zorla dâhil edilmiştir. Bu siyasi iklim, AB açısından eyleme geçme çağrısı niteliğinde olmuştur. (Novitet, 2015: 8)

Kosova'nın statüsünün tartışılmadan baskı kullanarak Belgrad'a dâhil edilmesinin yansımaları, Avrupa Birliği'nde, Yugoslavya tarafından gerçekleştirilen temel insan hakları ihlallerine karşı bazı endişelerin gittikçe yükselmesini ortaya çıkardı. İlâveten, AB özellikle kararlı ve açık bir yanıt vermenin gerekli olduğu Yugoslavya'daki iç savaş ve yansımalarına karşı Kosova'da devam eden insan hakları ihlalleri başta olmak üzere bir dizi ciddi konu üzerinde ile meşgul olduğunu belirtti. Kosova sorununa ilişkin AB'nin tepkisi, çeşitli Avrupa kurumlarında tartışıldı. Bunların en önemlileri Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nda yapılan tartışmalar olmuştur. Bu süre içinde Kosova'nın bağımsızlığı gündem dışında kaldı. AB'nin eylemi, daha çok Kosova'daki Arnavut çoğunluk ve Yugoslavya'dan kalan parçaları (Sırbistan ve Karadağ) arasında barışçı müzakere ve istikrara yönelikti. Öncelikle Yugoslavya'nın Kosova üzerindeki siyasi baskısını azaltmak için taraflar arasında bir diyalog tesis edilmesi amaçlandı. Bu politika

araçlarının nihai amaca ulaşmak için pratikte yürütülmesi ve uygulanmasının zayıf kalması nedeniyle başarısız oldu. Neticede siyasi gerilimler ve kitlesel insan hakları ihlalleri, 1998 yılında savaşın en önemli kaynağı oldu. (Novitet, 2015: 9)

II. 2. 2. Silahlı Mücadele Aşaması: UÇK'nın Faaliyete Geçmesi

Kosova Kurtuluş Ordusu (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës* – UÇK) milis bir örgüt olarak 1990'lı yılların başında kurulmuştur. Bu dönemde Sırpların Arnavutlara uyguladığı baskı ve şiddetin artması Arnavutlar arasında gizli yer altı örgütlenmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle tam bir gizlilik içinde kurulan UÇK'nın kuruluş tarihi net olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda 1993 yılında kurulduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede gizli örgütlenmeler, 1990'lı yıllarda Balkanlar'da komitacılığın geri dönüş yılları olarak değerlendirilmektedir. (Çelik, 2005 (a))

UÇK'nın, kurulduktan sonra ilk faaliyeti basına verdiği sert açıklamalar ve tehditler olmuştur. UÇK, uluslararası toplumun dikkatini ancak silahlı direnişle sağlanabileceğinden hareketle İbrahim Rugova'nın pasif direniş yöntemine karşı çıkmıştır. Buna karşılık Rugova, bu örgütü tanımadığı gibi örgütü Sırp istihbaratçıların kümelenerek kendi yöntemini saf dışı bırakmakla itham etmiştir. Rugova'nın bu tutumu, pek çok Kosovalının UÇK'yı destekleme açısından ağır davranmasında neden olarak görülmektedir. Örgütün başlangıçta pasif kalmasında yine bu durumun etkisi söz konusudur.

Başka bir perspektiften UÇK'nın dış bağlantıları oldukça güçlüdür. Öyle ki UÇK, Kosova'da kurulmuş, ancak stratejisi Tiran ve İsviçre gibi dış merkezlerde çizilmiştir. Özellikle Kosova'dan yurt dışına kaçarak Almanya, ABD ve Avustralya'ya göç eden Kosovalı Arnavut milliyetçilerin oluşturduğu Arnavut Diasporası, UÇK'ya büyük mali destek sağlamıştır. Bu desteğin en önemli nedeni UÇK'yı anayurt ile ilişki kurmalarını sağlayacak bir “bağlantı nesnesi” olarak görmeleridir. (Çelik, 2005 (a))

Öte yandan 1995 yılında imzalanan ve Bosna Krizi'ni nihai çözüme kavuşturan Dayton Barış Antlaşması'nda Kosova Sorunu'na dair hiçbir hükmün yer almaması, Kosova genelinde Rugova'nın pasif direniş politikasına olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur. Bu tarihten sonra dünya kamuoyunun sempatisini kazanmanın ötesinde bir yarar sağlamadığı düşünülen Rugova'nın pasif direniş yöntemi yerine silahlı direnişi savunan UÇK ciddi güç kazanmıştır.

Bu gelişmelerin getirdiği ortamı fırsat bilen UÇK, 1996 yılında, Sırp polislerine yönelik bombalı saldırıların sorumluluğunu yüklenerek adını duyurmaya başladı. Bununla birlikte 1997 yılı UÇK için dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu yıl, Arnavutluk'ta başlayan iç savaş sonucunda, Arnavutluk ordusundan ele geçirilen silahların çoğu, bu ülkede bulunan UÇK "militanlarının" eline geçmiştir. Ayrıca UÇK'nın silah finansmanını Arnavut mafyası ile birlikte yürüttüğü uyuşturucu ticaretinden sağladığı, İranlı ve Yemenli kökten dincilerle ittifak halinde olduğu iddiaları bulunmaktadır. Böylece giderek silahlanan UÇK, Kosova'da faaliyette bulunduğu çevre köylerdeki gençleri de seferber etmeye başlamıştı. (Tufan, 2008: 50; Tılıç, 1999: 117-134) 1998 yılının ilk aylarında UÇK "militanları" iki Sırp polisi öldürerek dikkatleri üzerlerine çektiler. Ve artık UÇK, Kosovalıların umidi olmuştu. En sonunda Kosova'nın % 40'a yakın önemli bir kısmını denetim altına almayı başarmışlardı. (Savaş, 2001: 107)

28 Şubat 1998'de UÇK'nın varlığına son vermek amacıyla Sırp Ordusu'nun Prekaz'da UÇK'ya karşı düzenlediği operasyonlarda örgütün lideri Adem Yaşari ve ailesi ile çok sayıda UÇK "militanı" öldürülmüştü. (Bekaj, 2000: 21) Bu operasyonlar sırasında sayıları 40'ı aşan kadın ve çocukların da öldürüldüğü çok geçmeden anlaşılmıştır. Bu durum ise Arnavutlar arasında milliyetçi duyguları uyandırmıştır. Gerek Kosova içinden gerekse Avrupa'nın farklı ülkelerinden binlerce Arnavut gencin UÇK'ya katılmasına neden olmuştur. Böylece Sırpların bu yapıyı bitirme operasyonu ters bir etki yaparak örgütü daha da güçlendirmiştir. 1998 ortalarında hızlı katılımlar sonucunda 30 bin kişilik bir savaşçı sayısına ulaşmıştır. (Tılıç, 1999: 130-131)

1998 yılının ortalarında UÇK'nın Sırp güvenlik güçlerine saldırmasıyla Kosova'ya müdahale etmek için fırsat kollayan Miloseviç, bu saldırıları bahane ederek Kosova'ya yönelik “*etnik temizlik*” harekâtı başlattı. Ancak Sırp'ların en büyük hatası, zamanla Kosova'da Arnavut köylerinde yaşayan silahsız siviller potansiyel UÇK “militanı” düşüncesiyle öldürülmeleri olmuştur. Bu tür gelişmelerden korkan sivil Arnavut halk evlerini terk ederek, dağlara ve ormanlara kaçmış, yüzlerce Arnavut da operasyonların düzenlendiği yerlerden ayrılarak mülteci konumuna düşmüştür. (Kut, 2005: 153) Bosna'daki dramın etkisi henüz yeni iken Kosova'da yaşananlar uluslararası toplumun dikkatini hemen çekmiştir. Bu bağlamda NATO, Miloseviç'e kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuş; BM Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanmasına karar vermiş ve bölgede başlatılan etnik temizliğin durdurulması konusunda Belgrat'ı uyarmıştır. Uluslararası toplumun artan baskısı karşısında Miloseviç geri adım atarak operasyonları durdurmuştur. Bu noktada devreye giren ABD Kosova özel Temsilcisi Richard Holbrooke ile Miloseviç arasında bir antlaşma imzalanmıştır. Antlaşmayı denetlemek için Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi (AGİK) gözlemcileri bölgeye gelmişlerdir. Sonuçta Rugova'nın yıllardır yapamadığını UÇK silahlı mücadeleyi başlatarak birkaç ay içinde başarmakla uluslararası toplumun dikkatini Kosova'ya çekmiştir.

II. 2. 3. Temas Grubu ve Ramboulliet Görüşmeleri

1998 yılında, Sırp asker ve polisleri ile Kosova Arnavutları arasındaki çatışmalar 1500 Kosovalı'nın ölümü ile sonuçlanırken, yaklaşık 400.000 kişi mülteci konumuna düşmüştür. (<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>) Bu bağlamda 1998 yılı, Kosova Sorunu'na çözüm bulmak amacıyla diplomatik çabaların yoğunlaştığı bir dönemdir. Ancak Miloseviç'in bu diplomatik çabaları her seferinde boşa çıkardığı görülmektedir. Bu çabalardan biri de ABD'li diplomat R. Holbrooke ve Miloseviç arasında sivil halkın da maruz kaldığı operasyonların sonlandırılmasına dair sağlanan uzlaşmadır. Bu bağlamda Sırp'ların 15 Ocak 1999'da düzenlediği operasyonda 45 masum Arnavut öldürülmüştür. Tarihe *Racak Katliamı* olarak geçen bu olay Batılı ülkelerin Kosova'nın statü sorununun çözülmesi ve çatışmalara siyasi bir çözüm bulma adına son kez harekete geçirmiştir.

Bu gelişmelerin ardından çatışan taraflar arasında arabuluculuk yapmak amacıyla Temas Grubu* devreye girmiştir. 30 Ocak 1999 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'un başkanlığında Londra'da toplanan Temas Grubu, iki tarafa da, Paris yakınlarındaki Rambouillet kasabasında müzakerelere başlama çağrısında bulunmuştur. Çağrılara uyan Arnavutlar ve Sırlar, 6-20 Şubat 1999 tarihleri arasında yapılan Paris yakınlarındaki Rambouillet Şatosu'nda yapılan konferansta bir araya gelmiştir. 16 kişiden oluşan Arnavut heyetinde, bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın seçilmiş başkanı statüsünde olan İbrahim Rugova, İbrahim Rugova'ya muhalif Birleşik Demokratik Hareket'in lideri Recep Qosja, UÇK'nın siyasi müdürlüğünün başı Haşim Taçi bulunmaktadır. 13 kişiden oluşan Sırp heyetinde ise Başbakan Ratko Markoviç ile Başkan Milan Mutinoviç yer almıştır. (Emiroğlu, 2006: 183-185)

Müzakereler daha çok Temas Grubunun taraflara sunduğu ilkeler üzerinden ilerlemiştir. Konferans boyunca üzerinde durulan ilkeler şunlardır:

1. Çatışmaların süratle durdurulması ve diyalog yoluyla barışçıl çözümün aranması
2. YFC'nin ve komşularının toprak bütünlüğünün kurulması
3. Kosova'da AGİT gözetiminde seçimlerin yapılması
4. Kosova'da tüm etnik grupların haklarının korunması ve yönetim kademelerinde adil temsillerinin sağlanması
5. Nihai statünün çözümü için üç yıllık bir geçiş süreci öngören antlaşmanın imzalanması ve bunun tek taraflı değiştirilmemesi
6. Uygulamanın denetlenmesi için uluslararası katılıma ve işbirliğine izin verilmesi. (Weller, 1999: 123)

Müzakere sonucunda arabulucu ülkeler tarafından antlaşma metni hazırlanarak taraflara sunulmuştur. Buna göre Kosova'nın, Yugoslav askeri gücünün çıkarıldığı, UÇK'nın silahsızlandırıldığı ve özerkliğinin geri verildiği askerden arındırılmış bir bölge olması önerilmiştir. Bu uygulamayı sağlayacak güç, NATO olarak belirlenmiştir. (Weller, 1999: 227) Antlaşmanın EK-B metninde geçen bu hüküm Sırp delegelerin şiddetle karşı çıktığı madde olmuştur. Egemen hiç bir devletin böyle

---

* ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya'dan oluşan Temas Grubu, ilk olarak Bosna Hersek'te yaşanan çatışmalara diplomatik çözüm aramak amacıyla oluşturulmuştu. Rusya Sırları desteklediği gerekçesiyle alınan tüm kararlarda çekimser davranmış veya karşı çıkmıştır.

bir metni imzalaması açıkça irrasyonel bir tutum olacağından NATO sürekli kuvvet kullanma tehdidiyle Sırlara barış planını imzalamayı dayatmışlardır.

Ayrıca Antlaşma ile Kosova'nın üç yıllık bir geçiş sürecinin ardından referandum yapılması kararlaştırılmıştı. Buna göre bu Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra, Kosova sorununun nihai çözümü için Helsinki Nihai Senedi'nin ve bu antlaşmanın uygulanması ile ilgili her bir tarafın çabaları, ilgili mercilerin görüşleri ve Halkın iradesi temelinde bir mekanizma belirlemek için uluslararası bir toplantı toplanır. Weller, ABD Genel Sekreteri Madeleine Albright'in Kosovalı Arnavut delegelere bu hükümde yer alan "*Halkın İradesi*" ifadesi referandumda "*Kosovalı insanların iradesi*" (*Sırp ya da Yugoslav değil*) şeklinde ifade edileceğine dair açıkça güvence verdiğini ileri sürmektedir. (Weller, 1999: 232-233; 245) Bu noktada Miloseviç "*Bize Rambouillet'de dayatılan otonomi değil bağımsızlık*" (Herring, 2000: 227) diyerek ABD'nin çabalarını öngörmüştür.

Arnavut delegeler başlangıçta hemen bağımsızlık tanımayan bu barış planını imzalamamış; ancak ABD'nin devreye girmesiyle 12 Mart 1999 tarihinde antlaşmayı imzalamışlardır. Buna karşılık Sırp delegasyonu planda yer alan Kosova'ya NATO'nun konuşlanması ve üç yıllık süre sonunda bağımsızlık öngörmesi nedeniyle tasarımı onaylamayı reddetmişlerdir. Böylece uluslararası toplumun barış girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Henry Kissinger, Rambouillet metnini Sırbistan'ı bombalamak için bahane ve provokasyon olarak değerlendirmiştir. (Herring, 2000: 227-228)

II. 2. 4. NATO Müdahalesi ve KFOR

Sırların Kosova'da Arnavutlara karşı başlattığı "*etnik temizlik*" harekâtı Bosna'da yaşanan trajedinin tekrarlanması ihtimalini doğuruyordu. NATO, böyle bir olaya asla müsaade edilmeyeceğini kuvvet kullanma tehdidiyle daha önce duyurmuştu. Ancak Rambouillet girişiminin başarısız olmasıyla birlikte Miloseviç'in uzlaşmaz tavrı nedeniyle diplomatik bütün girişimleri boşa çıkararak Kosova'da insan hakları ihlallerine yol açan uygulamalara devam etmesi NATO için yeterli gerekçe oluşturmuştur.

Sırp kuvvetlerin Kosova'ya girişinden yani etnik temizlik ve göç harekâtına başlamasından dört gün sonra 24 Mart 1999 tarihinde NATO hava destekli bombardımana başlamıştır. Nisan 1999'un başında, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tahminlerine dayanarak ortaya çıkarılan tablo, müdahalenin haklı gerekçeleri olarak görülmektedir. Bu tabloya göre etnik temizlik süreci sonucunda 226,000 mülteci Arnavutluk'a, 125.000 mülteci Makedonya'ya ve 33.000 mülteci de Karadağ'a göç etmiştir. Mayıs itibariyle 1,5 milyon kişi, yani Kosova nüfusunun % 90'ı yerlerinden çıkarılmış, 225.000 Kosovalı kaybolmuş ve 5000 kişi de öldürülmüştür. (<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>)

NATO, hava operasyonunun Miloseviç rejimine hızlı bir caydırıcı etkisi olacağını düşünmüştü. Bu nedenle başlangıçta harekâtın 10 gün süreceği hesaplanmıştır. Ancak beklenilenin aksine Miloseviç uzun süre direnmiştir. (Butler, 2000) Nihayet 9 Haziran'da Yugoslavya ile NATO arasında Sırp askerlerinin geri çekilmesini sağlayacak askeri-teknik antlaşma olan "*Kumanova Antlaşmasının*" imzalanması üzerine 10 Haziran'da 78 gün süren NATO'nun Kosova Operasyonu sona erdi. Yine aynı gün BM Güvenlik Konseyi (BMGK), 1244 sayılı kararı * ile yapılan antlaşmayı kabul etti. Antlaşma, Rambouillet Konferans metinlerindeki temel ilkeleri ihtiva etmektedir. Böylece Yugoslavya, uluslararası otoritelerin Kosova'ya girişine izin vermiş oluyordu. (Keskin, 2006-2007: 58)

BMGK 1244 sayılı kararı, askeri ve sivil kurumların kurulmasına yönelik iki ayak üzerine oturmaktadır. Savaşın sona ermesinin ardından Sırp askerleri kendilerine tanınan sürenin son gününde Kosova'dan tamamen çekilmiş; yerlerine NATO'nun Kosova Gücü KFOR konuşlanmıştır. KFOR, 1244 sayılı karar EK-II'de tanımlanmıştır. Buna göre BM şemsiyesi altında güvenlik ihlallerini engellemek ve olabilecek çatışmalara mani olmak amaçlı oluşturulmuş çok uluslu bir koalisyon kuvvetidir. Bu çerçevede KFOR, NATO'ya üye olan ve olmayan 30 ülkenin katılımıyla oluşturulmuş. Zamanla barış gücünün sayısı 20 bine ulaşmıştır.

---

* BMGK 1244 sayılı kararın tam metni için bkz. United Nations Security Council (UNSC) (1999) Resolution 1244, (<http://www.unmikonline.org/Documents/Res1244ENG.pdf>) S/RES/1244(1999)

KFOR, BM'nin 1244 sayılı kararı 9. maddesi gereğince Kosova'da askeri güvenlik başta olmak üzere oldukça geniş görev ve yetkilere sahip olmuştur. Bunlardan en önemlileri kuşkusuz UÇK'nın silahsızlandırılması, mültecilerin ve göçe zorlanmış kişilerin evlerine güvenli bir şekilde dönebilecekleri ve uluslararası sivil varlığın çalışmalarını sürdürebileceği güvenli bir ortam yaratılmasıdır. (UNSC, S/RES/1244(1999))

Başka bir perspektiften NATO'nun Kosova harekâtı, her açıdan bir ilk olma özelliği taşıyordu. Bu bağlamda NATO tarihinde ilk defa bağımsız, egemen bir devlete savaş açtığı gibi bunu BM yetkilendirmesi olmadan gerçekleştirmiştir. *“NATO, bu olayda meşru savunma hakkına sahip olmadığı gibi, ortak meşru savunma kurumununun işletilmesi de söz konusu değildir. Nitekim, NATO müdahalesinden önce ya da sonra bu sav ileri sürülmemiştir. Daha önce de bilirtildiği gibi NATO müdahalesinin, Güvenlik Konseyi'nin yetkisi çerçevesinde aldığı bir karar uyarınca gerçekleştirilen bir operasyon olmadığı da açıktır. Güvenlik Konseyi, Kosova'daki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği saptamasını yapmış, ancak 42. maddeyle kendisine tanınan yetki çerçevesinde silahlı kuvvet kullanılmasını içeren herhangi bir önlem alınmasına karar vermemiştir. Bu noktada, NATO'nun da, aksine bir iddiada bulunmadığını belirtmek yerinde olacaktır.”* (Alpkaya, 1999)

Bu nedenle bu harekâtın uluslararası hukuka uygun olmadığına yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir. Özellikle Sırbistan'ın sıkı savunucusu Rusya müdahalenin meşru olmadığını belirterek BM nezdinde girişimlerde bulunmuştur. *“Bunun üzerine genel sekreter bir tarafta BM yetkilendirmesi olmadan bölgesel bir örgüt tarafından geliştirilen bir eylemin meşruiyeti, diğer tarafta ise ağır insancıl sonuçları olan ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini etkili bir şekilde durdurmanın zorunlu olması ikilemi karşısında BM üyelerinin görüşlerini sormuştur. Genel Kurul'da bunun üzerine yapılan tartışmalar, Batılı devletlerin insancıl müdahale yönünde bir hak oluşmasına taraftar olmadıklarının, Kosova'yı kendine özgü bir durum olarak gördüklerini ve NATO operasyonunu yeni bir yapılageliş kuralı oluşması yönünde bir eylem olarak değerlendirmediklerini ortaya koymaktadır. Çoğu gelişmekte olan devlet, buna insancıl müdahaleye seçici bir şekilde başvurulması konusundaki endişelerini dile getirerek katılmaktadırlar.*

Güvenlik Konseyi üyelerinin bombardıman sırasındaki açıklamaları da aynı resmi yansıtmaktadır.” (Keskin, 2006-2007: 60)

Görüldüğü üzere NATO'nun Kosova Müdahalesi, daha sonra ortaya çıkacak krizler için de çok tartışılacak insancıl müdahale kavramının uluslararası hukukta tartışılmasına neden olmuştur. Ancak Kosova'nın sui generis koşulları nedeniyle bu çerçevede değerlendirilmesi görüşü ağırlık kazanmıştır. BMGK'nın öncelikli yetkilendirilmesini gerektiren klasik uluslararası hukuk böylesine acil bir durum için uygun olmadığı gibi yeni durumlar için günü geçmiş kurallar içermektedir. Ayrıca BMGK'da Çin'in ve Rusya'nın vetosu resmi bir engel oluşturacaktı. (Corten ve Bertatti, 1999: 59) Ancak Kosova'ya NATO müdahalesinin en önemli amacının, insani nedenlerden çok NATO'nun doğuya doğru yayılması, ABD'nin Balkanları Alman ve Rus etkisinden arındırıp bölgeyi denetim altına alarak enerji alanındaki çıkarlarını güvence altına alması olduğu iddia edilmektedir. (Çelik, 2008: 48)

II. 2. 5. Kosova'da UNMIK Yönetimi

NATO harekâtının başarıyla sonuçlandırılması ve Sırp askerlerin bölgeden çekilerek KFOR'un konuşlanmasının ardından Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır. Artık yönetim işlevlerini tek başına yürütmesinin mümkün olmadığı Kosova'da 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244 sayılı BMGK Kararı'nın 5. maddesine istinaden uluslararası varlık iki bileşen üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda askeri bileşen olarak KFOR kurulurken ardından sivil bileşen olarak BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (*United Nations Interim Administration Mission In Kosova-UNMIK*) kurulmuştur. Misyonun sivil bileşeni, BM tarafından koordine edilip Avrupa'daki ana bölgesel örgütlerin ortak çabaları yoluyla uygulanır. Bu çerçevede UNMIK dört unsurun işbirliğine dayanarak oluşturulmuştur:

1. BM liderliğindeki Polis ve Adli işler: Doğrudan Birleşmiş Milletler gözetiminde Kosova Polis Gücünün Kurulmasını amaçlamaktadır.
2. BM'nin üstlendiği Sivil Yönetim: Birleşmiş Milletler tarafından doğrudan gerçekleştirilmekte ve yerel ve merkezi düzeyde temel yönetsel işlevlerin hayata geçirilmesini kapsamaktadır.

3. AGİT denetiminde Demokratikleşme ve Kurumsallaşma: Demokratik kurumların, seçimlerin, bağımsız yargı ve özgür basın oluşturulmasına ve insan haklarının denetlenmesine odaklanan sürecin yönetimini kapsamaktadır.
4. AB yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Ekonomik Gelişim: Genel ekonomik kalkınmaya ilişkin geniş çaptaki faaliyetleri içermekte ve Kosova'nın yeniden inşasını hedeflemektedir. (Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council, 1999: 2)

Görüldüğü üzere UNMIK, BM ile iki bölgesel Avrupa örgütünün yani AB ve AGİT'in ortak girişimidir. Bu nedenle UNMIK önceki emsallere oranla çok daha kapsamlı ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda uluslararası yönetimlerde yeni bir açılıma imza atılmış ve uluslararası bölgesel yönetimlerin en büyük adımı oluşturulmuştur. Başka bir ifadeyle, BM ile bölgesel örgütler arasındaki işbirliği düzeyi UNMIK'in eşi olmayan bir özelliğidir.

Öte yandan bu dört dayanak BM'nin Kosova'daki en üst düzey sivil yetkilisi olan BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi'nin başkanlığında klasik hükümet olarak çalışmaktadır. Ne var ki, BM Kosova misyonunun sivil ve askeri bileşenleri temelde birbirinden bağımsız olduğu için özel temsilcinin KFOR üzerinde herhangi bir siyasal/yasal gücü bulunmamaktadır. Ancak KFOR ve UNMIK birçok konuda birlikte çalışmıştır.

Daha önce ifade edildiği gibi UNMIK'in varlığı, 1244(1999) sayılı karara uygun olarak kurulmuştur. Bu kararda geçici yönetimin hedefleri net ve açık bir biçimde yer almaktadır. İç savaşın ağır tahribatına maruz kalan Kosova'ya girdiğinde çatışmaların bıraktığı geniş insani sorunlarla başa çıkmak kadar temelde kamusal yaşamı sil baştan yeniden yapma sürecini başlatmayla yetkiliydi. Buna göre UNMIK'in Kosova'da öncelikli hedefleri şunlardır:

1. Mültecilerin süratle geri dönmesinin sağlanması
2. UÇK'nın silahsızlandırılması
3. Kosova'nın yeniden inşası
4. Kosova'daki toplumun demokratikleştirilmesi
5. Sivil yönetimin oluşturulması (UNSC Resolution, S/RES/1244(1999))

Belirlenen hedefler doğrultusunda 1244(1999) sayılı karar UNMIK'i geniş kapsamlı, uzun vadeli görevler ve sorumluluklarla donatmıştır. Buna göre UNMIK'in üstleneceği görev ve sorumluluklar şunlardır: Temel idari fonksiyonları yerine getirmek, Kosova'da esaslı bir otonomi ve kendi yönetiminin kurulmasını sağlamak, Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirleyen siyasal sürece olanak sağlamak, tüm uluslararası kuruluşların insani ve afet yardımlarını koordine etmek, anahtar altyapının yeniden kurulmasını desteklemek, sivil hukuku ve düzeni devam ettirmek, insan haklarını geliştirmek, tüm mültecilerin Kosova'daki evlerine güvenli ve engelsiz bir şekilde dönüşünün sağlanması olarak belirlenmiştir. Bu görevleri yürütmek için geçici yönetim, Kosova'da yasama, yargı ve yürütme organlarına sahip olmuştur. (UNSC Resolution, S/RES/1244(1999))

Kosova'da yasama yürütme ve yargı işlevlerini üstlenen UNMIK ilk aşama olarak görülen bağımsız devletlere özgü kurumların birçoğunu adım adım Kosova'ya kazandırmıştır. İlk aşamanın tamamlanmasının ardından Çerçeve anayasanın hazırlanması ve 17 Kasım 2011 tarihinde bu anayasa altında ilk genel seçimler ve yerel seçimlerin yapılmış olması, Kosova'nın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. (<http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm>) Yine aynı dönemde KFOR'la sağlanan işbirliği sonucunda UÇK'nın büyük çapta silahsızlandırılıp siyasi alana kaydırılması büyük bir başarı olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan UNMIK'in Arnavut ve Sırlar arasında iyi bir iletişime dayanan diyalogun geliştirilmesi, buna bağlı azınlık haklarının korunması, mültecilerin geri dönüşü hedeflerinde aynı başarıyı gösterdiğini söylemek güçtür. Bu bağlamda Arnavutların azınlık konumundaki Sırlara misilleme olarak düzenledikleri saldırıları ve Sırp egemenliğindeki Kosova'nın kuzey bölümünde Sırp kurumlarının ve kanunlarının paralel bir şekilde oluşturulması engellenememiştir. (Yannis, 2001: 35-40) Bu durum ise daha çok Sırp mültecilerin geri dönüşünü güçleştirdiği gibi nihai statünün belirlenme sürecini sekteye uğratıyordu.

Kosova'nın geleceği konusunda BM'nin yaptığı ilk önemli çalışma, Kosova'nın nihai statüsüne ulaşması için izlenmesi gereken aşamaları belirten bir yol haritası hazırlamasıdır. 10 Aralık 2003 tarihinde *Kosova İçin Standartlar* belgesi olarak adlandırılan belgenin açıklanması sırasında yapılan törene Kosovalı Sırp liderlerin katılmaması çözümün zorluğunu açıkça göstermiştir. BM, nihai statü görüşmelerine başlanması için 8 standarda ulaşılması şartını koymuştur.

Bu standartlar:

1. Demokratik kurumların yerleşmesi
2. Mültecilerin geri dönüşü-ki bu daha çok Sırp'ların dönüşü anlamını taşıyor
3. Etnik gruplar arasında diyalogun yerleşmesi
4. Hukukun üstünlüğünün yerleştirilmesi
5. Serbest dolaşım
6. Mülkiyet haklarının güvenliğe kavuşturulması
7. Ekonomik kurumların oluşturulması
8. Kosova Koruma Güçleri (TMK)'nin ordu görüntüsünden uzaklaştırılması (Çelik, 2005(a))

UNMIK, Kosova'nın geleceğinin belirlenmesi sürecine geçilmesi için ortaya koyduğu standartlarla Kosova'daki eksikleri saptarken 2004 yılının Mart ayında Mitroviça'da yaşanan şiddet olayları bu standartlara ulaşılmasının gerekliliğini ortaya koyuyordu. Ancak bu şiddet olaylarının yarattığı kötümser hava, uluslararası siyasi ve akademik çevrelerde UNMIK'in politikalarının sorgulanmasına yol açmıştır. Tüm bu eleştirilere rağmen "*statü öncesi standartlar ilkesi*" çerçevesinde uyguladığı politikalara devam kararı alan UNMIK, taraflar arasında bir uzlaşma yaratma girişimini sürdürmeye devam etmiştir. (Bozbora, 2013)

2005 yılında şartların ne derece tamamlandığına dair raporunu* BMGK'ya sunan BM Kosova Özel Temsilcisi Kai Eide, standartlar konusunda pek çok soruna değinmesine karşın ilerleme sağlandığını, statüyü belirleme vaktinin geldiğini belirtmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan da Güvenlik Konseyi'ne bir mektup

---

* Raporun tam metni için bkz. Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council, (S/2005/635), (<http://www.unosek.org/docref/KaiEidereport.pdf>)

göndererek Kosova'nın gelecekteki statüsüne dair görüşmelerin başlatılması tavsiyesinde bulunmuştu. (Günel, 2007: 98)

II. 2. 5. 1. Nihai Statünün Belirlenme Süreci ve Martti Ahtisari Planı

UNMIK yönetiminin başarılı çalışmaları devam ederken Kosova'nın geleceği 2005 yılından itibaren giderek artan ölçüde tartışılmaya başlanmıştır. BM 1244 sayılı kararının tam olarak uygulanmasının sağlanması konusunda BM özel temsilcileri görev yapmaya başlamıştır. Bu çerçevede Kasım 2005'te, Finlandiya'nın eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari*, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kosova Özel Temsilcisi olarak atanmıştır. Martti Ahtisaari'nin göreve gelmesinin ardından, 2006'da Kosovalı Arnavutlar ile Sırbistan arasında, Kosova'nın geleceğini belirleyecek olan müzakereler başladı.

Diğer taraftan Kosova'nın nihai statüsünü belirleme sürecine girildiğinde, ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'dan oluşan Temas Grubu üç temel kriter ortaya koydu. Bu kriterler, Kosova'nın bölünmesine, bir başka ülkeyle birleşmesine ve 1999 öncesi statüsüne yani Sırbistan'ın egemenliği altına geri dönmesine izin verilmeyeceğini içeriyordu. Ancak, Temas Grubu'ndaki AB temsilcisi Wolfgang Ischinger, Sırbistan ve Kosova arasında gerçekleşen her anlaşmayı destekleyeceklerini belirtti. Buna karşılık dönemin Kosova Başbakanı Agim Çeku, 30 Ağustos'ta başlayacak müzakerelerde Kosova'nın bölünmesinin gündeme gelmesi durumunda, Kosova müzakere ekibinin müzakere masasını terk edeceğini açıkladı. Sırbistan yetkilileri de Kosova'nın bölünmesine karşı olduklarını sürekli tekrar ettiler. Ancak Sırbistan, Kosova'yı kesin olarak kaybedeceğini anladığı zaman Kosova'nın en azından bir parçasını Sırbistan sınırları içinde tutmaya çalışacaktır. Bu durum, Sırbilerin çoğunlukta olduğu Kosova'nın kuzeyinde yer alan Mitroviça için geçerlidir. (Mujezinovic, 2013)

---

* Finlandiyalı diplomat ve siyaset adamı Martti Ahtisaari, 23 Haziran 1937'de doğmuştur. 1965'ten itibaren Finlandiya Dışişleri Bakanlığında çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1976'dan sonra BM bünyesinde aktif görevler almaya başlamıştır. 1978 yılında BM Genel Sekreteri Nambia Özel temsilcisi olarak görev yapan Finlandiyalı diplomat, 1987'de bu göreve tekrar atanarak 1989-1990 arasında gerçekleştirilen BM Nambia Operasyonunu yürütmüştür. 1992-1993 yılları arasında Uluslararası Bosna Hersek Konferansı Çalışma Grubu Başkanı olarak görev yapmıştır. 1994 yılında Finlandiya Cumhurbaşkanı seçilen Ahtisaari, 2000 yılında görev süresi dolmuştur. 14 Kasım 2005 tarihinde ise Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi sürecinde BM Genel Sekreteri Kosova Özel Temsilcisi olarak atanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Biography- Special Envoy For Kosovo- Mr. Martti Ahtisaari, <http://www.unosek.org/unosek/en/speenvoy.html>

17 Mart 2006'dan başlayarak, Martti Ahtisaari'nin gözetiminde, Kosova'nın Sırbistan ile nasıl bir ilişki içinde olacağı meselesi üzerine odaklanan müzakereler Avusturya'nın başkenti Viyana'da yürütülmüştür. Görüşmelerde Arnavutların ve Sırpların tezleri ortak hiçbir nokta belirleyemeyecek kadar zıttı. Zira, *“Kosova, bir yandan Sırp ve Arnavutların ulusal bilinçlerinde temel yeri işgal ederken diğer yandan da hem ‘Büyük Sırbistan’ hem de ‘Büyük Arnavutluk’ rüyalarının vazgeçilmez unsuru. Sırp için Sırp milli uyanışının ve Sırp milli davasının merkezi olan Kosova, Arnavutlar içinde asla terk edilmeyecek Arnavut toprağı. Uluslararası toplum da Kosova Sorununun Balkanlar'daki daha geniş ‘Arnavut sorunu’nun ayrılmaz parçası olduğunun artık bilincinde.”* (Kut, 2005: 149) Bu bağlamda, Sırp tarafı Kosova'nın Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olduğunu savunurken Arnavutlar, Kosova'nın bağımsız olması dışında hiçbir seçeneği kabul etmiyordu.

Müzakereler boyunca Sırp, Kosova'nın UNMIK yönetiminde bağımsızlığa doğru gittiğini görünce tezlerini değiştirmiştir. Bu noktada Kosova'ya *“bağımsızlıktan az, özerklikten fazla”* bir statü tanınması önermişlerdir. Sırp, Kosova'ya genişletilmiş özerklikten başka bir öneri yapmayacaklarını ısrarla vurgulamışlardır. Sırbistan'a göre, Kosova'nın self determinasyon hakkı diye de bir durum söz konusu olamazdı. Çünkü Kosova, Yugoslavya'nın kuruluşunda eşit haklara sahip kurucu bir federe cumhuriyet olarak yer almamıştı. Ayrıca Kosova Sırbistan'a bağlı özerk bir bölgedir.

Arnavutlar ise bu teze karşı Yugoslavya'nın artık var olmadığını ileri sürmüşlerdir. (Çelik, 2005 (b)) Ayrıca Sırbistan yönetimi altında ekonomik, siyasi ve sosyal haklarının ellerinden alınarak etnik temizliğe maruz kaldıkları, nüfus olarak çoğunlukta oldukları gibi argümanlarla bağımsızlık tezlerini desteklemişlerdir. Hülasa Sırpın toprak bütünlüğü ve üniter devlet tezine karşılık Kosovalı Arnavutlar halkların kendi kaderini tayin etme hakkı ve bağımsızlık gibi taban tabana zıt isteklerde bulunuyordu. Bu gelişmelerin ardından Martti Ahtisaari, her iki tarafın görüşlerinin yanı sıra, Kosova Sorunu ile ilgili olan tüm tarafların görüşlerini alıp taraflara anlatmıştır.

Kosova'nın statüsü konusunda gerçekleşen 19 müzakere turunun ardından 2 Nisan 2007 tarihinde BM Kosova Özel Temsilcisi, Martti Ahtisaari, Kosova'nın nihai statüsü üzerine hazırladığı iki parçadan oluşan raporunu 14 Mart 2007'de BM Genel Sekreteri'ne ve taraflara sunmuştur. Bu plan, Kosova'nın uluslararası toplum tarafından denetlenen bir şekilde aşamalı olarak bağımsızlığa ulaşmasını hedefliyordu. Raporun özünde yer alan maddeler şunlardır:

- Kosova, başka bir ülke veya devletin içindeki bölgeye intikal etmeyecek.
- Kosova, kendi kendini yönetme hakkına sahip olmalı ve uluslararası antlaşmalara taraf olabilmelidir.
- Kosova, uluslararası örgütlere katılabilmelidir.
- Kosova'daki sivil ve askeri konuları düzenleyebilmek ve barış ile statükoyu koruyabilmek amacıyla uluslararası örgütler bu ülkeye sivil görevliler ve askerler göndermelidir.
- Kosova, uluslararası kuruluşların gözetiminde ve desteğinde aşamalı olarak bağımsızlığa doğru yürümelidir.
- Kosova'da yaşayan Sırlar ve diğer azınlık haklarına saygı gösterilecek. (Ahtisaari, 2007)

Kosova'ya bağımsızlık tanınmasını öngören Ahtisaari Raporu beklenildiği gibi ABD, AB ve NATO tarafından desteklendi. Bağımsızlık öngördüğü için Sırların reddettiği raporun, açıklanmasından kısa bir süre sonra BMGK'de onaylanması için çalışmalara başlanmıştır. Bunun için hazırlanan karar tasarısı birkaç defa gözden geçirilse de Kosova'nın bağımsızlığına şiddetle karşı çıkan Rusya tarafından engellendi. Ardından Temas Grubu devreye girerek Sırbistan ile Kosova arasındaki müzakerelerin AB, ABD ve Rusya temsilcilerinin oluşturduğu Troyka'nın arabuluculuğunda devam etmesine karar verdi. Böylece 10 Ağustos 2007 tarihinde başlayan yeni müzakereler, 10 Aralık 2007'de sonlandırıldı. Bu müzakerelerin ardından bu kez Troyka, müzakereler hakkında bir rapor hazırlayıp BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon ile BMGK'ye sunmuştur. Raporda özetle Kosova'nın statüsü üzerinde Sırbistan ve Kosova'nın bir anlaşmaya varamadıklarını, buna rağmen müzakerelerin faydalı olduğunu ve tarafların kendi çözüm önerilerini sundukları belirtilmiştir. (Recepoglu, 2008: 196-197)

Son yapılan müzakerelerin de sonuçsuz kalmasıyla yaşadıkları ekonomik sıkıntıların siyasi belirsizlikten kaynaklandığına inanan Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık ilan etmeye karar verdiler. Rusya'nın bu durum karşısında veto tehdidine karşılık ABD, "BMGK kararını beklemeden ilan edilecek bağımsızlık kararını tanıyacağını" açıklaması ve AB'nin işbirliği izlenimi vermesi Batı'nın bağımsızlık kararına yeşil ışık yaktığının göstergesiydi. Bu gelişmenin ardından Kosova bağımsızlığını ilan etti.

II. 2. 6. Kosova'nın Bağımsızlık İlanı

Kosova Parlamentosu Pazar gününe denk gelen 17 Şubat 2008 tarihinde saat 16.00 civarında özel gündemle toplandı. Kasım ayındaki seçimleri kazanan dönemin Başbakanı Haşim Taçi, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını tüm dünyaya duyurdu. Ancak Kosova'nın bağımsızlığı, self determinasyon ilkesine ayrılık teşkil ettiği gerekçesiyle tartışılmaları yol açmaktadır. Bununla birlikte bölgede yeni gerilimlerin tırmanmasına da neden olmaktadır. Özellikle Bosna-Hersek Federasyon'unda Bosnalı Sırp'ların misilleme yoluyla self determinasyon hakkını ileri sürerek benzer bir yöntem uygulamasından kaygı duyulmaktadır. Bu bağlamda bu kararın hem self determinasyona uymayan hem de bu ilkeye uysa bile domino taşı etkisi yaratarak Balkanları alt üst edeceği savları mevcuttur. "Oysa Kosova'nın bağımsızlığı bölgede irredentizmin, mikro milliyetçiliğin ve yayılmacılığın önünü kesmiş, Balkan ülkeleri AB ve NATO gibi uluslararası örgütlere katılmak suretiyle bütünleşme hareketlerine dâhil olmuşlardır. Tüm bu açılardan Kosova'nın bağımsızlık kararı, self determinasyon ilkesi çerçevesinde taraflara ve bölge barışına en fazla katkı sağlayan seçenek olmuştur." (Ülger, 2011: 571)

Bu noktada şu sorunun sorulması gerekir: Kosova'nın bağımsızlığı uluslararası hukuk açısından self determinasyon ilkesine uyuyor mu? Öncelikle kendi kaderini tayin hakkı olarak belirlenen self determinasyon kavramı, bir ülkede bulunan tüm azınlıklara tanınan bir hak değildir, nüfusun bütünü tarafından kullanılan bir haktır ve BM, self determinasyonu bir hak olarak kabul etmesine karşılık, ağırlığı toprak bütünlüğünden yana koymuştur. Ne var ki, 1989 yılında tek yanlı olarak Kosova'nın özerklik statüsünün Sırbistan Meclisi tarafından ortadan kaldırılması, bir başka ifadeyle iç self determinasyonun yokluğu Kosova'nın ayrılma

hakkını meşru kılmaktadır. Başka bir açıdan Kosova Arnavutları, yükselen Sırp milliyetçiliğinin tahriki neticesinde anavatanlarında 1990'lı yılların sonunda soykırım benzeri uygulamalar yaşamışlardır. Bu bağlamda BM dokümanları dikkatlice analiz edildiğinde soykırım halinde ayrılma self determinasyonun ihtiva ettiği durumlardan biri olarak görülmektedir. (Ülger, 2011: 571)

Kosova'nın bağımsızlık kazanmasıyla *Marti Ahtisaari Planı* ile öngörülen statü uygulanma zemini bulmuştur. Buna göre, Kosova bir başka ülke veya bir devletin içindeki bölgeye katılamayacak ve bu ülkede yaşayan başta Sırp olmak üzere diğer azınlıkların haklarına saygı gösterilecekti. Bu çerçevede daha sonra Sırp nüfusun yoğun yaşadığı Kosova'nın kuzeyindeki yerleşim bölgelerinde belediyelerin yerel yetkileri güçlendirilerek iç güvenlik ve adli konularda yerel güçlere ayrıcalıklar verilmiştir.

Kosova'da sorunlar yalnızca genelde ülkenin kuzeyinden kaynaklanan etnik sorunlarla sınırlı değildir. Özellikle % 75'lere varan işsizlik rakamlarıyla ekonomi çok kötü durumdadır. Ayrıca devletin devamlılığını sağlayacak kurumlar tam olarak oluşturulmamıştır. Bu açıdan özellikle AB devletin inşasında önemli katkılar sağlamaktadır. Yönetimin ise ekonomik ve siyasi açıdan gelişebilmek için ilk hedefi uluslararası platformda tanınma mücadelesi vermek olmuştur.

Kosova'nın bağımsızlık kararı, büyük tartışmalara yol açarken uluslararası toplumu ikiye bölmüştür. Karardan bir gün sonra ABD, İngiltere, Türkiye ve Fransa tarafından tanınmıştır. Yine AB üyesi beş ülke (Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İspanya, Romanya ve Slovakya) dışında kalan üye ülkelerin daha sonra katılan Hırvatistan dâhil tamamı Kosova'nın bağımsızlığını tanımaktadır. Avrupa Konseyi ve AGİT üyelerinin büyük bölümü, bağımsızlık kararını tanıırken Rusya, Sırbistan, Arjantin, Küba, Vietnam, Kuzey Kore ve Libya gibi ülkeler karşı çıkmışlardır. (Ülger, 2011: 570) Ancak günümüzde Kosova'yı tanıyan ülkelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu tez çalışması yazılırken BM üyesi 193 ülkeden 23'ü AB üyesi olmak üzere, Kosova'yı tanıyan ülke sayısı 111'e ulaşmıştır.⁵

---

⁵ Kosova'yı en son tanıyan ülke bağımsız bir ada devleti olan Antigua ve Barbuda ülkesidir. Böylece Kosova'yı tanıyan BM'ye üye ülke sayısı 111'e ulaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.kosovothanksyou.com/ (Erişim: 20.05.2015)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB'NİN BALKAN POLİTİKASI

III. 1. AB YOLUNDA BATI BALKANLAR

Balkanlar tarih boyunca sınırları konusunda üzerinde anlaşmaya varılamayan coğrafyalardan biri olmuştur. Balkanlar neresidir?, Balkanlar'ın sınırları nerede başlayıp nerede bitmektedir?, Balkan ülkeleri hangileridir? gibi sorulara uzun yıllar farklı cevaplar verilmiştir. Son dönemlerde ise Avrupa Birliği'nin Balkan politikasını uygulamaya koymasıyla bu tartışmaların anlamını yitirdiğini söyleyebiliriz. Yine de araştırmamız gereği bu bölgeyi tanımlayacak olursak, Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğu kesiminde İtalya'nın doğusunda, Anadolu'nun batısı ve kuzey batısında yarımada şeklinde yer alan coğrafi ve kültürel bölgenin ismidir. Bazı kaynaklarda bölge için *Güneydoğu Avrupa* terimi de kullanılmaktadır. Bununla birlikte Balkan ismi yarımadaya sonradan verilmiştir. Etimolojide dağ sırası anlamına gelen bu terim, Türkçedir: pek çok Osmanlı ve Türk sözlüklerinde dağ silsilesi anlamıyla kullanılmaktadır. (Borcan, 2010: 100) Ancak zamanla coğrafi bir kavramdan çok daha fazlasını ifade etmeye başlamıştır.

Balkan coğrafyası diğer bölgelerden tamamen farklı özelliklere sahip nevi şahsına münhasır bir coğrafyadır. Bunun temelinde pek çok faktör bulunsa da başat faktör, bölgenin etnik, dinsel ve kültürel yapısının çeşitliliği ile bu çeşitliliğin bir arada yaşama zorunluluğunun yol açtığı sorunların karmaşık oluşudur. Bölge devletlerinin siyasi sınırları ile etnik, kültürel ve dinsel sınırların uyuşmaması etnik, kültürel ve dinsel grupların fazlasıyla heterojen yapısı keskin milliyetçi söylemlerin kaçınılmaz olarak var olmasına yol açmıştır. Bu nedenle diyebiliriz ki Balkanlar coğrafyasında tarih boyunca yaşanan çatışmalar ve savaşlar, aşırı milliyetçiliğin doğal sonucudur.

Bölgenin kendine özgü profili, literatüre bir tür ayrışma, parçalanma ve çatışma anlamına gelen *Balkanlaşma* teriminin girmesiyle olumsuz çağrışımları yüklenmiştir. Balkanlaşma bir taraftan etnik yapı itibariyle bir iç içe geçmişlik diğer yandan ise teritoryal anlamda birbirlerinin topraklarına karşı bir mücadeleyi muhtevasında barındırmaktadır. Buna ilave olarak bölgenin dünyada büyük

savaşların başlangıç yeri veya nedeni olması Balkanlar'ın olumsuz imajını perçinlemiştir.

Kavramın özünde Batı-merkezli dışlama ve ötekileştirmenin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim Avrupa için Doğu Avrupa ve Balkanlar, tarihte şiddetin, parçalanmanın ve ayrışmanın diğer adı; Avrupalı olmayan ötekidir. Balkanlaşma fenomeni, Maria Todorova'nın (1997: 7) "*Balkanları Tahayyül Etmek*" adlı kitabında altını çizdiği üzere, Edward Said'in (1979) Oryantalizm mitini Şark karşıtlığıyla anlattığı gibi, Batı'nın ne olmadığını anlatmak için Batılılar tarafından üretilmiş bir metafordur.

Bölge halklarının Balkan kimliğine yaklaşımı ise gerek bütünleşmenin cazibesi gerekse bölgeye özel Şarkiyatçılığın giderek yaygınlaşması nedeniyle zamanla değişmiştir. Buna göre bölge halkları, "*Balkanlı*" tanımını kendileri için "aşağılayıcı" bir sıfat olarak kabul etmektedirler. Örneğin Hırvatistan Balkanlı kimliğini açık bir şekilde reddetmekte ve "*Orta Avrupalı*" kimliğini ön plana çıkartmayı tercih etmektedir. Benzer şekilde Balkanlar'daki diğer ulusal gruplar, olumsuz imajından dolayı "Balkan kimliğini" reddetme eğiliminde ve "*Güneydoğu Avrupalı*" kimliği üzerinde odaklanmaya başlamıştır. Avrupalılık unsuru Balkan uluslarını AB'ye yöneltirken, AB'nin de bölge halkları üzerinde bir çekim merkezi haline gelerek psikolojik bir üstünlük elde ettiği açıkça görülmektedir. (Özlem, 2008)

1990'lı yıllarda ortaya çıkan kriz sonucunda Eski Yugoslavya'nın dağılması, Güneydoğu Avrupa'nın yeniden Balkanlaşması gibi Balkanlar ve Balkanlaşma hakkında Batı'nın eski basmakalıp önyargılarını canlandırdı. Batılı gözlemcilere göre, Balkanlar'da yaşanan kriz, savaşları geri getirmişti. Bu kriz kısaca Balkanlar'ın Avrupalılaşması yerine Avrupa'yı Balkanlaşma'yla tehdit ediyordu. Simic'e göre Balkan Savaşları'na neden olan yalnızca ulusların arasındaki *tarihsel nefret* değil aynı zamanda gücünü muhafaza etmek için kendi politikalarında milliyetçiliğe sarılan eski komünist rejimin kalıntılarıydı. Simic, muhafazakâr Balkan ve liberal Avrupalı değerlerin çatışmasını "*Balkanlar'dan uçuş*" mottosunun yanı sıra Eski Yugoslavya'da sert silahlı çatışmaya dönüşen siyasi tartışmaların nedeni olduğu sonucuna varmıştır. (Simic, 2013: 113)

Gerçekten bu yıllarda bölgede milliyetçiliğin yükselmesi yerleşik istikrarsızlığın temel sebeplerinden biridir. Aynı dönemde sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinin ortaya çıkardığı sancılar, kalıcı sorunları beraberinde getirmiştir. Uluslararası güç dengelerinin yeniden şekillenmesinin de yarattığı etkiyle Balkan coğrafyasının iktisadi, siyasi ve sosyal yönden adeta bir alt-üst oluş geçirdiği 1990 sonrası dönemde AT (daha sonra AB adını alacak), kaçınılmaz olarak Balkan ülkeleri ile yakından ilgilenmek zorunda kaldı. Başka bir deyişle Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki savaşlarla büyük bir yıkımdan geçerek bağımsızlıklarını ilan eden ülkelerde barış, siyasi istikrar ve refahı sağlamanın yanı sıra bu coğrafyayı AB için bir istikrarsızlık kaynağı ve tehdit olmaktan çıkarmak zorunluluğu, AB'nin Batı Balkanlar'a yönelik politikasının gelişmesinde itici güç oldu. (Şahin, 2013: 10) Balkanlar'da yaşanan olaylar karşısında her ne kadar kendi içinde bazı tartışmalar ve farklılaşmalar yaşamış olsa da, hem siyasal derinleşme hem de genişlemeyi birlikte gerçekleştiren AB'nin 1990 sonrası Balkan politikası üç temele dayanmıştır:

- Balkanlar'da yaşanan çatışma ve savaşların AB'nin siyasi derinleşme sürecine zarar vermesini engellemek.
- Balkan ülkeleri üzerinde iktisadi, siyasi ve ideolojik hegemonya kurmak.
- Eski sosyalist, yeni kapitalist Balkan ülkelerini belli bir tarihsel sıralama ile yavaş yavaş AB içine almak. (Sancaktar, 2006)

Avrupa Birliği bu politikaları belirlerken Balkanlar'ı, Doğu Balkanlar ve Batı Balkanlar şeklinde ayırmıştır. Tarihten bugüne gelen Balkan ülkelerinin hangileri olduğu ve sınırlarının neresi olduğu tartışmaları bütünleşme açısından anlamını yitirmiştir. Buna göre Hırvatistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Kosova gibi eski Yugoslavya'dan ayrılan ülkelerle Arnavutluk'tan oluşan bölgeyi AB, Batı Balkanlar olarak adlandırmaktadır. (Öztürk, 2014)

Avrupa açısından Doğu Balkanlar'ı Bulgaristan, Romanya, Yunanistan üye olarak içine aldığından, Doğu Balkanlar'da sorun görünmemektedir. Esas sorun Batı Balkanlar'ın etnik çatışmalar; insan kaçakçılığı, terör ve uyuşturucu gibi suçlarla güvenlik tüketip Avrupa'ya mülteci ihraç ederek bütünleşmenin refah ve güvenliği tehdit etmesidir. Bu nedenle bölgenin, aynı zamanda AB'nin de güvenlik ve istikrarı için Avrupalılaşmaları dolayısıyla dönüşümleri zorunlu görülmektedir.

Balkanlara yönelik geliştirilen bu politika ile ilgili haklı eleştirilerin olduğu husus, bu politikanın Balkanları doğu ve batı şeklinde bölerek bir çifte standarda dayandığı düşünülen Avrupalılaştırma gayretidir. Buna göre farklılıklara saygı, çok kültürlülük gibi değerleri savunan Avrupa'nın ancak Avrupalılaştırdıklarına inandıklarına ya da Avrupalılaştırabildiklerini bünyesine katması bizzat Avrupalılık kavramı açısından üzerinde düşünölmeye değer bir olgudur. Başka bir deyişle AB'nin Balkan politikasını, AB değerlerini savunan ancak yine bizzat AB değerlerine zıt bir anlayışla hareket eden bir strateji olarak değerlendirenler mevcuttur. Ancak bölgeye verilen AB üyelik perspektifinin bölgenin normalleşmesine katkı sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Balkan coğrafyasının kaderini AB üyeliğinin tamamen değiştireceğini söylemek için henüz erken olmakla birlikte kuşkusuz tarihsel, coğrafi ve jeopolitik nedenlerden dolayı bölgenin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Balkan krizleri sonrası bölgede uygulanan politikalar iki mekanizmadan oluşmaktaydı. İlki, dönemin Fransız Dışişleri Bakanı Edouard Balladur tarafından çıkacak yeni krizlerin önlenmesi ve tahribatın giderilmesi için ilgili ölkelerin siyasi ve ekonomik bakımdan entegre olmaları için bir pakt önerisinde bulunmasıdır. İkincisi ise ilgili devletlere üyelik yolu açılarak ortaklık sürecinin başlatılmasıdır. Yani istikrar ve ortaklık süreci, Birliğin nihai amacına ulaşmada seçilen yoldur. Balkan devletleri arasında uyumun sağlanarak entegre edilme girişimleri, bu ölkedeki demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğünün sağlanması, medya bağımsızlığı, serbest ekonomi gibi liberal değerler üzerine inşa edilecek bir yapı Avrupa'nın homojen bir yapıya bürünerek güçlü küresel güç olması ve kıtasında istikrar ve barışı sağlamasında önemli bir aşamadır. (Dinan, 2005: 236-237)

Avrupa Birliği'nin Batı Balkan politikasını, genişleme politikasının boyutlarından bir açılım olduğu şeklinde değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Balkanlara yönelik ortak politika, 1998 yılında Avrupa Konseyi kararıyla Ortak Dış Güvenlik Politikası'na eklenmiştir. Nitekim İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin temelini oluşturan 26 Şubat 1996 tarihinde kabul edilen Bölgesel Yaklaşım, 1998 Avrupa Konseyi'nin kararı ile Ortak Dış Güvenlik Politikası kapsamına alınmıştır. Bu gelişmeler ışığında AB'nin Balkan politikası, hem genişleme politikası hem de Ortak Dış Güvenlik Politikası kapsamında değerlendirilebilir. Bu çerçevede 1990lı

yılların ikinci yarısından itibaren daha önceki ilgisizliğin aksine bölgede aktif rol almaya başlayan AB, istikrar ve ortaklık yaklaşımı ile geri kalan ülkelere olduğu gibi bağımsızlık ilanından sonra Kosova'ya da üyelik perspektifi vermiştir.

1990 sonrasında Balkanları saran çatışma/savaş/şiddet karşısında AB etkisiz kalsa da daha sonra başta bölgede yaşanan güvensizlik ve istikrarsızlığın getirdiği olumsuz etkileri ortadan kaldırmak, ikinci olarak ise küresel bir aktör olma amacıyla tüm Avrupa kıtasının bütünleşmesi ülküsünden hareketle bölgeyi bütünleşmeye dâhil etmek için Balkanlar'da farklı stratejiler geliştirmiştir. Birinci olarak bahsi geçen güvensizlik ve istikrarsızlık ortamının ve bunların entegrasyona negatif etkilerinin aşılması için çeşitli girişimlerin yanı sıra Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nda yeni açılımlara imza atılmıştır. İkinci olarak kıtanın eksik kalan bütünleşmesini tamamlamak için Balkan ülkelerine üyelik perspektifi verilerek genişleme politikasında farklı bir yol izlenmiştir. Spesifik olarak Balkan ülkelere sunulan üyelik fırsatı, AB'nin bölgede nüfuz ve etkinliğini artırmasını sağlamakla birlikte bölgenin barış, güvenliği ve istikrarına olumlu yansıdığı görülmektedir. Bu çerçevede AB-Kosova ilişkileri, entegrasyonun bölgeye yönelik politikalarından önemli ölçüde olumlu olarak etkilenmektedir.

AB'nin Soğuk Savaş'ın neticesinde önemli ekonomik bir güç haline dönüşmesi üzerine yeni sistem içerisinde küresel güç olma girişimleri, Balkanlar gibi uluslararası sisteme mal olmuş bir bölgede etkinliği zorunlu kılmıştır. Zira büyük savaşların başlangıç yeri olan Balkanlar'da istikrarın sağlanması, AB'nin kendi çıkarlarının yanında küresel güvenlik açısından kaçınılmaz öneme sahiptir. Ayrıca Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişlemesinin devamı niteliğinde Balkan ülkelerinin bütünleşmeye katılması, Avrupa'nın homojen bir yapıya kavuşması için önemlidir. Bu çerçevede AB, Balkan politikalarını oluştururken ekonomik, siyasi ve askeri bütün çıkarlarını gözü önüne almakla kalmayıp aynı zamanda Birliğin prestij kazanması için de bölgede etkin olma girişimlerini sürdürmektedir. (Karluk, 2007: 26-30)

Diğer taraftan Birliğin amaçları göz önüne alındığında izlediği politikaları ile arasında bir uyumsuzluk durumu ortaya çıkmaktadır. Ulusal çıkarlarını ön plana çıkaran üye devletler, ortak bir dış politika izlemekten oldukça uzaktır. Burada

oluşan güç boşlukları ise küresel güçler tarafından doldurulmak suretiyle entegrasyonun küresel güç olma iddiası bir anlamda daha başlamadan son bulmaktadır. Zira kendi bölgesinde dahi uzlaşmadan uzakta sıkıntı yaşayan üye devletler dünyanın diğer bölgelerinde oluşan istikrarı tehdit eden olaylar karşısında zor duruma düşeceği aşikâr bir durumdur.

III. 1. 1. Güvenlik Perspektifinden AB'nin Balkan Politikası

1990 yılında SSCB'nin dağılmasıyla dünya dengelerinin Batı lehine değişmesi ve Avrupa kıtasının yeni devletlerle tanışmaya başlaması uzun zamana yayılmış olan Avrupa'da siyasi birlik kurma ideali için fırsat olarak görülmüştür. Bu bağlamda AT üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının 1991 yılında Hollanda'nın Maastricht kentinde gerçekleştirdikleri zirvede, bütünleşmenin AT olan ismi AB olarak değişmiştir. Esasen bu zirve sonucunda, 7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Anlaşması'yla derinleşme yolunda büyük bir mesafe kat eden üye ülkeler, Ortak Dış Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişlerinde İşbirliği sütunlarıyla genişlemeye öncelik verip Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kendi içinde bütünleştirerek Avrupa Kıtası'nın bölünmüşlüğüne de son vermek istediler. Ancak özellikle Yugoslavya'nın dağılması sırasında yaşanan savaşlar karşısında ODGP varlığına rağmen ortak tavır sergileyememiş olmaları, AB için büyük prestij kaybına neden olmuştur. Bu anlamda, henüz oluşum aşamasındaki ODGP için Yugoslavya krizi büyük talihsizlik olmuştur. Yine bu durum Avrupa Birliği'nin "*ekonomik dev siyasi cüce*" yakıştırmasıyla karşı karşıya kalmasında en önemli etmen olmuştur.

Balkan coğrafyasında aynı dönem meydana gelen çatışmalar, üye ülkelerin ortak güvenlik ve dış politika geliştirme bağlamındaki yetersizliklerini gün ışığına çıkarken; Soğuk Savaş sonrası dönemde sorgulanır hale gelen NATO söz konusu kriz ortamlarını fırsata çevirmeyi başarmış, bu şekilde varlığını ve gerekliliğini meşruiyet zemininde temellendirmiştir. AB'nin Yugoslavya krizindeki başarısızlığı ise öncelikle erken uyarı ve çatışma önleme mekanizmasının olmamasından kaynaklanmıştır. İlaveten Birlik, etnik temizlik amacıyla hareket eden Sırbistan lideri Miloseviç'i cezalandırmada başarılı olamamıştır. Bunun da nedeni AB'nin askeri gücünün ve müdahaleyi mümkün kılacak altyapının olmaması yanında, krize müdahalede ortak iradenin bulunmaması sonucu olayların tırmanmasına engel

olunamamış olmasıdır. Kısaca, Yugoslavya krizi, AB'nin Balkanlar konusunda uzun dönemli bir güvenlik stratejisinin bulunmadığını göstermiştir. (Ülger, 2003(b): 14)

Bölgeye yönelik güvenlik stratejisinin eksikliğini geç de olsa fark eden üye ülkeler, 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde ODGP boyutunda yeni açılımlara imza atmıştır. Bu çerçevede, Petersburg görevlerinin AB içine alınması, 2003 yılına kadar faaliyete geçmek üzere acil müdahale gücü için 50–60 bin kişilik uluslararası bir güç oluşturulması, Siyasal Planlama ve Erken Uyarı Biriminin kurulması, daha sonra AB Genelkurmayı oluşturulması vb. gibi gelişmeleri Yugoslavya krizi ile irtibatlı olarak ele almak yanlış olmayacaktır. (Öztığ, 2007: 192)

Yugoslavya kriziyle bağlantılı kurumsal değişikliklere bir diğer örnek ise 1999 Kosova Savaşı sırasında, ODGP Yüksek Temsilciliği'ne Javier Solana'nın seçilmesi gösterilmektedir. Üye ülkeler, AB'nin Balkanlar'da başarılı olma zorunluluğunu dikkate alarak Yüksek Temsilci'ye yoğun diplomasi faaliyetlerinde bulunmak üzere manevra özgürlüğü vermiştir. Böylece Temsilci'nin özellikle 2002-2003 yılları arasında YFC içinde çatışmayı önleme kampanyası yürütmesi ve Sırbistan ile Karadağ arasında arabulucu rolüyle başarılı olması sağlanmıştır. (Keukeleire ve MacNaughton, 2008: 264)

AB'nin Balkan politikasında yaşanan değişimin tek nedeni, Birliğe yöneltilen ortak dış politikanın başarısız olduğuna dair eleştiriler değildir. Özellikle Bosna Savaşı sonrasında bölge ülkelerinde ortaya çıkan siyasi istikrarsızlığın salt bölge ülkelerini değil, Avrupa ülkelerini de doğrudan etkilediği veya ilgilendirdiği geç de olsa fark edilmiştir. Bu minvalde siyasi istikrarsızlığın yanı sıra bölgede yaşanan çatışmaların ardından artan uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, kontrolsüz göç vb. sorunlar, Avrupa'nın ekonomisini ve güvenliğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. (Büyükpamuk, 2011: 15) Brüksel çevreleri Balkanlar'ın Avrupa Birliği'ne katılmasını başka faktörlerin yanında siyasi bakımdan önem taşıdığı görüşündedirler. Çünkü Balkan Yarımadası'nın Avrupa Birliği'ne dâhil olması, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan bölünmüşlüğü tamamen ortadan kaldıracak bir siyasal hareket olarak algılanmaktadır.

1990’larda oluşmaya başlayan ve halen gelişme halinde olan AB’nin ODGP’ndeki bahse konu dönemde başarısızlığın nedeni bu alandaki çabaların üye devletlerin egemenliklerinden taviz verme anlamına geleceğini düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Dünyanın diğer bölgeleri ile kendi tarihleri boyunca kendi başlarına ilişki kurmuş olan Avrupa devletlerinin uluslararası sorunlar karşısındaki davranış ve tutumları çoğu zaman farklılık göstermektedir. Dolayısıyla farklı tarihleri, farklı devlet gelenekleri, farklı çıkarları, üçüncü ülkelerle farklı ilişkileri olan ülkelerin dış politikalarını bütünleştirmek ekonomik entegrasyondan çok daha zor bir iştir.

Başka bir perspektiften bütün bu zorluklara rağmen, AB içinde bir “*Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*” yaratma talebinin yaygın bir şekilde paylaşıldığını da belirtmek gerekir. Küresel bir güç olmak amacı doğrultusunda etkin, güvenilir ve güçlü bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’na ihtiyaç duyan AB, bu politikanın önemli bir bölümünü oluşturan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasını (AGSP) oluşturma çabalarına hız vermiştir. Uluslararası sorunlar üzerinde ve küresel politikada etkili; tek sesle konuşan başat bir aktör olma amacına ulaşmasının etkili ve tutarlı bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturmasıyla mümkün olacağı gerçeğinin farkına varan AB, 1990’ların sonunda St. Malo ve Köln zirveleriyle Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın kurumsal yapısını hızla oluşturmaya başlamıştır. (Efe, 2007: 1)

Ortak bir savunma politikasını da kapsayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın tamamlayıcı parçasıdır. Birliğe sivil ve askeri varlıkları kapsayan hareket kapasitesi sağlayan, Askeri Kriz Yönetimi, Sivil Kriz Yönetimi ve Çatışma Önleme olmak üzere üç bölüme ayrılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’na Nice Zirvesi* ile yeni askeri yapılar getirilmiştir. Başta Siyasi ve Güvenlik Komitesi olmak üzere Askeri Komite, Askeri Personel, Kriz Yönetiminin Sivil Unsurları Komitesi kurularak AGSP’nin kurumsal yapısı oluşturulmuştur. Pek çok eksikliği olmasına rağmen, 2003 yılından beri dünyanın çeşitli bölgelerinde önemli görevler üstlenmektedir. (Efe, 2007: 1)

---

* Nice Zirvesi Kararları için bkz. Nice European Council Meeting Presidency Conclusions, 7, 8 and 9 December 2000, http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

Öte yandan 1992 Bosna Savaşı, AB'nin askeri zayıflığını ve diplomatik manevra yoksunluğunu gösterirken; 1999 Kosova Savaşı krizlere karşı askeri ve siyasi yetersizliğin kabul edilmesine ve AGSP'nin geliştirilmesine etken olmuştur. Yani daha kısa bir ifadeyle, Kosova Krizi bütünleşmenin kendi güvenlik ve savunma politikasının kurulmasını sağlamıştır. 1999'da Avrupa Konseyi Köln Zirvesi*nde AB liderleri savunma ve güvenlik alanında belli kurumların oluşturmasına karar verdiler. Aynı yıl düzenlenen Helsinki Zirvesi*nde ise 2003 yılına kadar entegrasyonun kendi askeri güçlerin kurulmasına karar verilmiştir. 2001 yılında gerçekleştirilen Leaken Zirvesi*nde AGSP operasyonel olduğu ilan edilerek AB'nin askeri operasyon üstlenmeye hazır olduğu bildirilmiştir. (Öztiğ, 2007: 188)

AB, bölgedeki çatışmaların doğrudan veya dolaylı biçimde kendi güvenliğini etkilemesinin ötesinde AGSP'nin Avrupa kıtasının tümünde etkili olarak güçlenmesi için Batı Balkanlar'ın güvenliğiyle yakından ilgilenmektedir. Bu nedenle Balkanlar adeta AGSP için görev ve faaliyet alanına dönüşmüştür. AGSP'nin bölgede etkin olarak kullanılması, sivil ve askeri operasyonları yönetebilme yetisine sahip kriz sonrası istikrar gücü olarak AB'nin bölgedeki potansiyelini göstermektedir. AGSP operasyonları, Balkanlar'da güvenlik yapılarını şekillenmesinde rol oynarken bu askeri-sivil araçlar aynı zamanda AB'nin bölgedeki dış politikasının yapısal bileşenlerini göstermektedir. (Keukeleire ve MacNaughton, 2008: 265)

Dış politikadaki hassasiyetlerinin yanı sıra Balkanlar'ın bütünleşmeye doğrudan sirayet eden bir bölge olması bölgenin önemini ayrıca artırmaktadır. Özellikle sınır güvenliğinin sağlanarak yasadışı göçün engellemesi ve Avrupa kıtasında oluşabilecek tehdit unsurlarının önüne geçmek öncelikli amaçtır. Bu çerçevede 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'yla Adalet ve İçişleri konularında İşbirliği sütunu altında Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL) kurulmasına karar

---

* Köln Zirvesi Sonuç Bildirgesi metni için bkz.

Cologne European Council Presidency Conclusions, 3 and 4 June 1999

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/57886.pdf

* Helsinki Zirvesi Kararları için bkz.

Helsinki European Council Presidency Conclusions, 10 and 11 December 1999

http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm

* Leaken Zirvesi Kararları için bkz.

European Council Meeting in Leaken Presidency Conclusions, 14 and 15 December,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/68827.pdf

verilmiştir. Maastricht Antlaşması*'nın K-3. maddesi temelinde kurulan teşkilatın sözleşmesi, 1995'te hazırlanmış; AB üyesi devlet parlamentolarında onaylandıktan sonra 1999 yılında etkin olarak yürürlüğe girmiştir. 1 Ocak 2010 tarihinde yürürlüğe giren Konsey Kararı ile ofisin adı Kanun Uygulayıcılar Birimi şeklinde değişerek AB kuruluşu haline gelmiştir. EUROPOL kurulduğu günden itibaren sınır bölgelerinde ortaya çıkan insan kaçakçılığı, uyuşturucu, terör gibi tehditleri önlemeye çalışmıştır. (<https://www.europol.europa.eu/content/page/history-149>)

2003 'te kabul edilen Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi'ne göre, Avrupa'da güvenliğe yönelik beş tehditten üçünü başarısız devletler, bölgesel çatışmalar ve örgütlü suç oluşturmaktadır. Bu durumda, Batı Balkanlar AB için bir güvenlik tehdidi oluşturmaya devam etmektedir. AB, bu nedenle bölgede güvenlik sektörü reformu ile ilgilenmekte ve özellikle sınır yönetimlerinin sivilleştirilmesi gibi reformların gerçekleştirilmesini istemektedir. (European Security Strategy; 2003: 1-14)

Avrupa'nın dış politika ve güvenlik alanlarında etkinliğini arttırmaya başladığı dönem çok uzun sürmemiştir. Özellikle 11 Eylül sonrası ortaya çıkan Ortadoğu ve Kafkasya'da yaşanan krizler, dünyanın dikkatini bu bölgelere çekmiştir. Söz konusu bölgelerde ABD askeri operasyonlar düzenlerken; yükselen petrol ve doğalgaz fiyatlarının yarattığı avantajla Rusya tekrar güçlenmeye başlamış ve Gürcistan, Ermenistan ve Ukrayna'da eski nüfuzunu tekrar kurmaya başlamasıyla da AB, 2000'lerin ilk yıllarında dış ve güvenlik politikasında elde ettiği etkinliğini kaybetmeye başlamıştır.

2004 yılında Anayasa Antlaşması'nın referandumda reddedilmesi, ardından 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması'nda ODGP Yüksek Temsilciliği'nin kurulması gibi kurumsal değişikliklerin dışında Batı Balkanlar'a yönelik güvenlik politikasında etkinliği artıracak radikal değişimler yaşanmamıştır. Yine bu tarihten sonra yaşanan Euro Krizi'nin dış politika ve güvenlik konularında ivme kaybettiği görülmektedir. Neticede Birliğin bu dönemde öncelikli iç meselelere yoğunlaştığı, daha çok devam eden operasyonel görevleri güncellendiği görülmektedir. Komisyon

---

* Maastricht Antlaşmasının tam metni için bkz. Treaty on European Union, http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf

raporlarında geçen Bosna'da ALTHEA, Kosova'da EULEX ve AB Polis Misyonun görevlerine başarıyla devam etmesi ve 2012 yılında Arnavutluk'un AGSP misyonlarına katılması bu güncellemelere örnektir. (Council of the European Union, 2011; 2012) Bu kapsamda Kosova'da görev AGSP'nin barışı koruma misyonları arasında sayılmaktadır. (European Union Foreign and Security Policy, 2015: http://europa.eu/pol/cfsp/index_en.htm)

III. 1. 2. Genişleme Perspektifinden AB'nin Balkan Politikası

Avrupa Birliği ülküsü ya da AB tarafından oluşturulacak siyasi birlik fikri, tüm Avrupa kıtasını kapsayacak bir bütünleşme iddiası taşımaktadır. Avrupa coğrafyasının bütününe kapsayan bir siyasi birlik oluşturulabilmesi için, Batı Balkanlar'ın süratle AB standartlarına ulaştırılması suretiyle bölge ülkelerinin tam üyeliğe alınmaları gerekmektedir. Bu bağlamda AB'nin genişleme politikasına öncelik vermesi, yönetim modelini yansıtan Avrupa kurumlarının çevre ülkelere yayılması sayesinde Birliğin küresel ölçekte etkisinin artmasını sağlamıştır. (Ağca, 2010: 46)

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve bütünleşmenin iç pazarın tamamlanması hedefine ulaşmasıyla birlikte derinleşmeye paralel genişleme stratejisi gündeme gelmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılması, bu bölgede ikamet eden ülkelerin Batı ile yeniden bütünleşmesi için Merkezi ve Doğu Avrupa'da (MDA) ortaya çıkan güç boşluğunun AB tarafından doldurulması fırsatını beraberinde getirmiştir. 1992 Maastricht Antlaşması'yla siyasi birlik hedefine doğru yürüyen AB, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilen üyelik kriterleriyle genişleme politikasına stratejik boyut kazandırmıştır.

Kopenhag kriterleri; demokrasi, hukuk devleti, insan haklarına saygı, azınlıkların korunması, işleyen bir Pazar ekonomisi ve Birlik içindeki rekabet baskısı ile başa çıkabilme kapasitesini öngörmektedir. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin (MDAÜ) uzun yıllar Sovyet komünizminde yaşaması nedeniyle bu siyasi ve ekonomik koşulları taşımaları beklenemezdi. Süreci hızlandırmak amacıyla 1991-1996 yılları arasında MDAÜ ile Avrupa Antlaşmaları adı verilen ortaklık antlaşmaları imzalandı. Söz konusu antlaşmaların amacı, Merkezi ve Doğu Avrupa

ülkelerinin, Kopenhag Kriterleri'ne ulaşmalarını sağlayıp AB üyeliğine hazırlamaktır. (Ülger, 2005: 50) Bu çerçevede MDA genişlemesinin doğal sonucu olarak Batı Balkanlar, AB'nin doğrudan komşusu olmuştur. Balkanlar'da meydana gelen çatışmalardan beri bölgeyi huzura kavuşturmak ve ekonomik dönüşümüne yardım etmek için sorumluluk üstlenen AB, MDAÜ katılım öncesi sürecine benzeyen Balkanlar'a münhasır İstikrar ve Ortaklık Sürecini 1999 yılında başlatmıştır. (Sajdik ve Schwarzingler, 2008: 313)

Merkezi ve Doğu Avrupa ile Batı Balkanlar'ın AB'ye entegrasyon süreçleri karşılaştırıldığında, AB'nin Batı Balkanlar için İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde uzun dönemli, esnek ve üyelik koşullarının arttırıldığı bir genişleme stratejisi planlandığı görülmektedir. AB, MDA genişlemesinin ortaya çıkardığı sorunlarla tekrar karşılaşmama adına kendi hazmetme kapasitesini temel üyelik koşulları arasına eklemiştir. Bunu yaparken de bölge ülkelerini AB koşullarını veya standartlarını yerine getirmekteki meziyetlerine göre daha da ayırmıştır. (Özdemir, 2006: 173-174)

2003 Selanik Zirvesi'nde Batı Balkan ülkelerine "*potansiyel aday*" statüsü tanınmasıyla bölge ülkelerine üyelik sözü verilmiştir. Ancak ülkelerin kurumsal ve yapısal sorunları düşünüldüğünde, MDA genişleme sürecine benzer motivasyonlara sahip olmaları nedeniyle bölgeye yönelik koşulluluk prensibinin uygulanmasının yanı sıra reform sürecinde ülkelerin kendi performanslarının da değerlendirilmesi hedeflemiştir. Yani, AB bölgesel işbirliğinin yanında ülkelerle birebir ilişkiler geliştirmeyi de amaçlamaktadır. Ülkelerin yerleşik sorunlarına bakıldığında, yüksek işsizlik, düşük ekonomik büyüme, artan yolsuzluk, demokratik kurumların eksikliği, kurumsal problemler, tartışmaya açık statüleri (özellikle Kosova) ve dış borç şeklinde yapısal, siyasi ve ekonomik zorluklar olarak sıralanabilir. Bu çerçevede AB gündemi, "*genişleme yorgunluğu*" olarak da adlandırılan hazmetme kapasitesi tartışmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. (Özdemir, 2006: 174) Buna karşılık AB'nin genişleme ve derinleşme parametrelerini hesaba katarak çok vitesli bir genişleme politikası izlemesi, Kosova'da yaşananlar sonrasında çözüm olarak görülmeye başlanmıştır.

Başka bir perspektiften Selanik Zirvesinden önce, dönemin Dış İlişkilerden Sorumlu Avrupa Komisyonu Üyesi Chris Patten'in "AB üyeliği perspektifi gerçektir ve Batı Balkanlar Birliğe katılmadan AB haritası tamamlanmayacaktır" (European Commission, 2003: IP/03/860) şeklinde ifade ettiği sözler, AB'nin Batı Balkan genişleme stratejisinde kararlılığını güçlü ve net bir biçimde yansıtmaktadır.

Üye ülkeler, Mart 2006'da kabul edilen Salzburg Deklarasyonu çerçevesinde, AB üyeliklerinin değerlendirilmesinin şu konuları kapsamamasını kabul etmişlerdir:

- Kopenhag Kriterleri,
- Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ile işbirliği,
- İstikrar ve Ortaklık Süreci yükümlülükleri (Council Of The European Union, C/06/77 7283/06, 2006: 1)

Tüm Batı Balkan ülkelerinin, UCM'yi kuran Roma Statüsü'nü imzalamış olmaları zorlu reform sürecine girme konusunda ve buna bağlı olarak AB üyeliğinde kararlı olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte AB üyeliğini elde etmek için Batı Balkanlar'ın başarılı bir dönüşüm sürecinden geçmesi gerekmektedir. Bölgenin istikrarı ve dönüşümünde AB üyeliğinin katalizör işlevi gördüğü ve Batı Balkanlar'daki istikrarın bozulmasının Avrupa güvenliğini doğrudan etkileyeceği düşünüldüğünde, bölge ülkelerinin dönüşümü daha da önemli hale gelmektedir. Dahası Batı Balkanlar'da istikrar sağlanmadan, bölgenin üye olması AB'nin büyük bir sorumluluk üstlenmesi ve risk alacağı anlamına gelmektedir.

Balkan ülkelerinin de kendi geleceklerini AB çatısı altında görmeleri, Avrupa coğrafyasının bütününe kapsayan bir bütünleşme ile siyasi birlik oluşturulabilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Hâlihazırda Balkan ülkelerinden Yunanistan, Slovenya, Romanya ve Bulgaristan Avrupa Birliği'ne tam üyedir. Geriye kalan Balkan devletlerinin tamamı Avrupa bütünleşmesine katılma hedeflerini açıkça ortaya koymuşlardır. Üyelik için ne siyasi ne de ekonomik açıdan hazır olmayan diğer Balkan ülkeleri yönünden, bölgeye istikrar ve barışın olabildiğince süratle geri getirilmesi yolunda, AB üyeliği perspektifi bir teşvik olarak kullanılmaktadır. Birliğin bu yaklaşımı, *havuç ve sopa* taktiği olarak değerlendirilmektedir.

III. 1. 2. 1. Royaumont Süreci

Avrupa Birliği, Balkanlar'a yönelik ilk kapsamlı siyasi hamlesini Royaumont Süreci'ni başlatarak yapmıştır. Ancak bu sürecin başlatılmasında değinilmesi gereken en önemli nokta, Dayton Antlaşması'nın ortaya çıkardığı konjonktürel durumdur. Bosna-Hersek'te barış için genel çerçeve antlaşması olarak tanımlanan antlaşmanın, daha geniş bölgesel istikrar için arka plan oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yüzden, Dayton sonrası bölgede işbirliğinin yapısal koşulları oluşturulmuş ve bu durum yeni işbirliği girişimlerinin tanıtılmasını sağlamıştır. Bu işbirliği girişimlerinin ilki, resmi adı "*Güneydoğu Avrupa'da İyi Komşuluk İlişkileri ve İstikrar Süreci*" olan Royaumont Girişimi'dir. (Çeviköz, 1997-1998: 2)

Fransa'nın Royaumont kasabasında 13 Aralık 1995 tarihinde toplanan AB'ye üye yirmi yedi devlet; barış, demokrasi ve işbirliği tesis edilmesi amacıyla "*Güney-Doğu Avrupa'da İstikrar ve İyi Komşuluk İlişkileri Süreci Deklarasyonu*"nu kabul ettiler. Deklarasyonun imzalanması, Madrid Zirvesi Sonuç Bildirgesi*nde memnuniyetle karşılandı. Royaumont Süreci'ne eski Yugoslavya'yı oluşturan Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı Kararı uyarınca Kosova dâhil), Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya ile bu ülkelere komşu olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'nın yanı sıra Türkiye, AB'ye üye ülkeler, ABD ve Rusya katılmaktadır. Ayrıca, Komisyon, Avrupa Parlamentosu, AGİT ve Avrupa Konseyi de sürece dâhil edilmiştir. (Kavalalı, 2005: 37)

Avrupa Halklarının birleşmesinin yakında bir gerçek haline gelebilmesi amacıyla Güneydoğu Avrupa'da sivil toplumun gelişmesi ve güçlenmesine katkıda bulunmayı hedefleyen süreç için 28 Kasım 1997 tarihinde Panagiotis Roumeliotis, koordinatörlük görevine atandı. Bakanlar Konseyi tarafından koordinatör atanması, istikrar projelerine, komşuluk ilişkilerine, çatışmanın azaltılmasına ve barışa yeni bir ivme kazandırma yoluyla bölgedeki otoritesini tekrar kurma niyetinin bir ifadesi anlamına gelmektedir. (Roumeliotis, 1998)

---

* Madrid Zirvesi Sonuç Bildirgesi metni için bkz.

Madrid European Council Precedency Conclusions, 15-16 December 1995
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-C.EN5.htm

Rayoumont Sürecinin amacı; barış, demokrasi ve işbirliği gibi ortak değerler temelinde bölgede istikrarın sağlanması ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesidir. Bu kapsamda sivil toplum, kültür ve insan hakları konularında bölgesel projeler geliştirilmesi; farklı etnik, dinî, kültürel yapılara sahip gruplar arasında iletişim yollarının açılması; Güney Doğu Avrupa ülkeleri vatandaşları ile AB vatandaşları arasında yakınlaşma sağlanması ve ortak çıkar gruplarının bir araya gelmeleri hedeflenmiştir.

1997-98 yılları arasında sürece ivme kazandırmak için pek çok konferans düzenlendiyse de süreç, Balkan ülkeleri arasındaki karmaşık sorunları çözecek mekanizmalara sahip olmadığından etkili olamadı. Ancak bölgede demokrasinin ve sivil toplumun yerleşmesi amacına hizmet etmekle sonraki süreçler için tartışmaların yapılarak altyapının hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. (Roumeliotis, 1998) Bu nedenle Royoumont Süreci, 1999 yılında düzenlenen Köln Zirvesi*’nde oluşturulan İstikrar Paketi’ne dâhil edilmiştir.

III. 1. 2. 2. Batı Balkanlar Stratejisi ve İstikrar Paketi

AB’nin Batı Balkanlara yönelik kapsamlı stratejisi, “*Balkanlar’ın Avrupalılaştırılması*” vizyonuna dayanmaktadır. Balkanlar Stratejisi, bölgenin aşamalı bir şekilde AB’ne entegre sürecine uyum sağlaması için başlatılan plan olup 1999 sonrası AB literatürüne girmiştir. Ancak bu amacı gerçekleştirmeden önce, Balkanlar’da yaşanan çatışmaların sona erdirilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması gerekmektedir. Bölgesel istikrarın sağlanması için ise bölge ülkeleri arasındaki düşmanlıkların ortadan kaldırıp bölgesel işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. (Gökçen, 2007: 5) Yani AB’nin Balkan stratejisi, kısa bir süreliğine krizin çıkmasını engelleyecek önleyici bir stratejiye dönüştürülmüş ve uluslararası katılımın sağlandığı İstikrar Paketi fikri ortaya çıkmıştır.

Kosova’da NATO bombardımanının başlamasından hemen sonra, AB Dönem Başkanı Almanya’nın önerisiyle 10 Haziran 1999’da Köln Zirvesi’nde başlatılan geniş kapsamlı bir girişimdir. Zirvede kurulan Güney Doğu Avrupa İstikrar Paketi’na

---

* Köln Zirvesi Sonuç Bildirgesi metni için bkz.,
Cologne European Council Presidency Conclusions, 3 and 4 June 1999
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/57886.pdf

40 ülke üye oldu. AB'nin kilit rol oynadığı bu inisiyatifte demokratikleşme, insan hakları, ekonomik yeniden yapılanma, güvenlik konularında işbirliği gibi hedefler tespit edildi. Balkanlar'daki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlığın istikrara dönebilmesi için AB, bölgeyle ilgili tüm devletlerin, uluslararası örgüt ve kuruluşların katılımıyla barışı ve yeniden yapılanmayı gerçekleştirmek amacıyla yola çıkmıştır. (Yılmaz, 2008: 461)

İstikrar Paketi'na üye olan ülke, kurum ve kuruluşlar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

- AB üye devletleri ve Avrupa Komisyonu,
- Bölge ülkeleri ve bölgeye komşu olan devletler: Bosna-Hersek, Hırvatistan, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Macaristan, Türkiye,
- G-8 Üyeleri: ABD, Kanada, Japonya, Rusya,
- Uluslararası Örgütler: BM, AGİT, Avrupa Konseyi, NATO, BAB, OECD,
- Uluslararası Finans Kuruluşları: Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu,
- Avrupa Kalkınma ve Gelişim Bankası, Avrupa Yatırım Bankası,
- Bölgesel Oluşumlar: Royaumont Süreci, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Kuruluşu, Merkezi Avrupa İnişiyatifi, Güneydoğu Avrupa İşbirliği İnişiyatifi, Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci,
- Diğer Ülkeler: Norveç, İsviçre. (Hombach, 2000: 2)

AB'nin Kosova savaşı sonrasında bölgeye yönelik daha etkin politika izleyeceğinin ilk işareti İstikrar Paketi projesinin hayata geçirilmesine aracı olmuş olmasıdır. İstikrar Paketi mekanizması, 2008 yılında revize edilerek Bölgesel İşbirliği Konseyi adını almıştır. Genel Sekreterliği Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'dadır. Sürecin adı ise Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci olarak değiştirilmiştir.

III. 1. 2. 3. Bölgesel Yaklaşım

Royaumont Süreci başladıktan yaklaşık bir yıl sonra, Batı Balkan ülkelerine yönelik Bölgesel Yaklaşım adı altında yeni bir politika geliştirilmiştir. Bu politika, başlangıçta Arnavutluk ile birlikte Eski Yugoslavya'nın dört halef devletini kapsamakla birlikte "*barışın aşamalı olarak sağlanması*" katkı sağlamak ve dolayısıyla Dayton ve Erdut Antlaşmaları'nın uygulanması için başlatılmıştır.

Bununla birlikte bu politikanın, demokrasinin teşvik edilmesi ve hukuk üstünlüğünün sağlanmasıyla ortak siyasi hedefe ulaşılmasını içeren siyasi amacının yanı sıra ekonominin yeniden düzenlenmesini içeren ekonomik amacı bulunmaktadır.

Öte yandan Bölgesel Yaklaşım'ın çerçevesinde koşula bağlılık önemli rol oynamıştır. Ticari imtiyazlar, finansal destek ve işbirliği antlaşmaları vaatleri karşılığında ekonomik ve siyasi koşullar ileri sürülmüştür. Bu koşullar içinde *“demokratik ilkelere, insan haklarına, hukukun üstünlüğü ve ekonomik reformlara, bölgesel işbirliğine ve barış antlaşmaları ek yükümlülüklerine uymaya saygı”* bulunmaktadır. (Onursal, 2005: 168)

Avrupa Konseyi, Bölgesel Yaklaşım dâhilinde AB ile ortaklık ilişkisi bulunmayan tüm Batı Balkan ülkelerini içine alacak şekilde; mali yardımları, ticari-ekonomik işbirliğini ve anlaşmaları da kapsayacak biçimde ikili ilişkilerin geliştirilmesi için yerine getirilmesi gereken genel şartları ve bu ülkeler için ayrı ayrı özel şartları belirlemiştir. Buna karşın, bu şartlarla bağdaşmayan ciddi tekrarlanan durumlar karşısında ticari ayrıcalıkların askıya alınması, yardımların durdurulması ve gerekli şartların bulunması halinde sözleşmenin uygulanmasının ertelenmesi gibi yaptırımlar öngörülmüştür. (Kavalalı, 2005: 39)

Bölgesel yaklaşım için değinilmesi gereken önemli noktalardan biri de Ortaklık Anlaşması müzakerelerinin başlaması için yerine getirilmesi gereken genel kriterleri on başlık altında toplanmış olmasıdır. Bunlardan bazıları, insan haklarına saygı, mültecilere ve vatansız kalan kişilere geri dönüş imkânı tanınması, demokratik yapılanmaya gidilmesi, özelleştirme ve fiyat kontrolü uygulamasına son verilmesi gibi temel ekonomik reformların uygulanmaya başlanmasıdır. (Çelik, 2009)

AB'nin bu politikası, 1999 yılına gelindiğinde Kosova'da yaşanan olaylar karşısında gözden geçirilecektir. 1996 yılında uygulanmaya konulduğundan beri çok büyük ilerleme kaydedemeyen politika buna rağmen AB'nin Balkan politikasındaki bazı yanlışlıkların düzeltilmesini sağlamıştır. Fakat etkili finansal kaynakların eksikliği, politikanın adının belirttiği gibi bölgesel olamaması ve bölgesel işbirliğini geliştirememesi, AB'nin Balkan stratejisinin başarıya ulaşmasını engellemiştir. (Papadimitriou, 2001: 80)

III. 1. 2. 4. İstikrar ve Ortaklık Süreci

İstikrar ve Ortaklık Süreci (SAP- Stabilisation and Association Process) Batı Balkan ülkelerini AB'ne yaklaştırmak için Komisyon ve Avrupa Parlamentosu'nun iletişimi temelinde, resmi olarak 1999 yılında kurulmuştur. Genel İşler Konseyinin 21-22 Haziran 1999 tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantıda kabul edilen bu yeni politika, Batı Balkan ülkelerinin bütünleşme süreci için yeni açılımlara imza atarak adeta dönüm noktası niteliği kazanmıştır.

Sürecin birincil amacı partner ülkelerde barış, istikrar ve ekonomik gelişmeyi beslemektir. Bu ülkelerle birlikte özellikle bölgede zayıf olan demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, kurumsallaşma, yolsuzlukla mücadele, aşırı milliyetçilik, yoksulluk ve sosyal güvenlik zafiyetiyle ilgili olarak tedbirler geliştirmeyi ele alacaktır. (Sajdik ve Schwarzingler, 2008: 313-314) Yine bu politika, Şubat 1996 'da Dayton ve Erdut Barış Antlaşmaları'nı desteklemek için AB'nin benimsediği bölgesel konseptin güncellenmesini temsil etmektedir. Bölgede demokratik, ekonomik ve kurumsal reformlarla ilintili spesifik koşullara saygı duyulmasını talep edilmektedir. SAP çizgisinde gelişim ve AB ile yakınlaşma genişlemeyle ilgili olduğu gibi benzer koşulluluk prensibine bağlıdır. İstikrar ve Ortaklık Sürecinde yalnızca spesifik kriter olarak örneğin, hukukun üstünlüğünün kurulması, insan hakları alanında minimum standartlara saygı, azınlık haklarına saygı ve bölgesel işbirliği gibi kriterlerin yerine getirilmesi Birliğin bir sonraki aşamaya geçilmesi için amacıdır. (Sajdik ve Schwarzingler, 2008: 313)

Balkanlar'da kronikleşen istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı Avrupa Birliği'nin temel değerleri ile taban tabana zıt bir görüntü oluşturmaktadır. AB'nin bu ülkeleri kabul etmesi için öncelikle bölgede güvenliğin ve istikrarın AB'nin temel kriterleri üzerine inşa edilmesi şartı sağlanmalıdır. Bu nedenle sürecin en önemli özelliği, bölge ülkelerini kendi şartları çerçevesinde ele alıp değerlendiren ve sözleşmelere dayanan bir yaklaşım sergilemiş olmasıdır. Özetle, Balkanlar'ın Avrupalılaşması aynı zamanda İstikrar ve İşbirliği Süreci'nin merkezindedir. Buna göre SAP'yi imzalayan ülkeler demokratikleşme, insan hakları, ekonomik reformlar ve UCM ile işbirliği ölçüsünde AB ile ortaklık süreci başlatabilecek ve daha sonra tam üyelik için başvurabilecektir. (Yılmaz, 2008: 461)

AB istikrar ve ortaklık politikalarını ilgili devletlerle bir anlaşmaya dayandırarak kendi iç hukuklarında üstün hale getirmesini ön koşul olarak sunmuştur. Yapılan anlaşma ilgili üye ülkeye potansiyel aday statüsü vermektedir; buradaki amaç ülkenin dönüşümünü sağlarken AB'nin önemli itici bir güç olması ve devletin sistem içerisinde tutarak yoğun bir işbirliği içerisine girmektir. Neticede ilerlemeleri kaydeden Hırvatistan gibi Balkan devletlerinin AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi, karşılıklı çıkarlara hizmet edecek durumu yansıtmakta ve diğer devletler için itici güç olmaktadır.

III. 1. 2. 4. A. İstikrar ve Ortaklık Süreci Yapısı ve Fonksiyonu

İstikrar ve Ortaklık Süreci, özünde ikili görüşmelere dayanan ve bölgesel olmak üzere iki boyuta sahiptir. Söz konusu ikili boyut, tüm adayların kendine has koşullarına göre değerlendirildiği “*kendine yarar yaklaşımı*” ya da “*yakalama, yetiştirme yaklaşımı*” şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle ikili boyut, Birliğe katılım sürecinin doğal olarak en önemli parçasıdır. Ancak bölgesel boyuta atfedilen önem yani ülkeler arasındaki bölgesel işbirliği küçümsenmemelidir. SAP ilk yıllık raporunda Balkan ülkelerinin, AB ülkelerinin yaptığı gibi gelecekte olası entegrasyon için komşularıyla etkileşim ve istekliliklerini göstermeleri gerektiğini vurgulamıştır. (Onursal, 2005: 170)

Entegrasyon, bu stratejiyle her ülke için kendi kapasiteleri doğrultusunda adım adım ilerleme öngörmektedir. Resmi sloganı “*konvoy yerine yarış*” olarak belirlenmiştir. Bu yüzden SAP ülkeleri kendi performansı temelinde kendi gelişimini gerçekleştirebilir. Üye ülkeleri yakalamak amacıyla Avrupa standartlarıyla birlikte birleştirilmiş ve farklılaştırılmış çeşitli uzun vadeli enstrümanlar eklenmesiyle AB üyeliğini mümkün kılacaktır. (Onursal, 2005: 170)

SAP üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, İstikrar ve İşbirliği Anlaşması (SAA-Stabilisation and Association Agreement) dır. Birliğe üye olmak isteyen Balkan ülkelerinin bu anlaşmayı imzalamaları gerekmektedir. İkinci temel unsur, Balkan ülkelerine yönelik tek yanlı dış ticaret ödünleridir. Üçüncü unsur ise Balkanlara yönelik ekonomik ve finansal yardım ile ilgilidir.

III. 1. 2. 4. A. 1. İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları

İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamında belirlenen ekonomik ve siyasi kriterlere uyum sağladığı ilerleme raporlarıyla saptanan Batı Balkan ülkeleriyle yapılacak müzakereler neticesinde İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanması öngörülmüştür. Ortak paydaya sahip olmalarına rağmen her bir ortak ülkenin özel koşulları dikkate alınarak aday ülkelerle ayrı ayrı imzalanan İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları, üyelik sürecinin uygulanması için bütünleşme ve Batı Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin çerçevesini oluşturmaktadır. (European Commission, 2012: şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/saa_en.htm/)

Antlaşmalar dizisi, bölgenin AB kurumlarıyla bütünleşmesini; bölgede demokrasi, hukukun üstünlüğüne dayanan siyasi diyalog ve bölgesel iş birliğinin geliştirilmesini; gerekli koşullar sağlandığında 2007 yılına kadar malların, hizmetlerin, işgücünün, girişimcilerin ve sermayenin serbest dolaşımını öngören bir serbest ticaret alanının kurulmasını; adalet, özgürlük ve güvenlik de dâhil olmak üzere tüm AB politika alanlarında geniş kapsamlı iş birliğini hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda demokratikleşme, sivil toplumun gelişimi ve devlet kurumlarının oluşturulması konularına odaklanmıştır.

İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları, daha önce 1990'lı yıllarda imzalanan Avrupa Antlaşmaları'na büyük ölçüde benzemesine rağmen AB, bu antlaşmaların farklı olduğunu özellikle vurgulamıştır. (European Commission, COM(1999) 235: 4) AB'nin Batı Balkanlar için özel bir ayrıma gitmesinin temelinde bölgenin *sui generis* koşullara sahip olması gelmektedir. Öncelikle Avrupa Antlaşmaları'nda olduğu gibi bu antlaşmalarda da devletlerin ortak demokratik değerlere, insan hakları ve hukuk devletine uyum sağlamaları öngörülmektedir. Bunun dışında taraflar arasında ortaklık yaratan antlaşmalarda serbest ticaret alanı kurulması; siyasi diyalogun güçlendirilmesi ve üye ülkelere mali yardımların verilmesini içeren hükümler her iki anlaşmada mevcuttur. Ayrıca ortaklık ilişkisini düzenleyen ortaklık kurumlarının kurulması da antlaşmalarda yer almaktadır. Buna göre AB ile aday ülke arasında işleyen sürecin karar organı İstikrar ve Ortaklık Konseyi adını almakta ve bu organ sürecin uygulamalarını denetlemektedir. İstikrar ve Ortaklık Konseyi'ne aynı ismi taşıyan komiteler destek vermektedir. İstikrar ve Ortaklık Parlamenterler Komitesi

bu işbirliği çerçevesinde ulusal parlamentolarla Avrupa Parlamentosu arasında irtibat sağlamaktadır. (Ülger, 2013: 129)

Öte yandan İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları, Avrupa Anlaşmalarından iki önemli özelliğiyle farklılaşmaktadır. Birincisi, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları taraflar arasında sadece ortaklık yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgede barış ortamının devamını sağlayacak siyasi istikrarın sağlanması amaçlanmaktadır. Zira bölgede en hayati ihtiyaç istikrardır. İkincisi ise, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmalarının Batı Balkan ülkelerini AB üyeliği için potansiyel aday ülkeler olarak tanımlamasıdır. Bu konuda Avrupa Anlaşmaları, AB'ye üyelik konusunda hükümler içermese de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini üyelik sürecine hazırlayan anlaşmalar olmuşturlardır. Bu noktada üyelik hedefini açıkça hedeflediğini antlaşmanın giriş bölümünde belirtmesiyle Ortaklık Anlaşmalarının, Avrupa Anlaşmalarından bir adım önde olduğu söylenebilir.

Tablo-1	BATI BALKAN ÜLKELERİNİN AB ÜYELİK SÜRECİ				
Ülke	SAA	ADAYLIK BAŞVURUSU	ADAY ÜLKE STATÜSÜ	MÜZAKERE STATÜSÜ	AB ÜYELİĞİ
Hırvatistan	2001	2003	2004	2005	2013
Sırbistan	2005	2009	2012	2013	-
Bosna-Hersek	2005	-	-	-	-
Makedonya	2001	2004	2005	2013	-
Arnavutluk	2003	2009	2014	-	-
Kosova	2015	-	-	-	-
Karadağ	2007	2008	2010	2012	-

Kaynak: Jovan Teokarevic, "Balkan Countries and The Euro-Atlantic Integration: Is the Peace Of Rapprochement From 2005 Sustainable", EU Enlargement Towards South-East Europe, **Fondation For Middle East and Balkan Studies**, Bigart Publications, İstanbul p.72-73

Batı Balkan ülkelerinden Makedonya, bağımsızlığını ilan ettikten sonra AB ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. 1997 yılında İşbirliği Anlaşması imzalayarak bu ilişkileri ilerletme fırsatını yakalamıştır. Bu çerçevede 9 Nisan 2001 tarihinde AB ile İstikrar ve Ortaklık Antlaşması imzalayan ilk ülke olmuştur. Yine 2004 yılının Nisan ayında üyelik başvurusunda bulunan ülkeye, Türkiye ve

Hırvatistan ile birlikte 17 Aralık 2005 tarihinde aday ülke statüsü verilmiştir. Ancak Yunanistan ile yaşanan isim muhalefetinden dolayı bu ülke uzun süre müzakerelere başlayamamıştır. Ohrid Barış Antlaşması, Makedonya'nın AB ile ilişkilerinde yeni bir başlangıç noktası olmuştur. Siyasi kriterleri büyük ölçüde yerine getiren Makedonya, AB üyelik müzakerelerinin başlatma tarihi almak için beklemektedir. (Blockmans, 2007: 72-73)

Hırvatistan ise diğer Batı Balkan devletlerine göre çok farklı bir konumda bulunmaktadır. Makedonya'dan sonra aynı yılın Aralık ayında söz konusu anlaşmayı imzalayan bu ülke, 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile eş zamanlı başladığı müzakereleri de tamamlamıştır. 9 Aralık 2011 tarihinde gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde ise katılım antlaşmasını imzalamıştır. Antlaşmanın üye ülkeler tarafından onaylanma sürecinin tamamlanmasının ardından 1 Ocak 2013 tarihinde Hırvatistan üyeliğe kabul edilmiştir. (Blockmans, 2007: 68-69) Böylece antlaşmayı kendisinden daha önce imzalamış olan Makedonya'dan daha önce AB'ye katılmayı başarmıştır. Hırvatistan'ın Avrupa Kulübüne üye olması Birliğin koşulluluk politikasını ve İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamında yer alan diğer Batı Balkan üyelerine örnek teşkil ederek bu ülkelerin üyelik sürecine ivme katması suretiyle teşvik ve ödül stratejisinin başarıyla uyguladığını ortaya koymaktadır.

Diğer Balkan ülkeleri gibi 1990 sonrası ilişki kurulan Arnavutluk'un ilk önemli adımı, 1992 yılında AT ile Ticaret ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalamasıdır. 2000 yılındaki Feira Zirvesi'nden sonra potansiyel aday ülke statüsü elde etmesine rağmen; bu ülke ancak 2003 yılında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması müzakerelerine başlayabilmiştir. Üç yıl süren müzakere sürecinin ardından 2006 yılında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 2009 yılı Nisan ayında yürürlüğe girmesiyle aynı ay içinde adaylık başvurusunda bulunmuştur. 1 Kasım 2010 tarihinde başvurusu Komisyon tarafından onaylanan Arnavutluk'un Birliğe üye olabilmesi için öncelikli görülen alanlarda gerekli reformları yerine getirmesi gerektiğini belirtilmiştir. (Karluk, 2014: 6) Bu çerçevede AB ile ilişkilerini yürütse de henüz gerekli şartları sağlayabilmiş değildir.

Bosna-Hersek Cumhuriyeti, yapısal sorunlar nedeniyle bütünleşme süreci sıklıkla sekteye uğrayan Balkan ülkelerinden biridir. 1999 yılından itibaren inisiyatif alan AB, İstikrar ve Ortaklık Sürecin Bosna-Hersek için bir yol haritası belirleyerek bu belgede ülkenin yapması gerekenleri sıralamıştır. Bu yükümlülükleri 2003 yılında yerine getirebilen Bosna Hersek, İstikrar ve İşbirliği Antlaşması'nı polis reformunun gecikmesi nedeniyle 2008 yılında imzalanmıştır. Diğer taraftan antlaşma, Dayton Antlaşmasının getirdiği Bosna Hersek devletinin iç idari yapısından kaynaklanan sebeplerle yürürlüğe girmemiştir. Ancak anlaşmanın ticarete ilişkin hükümleri ayrı bir düzenleme yapılmak suretiyle uygulamaya konulmuştur. (Karlık, 2014: 6; Ülger, 2013: 131) Bosna-Hersek, henüz tam üyelik başvurusunda bulunmamıştır. Günümüzde AB açısından “ortak ülke” statüsünde potansiyel aday ülkedir.

2006 yılında Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Karadağ Cumhuriyeti'ne bu kararın ardından Avrupa perspektifi verilerek 15 Ekim 2007 tarihinde bu ülke ile İstikrar ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. AB Konseyi, 2008 yılında üyelik başvurusunda bulunan ülke için 2011 yılında Hırvatistan'ın Katılım Antlaşması'nı imzaladığı zirvede* müzakerelere başlanmasına karar vermiştir. Karadağ ile Haziran 2012 'de başlanan müzakerelerde önemli bir mesafe kat edilmiştir. Bu nedenle yakın gelecekte Hırvatistan gibi bu ülkenin de üye olmayı başaracağı öngörülmektedir. Sırbistan ile Kosova'nın adaylık süreci bu tez çalışmasının dördüncü ve son bölümünde etraflıca ele alınacaktır.

III. 1. 2. 4. A. 2. Tek Yanlı Dış Ticaret Ödünleri

İstikrar ve Ortaklık süreci kapsamında AB ile daha yakın siyasi ve ekonomik işbirliğini sağlamak için AB tarafından tek taraflı dış ticaret ödünleri verilmesi kararlaştırılmıştır. Temel hedef, AB ithalatının çok küçük bir oranını oluşturan Batı Balkan ülkelerinin katkı payını artırarak, bölge ülkelerinin siyasi ve ekonomik istikrarına katkıda bulunmaktır. Tek taraflı ticari ödünler sayesinde, bazı istisnalar

---

* 9 Aralık 2011 AB Devlet ve Hükümet Başkanları (Brüksel) Zirvesi Kararları için bkz. General Secretariat of the Council, “European Council 9 December 2011 Conclusion”, Brussels, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf, 25.01.2012, (AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi defacto bir oluşum olup Avrupa Konseyi ismiyle AB'nin stratejik vizyonunu belirleyen önemli bir karar organıdır.)

haricinde, Batı Balkan ülkelerinde üretilen malların tamamı, AB pazarlarına gümrüksüz girme imkânı sağlanmıştır.

AB, asimetrik dış ticaret tercihleriyle Balkan ülkeleri arasında bölgesel işbirliğini geliştirmekle kendi aralarında da serbest ticaret bölgesi kurulmasını amaçlamaktadır. Günümüzde, AB bölgenin en büyük ticarî ortağı konumundadır ve Batı Balkanlar'dan AB pazarına giren ürünlerin yaklaşık olarak % 80'inden gümrük vergisi alınmamaktadır. (Sajdik ve Schwarzinger, 2008: 318)

III. 1. 2. 4. A. 3. Ekonomik ve Mali Yardımlar

Batı Balkanlar'a yönelik mali yardımlar bölgeye ilişkin kapsamlı bir politika oluşturulmadan önce başlamıştır. 1991'den itibaren İstikrar ve Ortaklık politikasının izlenmeye başladığı 1999 yılına kadar çeşitli fonlar kanalıyla bölge ülkelerine destek sağlanmaktaydı. Bunlardan en önemlisi Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine sunulan ekonomik yardım programı kapsamında PHARE'dan yararlanma ile sadece bölge ülkelerine yönelik olan OBNOVA* yardımudur. Bahse konu dönemde bütünleşmenin ekonomik yardımı 6 milyar Euro'yu geçmiştir.

İstikrar ve Ortaklık sürecinin ekonomik boyutunu oluşturan mali yardımlar ise, 2002-2006 döneminde Batı Balkanlar'da Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı (*Community Assistance for Reconstruction, Democratization and Stabilization- CARDS*) yoluyla yapılmıştır.

---

* OBNOVA, Temmuz 1996'da Dayton ve Paris Barış Antlaşmalarının güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen mali yardım programıdır. Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti OBNOVA'dan yararlanan ülkelerdir. Bu ülkelerin yeniden yapılanması ve rehabilitasyonu için AT girişimi olarak görülen program, savaş sonrası öncelik taşıyan konulara odaklanmıştır. Bunlar kısaca; Bölgesel işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi; savaş sırasında hasar görmüş altyapı ve diğer bireysel veya toplu tesislerin yeniden inşası; demokrasi ve sivil toplumun güçlendirilmesi; mültecilerin dönüşü; entegrasyon ve çalışma hayatına mültecilerin, yerinden edilmiş kişiler ve eski askerlerin yeniden entegrasyonu; ekonomik toparlanma için üretim cihazının hazırlanması; özel sektör, başta küçük işletmeler ve yatırım teşviki geliştirilmesi; STK'lar ve kültür ve eğitim kurumlarının güçlendirilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. European Conference of Ministers of Transport, "International Symposium on Theory and Practice in Transport Economics Key Issues For Transport Beyond 2000", ECMT Publications, 7-9 June 2000, Thessaloniki, p. 488

Tablo-2	CARDS Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı (milyon euro)					
	Ülke	2002	2003	2004	2005	2006
Hırvatistan	59.0	62.0	81.0	-	-	202.0
Sırbistan ve Karadağ (Kosova dâhil)	351.6	324.3	307.9	282.5	257.5	1493.8
Bosna-Hersek	71.9	63.0	72.0	49.4	51.0	327.4
Makedonya	41.5	43.5	59.0	45.0	40.0	229.0
Arnavutluk	44.9	46.5	63.5	44.2	45.5	244.6

Kaynak: Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü (2002-2006), http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm

2007-2013 döneminde ise aday ülkelere sağlanan mali yardım mekanizmasında değişikliğe gidilerek aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar, Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instruments for Pre-Accession Assistance-IPA) adı altında birleştirilmiştir. Böylelikle AB tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar, IPA adıyla tek bir çerçeve altında toplanmıştır. Bu değişiklikle IPA, CARDS yardımının yerine geçmiştir. Katılım Öncesi Mali Yardımlar, Batı Balkanlar'daki aday ülkelerin yanı sıra, henüz aday olmayan ancak potansiyel aday olarak görülen Arnavutluk, Kosova ve Bosna-Hersek'e de tahsis edilmiştir.

Tablo-3	IPA-I Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı (milyon euro)							
	Ülke	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hırvatistan	141.2	146.0	151.2	153.5	156.5	156.1	93.5	998.0
Sırbistan	189.7	190.9	194.8	197.9	201.8	202.0	208.3	1,385.4
Bosna-Hersek	62.1	74.8	89.1	105.3	107.4	107.8	108.8	655.3
Makedonya	58.5	70.2	81.8	91.6	98.0	101.8	113.2	615.1
Arnavutluk	61.0	70.7	81.2	94.1	94.4	94.5	95.3	591.2
Kosova	68.3	184.7	106.1	67.3	68.7	68.8	71.4	635.3
Karadağ	31.4	32.6	34.5	33.5	34.1	35.0	34.5	235.6

Kaynak: Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü (2007-2013), http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm

Katılım Öncesi Yardım Aracı, AB'nin 'genişlemeye dâhil ettiği ülkelerde' reformları desteklediği mali ve teknik yardım aracıdır. AB katılım öncesi fonları, hem genişleme ülkeleri hem de AB'nin kendi geleceği adına sağlam bir yatırım şeklinde değerlendirilmektedir. Katılım fonları, yararlanıcıları, AB üyeliği ile gelen hak ve yükümlülükler hazırlamaya, siyasi ve ekonomik reformları yapmaya yardımcı araçtır. Bu reformlar, aday ülke vatandaşlarına daha iyi fırsatlar sağlamalı ve AB vatandaşlığına eşit standartların geliştirilmesine izin vermelidir. Bu yüzden Katılım öncesi fonları AB sürdürülebilir bir ekonomik toparlanma, enerji temini, ulaştırma, çevre ve iklim değişikliği vb. ile ilgili kendi hedeflerine ulaşmasına yardım eder. IPA fonları, bölgedeki olumlu gelişmeler sonucunda, üyelik sürecinde ülkelerin kapasitelerini oluşturmayı amaçlamaktadır. (European Commission, 2014(a): şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm) IPA için 2007-2013 döneminde 11,5 € milyar bir bütçe oluşturulmuştur; onun halefi, IPA II için ise 2014-2020 dönemde elde edilen sonuçlara göre 11,7 € milyar bütçe inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.

Tablo-4	IPA-II Fonlarının Batı Balkanlar'da Ülkelere Göre Dağılımı (milyon euro)					
	Ülke	2014	2015	2016	2017	2018-2020
Sırbistan	195.1	201.4	207.9	215.4	688.2	1508.0
Bosna-Hersek	39.7	39.7	42.7	43.7	-	165.8
Makedonya	85.7	88.9	91.6	94.9	303.1	664.2
Arnavutluk	83.7	86.9	89.7	92.9	296.3	649.4
Kosova	83.8	85.9	88.7	91.9	295.3	645.5
Karadağ	39.5	35.6	37.5	39.6	118.5	270.5

Kaynak: Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü (2014-2020), http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/keydocuments/index_en.htm?key_document=080126248ca659ce

Son bir kaç yılda süreç ile temel istikrardan katılım öncesi araçlara kadar pek çok alanda başarıya ulaşılmıştır. Bu başarı hikâyelerine Şubat 2003'de üyelik başvurusu yapan Hırvatistan ve 22 Mart 2004 tarihinde aynı başvuruyu yapan Makedonya en iyi örnekler olarak gösterilmektedir. Nihayetinde bu ülkelere adaylık statüsü tanınmıştır. Kriterleri yerine getiren Hırvatistan ise üye olmayı başarmıştır. (Sajdik ve Schwarzinger, 2008: 314)

III. 1. 2. 4. B. İstikrar ve Ortaklık Sürecini Geliştiren Zirveler

AB, SAP ülkelerine yalnızca kademeli uyum değil aynı zamanda entegrasyon perspektifi sunmaktadır. Zira 2000 yılının Haziran ayında toplanan *Feira Zirvesi**'nde Batı Balkan ülkelerine açıkça adaylık perspektifi sözü verilmiştir. Zirve'nin Sonuç Bildirgesi'nde, AB'nin öngördüğü reformları, bölgesel işbirliğini, demokrasinin üstünlüğü ilkesini kabul eden Batı Balkan ülkelerinin, AB'ne potansiyel aday ülke olabilecekleri belirtilerek, İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne dâhil olan Hırvatistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bosna Hersek ile birlikte Sırbistan "*potansiyel aday ülke*" ilan edilmiştir.

Bu yüzden SAP bölgede sadece siyasi-ekonomik reformları destekleyen bir işlev değil, aynı zamanda katılım öncesi mekanizma ve entegrasyon fonksiyonu görmektedir. (Sajdik ve Schwarzingler, 2008: 318) Bu açıdan İstikrar ve Ortaklık Süreci, istikrar ve entegrasyon sürecini kapsayan iki aşamalı bir süreç olup Batı Balkan ülkelerinin entegrasyona üye olmalarını hedeflemektedir.

AB, Balkanlara doğru genişleme stratejisini uygulamaya koyduğu 1999 sonrasında Balkan ülkeleriyle ilk zirve toplantısını, 23-24 Kasım 2000 tarihlerinde, Zagreb'te gerçekleştirmiştir. Literatüre "*Birinci AB-Batı Balkan Zirvesi*" (*European Union-Balkans Summit*)" olarak da geçen bu toplantıda Batı Balkan ülkelerinin potansiyel aday ülkeler oldukları tekrar vurgulanarak Balkanlar'da işbirliğinin geliştirmesi çabaları desteklenmesi kararı alınmıştır. Ayrıca İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne katılan Batı Balkan ülkelere yönelik bir yardım programı niteliğindeki CARDS Programı'nın, kısa sürede uygulamaya koyulacağı da yine bu zirvede AB tarafından deklare edilmiştir. Üye ülkeler, aldıkları kararda Program'ın 2000-2006 yılları toplam bütçesinin 4.65 milyar Euro olmasının öngörüldüğünü belirtmişlerdir.

Zagreb Zirvesi'nden sonra İstikrar ve Ortaklık Süreci'ndeki en önemli gelişme Makedonya ve Hırvatistan ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları'nın imzalanması olmuştur. Makedonya ve Hırvatistan ile imzalanan İstikrar ve Ortaklık

---

* Feria Zirvesi Sonuç Bildirgesi metni için bkz., Santa Maria da Feira European Council Presidency Conclusions, 19 and 20 June 2000 http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm

* Zagreb Zirvesi Sonuç Bildirgesi için bkz., Kavalalı, **ag.m**, s. 42

Anlaşmaları'nda bu ülkelerin AB'ye tam üye olma yolunda önemli bir adım attığı belirtilmiş; fakat tam üyeliğin koşulunun bu ülkeler için sadece Kopenhag Kriterlerine uymak değil aynı zamanda Anlaşmaların başarıyla uygulanması olduğu vurgulanmıştır. İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları'nın başarıyla uygulanması için bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi gerekliliği nedeniyle AB'nin bu koşulu koyarak bölgesellikten uzaklaşmamaya çalıştığı ve tüm Batı Balkan ülkelerine bu doğrultuda mesaj verdiği açıktır. (Dağdemir, 2004: 99)

2002 tarihli Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde ve 2003 tarihli Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, Batı Balkan ülkelerinin geleceklerinin AB ile bir bütün olduğu belirtilmiştir. Aynı zirvelerde AB'nin bu ülkelerde demokrasinin yerleşmesi ve ekonomik gelişmenin devam etmesi için her türlü desteği vereceği teyit edilmiştir.

19-20 Haziran 2003 tarihli "İkinci AB-Batı Balkanlar Zirvesi"nin yapıldığı Selanik Zirvesi Sonuç Bildirgesi*nde, Batı Balkan ülkelerinin gerekli şartları yerine getirdikleri zaman AB'ne üye olabilecekleri vurgulanmıştır. Zirvenin gündemini 16 Haziran 2003 tarihli Konsey toplantısında alınan kararlar doğrultusunda Batı Balkan ülkelerinin gelecekteki AB üyeliğine kadar, ilişkilerin genel çerçevesini İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin oluşturacağı belirtilmiştir. (Kavalalı, 2005: 44) Selanik Gündemi beş temel maddeden oluşmaktadır. Bunlar, demokratik gelişme ve istikrarın sağlanmasında ilerleme, zenginleştirilmiş İstikrar ve Ortaklık Süreci, adalet ve içişleri konularında işbirliği, ekonomik gelişme ve bölgesel işbirliğinin görüşülmesidir.

Selanik Zirvesi, İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne yeni bir ivme kazandırmakla sürecin adeta mihenk taşı olmuştur. Zira AB, İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin başat amacı olan istikrarın gelişmesi ve Avrupa ile bağların kuvvetlenmesi yorumundan hareketle bölge ülkelerine *üyelik perspektifi* sunmuştur. Ayrıca zirve sonunda sonuç bildirgesi ekinde yer alan Selanik Gündemi ile İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin genişleme sürecinin öğeleri ile zenginleştirilerek bölge ülkelerinin AB ile ortaklık sürecine daha hızlı hazırlanacağı belirtilmiştir. Bu aşamada İstikrar Ortaklık Anlaşmaları'nın imzalanmasının önemli olduğuna işaret edilmiştir. Bunun için

---

* Selanik Zirvesi Sonuç Bildirgesi metni için bkz. Thessaloniki European Council Presidency Conclusions, 19-20 June 2003, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

önemli olan unsurun Batı Balkan ülkelerinin göstereceği çabaya bağlı olduğu vurgulanmıştır.

III. 1. 3. Vizesiz Seyahat Perspektifinden AB'nin Balkan Politikası

Son dönemlerde bir dış politika aracı olarak gündeme sıkça gelen vizesiz seyahat ya da vize serbestisi esasen komşuluk politikasında kapsamında yer alan bir konudur. Genişleme ivme kaybettikçe komşuluk politikasına dâhil edilen ülkelerdeki reformları etkilemek amacıyla vize serbestisi teşvik aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece AB üyesi olmayan komşu ülkelerdeki ülke vatandaşları Birliğin avantajlarından faydalanma imkânına kavuşmaktadır. AB, vize serbestisi anlaşmaları karşılığında ilgili ülkelerden adalet ve içişlerinde reformların gerçekleştirilmesi yükümlülüğü öne sürmektedir. Kısaca vize kolaylığı, aday ve potansiyel aday ülkelerdeki yapılacak reformlarda itici bir güç olmaktadır.

2002 yılının Kasım ayında Londra'da düzenlenen Balkanlar Ulusötesi Organize Suçlar Konferansı'nda AB, organize suçlarla ilişkili hiç bir ülkenin AB'de yeri olmayacağı konusunda açık ve net bir mesaj verdi. Daha sonra yapılan birçok konferans ve zirvede aynı mesaj verilmiştir ki bunlardan en önemlisi olan 2003 yılında Selanik'te toplanan, yasadışı göç ve organize suçlarla mücadelenin vizelerin serbestleştirilmesi ile birlikte açıkça altının çizildiği Batı Balkanlar Zirvesi'nde şu ifadeler yer almaktadır: *“AB, vize rejiminin serbestleştirilmesi perspektifine, Batı Balkanlar'daki halkların ve hükümetlerin eklenmesinin önemini farkındadır. Ancak, bu ülkelerde yaşanacak ilerleme organize suçlar, yolsuzluk ve yasadışı göçle mücadele, hukukun üstünlüğü güçlendirilmesi ve sınır kontrolü ile belgelerin güvenliğinde idari kapasitenin güçlendirilmesi gibi alanlarda önemli reformların uygulanmasına bağlıdır.”* (Trauner, 2007: 14)

Vize serbestinin diğer tarafında üçüncü ülkelerin yol açtığı veyahut geçiş ülkesi olarak kullanılan ülkeler için yasadışı ve düzensiz göçle mücadele kapsamında kabul edilen geri kabul anlaşmaları bulunmaktadır. İlgili ülkeyi bu antlaşmayı imzalamaya zorlayıp geri kabulün maliyetini ve yükünü üstlenmesini sağlama karşılığında bazı kazanımlar sunulmaktadır. Bu minvalde vizesiz seyahat politikası, bir havuç (ödül) özelliği taşımaktadır. (Özler ve Toygür, 2012: 205-206)

Batı Balkanlar için Avrupa Komisyonu her ülkeye o ülkenin reformları gerçekleştirme konusundaki başarısına göre özel yaklaşım politikası benimseyerek 2008 yılında bölge ülkelerine ayrı ayrı vize yol haritası hazırlamıştır. Bu haritalarda kaydedilen ilerleme Komisyon tarafından izlenerek Konseye rapor sunulmaktadır. Raporda yer alan başlıca konular geri kabul anlaşmalarının sonuçlandırılması, vize kolaylığına dair siyasi bağlılık ve üye ülkelerin vatandaşlarına vize muafiyeti tanınmasıdır. (European Stability Initiative, 2012: 3)

Batı Balkanlar'ın aday ve potansiyel aday ülkelerinden İlerleme raporları olumlu sonuçlanan başta Makedonya olmak üzere Sırbistan ve Karadağ vatandaşları için 30 Kasım 2009 tarihinde vizelerin kaldırılması kararlaştırılmıştır. Bosna-Hersek ve Arnavutluk vatandaşlarının Schengen Alanı'na vizesiz girmesi konusunda uzun süre tartışılmıştır. Tartışmaların başlıca sebebi, Avrupa'nın lokomotif ülkelerinden Almanya ve Fransa'nın sığınma ve düzensiz göçe maruz kalmalarından duydukları endişedir. Nihatinde 2010 yılından sonra bahse konu ülkelere de vizesiz seyahat imkanı sağlanmıştır. Kosova ise vize muafiyeti müzakerelerinin dışında kalmıştır. Bu ülkenin vatandaşları henüz Schengen Alanı'na vizesiz girememektedir. Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan ülkelerin sergiledikleri tavır, bu ülke vatandaşlarının vizesiz seyahat etmesine engel olmaktadır.

Nüfuslarının büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bu ülkelerin vize konusunda geride kalması veya bu avantajdan yararlanamamış olmaları Avrupa'nın samimiyeti noktasında kuşkuları tekrar canlandırmıştır. Bir başka Balkan ülkesi ve Müslüman ülke olan Türkiye'nin üyeliği konusunda yaşanan çifte standardın Batı Balkan ülkelerinde de yaşandığı düşünülmektedir. Bugün İslamofobi olarak kavramlaşan Müslüman ülkelerin standart dışı uygulamalara maruz kalması, çok kültürlülük üzerine kurgulanan bütünleşmiş Avrupa idealine ters düşmektedir. Avrupa medeniyetinin gelişmesinde tarihte Türklerin ve İslamiyet'in önemli bir yeri olduğu göz ardı edilmektedir. Avrupa kamuoyu ve kurumları bu çekincenin realitesini sorgulamalı ve giderilmesi için çalışmalıdır. Çünkü ülkelerinde yoğunlukla yaşayan ve bütünü bir parçasını oluşturan Müslümanların tehdit olarak algılanması ve tarafların bu sebeple tedirgin bir hayat yaşaması, modern, çağdaş, demokratik, hukuku ve insan haklarını önemseyen Avrupa ülkelerinin imajını zedelemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AB-KOSOVA İLİŞKİLERİ

IV. 1. AB-KOSOVA İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ VE BUGÜNÜ

Kosova ile AB arasındaki ilişkiler, Kosova'nın bağımsızlığından önce başlamış ve giderek artan ölçüde gelişmektedir. Bu minvalde Kosova-AB ilişkilerini, geçmişi ve bugünü şeklinde iki döneme ayırmak doğru olacaktır. Özellikle 1999 yılında Kosova'daki savaştan sonra ilişkilerin güçlenmeye başladığı görülmektedir. Buna istinaden Kosova'nın kurumsallaşma ve devletleşme sürecinde bütünleşmenin etkisi büyük olup bağımsızlık kararına da üye ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından destek verilmiştir. AB, bağımsızlık ilanından sonra ilk etapta, Kosova'nın yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma süreçlerine de büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Ancak AB üyesi beş ülkenin Kosova'nın bağımsızlığını tanımaması bu desteğin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Doğal olarak bu durum Kosova'nın AB üyelik hedefini olumsuz etkilemektedir.

Avrupa bütünleşmesinin temellerinin atıldığı dönemde, Yugoslavya açısından Avrupalı bir gelecek konusunda kaygı ya da katılım hedefi bulunmamaktaydı. Bu yüzden, Avrupa aidiyetini inşa etmek gibi bir neden olmadığı gibi Yugoslavya'nın Avrupa Kulübü'nden dışlanma durumu da yoktu. Ancak Federasyon'un dağılması, ülkenin parçası olan bütün bu farklı uluslar için yeni durum ve koşullar oluşturdu. 1990lı yıllardan beri Kosovalı Arnavutlar, Avrupa Birliği entegrasyon sürecinin Kosova'nın Avrupa uluslarıyla entegrasyonunu getireceğine inanmış ve umut etmişlerdir. (Kabashi, ty: 3) Bu argümana göre bağımsızlık ve devletleşme öncesinde de Kosova'nın Avrupa ile entegrasyon hedefinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa Birliği, gerek çatışma sonrası Kosova'nın bağımsızlık sürecinde gerek bağımsızlık sonrası dönemde Sırp milliyetçiliğinin dizginlenmesi ve sınır ihtilafının zamanla diyalog yoluyla çözülmesi hususunda gerçekleştirdiği çalışmalar ile eş güdümlü yürüttüğü üyelik süreci sayesinde tüm bölgede olduğu gibi burada da yönlendirici ve dönüştürücü tek güç olmayı başarmıştır. AB'nin bölgede işbirliği ve çekicilik yoluyla istediğini yaptırabilmesi, yumuşak gücünün ispatıdır.

Günümüzde Kosova, AB'nin potansiyel aday ülkelerinden birisidir. 2008 yılında bağımsızlık ilan etmesinin ardından bu ülkeye tam üyelik perspektifi verilmiştir. Bu kapsamda Kosova'ya verilen üyelik taahhüdü, aynı zamanda AB'nin Batı Balkanlar politikasının bir parçasıdır. Diğer taraftan bu ülkenin tam üye olarak AB'ye katılması, Sırbistan'ın Avrupa Birliği ilişkileri ile yakından ilgilidir. Zira, Sırp yönetimi, bölgeyi kendi toprağı olarak görmeye devam etmekte ve buranın bağımsızlığını kabul etmesi kolay görünmemektedir. Birlik buna karşı Sırbistan üzerinde üyelik perspektifini yumuşak güç unsuru olarak kullanmakta ve ülkede gündemi oluşturmak yoluyla Sırp siyasetini ve toplumunu etkilemektedir.

Kurumlar, yüksek değerler, kültür ve politikalar yumuşak gücün kaynakları arasındadır. Bu çerçevede Kosova'da bulunan AB kurumları ile sivil toplum kuruluşları ortak değerler ve kültürün oluşturulmasında kamuoyu oluşturup gündemi belirlemektedir. Avrupa müktesebatına uyumun sağlanması amacıyla siyasi programlar, hukuk reformu ile ilişkilendirilip yapılan/yapılmayan reformlar, Komisyon tarafından ilerleme raporlarında denetlenmektedir. Tüm bunlar için her türlü teknik/mali yardım sağlanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle kamuoyunu yönlendiren Kosova'daki AB kurumları, gündemi belirleyen siyasi/hukuki reform programları, ekonomik işbirliği yoluyla yatırım ve ticareti geliştiren programlar ve parasal yardımlar ile nihayetinde denetimi sağlayan ilerleme raporları, Erasmus gibi eğitim programları AB'nin yumuşak güç unsurlarıdır.

Bugün gelinen noktada, Balkanlarda toplumların ve siyasetin değişimini/dönüşümünü AB'nin çekim gücü ve sağladığı modele atıfta bulunmadan açıklanması neredeyse imkânsızdır. AB genişlemesinin yumuşak gücü olmaksızın söz konusu süreçlerin hiçbirinde ilerleme sağlanamaz ve gerileme riski artar. Birliğin genişleme taahhüdünden vazgeçmesi durumunda, bu toplumların da Avrupa değerleri ve istikrarına yönelik taahhütlerinden caymaları şaşkırtıcı olmayacağı gibi bölgede işbirliğinin bozulması dolayısıyla sağlanan güvenlik ve istikrarın tekrar kaybolması muhtemeldir.

IV. 1. 1. Kosova Krizi Karşısında AB'nin Yaklaşımı

Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başladığı yıllarda AT/AB, bağımsızlıklarını ilan eden ülkeleri tanıma ile Yugoslavya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü savunma arasında ikilem yaşamış; bu ikilemin sonucunda üye ülkelerin birlikte karar alamaması nedeniyle krize müdahale konusunda etkisiz kalmıştı. Bununla beraber 1992 yılında Sırbistan ve Karadağ'ın kurduğu Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (YFC), Eski Yugoslavya Cumhuriyeti'nin halefi olarak kabul edilmesi, Kosovalı Arnavutlarda travmaya yol açmıştır. (Judah, 2008: 79) Zira Kosova'nın bu devletin içinde Sırbistan'a bağlı özerk konumu değişmemiştir. 1995 yılına gelindiğinde ise Bosna Savaşı'nda yaşanan katliamlara karşı AB'nin eylemsizliği sıcaklığını korurken, Avrupa'nın yanı başında Sırp tehdidi devam etmekteydi.

Bosna Savaşı'nı bitiren Dayton Antlaşması'nın imzalanmasının ardından daha önceki çatışmalardan dersler çıkararak AB, bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmekteydi. Bu çerçevede 23 Ekim 1996'da Avrupa Parlamentosu'nda yapılan görüşmede Kosova'da tırmanan gerilim ele alınmıştır. Kosova'ya genişletilmiş özerklik verilmesinin yanı sıra Belgrad yönetimine Temas Grubu ile yapıcı bir ilişki içinde olması tavsiye edilmiştir. Bölgedeki şiddetin istikrar için ciddi bir tehlike olduğunu gören AB, 1996 ve 1997 yıllarında gelişmeleri yakından takip ederek gerilimi arttırıcı hareketlerden kaçınılmasını istemiştir. Ancak Kosova'da çatışmaların başlamasıyla bölgedeki barış ve istikrarın bozulması üzerine, Kosovalı Arnavutlar'a aşırı şiddet uygulayan Yugoslavya yönetiminin davranışının kabul edilemez olduğu belirtilmiştir. (Akgün, 2013: 3-4)

AB bölgede etkisini güçlendirmek için bu açıklamasında ayrıca YFC'ye yönelik uyguladığı silah ambargosunun sürdüğünü belirterek ülkedeki sorunların çözümüne katkıda bulunmak için Felipe Gonzalez'i Özel Temsilci olarak aday gösterdiğini de belirtmiştir. Böylece Birlik, Kosova Krizi'nde sorumluluk almakla Bosna Krizi'nde yaşanan süreçten daha aktif bir rol üstlenmek istediğini göstermiştir.

1998 yılında bölgede şiddetin tırmanması ve durumun kötüleşmesi üzerine sorunun çözümüne yönelik uluslararası çabalar yoğunlaşmıştır. Bu dönemde üye ülkelerin ilk tepkisi diplomatik yollarla dile getirilmiştir. Avrupa Konseyi, 15 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi'nde saldırıların bir an önce durdurulmasını ve Kosova'ya genişletilmiş özerklik verilmesini istemiştir. (Cardiff European Council Presidency Conclusions, SN 150/1/98 REV 1, 1998: 35) Eylül ayında Miloseviç yönetiminin orduyu Kosova'ya yönelterek; burada etnik temizliğe tekrar girişeceğinin anlaşılmasıyla daha önce Bosna Krizi'nde yaşanan geç kalmanın aksine uluslararası toplum hızlıca harekete geçmiştir. Özellikle Bosna'da yaşananlardan ders alan ABD ve AB ülkeleri bu gelişmelere hemen tepki gösterdiler. Batı kamuoyunda hâkim kanaat, Yugoslav güçlerinin ağır insan hakları ihlallerinde bulunduğu yönündeydi.

Diğer taraftan Kosova'nın statüsünü tartışmak için iki tarafın da görüşmelere katıldığı canlı bir siyasi müzakere sürecininin başlatılması gerektiği ifade edilmiştir. Yine bölgede barış ve istikrarın devamlılığını sağlayacak güven inşa edici önlemler üzerinde anlaşmaya varılması için uluslararası katılımlı bir konferans toplanması gerektiğini ve Kosova için atanan AB Özel Temsilcisi'nin müzakere sürecine aktif olarak katılacağını duyurmuştur. Özetle, 1998 yılı boyunca AB'nin Kosova politikası, genelde çatışmaların sona erdirilmesi yönünde Yugoslavya üzerindeki baskıyı arttırmak ve ülkenin statüsü için bir an önce müzakere sürecininin başlatılması stratejisi olmuştur. (Akgün, 2013: 4)

Kosova örneğinde de görüldüğü gibi AB ne siyasi açıdan, ne de askeri açıdan kendi kıtası içinde gerçekleşen sorunları çözme yeteneğine tam anlamıyla sahip olmadığı tekrar ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Kosova krizinin hemen ardından ODGP'nin kapsamı ve işbirliği düzeyi gözden geçirilerek bu politika yeniden tanımlanmıştır. Özellikle askeri açıdan da bölgede aktif rol üstlenilmesi gerektiği izleminden hareketle NATO'dan bağımsız askeri bir kimlik oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda üye ülkeler, ODGP'nin bir parçası olan Avrupa Savunma Kimliği oluşturmak için 4 Aralık 1998'te St. Malo'da toplanmıştır. Zirvenin toplanmasında Fransa'nın girişimi ve İngiltere'nin fikir değişikliği etkili olmuştur. ODGP'nin önünü açacak şekilde hareket etme kararı alması, AB'nin Balkan politikasının da hareketlenmesini sağlamıştır.

AB'nin diplomatik baskıları sonucunda 1998 yılının Eylül ayında Sırbistan Kosova'dan askerlerini kademeli de olsa çekerek uluslararası gözlemcilerin durumu denetlemesini kabul etmişti. Ancak bu tavır değişikliğinin sebebinin Sırp yönetiminin bir zaman kazanma taktiği olduğu daha sonra anlaşıldı. Çünkü Sırlar, Şubat 1999'da Batılı ülkelerin girişimiyle Fransa'da yapılan Rambouillet Konferansı kararlarını kabul etmediler. İlâveten, Yugoslav güçleri Eylül 1998'deki uzlaşmaya aykırı olarak Kosova üzerindeki baskısını da artırdı.

Söz konusu Rambouillet Görüşmeleri'nde üye ülkeler, Yugoslavya'nın Sırbistan'da gerçekleştirdiği katliamları ve etnik temizliğe kadar varan saldırıları durdurmasını istemiştir. Bununla birlikte NATO komutasında, Birliğin de içinde yer alacağı bir uluslararası gücün konuşlandırılmasını desteklemiştir. Miloseviç önderliğindeki Yugoslavya, bu önerileri de reddedince diplomatik yolların fayda sağlamadığını gören Avrupa ülkeleri, çekimser kalan bir kaç üye ülke dışında (Fransa, İtalya ve Yunanistan) NATO Operasyonu'nu sonuna kadar destekleyen bir tutum içerisine girmiştir. (Emiroğlu, 2006: 109)

BM içinde Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin etkisiz kalması üzerine ABD önderliğinde NATO, Sırbistan'ı Kosova'ya yönelik etnik temizliği durdurmadığı takdirde kuvvet kullanmakla tehdit etmiştir. NATO yetkililerinin bir uyarı niteliğinde dile getirdikleri kuvvet kullanma söylemi, beklenilen aksine Yugoslav yönetimi üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olmamıştır. Bu nedenle söz konusu kuvvet kullanma tehdidi, başta ABD ve desteğini aldığı üye ülkelerin Sırbistan'ı müzakere masasına oturtma taktiği olarak değerlendirilmiştir. Ancak Sırp yönetiminin uzlaşmaz tavrı müdahaleyi kaçınılmaz kılmıştır.

Mart 1999'da NATO kapsamında Kosova'ya askeri operasyonun başlaması sonrası yapılan Avrupa Konseyi toplantısında Kosova'daki vahşete son verilmesi çağrısı yinelenmiştir. İlâveten, YFC üzerinde uluslararası baskının sürmesi ve böylece Belgrad yönetiminin siyasi çözüm için zorlanması çağrısını yapmıştır. NATO müdahalesi, Yugoslav güçlerinin Kosova'dan çıkarılmasını öngören anlaşma ile son bulmuştur.

IV.1. 2. Kosova'nın Statüsünün Belirlenmesi Sürecinde AB'nin Politikası

Kosova, NATO harekâtının ardından BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1244/99 Sayılı Kararı ile Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu yönetimi altına girmişti. AB, Kosova'nın ekonomik olarak yeniden imarı için öncü rol oynamıştır; 1999 yılında Avrupa Komisyonu savaştan etkilenenler için 378 milyon Euro acil insani yardım ve savaşın izlerini kaldırmak için de 127 milyon Euro yeniden yapılandırma yardımı temin etmiştir. 2000'li yıllarda da devam eden bu yardımlar dışında savaş sonrası askeri çatışmaları önlemek amacıyla kurulan Kosova Barış Gücü'nün askeri kapasitesinin büyük çoğunluğunu oluşturmuştur.

Kosova'nın statüsü tartışmaları, çeşitli uluslararası platformlarda gündeme gelmiştir. Bunlardan biri olan İtalya'nın eski başbakanlarından Giuliano Amato'nun başkanlığında oluşturulması nedeniyle "Amato Komisyonu" olarak bilinen Uluslararası Balkan Komisyonu AB ile bağlantılıdır. Komisyon'un hazırladığı "Avrupa Geleceğinde Balkanlar" isimli raporunda sorunun ancak Kosova'nın bağımsız olmasıyla çözüleceği ileri sürülmüştür.

Amato Komisyonu'nun Kosova için gündeme getirdiği bağımsızlık önerisi dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada 1244 Sayılı BM Kararı ile yaratılan mevcut belirsizlik durumundan "tam egemenlik olmaksızın bağımsızlık" statüsüne geçilecektir. Bu aşamadan sonra AB'nin katılım müzakerelerine başlamasına paralel olarak "güdümlü egemenlik" durumuna geçilecektir. Son aşamada ise mevcut AB üyelerinden Slovenya, Polonya ve İngiltere'nin sahip olduğu "ortak egemenlik" statüsüne varılacaktır. (Çelik, 2005(b))

Amato komisyonunun önerisi, uluslararası örgütler ya da sivil toplum kuruluşlarınca gerçekleştirilen bir "ulus-inşası" ya da başka bir ifadeyle "devlet-inşası" değil, tamamen AB'ye özgü bir "üye devlet-inşası" durumu olarak görülmektedir. Bu plana uyulması halinde Kosova'ya bağımsızlık konusunda rehberlik edilecektir. Bunun yapılması içinse AB'nin genişlemeyi tercih etmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu komisyonun AB'nin genişleme stratejisi ile ilgili hazırladığı rapor, Kosova'yı da içine alacak şekilde Balkanlara yeni bir vizyon kazandırmayı amaçlamaktadır. (Çelik, 2005(b))

Başka bir perspektiften statü tartışmalarına ilişkin güvensizlik ve istikrarsızlık riskini ortadan kaldırmak için Kosova'ya AB perspektifinin verilmesi, Arnavutluk ve Makedonya ile birlikte AB üyeliği imkanının tanınması önemli bir alternatif olarak görülmektedir. Böylece Arnavutlar siyasi bütünleşme hedefi olarak gördükleri Büyük Arnavutluk hayali yerine barışçı bir yol izleyerek bu bütünlüğü kültürel anlamda AB çatısı altında oluşturma fırsatını yakalamış olacaklar. Yine AB üyeliği ile ilgili bir başka seçenek de Kosova'nın üçüncü bir cumhuriyet olarak Sırbistan ve Karadağ ile birlikte oluşturacağı federasyonun Birliğe katılmasıdır. Ancak bu fikir taraflarca reddedildi. (Kut, 1998: 53-64)

Temas Grubunun da içinde yer aldığı başlıca uluslararası aktörler, Kosova'nın statüsü meselesinde sorunları çözmek için bazı kurallar öne sürmüşlerdir. Bu kurallar arasında Temas Grubu ülkeleri, *“Kosova'nın statüsüne ilişkin çözümün demokratik değerler ve Avrupa standartlarına uygun olması ve Kosova'nın Avrupa perspektifini gerçekleştirmeye, özellikle de Kosova'nın İstikrar ve Ortaklık Süreci ilerlemenin yanı sıra tüm bölgenin Euro Atlantik kurumlar içinde entegrasyonuna katkıda bulunması”* gerektiğini savunmaktadır. Bununla birlikte Kosova vatandaşları da statü sorunundaki muğlak tavrına rağmen Avrupa ile bütünleşmenin en büyük destekçileri olmaya devam etmişlerdir. (Palokaj, 2013: 5)

Kosova'nın statüsünün belirlenmesi sürecinde AB'nin Kosova'ya yönelik politikası, BMGK'nin 1244/99 Sayılı Kararı'nın uygulanması ve ülkenin demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları, hukukun üstünlüğü ve piyasa ekonomisi başta olmak üzere sosyal reformlarda AB'nin bağlı olduğu değerlerin korunup geliştirilerek bu değerlere bağlılığını artırmayı hedeflemektedir. Bu amaçla Bosna-Hersek sorunundaki başarısızlığın Kosova'da telafi edilmesi için bir plan belirlenmiştir. Kosova için yapılan bu plana göre ülkenin AB tarafından siyasi, ekonomik ve sosyal konularda desteklenmesi öngörülmüştür. Böylece Kosova'nın ilgili kriterleri yerine getirerek AB üyesi olmasının da hesaba katıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan BM'nin liderlik ettiği statünün belirlenmesi sürecinde, AB ikincil bir rol oynamayı tercih etti. Kosova'nın bölünmesi ya da başka bir devlet ile birleşmesi gibi bazı önermelerin prensip olarak kabul edilebilir olmayacağı açıkça belirtilmesine rağmen AB resmen çekimser kaldı. Dahası, savaş sonrası Kosova'nın

gelişimi şeklinde karakterize edilen BM öncülüğünde AB'nin desteklediği “*statü öncesi standartlar politikası*” çerçevesinde AB'nin önceliğinin, nihai statüsüne bakılmaksızın Kosova'nın demokratik gelişimi olduğu böylece kanıtlanmış oldu. (Noutcheva, 2008: 47-48)

AB, belirlenen Batı Balkan Politikası doğrultusunda, BM içinde hazırlanan Standartlar Öncesi Politikanın gizli mimarlarından biri olarak bölge politikalarında etkinliğini artırmıştır. Bu hususu Emiroğlu ve Çakır şöyle açıklamaktadır:

“Standartlar politikası Balkanlar’da AB-ABD uyumunun bir ürünüydü ve AB’nin 1999-2003 döneminde geliştirdiği Balkanlar politikasının temel unsurlarının BM tarafından Kosova için yeniden belirlenmesi niteliğindedir. Diğer bir deyişle AB’nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama sürecinde bölge ülkelerinden yerine getirmelerini istediği başlıcaları demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kısmen de piyasa ekonomisi ile ilgili olan kriterler, BM kararıyla Kosova geçici yönetiminin statü sorunu ele alınmadan önce gerçekleştirmesi gereken kriterler olarak benimsenmişti. Bu durumda BM’nin yürüttüğü süreç ile AB’nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama süreci paralel süreçler olarak ortaya çıktı.” (Çakır ve Emiroğlu, 2009: 90)

Özetle, AB'nin Kosova için belirlediği politikada öncelik, statü sorunu değildi. Bu noktada temel öncelik bu sorunun dondurulmuş olarak ertelenmesi, kontrol altında tutulması ve diğer Balkan ülkeleri gibi ülkenin güven, huzur ve istikrara kavuştuktan sonra Avrupa bütünleşmesine hazırlanmaya başlamasıdır. Çünkü Kosova, gayri resmi de olsa İstikrar ve Ortaklık Sürecinin bir parçası görülmüş olup Kosova'nın AB kriterlerini (bu kriterlerden çok farklı olmayan BM standartlarını - ki bu standartları 2006'da UNMIK ve AB, belirledikleri ölçütleri uyumlaştırdılar) yerine getirdiği ölçüde kurumları ve ekonomisinin gelişeceği, böylece statü sorununun da zamanla çözüme kavuşacağı düşünüldü. (Çakır ve Emiroğlu, 2009: 92-93)

Kosova bağımsızlığını ilan edene kadar, Avrupa Parlamentosu ile Kosova Parlamentosu arasında üç gayri resmî toplantı (2002, 2004 ve 2005) yapılmıştır. Ortaklık Antlaşması'nın bir parçası olarak 2004 yılında Avrupa Konseyi ilk kez Kosova'nın Avrupa ile ortaklığını kabul etmiştir. (Emin, 2014: 38) Kosova'nın Avrupa perspektifi ise 2005 yılında yayımlanan "*Kosova için Avrupa Geleceği*" başlıklı Komisyon raporunda vurgulanmıştır. Bu belgede, Kosova'nın gelişmesi için ekonomik katkının ve komşularının katılım yönünde ilerlemesinde Kosova'nın geride kalmaması gerektiğinin önemli olduğunu açıkça belirtilmiştir. (Communication Form The Commission, 2005: 1) Buna ek olarak, 2006 yılının Ocak ayında Sırbistan ve Karadağ için Kosova da dâhil olmak üzere bir Avrupa Ortaklığı Belgesi'ni kabul etmiştir. Belge, aslında İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin bir parçası olmakla birlikte bölge ülkelerini bütünleşmeye yaklaştırmaya çalışmıştır. Kosova Geçici Özyönetim Kurumları, Avrupa Ortaklığı belgesinde belirtilen şartları gerçekleştirmek için bir eylem planı hazırladı. Bu eylem planına dayanarak AB ve Kosova makamları gelişmeleri görüşmek üzere bir araya gelmeye başlamıştır. Ayrıca Birlik 2005 yılından bu yana yıllık bazda Kosova için ilerleme raporu hazırlamaktadır. (Coşkun, 2011: 464)

10 Nisan 2006 tarihinde AB ortak bir karar alarak olası bir krize karşı AB Planlama Timi (EUPT Kosovo) kurulmasına karar vermiştir. Bu karar, sürdürülebilir bir istikrar için Kosova'ya destek olmak ve bölgenin istikrarını güçlendirmek için Kosova'nın statüsünün belirlenmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Buna ilave olarak Planlama Timi, amacı Kosova'nın statüsünün belirlenmesine ve Avrupa entegrasyonuna katkı sağlanması olarak belirlenen Uluslararası Sivil Yönetim (International Civillian Organization-ICO) ile koordineli çalışacaktır. (Öztiğ, 2007: 199) Uluslararası Sivil Temsilci ve dönemin AB'nin Kosova Özel Temsilcisi Pieter Feith, ICO'nun başlıca işlevini Kosova'nın denetimli bağımsızlığını destekleme şeklinde tanımlamaktadır.

AB'nin bazen dolaylı bazen doğrudan dahil olmaya çalıştığı statü sorununda Sırp'ların özerklik tezi ve Arnavutların bağımsızlık tezlerinin taban tabana zıt olması dikkate alındığında, uluslararası toplumun tarafların kabul edebileceği bir çözüm bulabilmesi neredeyse imkansızdı. Bu nedenle sorun, bu milletlerin çekişmesinden ziyade bölgede etkin ABD ve Rusya rekabetine dönüşmüştür.

AB açısından Kosova'nın ayrı önemi bulunmaktadır. Çünkü Bosna Krizi'nde Avrupa'nın yanbaşında meydana gelen savaşları önleyemediği gibi çatışmaları durdurmak için müdahalede bulunamamış olması nedeniyle kaybettiği prestiji tekrar kazanmak için Kosova'da daha etkin ve varlığını hissettirebilecek politikalar izlemeye çalışmıştır. Bu nedenle sorumluluk almaya gayret gösteren AB, Bosna Krizi'ne kıyasla daha etkin görünse de ortaya çıkan gelişmeler sonucunda yine ABD'nin etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır.

ABD açısından, Adriyatik'te Rus nüfuzunun kırılması neticesinde Slav Birliğinin bozulması, Ortadoğu'ya uzanan çıkarları için önemli bir stratejik kazanım olacağından Arnavutların bağımsızlık tezine destek vermiştir. Esasen ABD'nin Kosova'da Avrupa'nın en büyük askeri üssünü kurması bu hesapların yapıldığını gün yüzüne çıkarmaktadır. Benzer endişeler nedeniyle pek çok Avrupa ülkesi de Kosova'nın bağımsızlığı ile yakından ilgilidir. Ayrıca, üye ülkeler Bosna'da yaşananların tekrarlanmaması adına her ne olursa olsun ABD ile ortak hareket ederek Kosovalı Arnavutları kurtarılmasına odaklanmıştır. Bu perspektiften Kosova'nın bağımsızlığına uzlaşılı yoluyla ulaşılmasını tercih eden Avrupalılar, sürecin kontrol altında olabilmesi amacıyla ABD ile işbirliğine gitmeyi rasyonel görmüşlerdir. Dahası AB, Kosova'da oluşturulan UNMIK ve KFOR'da da çok aktif bir biçimde yer alarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir.

Başka bir perspektiften ABD, AB'nin Batı Balkanlar'a yayılmasında önemli bir aktör olmuştur. Aslında, NATO'yu kullanarak bunu gerçekleştiren ABD, AB'ye kendisi olmadan asla etkili olamayacağını da göstermiştir. ABD'nin amacı, AB'nin kendisinden ayrı küresel bir güç olmasını ya da bağımsız hareket etmesini önlemek olduğu için, Batı Balkanlar'da Avrupa entegrasyonu fikrine destek vererek bütünlüşmeyi kendine bağılı kılmıştır. AB yetkilileri de ABD-AB ortaklığının işlevsel olduğunu bu gelişmelerle görmüşlerdir. Sonuç olarak hem AB hem de ABD Balkanlar'dan Rus nüfuzunu tamamen silmek için yapılan küresel egemenlik mücadelesinde Balkanlar'ı tamamen kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır.

Görüldüğü üzere Birliğin Kosova'nın statüsü konusundaki politikası süreç içinde değişmiştir. Müzakereler yoluyla Kosova'nın statüsüne dair bir çözüm yolu bulunamayınca, verilecek yeni statünün işlevsel olması gerektiği düşüncesi, ABD'nin etkisiyle üye ülkeler arasında da kabul görmüştür. Kısacası AB, Avrupa'nın göbeğinde yaşanan Kosova sorununda süreci kendisi yönetemediği ve sürecin dışında kalmamak adına da ABD güdümlü bir politika izlemek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. (Levent, 2013: 866)

Netice itibariyle ABD'nin de etkisi altında dönemin BM Kosova Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari tarafından hazırlanan nihai statü planında, Kosova'nın bağımsızlığına doğrudan atıf yapılmazken, aşamalı bir bağımsızlık önerilmektedir. Bu açıdan rapor, AB'nin daha önce Amato Komisyonu'na hazırlattığı "Avrupa Geleceğinde Balkanlar" başlıklı rapor ile tamamen olmasa da büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu rapora göre dört aşamada AB üyesi olması planlanan Kosova'nın bağımsızlık statüsü, AB'ye özgü bir "üye devlet-inşası" durumu olarak görülmektedir.

IV. 1. 3. Bağımsızlık İlanından Sonra AB-Kosova İlişkileri

Kosova, ABD başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinin desteğini alarak bağımsızlığını elde etti. Uluslararası toplum bu karar karşısında keskin bir şekilde bölündü. Başta bu bölgenin kendi vilayeti olduğunu savunan Sırbistan olmak üzere Rusya ve Çin bu kararı tanımadılar. AB Dışişleri Bakanları, ortak bir yanıt hazırlamak için çalıştılsa da üye ülkeler, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda da ortak tavır sergileyememişlerdir. (Ker-Lindsay ve Economides, 2012: 80)

Üye devletlerden İspanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan, Slovakya ve Romanya, Kosova'nın bağımsızlığını tanımadıklarını açıklamışlardır. Kosova'nın bağımsızlık kararını tanımayan ülkelerin hemen hepsi, bu durumun kendi içlerinde var olan benzer sorunlara emsal teşkil edebileceğini düşünmektedirler. İspanya, Bask ve Katalonya'daki ayrılıkçı talepler, GKRY ve Yunanistan ise tanınmanın KKTC'nin tanınmasına örnek olabileceği endişesini yaşamaktadırlar. Yunanistan ayrıca, Kuzey Epir'de yaşayan Arnavutların bu durumdan etkilenebileceğini düşünmektedir. Romanya, komşusu Moldova'nın

içindeki Transdinyester bölgesindeki sorunların ileride kendi içinde bulunan Çingene nüfusunu etkileyebileceği endişesi nedeniyle bu kararı tanımamışlardır. Bu kararı ayrıca uluslararası toplumda ortak karar bulunmadığı savıyla tanımayan üye ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerden Slovakya, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığının uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesi ile kararı tanımadığını açıklasa da sürecin geri çevrilemez olduğunu da belirtmiştir. (Armağan ve Saticı, 2013: 453-454) İspanya, bağımsızlık ilanının taslaktan kaldırıldığına atıfta bulunarak Kosova'nın bağımsız bir devlet olarak tanınmasına ilişkin herhangi bir referans bulunmadığını ve uluslararası hukukta eklenmiş ayrı bir madde olarak herhangi bir Kosova kararı bulunmadığını belirtmiştir. (Ker-Lindsay ve Economides, 2012: 80)

Kosova'yı tanıyan üye ülkeler, genel olarak, Kosova'nın devlet olma kriterlerini yerine getirdiği savunarak, de facto bağımsızlığını onaylamaktadırlar. Burada anlaşılabilir ki, etnik bir gruba yönelik baskı yapılmak suretiyle esas hakların uygulanmasının reddedilmesi, ABD ve AB üyesi ülkeler gibi Batı ülkeleri tarafından dikkate alınmakta; böylece kendi görüşlerini uluslararası hukuk başlığı altında meşrulaştırmaktadırlar. (Armağan ve Saticı, 2013: 456) Kosova'nın bağımsızlık kararının desteklenmesinin nedenleri arasında ülke üzerinde siyasi ve ekonomik nüfuz elde ederek post-Sovyet döneminde oluşan stratejik ve jeopolitik boşluğun AB tarafından doldurulması düşüncesi önemli rol oynamaktadır. Bu hedef doğrultusunda Kosova'nın bağımsızlık kararı kendi kaderini tayin hakkı olarak değerlendirilecektir. İlave olarak bu durumun Balkanlar'ın barış ve istikrarına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Bağımsızlık kararından sonra Birlik, net bir Avrupa perspektifi ile Kosova'nın ekonomik ve siyasi gelişimine destek olma isteğini tekrarladı. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere beş üye ülkenin Kosova'nın bağımsızlığını tanımaması bu desteğin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Neticede üye ülkelerin kendi ulusal çıkarları bütünleşmenin çıkarlarının önüne geçerek ortak hareket etmeyi engellemiştir. Bu nedenle Birlik, bağımsızlık ilanına ilişkin bunun emsali olmayan bir durum olduğunu ve tüm üye devletlerinin kendi politikalarına göre karar vermeleri gerektiğini ifade ederek; bir anlamda bu konuda ortak politika uygulayamama sorununu aşmıştır. (Council of the European Union Council Conclusions on Kosovo, 6496/08, 2008: 7)

IV. 1. 3. 1. Ekonomik İlişkiler: Teknik ve Mali Yardımlar

Kosova ekonomisi, büyük ölçüde ticaretin ve hizmetler sektörünün ağırlıkta olduğu bir ekonomidir. Ülke, her ne kadar zengin yeraltı kaynaklarına sahip olsa da sektörel bazda milli gelirden sırasıyla % 60'ı hizmetler, % 20'si tarım ve % 20'si de sanayi sektörleri, ülke halkı için gelir kaynağı durumundadır. Kosova'da işsizlik ve milli gelir rakamları ile halkın yaşamış ve tüketim alışkanlıkları karşılaştırıldığında kayıtdışı ekonominin önemli bir boyutta olduğu ve halkta büyük ölçüde nakite dayanan bir varlığın bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Uzun yıllardan beri bölgede bilinçli olarak yatırım yapılmamıştır. Mevcut sanayi tesislerinde değişen teknolojik gelişmelere paralel revizyona gidilmediğinden atıl kalmıştır. (Kosova Ülke Raporu, 2012: 10)

Avrupa Birliği'nin Kosova'ya siyasi ve mali taahhüdü iki yönlüdür. Birincisi Kosova'nın sosyoekonomik kalkınma ve kurumsallaşma ihtiyacını karşılanması için yardım sağlanmakta; böylece Kosova'daki uluslararası varlığı için önemli bir katkı sunulmaktadır. 1999 yılından beri Kosova'ya yapılan mali yardım, yaklaşık 2 milyar € olmuştur. Başlangıçta yardımlar, acil yardım eylemleri ile yeniden yapılanmaya odaklanmış olsa da, artık istikrarlı kurumlar, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, Kosova'nın gelişimini teşvik ve Kosova'nın Avrupa geleceğini sağlama üzerinde yoğunlaşmaktadır.

AB yardımı aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşmıştır:

- Hukukun üstünlüğü
- Adalet / İçişleri
- Özel sektörün ekonomik kalkınması (küçük işletme ve ticari kapasiteleri)
- Kamu yönetimi reformu
- Tarımsal ve bölgesel kalkınma (European Commission, 2015(a): şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm)

Geçmişte, Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrar için Topluluk Yardımı (CARDS) gibi çeşitli finansal araçlardan makro finansal destek ve insani yardım altında, Avrupa'nın bu yeni ülkesinin gelişimine katkı sağlanmıştır. Ayrıca Kosova, TAIEX ve Eşleştirme projelerinin, Tempus ve Erasmus Mundus gibi AB

yükseköğretim programlarının yanı sıra Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı'ndan yararlanmıştır. (European Union Office in Kosovo / European Union Special Representative in Kosovo, 2012: şurada: http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.html)

Konsey'in isteği üzerine Komisyon, topluluk araçlarını kullanmak suretiyle Kosova'nın ekonomik ve siyasi gelişmesini teşvik etmek için, 11 Temmuz 2008 tarihinde Brüksel'de bir bağış konferansı düzenledi. Kosova makamları, bu tarihten itibaren sonraki üç yıl içinde Kosova'nın sosyoekonomik kalkınması için 1,1 milyar € finansman açığı tahmini içeren 2009-2011 Orta Vadeli Harcama Çerçeve sundu. Bunun üzerine bağlı yükümlülükler için uluslararası toplum tarafından oluşturulan toplam 1,2 milyar € bütçeli istikrar fonundan 100 milyon € olmak üzere fon ayrılmıştır. Bu dönemde verilecek olan konsolide Katılım Öncesi Yardım (IPA) ve Makro - Mali Yardım Aracı'ndan (MFA), 508 milyon € ayrılmasının sözü verilmiştir. Dahası üye devletler, ikili yardım bütçelerinden başka 286 milyon € yardım taahhüdünde bulunmuştur. (European Union Office in Kosovo / European Union Special Representative in Kosovo, 2012: şurada: http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.html)

Siyasi ve mali taahhüdün ikincisi, 2010 yılında Katılım Öncesi Yardım (IPA) kapsamında 67,3 milyon € mali yardım yapılmasıdır. 2011 yılı için ise bunun için 68,7 milyon € tahsis edilmiştir. Siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve Avrupa standartları şeklinde üç ana kategoriye ayrılan 2010 Yardım Programındaki projeler, Kosova makamları ve yararlanıcılar ile yakın işbirliği ve diğer donörler ile yakın iştişare içinde hazırlanmıştır. (European Union Office in Kosovo / European Union Special Representative in Kosovo, 2012: şurada: http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.html)

Bölgesel dağılım açısından, Avrupa Birliği, Kosova'nın ticaret faaliyetlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kişi başına düşen yardım miktarı hesaba katıldığında ülkenin AB'nin küresel mali yardımlarının en büyük yararlanıcısı olduğu tahmin

edilmektedir. (Palokaj, 2013: 5) 2000 yılından bu yana Kosova'ya ticarete tercihli ticaret uygulaması verildi. Otonom Ticaret Tercihleri olarak bilinen bu uygulama, Kosova'dan AB pazarına ihraç edilen mevcut ürünlerin çoğunluğu için uygulanan gümrük vergilerini kaldırdığı anlamına geliyordu. Bunun sonucunda, Kosova için ürünlerini gümrük vergisiz ihraç edebildiği AB pazarında ihracatın kademeli artışı sağlandı. Bu tercihler, 2011 yılında askıya alınsa da daha sonra Komisyon'un önerisine uyularak 2015 Aralık ayına kadar tekrar uzatıldı. (Pula, 2014: 9)

Kosova'nın gümrük tarifelerinde uyguladığı genel tarife, ithalattan % 10, ihracattan % 0 olarak belirlenmiştir. Kosova'nın gümrük tarifesi, otonom ticaret tercihleri uygulaması ile AB gümrük kodlarına dayanmakta olup Dünya Ticaret Örgütüne göre uyumludur. Euro ülke içerisinde geçerli olan resmi para birimidir. (Kosova Ülke Raporu, 2012: 35)

Diğer taraftan Kosova, Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'na (CEFTA) üyedir. AB üyesi olmayan tüm Balkan ülkeleri ve Moldova'nın dahil olduğu anlaşma kapsamında taraflar arasında gümrükler karşılıklı olarak kaldırılmıştır. CEFTA'nın 3 nolu ekindeki süt ve krema, süttten elde edilen yağlar, peynir ve lor gibi bazı ürünlerde Hırvatistan hariç olmak üzere söz konusu ülkelerle gümrük vergisi oranları karşılıklı olarak sıfırlanmıştır. CEFTA ülkeleri dışındaki ülkelere ise % 10 gümrük vergisi uygulamaktadır. Ayrıca Avrupa Birliğinin, AB ile Gümrük Birliği anlaşması kapsamında da Türkiye'nin, ABD'nin ve Japonya ile Norveç'in Kosova'ya tanıdığı tercihli ticaret statüsü nedeniyle de bu ülkelere Kosova menşei sanayi ürünlerinde gümrük vergisi uygulanmamaktadır. (Ege Bölgesi Sanayi Odası, 2013: 7)

2005'ten itibaren üye ülkeler ile Kosova arasında ihracat ve ithalat sürekli artmıştır. Ticari faaliyetlerin göreceli artışının etkisiyle 2009 yılında en fazla ihracat yapılan ülke % 28 payla İtalya iken, ikinci sırada yer alan Arnavutluk'un payı % 15, üçüncü sıradaki Makedonya'nın payı ise yaklaşık % 11 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye, Kosova'nın ihracat yaptığı ülkeler arasında % 4 payla 6. sırada yer almaktadır. (Kosova Ülke Raporu, 2012: 17) Bu yıldan sonra ise AB ülkelerinin dış ticarete payı yükselmeye başlamıştır.

2011 yılında Kosova'nın ihracatında % 42,8, ithalatında % 37 oranlarıyla, AB pazarı neredeyse ticaretin yarısını oluşturmuştur. Bu ithalatın çoğunluğu İtalya, Almanya ve Belçika'dan gelirken; ihracatın büyük çoğunluğu Yunanistan ve Slovenya'ya yapılmıştır. Ülke ticaretinin geri kalan kısmında Batı Balkan ülkeleri içinde Kosova'nın ihracat ve ithalatının paylarının tutarı sırasıyla % 26 ve % 35,04 oranlarına yükseldi. İhracatın çoğunluğu Arnavutluk ve Makedonya'ya yapılırken, Sırbistan ve Makedonya ithalatın çoğunluğunu sağladı. İlâveten, diğer ülkelere yapılan ticaret içerisinde ihracatın % 31,14'ü ile ithalatın % 26,9'u Çin ve Türkiye ile yapılmaktadır. (Pula, 2014: 10)

Yıllar	AB Üyesi Ülkeler		Batı Balkan Ülkeleri		Diğer Ülkeler	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2005	21,621	431,977	29,852	440,334	4,810	285,181
2006	42,108	449,833	51,745	536,254	16,921	139,792
2007	69,370	572,904	67,500	579,574	28,242	423,708
2008	93,974	701,982	61,534	717,640	42,955	508,614
2009	71,275	755,004	53,482	592,645	40,571	488,072
2010	131,811	825,745	69,601	802,480	94,545	529,500
2011	136,648	946,547	83,107	873,408	99,410	672,383
Toplam	566,807	4,684,002	416,821	4,642,155	327,454	3,227,250

Kaynak: Erëza Pula, The Trade Impact of the Kosovo-EU Stabilization and Association Agreement: An Assessment of Outcomes and Implications, p. 10

Kosova'nın ihracatı içerisinde % 55,2 payla ilk sırada; paslanmaz saç, boru ve demir konstrüksiyon gibi demir çelik ürünler yer almaktadır. Söz konusu ürünlerin ihracatı 2009 yılında bir önceki yıla göre % 23 oranında azalarak, 93,5 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Bu azalış özellikle küresel krizden kaynaklanmaktadır. Gerek üretimdeki yetersizlikler, gerekse de küçük bir pazar olması, Kosova'nın birçok ürünü ithal etmek zorunda kalmasına sebep olmaktadır. İthal edilen ürünler arasında

%40'a yakın payda sırasıyla mineral yakıt yağlar, kazan makine ve cihazlar ve motorlu kara taşıtları yer almaktadır. (Kosova Ülke Raporu, 2012: 17)

Kosova Merkez Bankası raporlarına göre 2008 yılında; Avusturya 51,3; Slovenya 44,3, Almanya 44, İngiltere 36,6 milyon Euro ile Kosova'ya en çok doğrudan yabancı yatırım yapan ülkelerdir. Türkiye ise; aynı yıl 23,8 milyon Euro ile altıncı sırada yer almaktadır. 2009 yılında doğrudan yabancı yatırımlarda yaklaşık %23 oranında bir azalma görülmekte olup 75,2 milyon Euro ile Almanya, %50,8 milyon Euro ile Slovenya, %23,3 milyon Euro ile Arnavutluk ilk üç sırada yer almaktadır. (Ege Bölgesi Sanayi Odası, 2013: 7)

Neticede bu parasal yardımlar, ekonomik reformların uygulanması suretiyle serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin hızlandırılması koşuluyla verildi. Ekonomik yardımların etkisiyle serbest piyasa geçiş sürecinin desteklediği görülmektedir. Ülke ticaretinde göreceli artış sağlansa da aynı zamanda söz konusu yardımlar, Kosova'yı ekonomik açıdan AB'ye bağımlı hale getirmiştir. Bu açıdan mali yardımlar, AB'nin yumuşak güç unsurları arasında değerlendirilebilir.

IV. 1. 3. 2. Siyasi İlişkiler: Kosova'da AB Kurumları

Kosova, AB'nin bağımsız ve egemen bir ülke olmadan resmi ilişki kurduğu tek Avrupa ülkesidir. Bu nedenle AB'nin Kosova ile ilişkileri, sadece yüksek finansal maliyetler ile sınırlı olmayıp aynı zamanda mevcut AB kurumları tarafından getirilen özel hususlar gerektirir. (Palokaj, 2013: 9) Ayrıca 18 AB üyesi devlet temsilcilikleri ve üye ülkelerden oluşan çok sayıda sivil toplum örgütlerinin aktif faaliyetleri devam etmektedir.

AB'nin savaş sonrası Kosova'da faaliyetleri iki koldan yürütülmüştür. Birincisi insani yardımların organize edildiği ECHO (Avrupa İnsani Yardım Ajansı) yardımları ve kamu mekanizmalarını güçlendirmek için Sırbistan ve Karadağ'ın faydalandığı EAR (Yeniden Yapılandırma Avrupa Ajansı) aracılığı ile yapılan temel yapılandırma yardımlarıdır. İkincisi ise UNMIK içinde Kosova'nın ekonomik olarak yeniden yapılandırılmasını üstlendiği rolüdür. (Akgün, 2013a: 4)

BM yönetimi 2008 yılının Aralık ayından itibaren kademeli olarak Kosova'dan çekilerek bu görevi AB'ye devretmiştir. AB tarafından oluşturulan birimler, her türlü teknik ve idari görevi yürütmek üzere ülkede göreve başlamıştır. Kosova'da faaliyet gösteren iki ana AB organı bulunmaktadır: EULEX ve Kosova Avrupa Birliği Ofisi / Kosova Avrupa Özel Temsilcisi.

Bağımsızlık sonrası Kosova'da kurulan AB Misyonu ve daha dar modeli Uluslararası Sivil Ofis olarak adlandırılan kuruluşlar birbirine bağlı kuruluşlardır. Her iki sivil kurum Avrupa Savunma ve Güvenlik Misyonları şeklinde konuşlandırılmıştır. Birincisi Latince hukuk anlamına gelen EULEX, tüm AB ülkelerinin onayıyla bağımsızlık ilanından bir gün önce, 16 Aralık 2008 kurulmuştur. Tüm AB ülkeleri tarafından desteklenen Ahtisaari Planı şartları altında Kosova'da hukukun üstünlüğü ile ilgili tüm alanlarda danışma, izleme ve tavsiye görevleri bulunmaktadır. Bu organize suç, etnik suç, mali suç ve savaş suçu gibi hassas suçları bağımsız kovuşturma ve araştırma hakkına sahip olacaktır. Bu misyonun görevi açıkça daha önemli olsa da, çok daha küçük olan Uluslararası Sivil Misyon'un başkanlığında Uluslararası Sivil Temsilci (ICR) olacaktır. (Judah, 2008: 115)

IV. 1. 3. 2. a. Kosova Hukuk Misyonu-EULEX

Kosova'nın bağımsızlık kararının ardından BM Genel Kurulu 1244/99 Sayılı Kararı doğrultusunda üye ülkelerin ortak kararı ile 16 Şubat 2008'de AB Kosova Hukuk Misyonu (Rule of Law Mission-EULEX) kurulmuştur. AB Planlama Timi tarafından kurulan Kosova Hukuk Misyonu, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları bünyesinde başlatılan en büyük sivil misyon olma özelliğine sahiptir. Temel amacı, özellikle yargı alanına odaklanmakla birlikte hukuk üstünlüğü konusunda Kosova makamlarına destek olmaktır. İlk faaliyetlerini Kosova'ya Özel Temsilci atanmasını takiben 2008 Aralık ayında gerçekleştirmiş olsa da tam kapasiteyle çalışmaya başlaması 2009 yılının Nisan ayında mümkün olabilmiştir. (EULEX, 2008: 1)

Merkezi Priştine'de bulunan misyonun, Siyasi ve Güvenlik Komitesi adı verilen AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve üye devletlerden oluşan birleşik bir komuta zinciri bulunmaktadır. Kosova'nın bağımsızlık ilanını

takip eden süreçte AB'de iç bölünmeler nedeniyle Ahtisaari Planı tarafından öngörülen AGSP Hukuk Misyonunun onaylanması ve konuşlanmasının imkânsız duruma geleceği riski vardı. (Muharremi, 2010: 366)

Başka bir açıdan Ahtisaari Planı altında AB rolünün başarısızlığın bir parçası olması, 2003 yılında ABD'nin Irak işgalinde yaşandığı gibi başka bir transatlantik bölünmeye yol açabilirdi. Bu durumda bütünleşme, bu defa kendi bölgesi olan Avrupa'da dış ve güvenlik işlerinde tek sesli konuşmaktan aciz olduğu yorumlarına tekrar maruz kalacaktı. Bu ikilem, Kosova'nın bağımsızlık beyanından önce, EULEX'in kurulması için ortak eylemin kabul edilmesinin hızlandırılmasıyla Avrupa Konseyi Dışişleri Bakanları tarafından çözüldü. Böylece AB üyesi hiçbir devlet EULEX kuruluşuna itiraz etmedi. EULEX kuran ortak eylem onaylanması, Avrupa Birliğini Kuran Antlaşma olarak bilinen Lizbon Antlaşması'nın 14 ve 25. maddeleri ışığında EULEX'in sadece gönüllülük esasına göre görev alacağı belirtilmesi ve antlaşmanın 23 (1) maddesinde geçen yapıcı çekimserlik olasılığı sayesinde mümkün oldu. (Muharremi, 2010: 366)

AB tarafından Kosova'da Hukuk misyonu kurulması, Ahtisaari Planı'na dayanan Kosova'nın bağımsızlık ilanının AB'nin sorumluluğunda bulunan uluslararası bir misyon tarafından denetlenmesi anlamını taşımaktadır. Başka bir ifadeyle AB, Kosova'da neredeyse bütün idari denetimi üstlenerek tek yetkili konumuna geldiği çıkarımı yapılabilir. Bazı üye ülkelerin Kosova'nın bağımsızlığını tanımamasından bu yana bu misyonun 'nötr statü'ye sahip olacağı sanılıyordu. (Beha, 2011: 24)

EULEX'in çalışma yöntemi, Avrupa standartlarına ve hukukun üstünlüğüne uygun olarak yerel yönetimlerle birlikte ülkenin yargı ve idari sisteminin kurulması ve kendi kendine yetecek seviyeye gelmesi için faaliyet göstermek şeklinde belirlenmiştir. Savaş suçları, organize suçlar ve yolsuzluk gibi belirli alanlarda yeterlilik konusunda idari sorumluluk üstlenen misyon, danışmanlık, kontrol ve tavsiye mekanizmalarından oluşmaktadır. Hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmek için kurduğu bu yapı; polis, yargıç, savcı ve gümrük görevlilerinden oluşmaktadır. Bu çerçevede Polis, Yargı ve Gümrük alanlarında Kosova hükümetinin atadığı görevlileri denetim altında tutmaktadır. Ayrıca tüm bu kurumların siyasi etkiden

bağımsız çalışmalarını, uluslararası standartlar ile AB standartlarına uyumlu olmalarını sağlamayı ve Kosovalı yetkililere yardım ederek destekte bulunmayı amaçlamaktadır.

Diğer taraftan gümrük ve polis alanlarında EULEX'in yaptığı denetimler, hem Arnavutları hem de Sırpı rahatsız etmektedir. Kosova'nın kuzeyinde çoğunlukta olan Sırpı, EULEX'e bağlı polis gücünün bu bölgelerde bulunmasından rahatsızlık duyarken, Arnavutlar EULEX'in bağımsızlık hususunda tarafsız olmasından endişe etmektedirler. Bu nedenle kuzeyde devlet otoritesini tanımayan Sırpıların ülkenin bölünmesine neden olabileceği endişesi ile EULEX'in görev tanımının da tarafsız olmasının kaygıları arttırmaktadır. (Akgün, 2012: 257)

EULEX'in denetim konusundaki hoşnutsuzluğun yanı sıra başarısız olduğu konular mevcuttur. Bunların en başında savaş sonrası mültecilerin Kosova'ya geri dönüşlerinin istenen düzeyde olmamasıdır. Özellikle Sırpıların geride kalan ev ve işyerlerinin yağmalanması veya kundaklanması gibi durumlar yaşanmıştır. Bu nedenle mülteci Sırpıların dönüşü Arnavutlara göre daha sayıca düşüktür. Ülkeye geri dönebilen Sırpıların ise hareket özgürlüğü kısıtlandığı için iş edinme ve kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda da yetersiz kalmıştır. Buna karşılık Kosova'ya geri dönüşler için projeler geliştirilmekteyse de bu projelerin finansmanı için yeterli kaynak sağlanamamaktadır. (Akgün, 2012: 262)

Misyonun başarısız görüldüğü diğer bir husus sınır kontrolü ile gümrükten kaynaklanmaktadır. Kosova gelirlerinin 2/3'ünü gümrük vergilerinden elde edilen gelirlerden oluştuğundan gümrük görevleri EULEX için kilit boyuttur. (Grevi, 2009: 360). Bu bağlamda ülkede meydana gelen yolsuzluklara engel olunamadığı ve kayıt dışı ekonominin yüksek oranlarda olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik istikrarın önündeki en büyük engel yolsuzlukla mücadelenin yeterince yapılamayışı olarak görüldüğünden, misyonun bu mücadelede zaafiyeti eleştirilmektedir. EULEX'in bu konudaki çabaları yetersiz kalmakla birlikte, ekonomik suç, finansal suç ve yolsuzluk konularında faaliyet göstermek üzere Ekonomik Suç ve Yolsuzluk Soruşturmaları Direktörlüğü'nün kurulması ve suçla mücadeleden vazgeçilmemesi de olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir. (EULEX Programme Report, 2010: 8).

AB Hukuk misyonu kurumsallaşma ve devletleşme sürecinde edinilmiş tecrübelerin Kosova'nın yerel yöneticilerine ve kurumlarına aktarılması misyonun başarısını teşkil etmektedir. Ekonomik Suç ve Yolsuzluk Soruşturmaları Direktörlüğü gibi Kosova Polis gücünün hâlihazırda çok etnisiteli çalışabilen tek kuruluş olarak evrilmesinde misyonun rolü büyüktür. İlâveten Kosovanın bağımsızlık ilanından sonra denetimli bağımsızlık sürecini başarıyla yönetmiştir. Kısaca EULEX ülkenin kurumsallaşmasında başarılı görülmektedir. Bu noktadan sonra yapılan faaliyetlerin başarılı bir şekilde geleceğe taşınması Kosovalı yöneticilerin kişisel kararlılığına bağlı olacaktır.

Üye ülkelerin çoğunluğunun destek verdiği EULEX özellikle Norveç, Türkiye, İsviçre, Hırvatistan, ABD ve Kanada tarafından desteklenmektedir. Ayrıca diğer ülkelerin de katılımına açık bulunmaktadır. Başlangıçta polisler dâhil olmak üzere 1.900 uluslararası ve 1.100 yerli personel görev almıştır. (Judah, 2008: 115) Bugün bu sayı yaklaşık 3200 civarındadır.

IV. 1. 3. 2. b. Kosova Avrupa Birliği Ofisi

Kosova Avrupa Birliği Ofisi, Kosova'nın Avrupa Birliği'ne yaklaşmasını teşvik etmek amacıyla Kosova'da Avrupa gündeminin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Priştine'deki Avrupa Komisyonu'nun temsili ve Avrupa Dış Eylem Servisi ayrılmaz bir parçası olan Ofis, Brüksel kurumları ile kalıcı bir siyasi ve teknik diyalogun korunmasını sağlamaktadır. Siyasi süreçte Kosova Hükümeti'ne danışmanlık ve destek sunmak; Kosova'da bulunan AB kurumları arasında genel koordinasyonu sağlamak ve temel insan hakları ve özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve muhafaza etmek için katkıda bulunmak bu kurumun faaliyetleri arasında yer almaktadır. 28 AB üyesi ülkenin hükümetlerarası yapısını temsil eden Yüksek Temsilcisi / Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Federica Mogherini aracılığıyla Konseye bilgilendirmektedir. (European Union Office in Kosovo/European Special Representative in Kosovo, 2015: şurada: <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,19>)

AB Ofisi, genişleme politikası araçlarından AB ortaklığı ve İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde, AB politikalarının uygulanması hususunda Kosovalı yetkililerin reform çabalarını raporlamaktadır. İlâveten devlet kurumlarının

kurulması ve geliştirilmesinde sosyoekonomik kalkınma ve ülkenin bölgesel entegrasyonun daha da güçlendirilmesi için finansal yardım sağlamaktadır. Bu çerçevede ülkenin en büyük donörü olan AB'nin IPA-II (201-2020) kapsamındaki mali yardımlarının sektörel dağıtımını gerçekleştirmektedir. Söz konusu mali destek tutarı yıllık ortalama 70 milyon avroyu bulmaktadır. Ayrıca bu çerçevede Orta ve Doğu Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması, Topluluk Enerji Antlaşması, Avrupa Ortak Havacılık Alanı gibi bölgesel ve Avrupa çapında girişimlere ve topluluk programlarının açılmasına Kosova'nın katılımını güçlendirmeye çalışmaktadır. (<http://www.kcsfoundation.org/?page=2,151#.V1SO3uFJnIU>)

Kosova' da AB Ofisinin katkılarıyla altyapının güncellenmesi ve geliştirilmesi, çevre sorunlarının çözülmesi, bilinçli enerji kullanımı ve enerji hatlarının yenilenmesi, hukukun üstünlüğünün yeniden inşa edilmesi, insan hakları konusunda Avrupa Standartlarına ulaşılması, kültürel ve eğitim faaliyetlerinin zenginleştirilmesi ve son olarak çocuklar için daha fazla öğrenme ve oyun alanı imkanlarının oluşturulması gibi pek çok alanda projeler yürütülmektedir. Bu çalışmalar ile ilgili yapılanlar ve eksiklikler rapor olarak yayınlanmaktadır.

AB Kosova Ofisi'nin birincil önceliği sayılan hukukun üstünlüğünün yeniden inşa edilmesi çalışmalarında ülkenin en büyük problemlerinden biri olan kamu yönetimi reformunun gerçekleştirilmesi hususunda önemli katkılar sunulmaktadır. Bu bağlamda Kosova Meclisi, kamu reformunda reformları teşvik etmek için AB'nin 10 yıldır dikkat çektiği yeni Kamu İhale yasasını 2011 yılında kabul etmiştir. Yeni yasa, kamu fonlarının, artı kaynakların orantılı kullanımı etkin ve şeffaf şekilde kullanılmasını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Kamu ihale süreçlerinin kontrol altına alınması, yolsuzlukla mücadeleye yardımcı olacağı da değerlendirilmektedir. İlâveten kamu hizmetlerinin ulaştırılmasından sorumlu yerel yönetimlere özel önem verilmektedir. Bu kapsamda Güçlü Belediyeler için Avrupa İşbirliği, Kosova'daki yerel yönetimlerin etkinliğini güçlendirmeyi hedefleyen bir AB projesidir. Birçok belediye bu hedefle AB koordinasyon ofisleri kurmuştur. (EU Office in Kosovo, 2013: 27)

IV. 1. 3. 3. İstikrar ve Ortaklık Süreci

Avrupa Birliği, NATO müdahalesinden bugüne, Kosova’da yeni bir gelecek inşa etmek için sürdürülen uluslararası çabaların ayrılmaz bir parçası olmuştur. Özellikle Batı Balkanlara yapılan mali yardımlar vasıtasıyla ülkenin yeniden inşası ve gelişmesi çabalarında başat rolü üstlenilmiştir. Yine bu dönemde Balkanlar’da kısa vadede istikrar, uzun vadede ise kalıcı sorunların çözümünde bütünleşmenin siyasal liderliği gittikçe güçlenmektedir. Böyle bir süreç devam ederken Batı Balkanlar için üyelik taahhüdü bulunan İstikrar ve Ortaklık süreciyle Kosova için belirlenen politikanın örtüşmemesi düşünülemez.

Kosova-AB ilişkilerinin tarihine bakıldığında, 2000 yılında gerçekleşen Zagreb Zirvesi’nde beş Batı Balkan ülkesi (Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Arnavutluk) İstikrar ve Ortaklık Sürecine dâhil edilirken Kosova o dönem hukuken Sırbistanın parçası olduğu için Kosova’ya açık bir AB perspektifi sunulmadığı görülmektedir. Bu durum, o dönemde Kosova’nın henüz UNMIK yönetimi altında olması nedeniyle hem statünün belirsizliği hem de Kosova’nın temsiline ilişkin sorunlardan kaynaklanıyordu. Bu nedenle zirveye Kosovalı siyasi liderler davet edilmemiştir. UNMIK Başkanı Bernard Kouchner ise söz konusu zirveye gözlemci olarak katılmıştır. (Palokaj, 2013: 8)

Diğer taraftan statü sorunu, Kosova ile başka şekillerde iletişim kurulması için aşılabilir bir engel teşkil etmemektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu da “*Kosova’nın statüsü konusunda mutabık kalınan bir pozisyonun olmaması, AB ile Kosova’nın önemli ilişkilerine engel olamayacağı*” kaydetmiştir. Bu minvalde Kosova, 2002 yılında kurulan İstikrar-Ortaklık İzleme Mekanizması (Tracking Mechanism for Stabilisation- Association- STM) aracılığıyla İstikrar ve Ortaklık Süreci’ne katıldı. (Ker-Lindsay ve Economides, 2012: 82) Kosova için özel olarak oluşturulan bu mekanizma ile ülkenin Avrupa entegrasyonu için idari kapasitesinin artırılmasının yanı sıra Kosovalı yetkililerin AB’deki mevkidaşlarıyla bir araya gelerek AB standartları konusunda bilgilendirilmeleri amaçlanmaktaydı. (Şahin, 2013: 67) Bu açıdan İstikrar-Ortaklık Mekanizması, “*mucizevi formül*” olarak nitelendirilmiştir. (Palokaj, 2013: 8) Zira statü sorunu hallolunana kadar, ülkenin İstikrar ve Ortaklık Süreci ile Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum konusunda

ilerleme kaydedilmesi de amaç edinilmiştir. Böylece Avrupa bütünleşmesi yolunda ilişkilerin önünde engel görülen statü belirsizliği sorunu aşılmıştır.

İzleme mekanizması aslında Avrupa Komisyonu ile Kosova hükümeti arasında İstikrar ve Ortaklık Süreci bağlamında ortaya çıkan “*diyalog*” için oluşturuldu. Söz konusu diyalog, siyasi ve teknik diyalog şeklinde ayrılmaktadır. Siyasi diyalog, Komisyon ve Kosova hükümeti arasında AB Ortaklığının gerçekleştirilmesine ilişkin planlanan reformların tamamlanması neticesinde başarıların değerlendirildiği toplantıları ifade etmektedir. Teknik diyalog ise iyi yönetim, ekonomi, iç pazar, sosyal inovasyon ve uyum, altyapı, tarım ve balıkçılık olarak belirlenen altı sektörde yapılan görüşmeleri ihtiva etmekteydi. Bu siyasi ve teknik toplantıların ana hedefi, özellikle Avrupa Ortaklığında belirlenen önceliklere ilişkin Kosova’daki reformları ve AB ile yakınlaşma sürecinin Avrupa Komisyonu tarafından takip edilmesidir. (<http://www.mei-ks.net/en/stabilization-association-brprocess->)

Kosova’nın Avrupa bütünleşmesi yolunda 2005 yılı, önemli gelişmelerin yaşandığı yıl olmuştur. Bunlardan ilki, daha önce değinildiği gibi Nisan ayında diğer Batı Balkan ülkelerine sunulan AB perspektifinin Kosova için de açık olduğunun Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan tebliğ ile vurgulanmasıdır. Yine AB Konseyi tarafından yetkilendirilen dönemin Avrupa Komisyonu’nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn’in Haziran 2005’te ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana’nın Aralık 2005’te hazırladıkları raporda AB’nin Kosova’da gelecekteki rolü ve katkılarına değinilmiştir. Söz konusu raporlarda Kosova’nın bir AB perspektifine sahip olduğu teyit edilirken, AB’nin, statüsü göz önünde bulundurulmaksızın uluslararası toplumun Kosova’nın geleceğine yönelik çabalarında önemli bir rol oynamaya devam edeceği ancak bunun UNMIK’in devamı niteliğinde bir “EUMIK” misyonu oluşturulması anlamına gelmediği açıkça belirtilmekteydi. Ayrıca AB’nin polis ve hukukun üstünlüğüne ilişkin yükümlülükler alabileceği ve bu kapsamda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamındaki araçlardan yararlanabileceğine değinilmiştir. (Şahin, 2013: 68)

Bu gelişmeler sonucunda 2007 yılında Genişletilmiş İstikrar-Ortaklık Mekanizması kuruldu. Kosova’nın bağımsızlık ilanından yaklaşık bir yıl sonra da

İzleme Mekanizmaları, İstikrar-Ortaklığın Siyasi Diyaloğu şeklinde güncellendi. Bu tarihten sonra bütünleşme yolunda ilişkilerin hızlandığı görülmektedir. Hülasa, Kosova da İstikrar Paktı ve İstikrar ve Ortaklık Süreci ile geliştirilen mantık çerçevesinde değerlendirdi. Başka bir ifadeyle Kosova o dönemde bağımsız bir devlet olmadığı için İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne gayri-resmi olarak dâhil edildi.

Avrupa Komisyonu, 14 Ekim 2009 tarihinde “*Kosova'nın Avrupa Perspektifinin Yerine Getirilmesi*” raporu yayımlamıştır. Raporda Kosova için bölgeyle birlikte Avrupa perspektifinin verildiği; bu doğrultuda ekonomik ve sosyal her türlü gelişim için hazır olduğu ve bu ülkenin İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin parçası olduğu belirtilmiştir. (Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, COM(2009)8343: 3) Buna karşın ülkenin 2009 yılı İlerleme Raporunda kara para aklama, yolsuzluk ve organize suçlarla mücadele, Sırp lar başta olmak üzere azınlıkların korunması ile yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğünün sağlanması konusunda ciddi yönetimsel sorunları bulunduğu ifade edilmiştir. Bu sorunların aşılması için etkili ve etkin bir kamu yönetiminin geliştirilmesi gerektiği özetlenmiştir. (Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, COM(2009)8343: 4-5)

Batı Balkan politikasında teşvik unsuru için kullanılan vize politikasına binaen Komisyon, 19 Ocak 2012 tarihinde Vize Serbestisi diyaloğunu başlatmıştır. Aynı yılın Haziran ayında Vize Serbestisi Yol Haritası açıklanmış olsa da vize muafiyetine ilişkin anlaşmaya henüz varılamamıştır. Sonuçta günümüzde Kosova vize kolaylığına ulaşamayan tek Batı Balkan ülkesidir.

Vize diyalogunun başlamasından yaklaşık bir yıl sonra İstikrar ve İşbirliği Anlaşması görüşmeleri başlamıştır. Bu kapsamda 29 Mart 2012'de İstikrar ve Katılım Anlaşmasının fizibilite çalışması için hazırlanan belge, ülkede yeni kurulan Avrupa Entegrasyonu Ulusal Konseyi'nin toplantısında dönemin AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri Stefan Füle tarafından Kosova Cumhurbaşkanı Atifete Yahyagil ile Başbakan Haşim Taçi'ye sunulmuştur. Füle, belgenin sunulmasının ardından yaptığı açıklamada fizibilite çalışmasında Kosova'nın AB yolunda seçim reformları, yasa hâkimiyeti ve azınlıkların

entegrasyonu gibi konulara odaklanılması gerektiğini belirtmiştir. (Akgün, 2013a: 7)

Avrupa Komisyonu, 10 Ekim 2012'de AB ve Kosova arasında bir İstikrar ve Ortaklık Anlaşması için fizibilite çalışmasının yapılacağını açıklamış ve aynı ay içinde Sırbistan ile yüksek seviyeli siyasi diyalogun başlatılması kolaylaştırılmıştır. Başlangıçta teknik konulara odaklanan müzakerelerin amacı, her iki tarafın Avrupa bütünleşmesinin önünü açacak ikili ilişkilerin geliştirilerek Kuzey Kosova başta olmak üzere sorunlar üzerinde anlaşma zemini bulmaktır. Nihayetinde Yüksek Temsilci Ashton'ın arabuluculuğunda tarafların karşılıklı ilişkilerin normalleştirilmesi doğrultusunda uzlaşmaya varması, Kosova'ya AB yolunda ilerleme imkânı sağladı. Nitekim Ashton ve Komisyon'un ortak raporu doğrultusunda, 27-28 Haziran 2013 tarihli AB Konseyi, Kosova ile SAA müzakerelerine başlanması kararını verdi. Bu karar, Avrupa Komisyonu'nun 16 Ekim 2013 tarihinde açıkladığı 2013 Yılı Genişleme Paketi'nde memnuniyetle karşılandı ve 2013 yılı Kosova'nın AB ile bütünleşme sürecinde *“tarihi bir yıl”* olarak nitelendirildi. (European Commission, COM(2013) 700, 2013(a): 20)

Gerçekten 2013 yılı bu ülke için Avrupa entegrasyonu yolunda en somut adımın atıldığı yıl oldu. Zira 28 Ekim 2013 tarihinde Kosova ile AB arasındaki SAA müzakerelerine başlanması kararlaştırılmıştır. Bu kararda müzakerelerin, 2014 yılı ilkbaharına kadar tamamlanması; SAA taslağının 2014 yazında parafe edilerek daha sonra Konsey'e ve AP'ye onaylanması için iletilmesi öngörülmüştü. (Şahin, 2013: 68) Bu noktada en büyük sorun antlaşmanın Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan beş üye devletin vetosuna takılması görülmekteydi. Buna karşılık antlaşmanın yalnızca AB tarafından imzalanmasına karar verildi. Bilindiği üzere, Lizbon Antlaşması ile tüzel kişilik kazanan AB, uluslararası anlaşmalar akdedebilme yetkisini elde etmişti. Komisyon hem Kosova'nın AB yolunda daha da geri kalmasını önlemek hem de Kosova'yı tanımayan beş üye ülkenin hassasiyetlerini de dikkate aldığını göstermek için böyle bir formül seçti. (European Commission (2015(b)). şurada: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-938_en.htm) Sonuç olarak 25 Temmuz 2014 tarihinde AB ve Kosova baş müzakerecileri, Brüksel'de AB ve Kosova arasındaki İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nı parafe ettiler.

IV. 1. 4. Kosova'nın AB Yolunda Engel: Kuzey Sorunu-Mitroviça

Kosova'nın Avrupa bütünleşmesinde önündeki en büyük engellerden biri, ülkede Arnavut-Sırp uyuşmazlığından kaynaklanan çatışmalar ve buna dayanan sınır uyuşmazlığıdır. Kuzeyde Sırbistan'a mücavir sınır bölgesinin denetim altına alınamaması, ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanması konusunda ciddi zafiyete neden olmaktadır. Bu durum hem Kosova hem de Sırbistan için sınır komşularıyla iyi ilişkiler kurulması şartını ileri süren Birlik tarafından çözülmesi gereken ilk problemlerden biri olarak görülmektedir.

NATO müdahalesinin ardından bölgede sükûnet sağlanırken kuzeyde çatışmaların sadece dondurulmasıyla yetinilmiştir. Savaş sonrası Kosova'da kurulan tüm uluslararası askeri ve sivil kurumların varlığına rağmen, Kosova'nın kuzeyinde (özellikle Mitroviça'da) KFOR tarafından korunan Arnavutların Sırp tarafından evlerinden kovularak yerlerini yasadışı Sırp istihbarat ve iç kuvvetlerinin aldığı görülmektedir. Bölgede bu stratejiye dayalı etnik şiddet zaman zaman devam etmiştir. Bunun sonucunda Sırp için suni bir etnik yerleşim bölgesi ortaya çıkmıştır. Kosova'da yaşayan toplam 112.700 Sırp nüfusun % 54'ü 1.200 km'lik kuzey bölgesinde bulunduğu dikkat çekmektedir. (Adıyaman, 2011) Böylelikle bölgedeki Sırp, ayrılıkçı bir tutum sergileyerek Kosova ile entegrasyonu reddetmekte ve Mitroviça kasabasını merkezleri kabul ederek Belgrad'ı başkent olarak tanımaktadırlar.

Sırbistan ise Kosova'yı kendi özerk bölgesi olarak görmeye devam ettiğinden pratikte denetlemeye devam ettiği kuzey bölgesinde yerel halka destek vermektedir. Sırp yönetiminin finansal desteği sayesinde Sırp nüfus, kendi devlet kurumlarını (eğitim, sağlık, yargı hizmetleri gibi) oluşturmuştur. Kaçınılmaz olarak, bu paralel fonlama planı, fonların kötüye kullanılmasına ve yolsuzluğun yaygınlaşmasına yol açtı. (Obradovic ve Wochnik, 2012: 1169) Bu nedenle kuzeyde yaşanan sorun yalnızca Kosovalı Arnavutlar için geçerli olmayıp Sırbistan'a iltica eden Kosovalı Sırp da evlerine dönme konusunda kendilerini güvende hissetmemektedir. (Haradinaj, 2012: 18)

Paralel devlet kurumlarıyla birlikte kuzeyde her ne kadar “*çifte egemenlik görüntüsü*” olsa da Kosova devlet kurumları bölgede bulunmamakta; bölge denetimi KFOR ve EULEX gibi Avrupalı kurumların aracılığıyla sağlanmaktadır. (Süleyman, 2011: 10-11) Buna karşılık Priştine hükümeti, bölgeyi Sırp kurumların etkisinden arındırmak suretiyle Sırbistan sınır kapılarını kontrol altına almayı amaçlamaktadır. Yani, bölgede Kosova ile Sırbistan arasında egemenlik mücadelesi devam etmektedir.

Bölgedeki hâkimiyet mücadelesi 2011 yılının Ağustos ayında zirveye ulaşmıştır. Sırbistan ile Kosova aralarındaki gümrük sorunlarını AB arabuluculuğunda çözmek istediye ilk müzakerelerden sonuç çıkmadığı için müzakereler ertelenmiştir. Bu gelişme üzerine Priştine hükümeti Sırbistan ve Bosna Hersek’in Kosova’ya uyguladığı ambargoya mütekabiliyet uygulaması getirerek Sırp mallarının ülkeye girişini engellemek için 25 Temmuz’da sınır kapılarına KFOR eşliğinde özel polis güçlerini konuşlandırdı. Ancak bölge halkı içinde bulunan Sırp milliyetçilerin direniş başlatarak Jarinje (Yarinye) sınır kapısını ateş vermeleriyle silahlı çatışmalar yaşandı.

AB, Kuzey Kosova’da yaşanan olayların ardından Belgrad-Priştine arasında teknik diyalog başlatmayı başardı. Ancak bu müzakereler Sırbistan’ın resmi olarak Kosova’yı tanıyacağı anlamına geleceğinden Belgrad heyeti, uygulamada Kosova’nın ismine bir yıldız eşliğinde dipnot düşürülmesini sağladı. Buna göre Kosova’nın statüsü, 1244/99 Sayılı BMGK Kararı’na ve Uluslararası Adalet Divanı’nın Bağımsızlık kararı görüşüne hâlel getirmeyeceği şeklinde anılmasına karar verildi. (Lehne, 2012: 3) Kosova’nın bağımsızlık kararına karşılık Sırbistan hep bu karara atıfta bulunup Kosova’nın bağımsız bir ülke olarak tanınmasının BM’nin Kosova sorununa yaklaşımının dışına çıkıldığını belirtmiştir. Varılan uzlaşma sonucunda bir yandan Kosova’nın özerkliğini vurgulayan BMGK kararına, diğer yandan UAD mütalaasına atıfta bulunulduğundan diplomatik anlamda her iki tarafın hassasiyetlerini gözeterek ara bir çözüm bulunmuştur. Diğer taraftan fiili durum Kosova’nın uluslararası arenada temsil edilmesini sağlamıştır. (Ekinci, 2014: 26) Müzakerelerin nihayetinde Mart 2012 AB Konseyi toplantısı öncesinde Belgrad-Priştine diyalogunda bütünleştirilmiş sınır yönetimi konularında anlaşmaya varılmıştır.

Priştine-Belgrad müzakerelerinin belki de en önemli unsuru olan Mitroviçalı Sırların, resmî olarak Sırbistan-Kosova müzakerelerine genelde katılmaması ve boykot etmesi dikkat çekmektedir. Oysa müzakere masasında Sırbistan tarafının ana meselesi Mitroviça'daki Sırların sorunları ve onların durumudur. Belgrad-Priştine hattının diyalog süreci en fazla kuzeydeki yerel halkı etkilemektedir. Müzakerelerin oluşturduğu normalleşme havasına rağmen Mitroviça'da var olan gergin ortam günümüzde devam etmektedir. (Emin, 2014: 30)

Diğer taraftan nasıl Kosova'nın kuzeyinde Sırlar çoğunluktaysa benzer bir durum Sırbistan tarafında da mevcuttur. Sırbistan'ın güneydoğusunda yer alan Preşevo Vadisi, Arnavutların çoğunluğu oluşturduğu bir bölgedir. Makedonya ve Kosova'ya mücavir sınır bölgesinde yer alan Preşovo vadisinde, Arnavutlar özellikle Preşevo, Bujanovac ve Medvada şehirlerinde büyük çoğunluğa sahiptirler. Bölgede Arnavut milliyetçiler, kendilerini Kosova'nın bir parçası olarak görmekte ve Kosova'ya bağlanma yönündeki talepleri nedeniyle bölgede zaman zaman tansiyon yükselmektedir.

1998'de Kosova'da başlayan çatışmalar ile akabinde gerçekleşen NATO harekatı sırasında bölgeye çok sayıda Arnavut mültecinin gelmesiyle Arnavutlar arasında Preşevo, Medveda ve Bujanovac Kurtuluş Ordusu (UÇPMB) adında milis örgütlenmesi oluşturuldu. Savaşın bitmesiyle Kosova'dan çekilen Yugoslav kuvvetlerinin bölgeye girmesi üzerine bu kuvvetlerle UÇPMB arasında silahlı çatışmalar yaşandı. (Ekinci, 2014: 35-36) Uluslararası toplumun araya girmesi üzerine bölgedeki Arnavutların sivil topluma entegre edilmesi amacıyla dönemin Zoran Djindjic hükümetinin Başbakan yardımcısı Nebojsa Covic tarafından hazırlanan Covic Planı'nın kabul edilmesi sonucunda çatışmalar, 2001 yılında sona erdi. (Summer, 2011: 314) Ayrıca NATO ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi'in teşvikleriyle imzalanan Konculj Anlaşması'na göre genel af ilan edilmesi, çatışmalar sırasında bölgeden göç eden Arnavutların dönmelerine izin verilmesi ve Arnavutların yerel polis teşkilatında ve kamu görevlerinde istihdam edilmeleri karşılığında UÇPMB silah bırakarak kendini feshetti. Reformist Sırp hükümeti bölgenin kalkındırılması ve Arnavut taleplerinin yerine getirilmesi için 2002 yılında Arnavutça'yı bölgede resmi dil ilan etti. (Huszka, 2007: 1)

2001 yılındaki ateşkesin ardından bölge nispeten istikrara kavuşsa da Kosova'nın bağımsızlığı sonrası yaşanan gelişmeler gerilimlere neden olmuştur. 2010 yılında dönemin Kosova Meclis Başkanı Jakup Krisniqi, Kosova'nın kuzeyindeki Sırların ayrılmayı istemesi durumunda Sırbistan'ın güneyindeki Arnavutların Kosova'ya katılmak için hazır olduğunu belirterek Mitroviça ile Preşova arasında bağlantı kurmuştur. Ancak Priştina-Belgrad diyalogunun Mitroviça için getirdiği çözümler, hem Arnavutluk hem de Kosova açısından bu yöndeki açıklamaların değiştiği görülmektedir. Preşova Arnavutları her ne kadar haklarının korunması için bu ülkelerin hükümetlerinden destek beklese de bu ülkelerin AB entegrasyonuna odaklanarak sorunların AB bütünleşmesi çatısında çözüleceğine inandıklarını belirtmektedirler.

IV. 1. 5. AB-Kosova İlişkilerinin Bugünü

Kosova ile AB arasında İstikrar ve İşbirliği Antlaşması 10 Kasım 2015 tarihinde imzalandı. Bu antlaşma Kosova ve AB arasındaki ilk sözleşmeli ilişki olması bakımından Kosova'nın Avrupa geleceğinde önemli bir mihenk taşı temsil etmektedir. Antlaşma, taraflar arasındaki siyasi, ekonomik ve ticari bağları derinleştirecektir. Bu tarihten sonra ise iki taraf arasındaki ilişkilerin ana çerçevesini, Kosova'nın Avrupa yolunda üyeliğe hazırlanması oluşturacaktır. SAA'nın imzalanmasının Kosova mevzuatının AB müktesebatına kademeli uyumun gerçekleşmesi ile birlikte ülke ekonomisi için de itici bir güç olması beklenmektedir. İlaveten, yerli ve yabancı yatırımcılar için daha güvenli, daha öngörülebilir bir iş ortamı sağlanmasıyla Kosova halkı için daha fazla istihdam oluşturulacağı söylenebilir. Özellikle kronikleşen işsizlik sorunu düşünüldüğünde, ülkenin refahına büyük katkı sunacaktır.

Avrupa Komisyonu, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasından bir kaç gün sonra yayınladığı 2015 yılı Genişleme Paketi'nin Kosova İlerleme Raporu'nda, Kosova için iki önemli uluslararası yükümlülüğü yerine getirdiği belirtmektedir. Buna göre çatışma dönemi ve sonrasında işlenen sınır aşan davalarla beraber uluslararası suçları kovuşturmak için Özel Mahkeme'nin kurulmasının Ağustos ayında yapılan anayasa değişikliği ile kabul edilmesi ve Sırbistan ile varılan anlaşmaları önemli adımlar olarak değerlendirdi. Belgrad ile Mitroviça konusu başta

olmak üzere enerjiden telekom sektörüne pek çok konuda antlaşmalar imzalandı. (European Commission, COM (2015) 611, 2015(c): 5) Bu imzalardan en fazla sorun yaratan ise Kosova'nın kuzeyinde Sırp Belediyeler Birliğinin kurulmasına dair yapılan antlaşmadır. Zira muhalefet bu antlaşmaya çok sert tepki gösterdi. Özellikle ana muhalefet partisi, Self Determinasyon Partisi, Meclis'in olağan çalışmaları başta olmak üzere ülkede hayatı felce uğratacak eylemler düzenledi. İlerleme Raporunda; Meclis'in anahtar bir demokratik kurum olduğu ve üyelerinin görevlerini yerine getirmesi için izin verilmesi gerektiği konusuna dikkat çekilerek muhalefet sorununun çözülmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Muhalefetin şiddet sergilediği Meclis'in son oturumları, Meclis'in olağan çalışmalarını sürdürmesine olumsuz etki yapması nedeniyle bunun acilen çözümlenmesi gerektiği vurgulandı. (European Commission, COM (2015) 611, 2015(c): 6-7)

Muhalefet sorunun demokratik zeminde çözülmesi kısa zamanda kolay olmasa bile bunun yanında ülkenin dikkate alması gereken iç problemleri bulunmaktadır. Nitekim ilerleme raporlarının genelinde de ülkede yaygın rüşvet, yüksek işsizlik oranı, organize suçlar, siyasallaşan yargı, gelişmemiş ekonomi, zayıf demokrasi seviyesi gibi üyelik yolunda çözülmesi gereken pek çok problem, defaatle vurgulanmaktadır. Bundan dolayı, Kosovalıların hızlıca nasıl Avrupalılaşıacağı haklı olarak sorgulandığı gibi toplumda üyeliğe dair karamsarlığa da neden olmaktadır.

Kamuoyunda karamsarlığa neden olan bir diğer konu ise vize muafiyeti konusunda yaşanan uzun bekleyiştir. Zira Shengen ülkelerinde özgürce seyahat edebilmek için Güneydoğu Avrupa'da sadece Kosova vatandaşları vize bekliyorlar. Kosovalılara birkaç yıl önce vize muafiyeti sözü verildiyse de süreç sürekli uzamaktadır. Bu da toplumda bütünleşme sürecine dair kuşkuları derinleştirmektedir.

Başka bir perspektiften bütünleşme sürecinde, Kosova'yı tanımayan üye devletlerin engel çıkarması durumuna karşı, Kosova'nın Avrupa entegrasyonuna katılmayı hak ettiğine dair bu ülkeleri ikna etmesi gerekiyor. Ayrıca Kosova'yı bağımsız devlet olarak tanıyan üye ülkelerin de Kıbrıs örneğindeki gibi toprak sorunu çözülmemiş bir sorunu daha eklemek istemediği bilinmektedir. Bu da AB'nin, Kosova'nın devlet statüsü konusundaki çelişkisini gösteriyor. Her iki durumun çözüme kavuşması ise Sırbistan ile kalıcı çözümün sağlanmasına bağlıdır.

Yani, Kosova'nın AB ile bütünleşmesinin, Sırbistan ile yapacağı müzakerelere koşullandırıldığı anlaşılmaktadır. (Bajrami, 2013) Sırbistan ile uzun vadeli bir anlaşmaya varılmadığı takdirde, Kosova'nın AB ile bütünleşmesinin tam anlamıyla sağlanamayacağı anlaşılmaktadır. Tam tersi bir önerme olan Belgrad ile uzun vadeli kalıcı çözüme ulaşılması durumunda, üye ülkelerin bu argümanlarına karşı Priştine'nin tezleri güçlenerek tüm üye ülkeleri ikna etmesi kolaylaşacaktır.

Kısa zamanda aşılması zor görünen bu sorunlar, Kosova için gerçekçi Avrupa perspektifi açısından muğlak bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Özellikle AB'nin ekonomik ve siyasi anlamda çok iyi bir dönemde olmadığı hesaba katıldığında bütünleşme tarafından hazmetme kapasitesi devreye girebilir. Buna göre Birliğin anayasası görülen Lizbon Antlaşması'nda yeni üye kabulünün bütün kriterler aşılsa ve sorunlar çözülsün bile son aşamada bütünleşmenin hazmetme kapasitesi değerlendirilmek suretiyle dönemin koşullarına göre üyeliğin sürüncemede kalması ihtimal dâhilindedir. Ancak bu durum tüm aday ülkelerin üyeliği için geçerlidir.

Hülasa, tüm değerlendirmeler ışığında Kosova'nın Avrupa bütünleşme yolunda ilerlemesi, kendi çıkarına olup bölgenin barış ve istikrarına da katkı sunacağından geri çevrilemez görünmektedir. Çözülmesi imkânsız görünen sorunların üyelik vaadi için gereken koşullar olarak sunulması sayesinde ülkeleri birbirine yaklaştırdığı ve zorlu dönüşüm sancılarının sonunda mutabakata varıldığı görülmektedir. Bu çerçevede kısa vadede olmasa bile uzun vadede Kosova'nın AB geleceği, Avrupa bütünleşmesine dahil olmak için çabalamaktan geçiyor. Bu kapsamda öne sürülen şartlar göz önüne alındığında, bu ülkenin tam üye olarak bütünleşmeye katılması, hem AB'nin hem de kendisinin Sırbistan ilişkileri ile doğrudan ilintilidir.

IV. 1. 6. AB-Sırbistan İlişkileri

Avrupa Birliği'nin Balkan politikasını, mevcut genişleme politikasının en önemli boyutlarından biri olarak; Sırbistan politikasını ise Balkan politikasının bir açılımı olarak görmek mümkündür. Bu çerçevede 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren daha önceki ilgisizliğin aksine bölgede aktif rol almaya başlayan Birlik, İstikrar ve Ortaklık yaklaşımı ile bakiye kalan ülkelere olduğu gibi Sırbistan'a üyelik perspektifi vermiştir. Bununla birlikte eski Yugoslavya'nın "çekirdek ülkesi" kabul edilen Sırbistan, gerek coğrafi konumu ve büyüklüğü gerekse Kosova ve Bosna-Hersek içerisinde yaşayan Sırlar üzerindeki siyasi nüfuzu ile bölgenin bütünlüğü ve istikrarlı geleceği açısından kilit ülkelerden biridir. Bu farkındalıkla hareket eden AB, Sırbistan'a üyelik perspektifi vererek, son yıllarda ülkede ciddi bir dönüşüm sürecine imza atmıştır.

Tarihsel olarak bölgede önemli siyasi güce sahip olan Sırbistan'ın AB bütünlüşme süreci, Birlik içinde tartışmalara neden olmuştur. Geleneksel olarak Balkan ülkeleriyle yakın ilişkileri bulunan Avusturya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler ile Kosova'nın bağımsızlığını -ülkelerinde benzer durumlara yol açacağı endişesiyle- tanımayan Yunanistan, Kıbrıs, Slovenya, Romanya ve İspanya, Sırbistan'ın AB üyeliğini desteklemektedirler. (Iqbal, 2011)

AB'de bu tartışmaların başlaması, 1999 yılında Batı Balkan ülkelerine AB üyelik perspektifi verilen ve bu kapsamda Sırbistan'ın dâhil edildiği İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin başlatılması ile olmuştur. Ardından 2000 yılının Haziran ayında toplanan Feira Zirvesi'nde, İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne dâhil olan Hırvatistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bosna-Hersek ile birlikte Sırbistan (henüz ayrılmamış olan Karadağ ve diğer bölge ülkeleri dâhil) "potansiyel aday ülke" ilan edilmiştir. AB ile Sırbistan ilişkilerinde dönüm noktası kabul edilen 2003 Selanik Zirvesi'nde Balkanlar politikasının resmen teyit edilmesiyle Sırbistan'ın AB üyelik süreci "resmi" olarak ilk kez başlamıştır. (Vatansever, 2011(a): 26)

IV. 1. 6. 1. Sırbistan'ın AB Yolculuğu: Tüm Yollar Lahey'den Geçer

Sırbistan için Avrupa bütünleşmesi, AB'nin yaklaşımına paralel biçimde “*Balkan Bunalımı*”ndan çıkış yolu olarak belirlendiğinden hayati önem taşımaktadır. Balkan Bunalımına neden olan savaşlardan büyük ölçüde sorumlu tutulan Miloseviç yönetimi boyunca, Birlik ile o dönem Sırbistan'ın Karadağ ile birlikte kurduğu Yugoslavya (Kosova dâhil) arasında ikili ilişki kurmak mümkün olmamıştır. Yugoslavya ilk olarak 1996 yılında, Batı Balkan ülkelerine yönelik oluşturulan bölgesel yaklaşım politikası kapsamına alınmıştır. 1999 yılı itibariyle ise, SAP kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu minvalde 1989'dan beri iktidarda bulunan Miloseviç yönetiminin 2000'de yapılan ilk demokratik seçimlerin ardından iktidardan düşmesi, Sırbistan (Karadağ ve 1244 sayılı BMGK Kararı ile Kosova dâhil) için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Seçimleri, Miloseviç'e karşı oyların çoğunluğunu alan muhalif aday Vojislav Koştunitsa kazanarak 7 Ekim 2000'de devlet başkanı olmuştur. Başbakanlığa ise Demokrat Parti'den reformist siyasetçi Zoran Djindjic getirilmiştir. Sırbistanda yaşanan değişimde Avrupa'nın çekim gücü etkili olmuş ve AB sürecini destekleyen bir hükümeti iktidara taşıyan bu seçimler sonrasında ekonomik ambargo kaldırılmış, ekonomik yardımlar başlamıştır. Bu gelişmenin ardından Sırbistan potansiyel aday ülke ilan edilmiş ve ardından İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin temel ekonomik aracı olan CARDS ile finanse edilmiştir.

Yönetimin değişmesiyle Zoran Djindjic Başbakanlığındaki Sırp hükümeti, Kosova için mücadeleyi sürdürmek, Avrupa Birliği'ne üye olmak ve bölgesel liderlik konumunu elde etmek şeklinde üç temel dış politika hedefi belirlemiştir. (Şahin, 2013: 32) Bu hedeflerden Avrupa bütünleşmesine dahil olabilme amacı doğrultusunda demokratikleşme süreci başlatılmıştır. Avrupa Birliği, deklare edilen bu politika değişikliğine pozitif yaklaşmıştır. İlaveten Sırbistan'ın ekonomisini ve toplumunu Avrupa standartlarına yaklaştırmak amacıyla koşullar belirlemiştir. Bu koşullar doğrultusunda, üyelik yolunda gerekli teknik şartların ve reformların yerine getirilmesi, organize suçlar ve her türlü kaçakçılıkla etkin mücadele edilmesi, komşularla iyi ilişkiler geliştirilmesi, bölgesel iş birliği dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve son olarak savaş suçlularının yakalanmasında Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne tam destek verilmesi ile tüm bunların iç kamuoyuna kabul ettirilmesi gibi pek çok konuda büyük çaba harcanmıştır.

Miloseviç sonrası dönemde Avrupa-Atlantik entegrasyonu öncelikli bir hedef olarak kabul edilerek, demokratikleşmeye doğru adımlar atılmaya başlansa da Sırbistan'ın Avrupa entegrasyon süreci, inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Belgrad'ın Brüksel ile ilişkilerinde yaşanan sorunlar, aslında ülkenin yeniden normalleşmesinin, uluslararası sistemdeki yerini yeniden tanımlama ve kimliğini yeniden oluşturma sürecinde yaşanan sancıların bir yansımasıdır. (Şahin, 2013: 32) Örneğin, normalleşme döneminin en büyük sancularından biri Miloseviç'e muhalefetiyle tanınan Başbakan Zoran Djindjic'in 12 Mart 2003'te suikasta kurban gitmesidir. Sırp milliyetçilerinin hedefinde bulunan Başbakan Zoran Djindjic'in öldürülmesinin ardından Demokrat Parti'nin liderliğine yine Batı ile bütünleşme hedefini destekleyen Boris Tadiç seçildi. Demokrat Parti'nin Tadiç yönetiminde iktidarına devam ettiği bu dönemde, İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne alınarak Sırlara üyelik perspektifi teşvik olarak verildi.

Belgrad, sürece dâhil olunca CARDS aracılığıyla 2,9 milyar Euro mali yardım almıştır. Ekonomik yardımların etkisiyle Sırbistan'ın AB ile ithalatı 2004 yılında 1,5 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Aynı dönemde AB'nin Sırbistan'dan ihracatı ise 4,769 milyar Euro düzeyine ulaşmıştır. (European Commission, 2015(d): şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/serbia/eu_serbia_and_montenegro_relations_en.htm) Bu gelişmeler neticesinde Ekim 2004'te Konsey, üye olmak isteyen Balkan ülkelerinin imzalamak zorunda olduğu sürecin temel unsurlarından olan İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'nın imzalanması kararını almıştır. Antlaşmanın imzalanması için 2005 yılında müzakerelere başlanmış; fakat söz konusu Antlaşma, ancak 2008 yılında imzalanabilmiştir. Yaklaşık üç yıllık bir gecikmenin yaşanmasının temel nedeni, o dönemde Sırbistan'ın Eski Yugoslavya için kurulan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi (USMM) ile işbirliğine gitmemesidir. (Büyükpamuk, 2011: 16) Zira, Sırbistan'ın bu konudaki sorumluluğu üyelik müzakereleri başlamadan önce İstikrar ve İşbirliği Fizibilite Raporlarında altını çizerek açıkça belirtildiği gibi yerine getirilmesi gereken koşullardan biridir. (Pacic, 2006: 67)

AB, Sırbistan ve Hırvatistan başta olmak üzere bölge ülkelerinin, savaş suçlarının yakalanarak teslim edilmesi konusunda USSM ile iş birliği kriterini gerçekleştirmedeki başarısını, USSM Başsavcısı tarafından hazırlanan periyodik raporlar aracılığıyla değerlendirmektedir. Batı Balkanlar politikası koşulluluk ilkesi

uyarınca, USMM ile iş birliği konusunda gerekenler yapıldığında AB ile bütünleşme yolunda ileriki safhaya geçilirken, iş birliğinin yapılmadığı tespit edildiğinde ise bütünleşme sürecinde bir sonraki adıma geçilmesi mümkün olmamaktaydı. (Şahin, 2013: 33) Bu minvalde Birlik, Batı Balkanlar'a yönelik uyguladığı koşulluluk stratejisini Sırbistan için de uygulamaya koyduğu görülmektedir. Dahası koşulluk politikası, AB'nin yumuşak gücünün etkisini ortaya koymaktadır. İstikrar ve İşbirliği Antlaşması istediğini yaptırabilme doğrultusunda baskı unsuru olarak kullanılmıştır. Bu politika gereği, USSM ile işbirliği konusunda ilerlemenin olmaması nedeniyle Ekim 2005'te başlayan SAA müzakereleri 3 Mayıs 2006 tarihinde durduruldu. Böylece başta Hollanda olmak üzere üye devletler savaş ve soykırım suçlularının yakalanması konusunda ne kadar ciddi olduklarını da göstermişlerdir.

Belgrad yönetiminin USSM ile eksiksiz iş birliği koşulunu yerine getirmekte tereddüt etmesinin arka planında, iç kamuoyu dinamiklerinin etkisi görülmektedir. Bahse konu dönemde iktidarda olan Vojislav Koštunica hükümetinin toplumun USSM'yi Sırlara karşı ayrımcılık yapan, tarafsızlıktan uzak bir mahkeme olarak gören kesiminin oylarını kaybetme endişesi içerisinde olması ve SAA'nın AB yolunda önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmesine rağmen AB üyeliğinin oldukça uzak görülmesi, işbirliğinde tereddüt etmede başat faktörler olmuştur.

Diğer taraftan 21 Mayıs 2006 tarihinde yapılan bağımsızlık referandumu sonucunda Karadağ, Sırbistan'dan ayrılmıştır. Karadağ referandumu, Belgrad'ın bütünleşme sürecini yavaşlatsa da esas problem, USMM ile işbirliğine gidilmemiş olmasıdır. Sırp yönetimi bu sorunu aşmak için çabalarken; Karadağ ile 15 Ekim 2007 tarihinde ayrı bir İstikrar ve İşbirliği Antlaşması'nın imzalanmasıyla hükümetin önü açılmıştır. (Guberinic, 2015: 81)

Bütünleşme yolunda Belgrad yönetiminin konunun ciddiyetini anlaması üzerine, Sırp yetkililer ilk kez açık bir şekilde USSM ile işbirliği için gerekenlerin yapılacağına dair taahhütte bulundular. Bunun karşılığında AB ise 13 Haziran 2007 tarihinde askıya aldığı müzakereleri tekrar başlatmıştır. Nihayetinde 7 Kasım 2007'de parafe edilen İstikrar ve İşbirliği Antlaşması, 29 Nisan 2008'de Lüksemburg'da imzalanmıştır. (European Commission, 2014(b): şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm)

Ancak antlaşma, Hollanda'nın vetosu nedeniyle uzun süre uygulanamamıştır.

Sırbistan'ın Lahey'deki Mahkeme ile tam işbirliği içinde çalışacağına dair taahhütleri çerçevesinde ilk olarak, USSM arananlar listesinin en başında bulunan Radovan Karadžić'i, 22 Temmuz 2008'de Belgrad'da sahte kimliğiyle yakalayıp Mahkemeye teslim etmiştir. Mahkeme başsavcısı Serge Brammertz'in, 7 Aralık 2009 tarihinde Sırbistan'ın işbirliği konusunda hazırladığı olumlu rapor sürece hız kazandırmıştır. (Büyükpamuk, 2011: 16) Bu gelişmenin ardından Hollanda'nın vetosu nedeniyle İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'nın onay sürecinin sekteye uğramasının yarattığı hayal kırıklığına karşılık; Sırbistan'a vize kolaylığı sağlanarak ödüllendirilmiştir. Böylece AB ile Sırbistan arasında Vize Kolaylığı ve Geri Kabul Antlaşması, 19 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Sırp kamuoyunda yükselen tepkiler nedeniyle reformcu hükümetin zayıflatılmasına engel olmak için, 15 Temmuz 2009'da Sırbistan vatandaşlarına Schengen programı kapsamında serbest dolaşım hakkı tanınmıştır. (European Commission, 2014(b): şurada: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm) Bu kararın alınmasında Belgrad yönetiminin yolsuzlukla mücadele kapsamında kaydettiği ilerlemeler de etkili olmuştur. Sırlar vize hakkını elde edince reformların devamı için cesaretle bütünlük yolunda adımlar atmaya devam etti. Bu bağlamda AB'nin ödül-teşvik stratejisinin, zamanlama açısından son derece yerinde olup başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir.

IV. 1. 6. 2. Sırbistan'ın Tam Üyelik Başvurusu

Belgrad yönetimi, Karadžić'in teslim edilmesinin neticesinde Mahkeme başsavcısının olumlu raporunun ardından AB koridorlarında ve uluslararası kamuoyu önünde rahat bir nefes aldı. Sırbistan olumlu havayı fırsat bilerek vakit kaybetmeden 22 Aralık 2009'da üyelik başvurusunda bulundu. Bu girişimin AB kurumlarının programı ile de uygunluk gösterdiği görülmektedir. Zira, başvuru, Sırbistan'ın Avrupa bütünlüğünü destekleyen, 1 Ocak 2010'da görevi devralmış olan İspanya'nın AB dönem başkanlığı sırasında yapıldı. Buna karşılık Sırbistan'ın Birliğe katılması konusunda en ciddi muhalefet, Eski Yugoslavya Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne ev sahipliği yapan Hollanda'dan gelmektedir. Bu karşıtlığının psikolojik bir nedene dayandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Hollanda askerleri, 13–22

Temmuz 1995 tarihleri arasında Bosna-Hersek'in Srebrenitsa kasabasında 12 bin Boşnak'ın ölümüyle sonuçlanan olaylarda Birleşmiş Milletler adına bölgeyi korumakla görevliydi. Yaşanan trajedi sonrası yapılan incelemeler sonucunda; 2002 yılında Hollanda devletinin kısmen sorumlu kabul edilip suçlu bulunması üzerine Wim Kok hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. (<http://www.euractiv.com.tr/genisleme/link-dossier/genisleme-ab-sirbistan-iliskileri-000106>)

Sırbistan'ın izole olduğu yeni uluslararası sistemde yerinin yeniden tanımlanması, özellikle Avrupa bütünleşmesi yolunda ilerlemesi için, ülkenin yakın tarihinde yaptığı hatalarla yüzleşmesi ve bu mirastan kurtulmak suretiyle olumsuz imajını değiştirmesi gerekiyordu. Belki de Hollanda'nın da ısrarlı muhalefedinin etkisiyle tarihiyle yüzleşmeye başlayan Sırp'lar, 10 Mart 2010 tarihinde parlamentoda saatler süren görüşmelerin ardından Srebrenitsa soykırımı nedeniyle kınama kararı aldılar. (<http://www.euractiv.com.tr/genisleme/link-dossier/genisleme-ab-sirbistan-iliskileri-000106>) Aşırı milliyetçilerin varlığına rağmen bu kararın alınması, Avrupa entegrasyonuna katılmanın Sırbistan için ne kadar önemli olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği içinde demokratik biçimde ortaya koyduğu muhalefet mekanizmasının ya da Batı Balkanlar politikası İstikrar ve İşbirliği kapsamında yürütülen koşulluluk stratejisinin dönüştürücü gücü ortaya çıkmaktadır.

Batı Balkanlar'da havuç-sopa ya da teşvik-ödül gibi politikaları başarıyla uygulayan Birlik, Belgrad'ın demokratikleşme çabalarını yine ödüllendirmek istemiştir. Avrupa Parlamentosu, 19 Ocak 2011 tarihinde almış olduğu kararla Sırbistan'ın İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'nı henüz onaylamayan ülkelere gerekli iradeyi göstermeleri konusunda çağrıda bulunmuştur. (Büyükpamuk, 2011: 16) Fakat adaylık statüsünün elde edebilmesi için, savaş suçluları listesinde bakiye kalan son iki savaş suçlusunu General Ratko Mladić ve Goran Hadzić'in de mahkemeye teslim edilmesi gerekiyordu. Bu noktada Sırbistan geç de olsa Srebrenitsa soykırımı zanlısı Ratko Mladić'i, soykırımın 16. yılı anma törenlerine yakın bir tarih olan 26 Mayıs 2011 tarihinde; savaş sırasında Hırvatistan toprakları içerisindeki Krijana'da tek taraflı olarak ilan edilen Sırp Cumhuriyeti'nin eski cumhurbaşkanı Goran Hadzić'i ise 20 Temmuz 2011'de yakalayıp Mahkeme'ye teslim etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda USSM'nin arananlar listesinde bulunan toplam 161 savaş suçlusunun tamamı yakalanmış oldu. (Vatansever, 2011(b): 8) Ancak, söz konusu gelişmeler

aynı zamanda Boris Tadić hükümetinin iç politikada sıkıntılar yaşamasına neden oldu. Çünkü bu kişiler Sırp halkının önemli bir kısmı için savaş suçlusunu değil aksine birer kahramandı. (Yüksel, 2012: 4)

Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, 9 Haziran 2011 tarihinde İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin başlamasına dair öneriyi, Hollanda tekrar reddetti. Artık vaka-yı âdîyeden sayılan bu durum, Sırbistan'ın AB'ye üyelik sürecini engellemese de savaş suçlusunu zanlıların USSM'ye teslim edilmesi konusu, Mladić ve Hadžić'in yakalanarak Lahey'e gönderilmesine kadar, Belgrad'ın AB yolunda ilerlemesini ciddi anlamda engelledi.

Böylece Sırbistan'ın adaylık statüsü elde etmesi için önünde duran büyük bir engel kalkmış oldu. Nitekim dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso başta olmak üzere, Konsey Başkanı Van Rumpoy ve Ortak Dış Politika Yüksek Temsilcisi Cathrine Ashton yaptıkları açıklamalarda tutuklamaların AB yolunda atılmış çok önemli birer adım olduğu belirtmişlerdir. (Büyükpamuk, 2011: 17) Ayrıca, dönemin Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić'in AB üyeliğinin görünür hale geldiğini açıklaması, dönemin Avrupa Komisyonu Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle tarafından desteklenmiştir. (Vatansever, 2011(b): 8)

25 Ekim 2010 tarihinde gerçekleştirilen AB Konseyi Zirvesi'nde, Sırbistan'ın üyelik başvurusu konusunda görüş bildirmesi için Avrupa Komisyonu'na gönderilen karar doğrultusunda Komisyon görüşü, beklenildiği gibi 2011-2012 Genişleme Stratejisi kapsamında, 12 Ekim 2011 tarihinde açıkladığı Sırbistan'ın üyeliğine ilişkin belgede yer aldı. Buna göre Komisyon, Belgrad'ın bölgesel uzlaşısı konusunda katkıları ve USSM ile iş birliği alanında kaydettiği ilerlemeleri takdir ederek Sırbistan'a aday ülke statüsü verilmesini tavsiye etti. (European Commission, MEMO/11/693, 2011: 1) Bu kararın alınmasında, şüphesiz Mladić ve Hadžić'in aynı yıl yakalanarak USSM'ye teslim edilmesi büyük rol oynamıştı.

Komisyonun Sırbistan'ın üyelik statüsü verilmesi hakkında olumlu görüşünün ardından gözler, Sırbistan'ın adaylık statüsü verilmesi hakkında kararın alınacağı 9 Aralık 2011 tarihinde düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne çevrilmiştir. Ancak Avrupa Konseyi bu zirvede Şubat 2012'de Sırbistan'a

adaylık statüsü verilmesini içerecek kararın alınmasını Mart 2012’de düzenlenecek AB Zirvesi’ne erteledi. Bu ertelemenin sebebi ise aynı yılın Temmuz ayında Kuzey Kosova’da meydana gelen olaylardır. Çünkü AB, Sırbistan ve Kosova arasında ilişkileri normalleştirmek amacıyla 2011 yılının Mart ayında teknik bir diyalog başlatılmasını sağlamıştı. Özellikle kişilerin serbest dolaşımı, bölgesel iş birliği ve entegre sınır yönetimi gibi birçok teknik konuda anlaşmalar akdedilmesine karşın; bu anlaşmaların uygulanması, Belgrad’ın tereddüt etmesi nedeniyle hayata geçirilemedi. Sırbistan’ın varılan anlaşmayı uygulamayı reddetmesi üzerine Temmuz 2011’de Sırbistan’ın yoğun olarak yaşadığı Kosova’nın kuzeyindeki sınır kapılarının kontrolünü yeniden sağlamak istemeleri üzerine, silahlı çatışmalar yaşandı. (Şahin, 2013: 36)

Diğer taraftan, Sırbistan’ın Kopenhag Zirvesi ve İstikrar ve İşbirliği Süreci’nin gerekliliklerinin yanı sıra USSM ile işbirliğine ulaşması sayesinde siyasi kriterleri yerine getirdiği Avrupa Konseyi tarafından zirve kararlarında vurgulanmaktadır. Ayrıca Sırbistan’ın Belgrad-Priştine diyalogunu yeniden başlatarak bölgesel işbirliği ve iyi komşuluk ilişkileri bağlamında sağlanan ilerlemenin memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. (European Council, EUCO 139/11; 2011: 5)

Beklenildiği gibi 2012 yılının Mart ayında gerçekleştirilen AB Zirvesi’nde Sırbistan’a resmen AB aday ülke statüsü verildi. Dönemin Avrupa Komisyonu Genişleme ve Komşuluk Politikalarından Sorumlu Üyesi Stefan Füle, Sırbistan’ın AB’ye adaylığının kabul edildiğini Brüksel’deki basın toplantısında açıkladı. Ancak, Füle açıklamasında, Sırbistan ile müzakerelere başlamanın önkoşulu olarak “*Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi*” gerektiğinin altını çizmiştir:

“Avrupa Birliği’nin herhangi bir sorunu bünyesine katmak için hazır olmadığını çok net bir şekilde ifade ettik. Yani, müzakere dönemine geçilebilmesi için Sırbistan-Kosova ilişkilerinde normalleşme sürecinin tamamlanması gerekiyor.”
(<http://tr.euronews.net/2011/10/12/sirbistan-in-avrupa-birligi-adayligi-kabul-edildi>)

Stefan Füle’nin açıklamalarına benzer ifadeler Almanya Şansölyesi Angela Merkel tarafından dile getirilmiştir. Buna göre, Sırbistan’ı bu tarihlerde ziyaret eden Merkel, Kosova ile sorunların çözülmesi için doğrudan görüşmelere başlanmasının,

Sırpın yoğun olduğu Kuzey Kosova'da AB'nin Hukuk Misyonu EULEX'in görev yapmasına izin verilmesinin ve yine Kuzey Kosova'daki Sırpın denetimindeki idari yapılanmaların tasfiye edilmesinin AB yeliği için n koğul olduğunu belirtmiştir. (Büyükpamuk, 2011: 16) Böylece Merkel, Kuzey Kosova'daki özellikle Mitroviça kentinde Kosova yönetimine paralel Sırp kurumların kaldırılması gerektiğini açıkça ifade etmiştir. (The Economist, 2011)

IV. 1. 6. 3. AB yeliğinin n Şartı: Sırbistan'ın Kıbrıs'ı Kosova

Sırbistan ile AB ilişkilerini sekteye uğratan en önemli sorun Kosova'nın statüsünden kaynaklanmaktadır. Kosova'nın 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık ilan etmesinin ardından 22 ye ülkenin bu kararı tanınması, Belgrad ile Brüksel arasındaki ilişkilerde duraklamalara neden olmuştur. Sırbistan hükümeti, Kosova'nın bağımsızlığını tanımayı reddetse de Kosova'nın uluslararası kamuoyunda geniş tabanlı bir destek bulması, fiili durumun geri çevrilmesinin imknsızlığını göstermektedir.

Kosova'nın bağımsızlığı bölgede yeni gerilimlerin tırmanmasına neden olmuştur. Özellikle Bosna-Hersek Federasyonu'nda Bosnalı Sırpın misilleme yoluyla self determinasyon hakkını ileri sürerek benzer bir yöntem uygulamasından kaygı duyulmaktadır. Bu nedenle Sırbistan'ın Bosna-Hersek ile ilişkileri ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca Hırvatistan ile birlikte bu ülkeler arasında savaş sırasında işlenen savaş suçlarından dolayı anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Hırvatistan ve Bosna-Hersek, savaş sırasında soykırım yaptığı iddiasıyla Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) Sırbistan'a karşı dava açtılar. Buna karşılık 2009 yılında da Sırbistan, Hırvatistan'a karşı benzer bir dava açtı. (Iqbal, 2011) Hırvatistan'ın yakın geçmişte AB yesi olduğu düşünülürse Sırbistan'ın AB yelik sürecinde yeni engellerin çıkabileceğini öngörmek güç değildir.

Bölgede bir diğer gerilim, 20 Mart 2010 tarihinde Slovenya'da düzenlenen Batı Balkan Konferansı'nı Kosova'nın davet edilmesini protesto eden Sırbistan'ın boykot etmesiyle yaşanmıştır. Böyle bir davranışla Sırbistan dış politikasının merkezinde Kosova'nın yattığını bir kez daha göstermiştir. Slovenya'da barışçıl amaçla toplanan konferansı boykot etmekle Sırbistan, Kıbrıs Rum Kesimi'nin Kuzey

Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne (KKTC) karşı izlediği stratejiyle özdeş sayılabilecek bir politika benimsemiştir. Nitekim dönemin Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Jeremić, Kosova'yı dolaylı yoldan tanıma durumuna düşmemek için Kıbrıs Rum Kesimi'nin kendilerine akıl hocalığı yaptığını açıklamıştır. Dahası Jeremić, Kıbrıs Rum Kesimi'nin KKTC'ye yaptığı gibi Kosova için sonuna kadar mücadele edeceklerini de özellikle vurgulamıştır. (Türbedar, 2010: 1)

Son dönemde bilindiği üzere Kosova ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlık en çok Sırp'ların yoğun olduğu kuzey bölgesi nedeniyle yaşanmaktadır. Kuzeyde yaşayan Sırp'lar, Kosova ile entegrasyona şiddetle karşı çıkmakta ve bölgede Kosova ve Sırbistan'ın egemenlik mücadelesi hüküm sürmektedir. Bu nedenle iki ülke arasında devam eden müzakerelerde Mitroviça bölgesinin tamamen Kosova'yla birleşmesini isteyen AB, Kuzey Kosova'daki Sırp'ların denetimindeki idari yapıların tasfiye edilmesinin ve yine EULEX'in Kuzey Kosova'da görev yapmasına izin verilmesinin Sırbistan'ın üyeliğine ön şart olarak getirmiştir. Bu bağlamda, KKTC'de olduğu gibi Kosova'nın kuzeyinin ayrılması, Belgrad için gerçekçi bir hedef olmasa da Sırp'ların bu bölgedeki çabaları kuzeyde otonomi elde edilmesi hedefini doğrudan etkilediğine inanılmaktadır. (Volkov, 2012: 5)

Kosova için mücadele çerçevesinde Sırbistan'ın önemli diplomatik hamlelerinden biri, BM Genel Kurulu'nun desteğiyle Kosova'nın bağımsızlık ilanını Uluslararası Adalet Divanı'na taşımak olmuştur. (Volkov, 2012: 5) Sırbistan'ın başvurusu üzerine Kosova'nın bağımsızlık ilanını görüşen Uluslararası Adalet Divanı'nın Sırbistan'ın beklentisinin aksine konunun herhangi bir hukuk ihlali içermediği yönündeki 22 Temmuz 2010 tarihli tavsiye kararı BM tarafından kabul edilmiştir. Kararda Sırbistan'ın Kosova ile AB arabuluculuğunda görüşmelere başlaması da tavsiye edilmişti.

UAD Kararının ardından Sırbistan'da uluslararası toplumun bağımsızlık karşısında tutumunu değiştireceğine yönelik beklentiler iyice zayıfladı. Bu tarihten sonra Sırbistan'ın Kosova'yı kabullenmeye başladığı çıkarımı yapılabilir. Öyle ki aynı yıl içerisinde Sırbistan hükümeti, AB arabuluculuğunda Priştine ile ilişkilerin normalleşmesi amacıyla görüşmelere başlamayı kabul etmesi, her iki ülkenin bütünleşme süreci için umut verici oldu.

IV. 1. 6. 4. AB Arabuluculuğunda Kosova ve Sırbistan Görüşmeleri

Belgrad ve Priştine arasında sorunların tam anlamıyla bir çözüme kavuşturulması adına AB inisiyatif olarak bu iki ülke arasında bir diyalog başlatmıştı. Bu diyalog, iki ülkenin de AB üyeliği perspektifini kullanarak aralarındaki sorunlara bir çözüm bulunmasını amaçlıyordu. 2011 yılında başlayan görüşmelerin ilk turlarında diplomaların karşılıklı tanınması, tapu ve kadastro kayıtlarının paylaşılması, bölgesel iş birliği, serbest dolaşım ve sınır geçişleri konularında bir ortak rejim belirlendi. (Ekinci, 2014: 26) Böylece ilk diyalog çabaları anlaşılacağı üzere daha çok teknik olarak kalmıştı.

Taraflar arasında müzakerelerin sürdüğü bu dönemde Sırbistan'da gerçekleştirilen seçim sonuçlarının görüşmeleri etkileyeceği öngörülüyordu. Çünkü Mayıs 2012'de gerçekleşen seçimler, AB yanlısı Boris Tadiç'in yerine Miloseviç rejiminde önemli görevler alan bir dönemin aşırı milliyetçi siyasilerini tekrar iktidara getirdi. Sonuçlara göre Lahey'de yargılanmakta olan savaş suçu zanlısı Vojislav Šešelj'in kurduğu Sırp Radikal Partisi'nin eski Başkanı Tomislav Nikolić'in Cumhurbaşkanı seçilirken geçmişte Miloseviç'in sözcülüğü görevini üstlenen Ivica Dačić'in Başbakan oldu. (Yüksel, 2012: 4) Ancak, beklendiği gibi üyelik sürecinde aksama yaşanmadı. Hatta tam tersine, en hassas konularda uzlaşma sağlanması, bir zamanlar aşırı milliyetçi görüşleri ile tanınan bu kişiler döneminde gerçekleşti. Şaşırtıcı gözükse de bu durum, Sırbistan'da yaşanan değişimin ve dönüştürücü etkisiyle bu değişimi sağlayan AB'nin koşulluluk stratejisini doğru şekilde uygulamasının sonucudur. Belgrad için değişimi başlatan, destekleyen, havuç-sopa ile ödül-teşvik taktiklerinin sonucunda istediğini yaptırabilmesi, AB'nin üyelik perspektifini, yumuşak güç unsuru olarak etkili biçimde kullandığını göstermektedir.

Ekim 2012 itibarıyla diyalog, dönemin AB Yüksek Temsilcisi ve AB Komisyonu Başkan Yardımcısı İngiliz siyasetçi Barones Catherine Ashton'ın himayesinde yeni bir seviyeye taşınmıştır. Bu tarihten sonra Belgrad-Priştine diyalogunun, Başbakanlar düzeyine yükseltilmesinin ardından, Sırbistan Başbakanı Ivica Dačić ve Kosova Başbakanı Hashim Thaçi, 19 Ekim 2012'de ilk kez AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'ın arabuluculuğunda bir araya geldi.

Yüksek Temsilci Ashton'ın arabuluculuğunda gerçekleşen diyalog kapsamındaki görüşmelerde, Priştine yönetiminin meşruiyetini tanımayı reddeden etnik Sırp'ların yoğun yaşadığı ve Belgrad tarafından finanse edilen paralel kurumlarla yönetilen Kuzey Kosova'nın idaresi konusundaki görüşmeler oldukça zorlu geçti. Uzun süren müzakerelerin ardından görüşmelerin 19 Nisan 2013'te görüşmelerin 10'uncu turunda Belgrad ve Priştine yönetimleri arasında temel bir mutabakat metninin imzalanması sağlandı. Kuzey Kosova'nın yönetimi ve ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda imzalanan 15 maddelik tarihi anlaşmada, çoğu madde Kosova'daki Sırp nüfusun haklarını garanti altına alan prensipleri içermektedir.

Antlaşmanın maddeleri şunlardır:

1. Kosova'da Sırp'ların çoğunluğu oluşturduğu Belediyeler Birliği/Topluluğu oluşturulacak. Bu antlaşmada diğer belediyelere üyelik de üyelerin rızalarına açık olacak.
2. Belediyeler Birliği/Topluluğu tüzük ile oluşturulacak. Topluluğun dağılması, sadece katılımcı belediyelerin kararı ile mümkün olacak. Yasal garanti, yürürlükteki yasalar ve anayasa hukuku (2/3 çoğunluk kuralını içeren) tarafından sağlanacak.
3. Müdür Yardımcısı, Başkanlık, Meclis, Konsey gibi Belediyeler Birliğinin/Topluluğunun yapıları, Kosova'da mevcut statüdeki diğer belediyeler esasınca aynı şekilde oluşturulacak.
4. Belediyeler Birliğinin/Topluluğunun yetkileri, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Kosova Yasaları çerçevesinde olacak. Topluluk, ekonomik kalkınma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel planlama alanlarında tam bir yetkiye sahip olacak.
5. Belediyeler Birliğinin/Topluluğunun icra edeceği ek yetkileri, merkezi otorite tarafından belirlenen şekilde olacaktır.
6. Belediyeler Birliğinin/Topluluğunun merkezi otoritede temsil rolü olacak ve Topluluklar Danışma Meclisi'nde bir temsilci koltuğuna sahip olacaktır. Bu temsil rolünün devamında bir izleme fonksiyonu görevi yapması öngörülmektedir.
7. Kosova'da sadece bir polis gücü olacak, onun da ismi "Kosova Polisi" olacak. Kuzey Kosova'da tüm polisler bu polis gücüne entegre olacaklar.

8. Diğer Sırp güvenlik yapılarının üyeleri, Kosova yapılarına eşdeğer bir konum sunulacak.
9. Kuzeyde çoğunluğa sahip dört Sırp Belediyesi (Kuzey Mitroviça Bölgesi, Zveçan, Zubin Potok ve Leposaviç) için Emniyet Bölge Komutanlığı kurulacak. Bu bölgenin Komutanı, Belediyeler Birliği adına bu dört belediye başkanı önerisi doğrultusunda; Kosovalı Sırp olmak üzere, İçişleri Bakanlığı tarafından atanacak. Kuzeyde Kosova Polisinin bileşenleri, dört belediyenin nüfusunun etnik yapısını yansıtacaktır. (Ayrıca Güney Mitroviça, Skenderaj ve Vushtrri belediyeleri için başka bir Bölge Komutanı olacak). Dört kuzey belediyenin bölge komutanı, diğer bölgesel komutanlarla işbirliği yapacaktır.
10. Mahkemeler, Kosova yasal sistemine entegre olup bu çerçevede çalışacak. Priştine Temyiz Mahkemesi, Kosovalı Sırp yargıçlardan oluşacak bir panel kuracak, bu panel Sırp'ların çoğunlukta olduğu belediyelerle ilgilenecek. Temyiz Mahkemesi'nin bir birimi Mitroviça kuzeyinde olacak. Yukarıda bölünen tüm paneller, Kosova Temyiz Mahkemesi yargıçların çoğunluğu tarafından oluşturulacak ve davanın niteliğine uygun yargıçlar bulunacaktır.
11. 2013 yılında kuzey belediyelerde yapılacak yerel seçimler, AGİT desteğiyle Kosova yasalarına ve uluslararası standartlara uygun düzenlenecek.
12. 26 Nisan tarihine kadar uygulama planı tarihlerinin belirlenmesi öngörülmektedir. Anlaşmanın uygulanmasında kullanılacak fonlar için şeffaf finansman ilkesine dikkat edilecektir.
13. Taraflar arasında Enerji ve Telekom üzerine yapılan tartışmalar yoğunlaştırılacak ve 15 Haziran'a kadar tamamlanacak.
14. Taraflar, Avrupa Birliği'ne doğru ilerlerken birbirlerini engellemeyecekleri gibi engellemek için başkalarını teşvik etmeyecekler.
15. Antlaşmanın uygulanması için AB'nin desteğiyle taraflar arasında bir komisyon kurulacak.⁶

---

⁶ Antlaşmanın tam metni için bkz, Republic of Kosovo, "Agreement Of Principles Governing The Normalization Of Relations Between the Republic Of Kosovo and The Republic Of Serbia", <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20ratification%20of%20agreement%20-normalization%20of%20relations%20between%20Kosovo%20and%20Serbia.pdf> (Erişim: 27.06.2013)

Söz konusu prensiplere göre, Mitroviça'nın kuzeyi ve Sırpaların çoğunlukta olduğu diğer belediyelere kendi kendini yönetecek şekilde geniş haklar tanındı. Anlaşmada Sırbistan hükümeti de Kosova'daki Sırpaların Kosova anayasası ve kurumlarıyla uyumlu biçimde hareket etmeleri gerektiğini kabul etmiştir. Ayrıca iki ülke birbirlerinin AB üyelik süreçlerine zarar verecek hareketlerden kaçınacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Kosova ile ilişkilerin normalleşmesi koşulu konusunda sağlanan ilerleme sayesinde müzakerelerin önündeki en önemli engelin aşılması üzerine, Komisyon, AB üyesi ülkelere Sırbistan ile AB'ye üyelik müzakerelerinin açılmasını; Kosova'yla ise İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmasını önerdi. Taraflar arasında sağlanan uzlaşmanın neticesinde, bu tarihten sonra her iki ülkenin de üyelik süreçlerinin ivme kazandığı anlaşılmaktadır. Uzlaşmanın hemen akabinde 27-28 Haziran 2013'te gerçekleşen AB Liderler Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi tarafından Sırbistan ile katılım müzakerelerine başlanması kararı alındı. Bu karar doğrultusunda, Eylül 2013'te "Yargı ve Temel Haklar" ve "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" fasıllarının tarama sürecine başlandı.

Bu gelişmeler üzerine 16 Ekim 2013 tarihinde açıklanan İlerleme Raporu'nda 2013 yılının Sırbistan'ın AB ile bütünleşme sürecinde *"tarihi bir yıl"* olduğunun altı çizildi. (European Commission, SWD(2013) 412, 2013(b): 1) Diğer taraftan söz konusu Avrupa Konseyi Liderler Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda 21 Ocak 2014 tarihinde ilk Hükümetlerarası Konferans gerçekleştirildi. 2015 yılının Mart ayında ise AB Müktesebatı'nın tarama süreci tamamlandı. (Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, 2015: şurada: <http://europa.rs/eng/key-findings-of-the-2015-report-on-serbia/>) Son olarak Avrupa Komisyonu tarafından 10 Kasım 2015 tarihinde yayımlanan AB Müktesebatı'na uyum ile siyasi ve ekonomik kriterlerin değerlendirildiği Genişleme Paketi Sırbistan İlerleme Raporu'nda Sırbistan'ın bölgesinde yapıcı bir rol oynadığı ve Kosova ile ilişkilerin normalleşmesi için sadık kaldığı belirtilmektedir. Bu süreçte Kosova ile enerji, telekom ve Mitroviça Bölgesi'nde Sırp Belediyeler Birliği kurulması konusunda önemli anlaşmaların yapılmasının yanı sıra göç krizini yönetme konusunda da yapıcı tavrı övülmektedir. (European Commission, SWD(2015) 211, 2015(e): 4-5)

Avrupa Birliği'ne Sırbistan'ın tam üye olarak girişı olası bir tarih spekülasyonu oluşturmuş ama net bir tarih tespit edilememiştir. Sırp yetkililerin 2018 yılında müzakerelerini tamamlamak için iddialı programları olmasına rağmen, sürecin uzaması daha gerçekçi görünmektedir. AB'nin siyasi karar alma mekanizmaları düşünüldüğünde, tüm üyelerinin karar müzakerelerini tamamlamak için bu süre gerekli olacaktır. Ayrıca Sırbistan tarafında Kosova'nın tanınmamasının sorun yaratması mümkün gözükmele birlikte Avrupa Birliği'nin genişlemede temkinli olması, Sırbistan'ın üyelik sürecini yavaşlatan bir etki yaratabilmesi olasıdır. (Guberinic, 2015: 84)

Özetle, AB, Kosova konusunda ortak bir tutum sergileyemese de Balkanlar'da yeni bir Kıbrıs sorunu istememektedir. Diğer taraftan Sırbistan'ın üyelik sürecini hızlandırmaya çalışan Birlik, bu ülkenin olası üyeliğinin Kosova ile ilişkilerin normalleşmesi şartına bağlı olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Kuzey Kosova'da görev yapan AB Hukuk Düzeni Misyonu EULEX süreç içinde önemli bir konuma sahiptir. Buna karşın Sırbistan, eski vilayeti Kosova'yı kati surette tanımayacağını vurgulasa da Kosova'yı giderek kabullenme eğilimine girdiği anlaşılmaktadır. Sırbistan'daki ana akım siyasi partilerin büyük çoğunluğu hâlâ Kosova'nın bağımsızlığının tanınmasına karşı olduğunu ifade etse bile Kosova ile ilişkilerin normalleşmesine yönelik çabaların son yıllarda AB üyelik sürecine paralel olarak hız kazandığı görülmektedir.

SONUÇ

Sovyetler Birliđi'nin dağılmaya başladığı, uluslararası sistemin yeniden dizayn edildiği dönemde Yugoslavya toprakları, Sođuk Savař'ın dondurduğu aşırı milliyetçiliğin tarihsel dűřmanlıklarını, en acımasız şekilde ortaya dűktűđu őrle olmuştur. Bosna'da savaşın bitmesinin ardından Sırpların Kosova'ya yűnelmesi ve Kosovalı Arnavutların bağımsızlık için direniş başlatmasıyla başlayan çatışmalar ancak NATO'nun műdahalesiyle durdurulabilmiştir. Yařanan savaşların sonunda Kosova'nın da bağımsızlığa ulaşmasıyla Avrupa kıtasında 7 ayrı devlet daha kurulmuş oldu.

Yugoslavya'nın dađılması sonrası, AB için Batı Balkan őrlelerinin bűtűnleřmeye dāhil edilmesi en űnemli hedeflerden biri haline gelmiřtir. Batı Balkanlar'ın Avrupa Birliđi'ne alınması kararı kolay verilmiř bir karar olmayıp Avrupa için adeta defacto bir zorunluluk haline gelmiřtir. őrle ki Yugoslavya'nın parçalanma sűrecinin sonunda çatıřmalardan geriye kalan aynı etnik grupların tekrar birarada yařama zorunluluđu, egemenlik ve iktidar sorunlarından ekonomik geri kalmıřlık, insan kaçakçılıđı, uyuřturucu ticareti ve yolsuzluk gibi kronik sorunların hem bűlge için hem de komřu cođrafya Avrupa için barıř ve istikrarı ciddi řekilde tehdit etmektedir.

Kurulduđu tarihten bugűne kendi içinde hiç bir savařın yařanmamasının yanı sıra 1990ların bařından itibaren ekonomik entegrasyonu tamamlamayı bařaran Avrupa Birliđi, siyasi hedefinin de kıtasında bűlgesel ve kűresel aktűr olabilme adına, Balkanlar'a barıř ve istikrarı kazandırma ideali olduđu dűřűnűlűrse bu zorunluluk daha iyi anlařılmaktadır. Bunun için őrle őrlelerin birlikte hareket etmesi spesifik olarak Balkanlar'a yűnelik dıř politika ve gűvenlik konularında ortak politikalar őrretmesi gerekmektedir. AB bu kapsamda Balkanlar'a őrzgű politikalar őrretmeye çalıřmaktadır. Royumont Sűreci, Bűlgesel Yaklařım, İstikrar Paktı ve son olarak İstikrar ve Ortaklık Sűreci gibi birçok politika őrreten AB, bűlge őrlelerine insan hakları, demokrasi, hukukun űstűnlűđu ile azınlık haklarının korunması gibi tűm Avrupalı addedilen deđerlere bađlı Batı tipi yűnetim ve Avrupalı kimliđi kazandırarak bu politikaların temeline bűlgedeki istikrarı sađlamayı koymuřtur.

Avrupa Birliği, Balkanlar'da siyasi istikrar ve kalıcı barış hedefine yumuşak gücü sayesinde ulaşmıştır. Balkanlara has Balkanlaşma kavramıyla özdeşleşen ve savaşlardan geriye kalan sorunların çözümü için ilk teşhis Avrupalılaşma yoluyla bölge ülkelerini bütünleşmeye hazırlamak olmuştur. Bunu başarabilmek için AB, politikalarını “koşulluluk prensibi” esasına göre üretmiş ve bu önerilen koşullara uyulduğu takdirde Balkan ülkelerine üyelik perspektifi vereceğini açıklamıştır. Demokratikleşmeyi ya da bu kavramı içeren Avrupalılaşmayı birinci öncelik olarak belirleyen genişleme politikası, koşulluk prensibini bütünleşme süreci stratejisi olarak kabul eden aday/potansiyel aday ülkelere, AB yumuşak güç unsurları (teşvik ve ödül vb.) vasıtası ile istenen baskıların yapılabilmesi için çerçeve oluşturmaktadır. Söz konusu baskılar, hedefi AB'ye üyelik olan Batı Balkan ülkelere İstikrar ve İşbirliği Süreci yolu ile uygulanmaktadır. Böylece AB'nin Balkanlar'a yönelik politikası, uzun bir bocalama döneminden sonra, Birliğin en başarılı dış politika aracı olan genişleme vaadi üzerine kurulmuştur. Bu vaat Balkan ülkelerinden bazıları için gerçekleşmiş, bazıları için somutlaşmıştır.

Balkan ülkelerinin bölgede barış ve istikrara nispeten bu politika aracılığıyla kavuşmaya başlaması, bu ülkelerin umudunu ve gelecek vizyonlarını AB üyeliği doğrultusunda geliştirmelerini hem sağlamakta hem de bunun için zorlamaktadır. Nitekim bugün bu ülkelerde AB ile üyelik süreci en önemli dış politika hedeflerinden biri haline gelmiştir. Süreç içinde istisnalar hariç bugün bu ülkelerin büyük çoğunluğunun AB üyelik hedefi gerçekleşmiştir. En son Sırbistan ve Karadağ bu süreci tamamlayarak üyelik müzakerelerine başlamışlardır. Bu süreci tamamlayamamış ülkeler ise Makedonya, Bosna Hersek ve Kosova'dır. Her ne kadar sadece Hırvatistan üye ülke olmayı başarmışsa da bu, AB'nin Balkanlar'da başlattığı dönüşümü göstermesi açısından iyi bir örnektir.

Bölgesel bağlamda Balkanlardaki bu yeni pratik konuya AB'nin bakışının da pragmatik olduğu değerlendirilmektedir. Yani Balkanlar'ın geleceği AB'nin içinde olduğu gibi, AB'nin güvenliği ve prestiji de Balkanlar'ın içinde gözükmektedir. Bu sebepten entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi her iki tarafında yararındır. Bu kapsamda söz konusu Balkanlaşmış kronik sorunlarla en fazla muhatap olan Kosova, AB tarafından yakından takip edilmektedir. Kosova krizi karşısında AB'nin diplomatik arabuluculuk misyonu için bölgeye Kosova özel temsilcisi atamasıyla

başlayan süreç, zamanla ilişkilerin gelişmesini beraberinde getirmiştir. NATO müdahalesi sonrasında bu ülkenin statü belirsizliğini çözmek için kurulan BM geçici yönetiminde inisiyatif alan Birlik, etkili bir nüfuza ulaşmıştır. BM yönetimine paralel olarak, Avrupa Birliği de savaş sonrası dönemde Kosova'nın yeniden inşası projeleri ve programlarında yer almaya devam etmektedir. Haziran 2003'te gerçekleştirilen Selanik Zirvesi'nde, Kosova'nın Avrupa perspektifinin, Kosova'nın o dönemde statüsünün belirsiz olması nedeniyle gayri resmi onaylandığı anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, Kosova, İstikrar ve Ortaklık Sürecine gayri resmî olarak dâhil edilmiştir. Bu anlamda AB ilk defa statüsü belirsiz bir ülke ile siyasi ilişkiler kurmuştur. Zira, İstikrar ve İşbirliği Süreci İzleme Mekanizması özellikle Kosova'nın SAP bünyesinde gelişmesi için oluşturuldu. Halen, AB Kosova'daki uluslararası yapının lideridir. AB, yeni doğan bu ülkenin ekonomisini, sosyal ve siyasal göstergelerini, Avrupa Birliği'nin gerektirdiği ölçüde optimal seviyeye ulaştırana kadar istikrara kavuşması için çalışmaktadır.

Kosova'nın bağımsızlık ilanı bütünleşme içinde tartışmalara neden olsa da üye ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından desteklenmiştir. Bu tarihten sonra siyasi ve ekonomik ilişkiler daha da gelişerek adeta hayata geçirdiği Batı Balkan politikasının başarılı stratejileri sayesinde Birlik, tüm bölgede olduğu gibi burada da yönlendirici ve dönüştürücü tek güç olmayı başarmıştır. Avrupa Birliği'nin Kosova'da kamuoyunu etkilemesi bütünleşmenin yumuşak gücünün kanıtıdır. Kosova'da faaliyet gösteren diplomatik temsilciliklerin kamuoyunu etkileme ve yönlendirme amacı taşıyan faaliyetleri, siyasi ve ekonomik kriterleri gerçekleştirmek koşuluyla verilen ekonomik ve siyasi destekler; sivil toplum örgütlerinin, hükümetler dışı uluslararası kuruluşların faaliyetleri, ortak eğitim programları düzenlenmesi gibi çalışmalar, bütünleşmenin yumuşak gücünü ortaya koyan unsurlardır.

Başka bir perspektiften AB, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda ortak bir tutum sergileyememiştir. Buna karşın Balkanlar'da yeni bir Kıbrıs sorunu istemeyen Birlik, Sırbistan'ın üyelik sürecini hızlandırmaya çalışsa da bu ülkenin AB üyeliği için Kosova ile ilişkilerin normalleşmesinin önkoşul olduğunu belirtmektedir. Birçok analiste göre bu durum, Sırbistan'ın AB'ye entegrasyonu karşılığında Kosova'nın bağımsızlığının tanınması, bütünleşmenin yumuşak gücünün tezahürü olan "Sopa ve havuç" yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Sırbistan'daki milliyetçi güçlerin de

aynı fikirde olması, ülke kamuoyunda bu yönetime karşı güçlü bir muhalefetin oluşması sonucunu doğurmuştur. Bu durumun etkisiyle Sırbistan yönetimi zaman zaman eski vilayeti Kosova'yı kati surette tanımayacağını vurgulasa da Kosova'yı giderek kabullenme eğilimine girmiştir. Bu çerçevede AB perspektifi, sadece bu iki millete değil aynı zamanda bütün Balkanlar bölgesine ya da tam tersi Balkan bölgesiyle birlikte bu iki millete de barışçıl ve müreffeh bir gelecek sağlayacağı konusunda güçlü bir kanaat hâkimdir.

Sırbistan açısından ise AB üyelik perspektifi, "Balkan Bunalımı"ndan çıkış yolu olarak görülmektedir. Nitekim bütünleşmeye dâhil olma hedefiyle ülke, zorlu bir reform sürecine girmiş, aşırı milliyetçi ve saldırgan politikalardan uzaklaşmıştır. Sırbistan yönetiminin "Büyük Sırbistan" ülküsünden vazgeçerek ülke içindeki ve dışındaki Sırpların tepkisini çekme pahasına AB'ne girme çabaları, bölgenin barış ve istikrarına büyük katkı sağlamaktadır. Bölgede geliştirilen siyasi diyalog ve bu diyaloga özellikle aşırı milliyetçi unsurları içinde barındıran Sırbistan'ın katkı vermesi gelecek için umut vericidir. Bu nedenle barış ve istikrarın devamına dair Balkanlar'ın en önemli ülkelerinden biri olan Sırbistan'ın AB üyeliği için sarf ettiği çabalar son derece anlamlıdır.

Sonuç olarak AB, geliştirdiği Batı Balkanlar politikası kapsamında Sırbistan ve Kosova'yı bütünleşmeye birlikte alma niyetindedir. "*Birlikte üyelik*" şeklinde özetlenebilecek bu politikanın temel gerekçesi ise Avrupa'nın ikinci bir Kıbrıs sorununu bünyesinde görmek istememesidir. Koşulluluk politikası gereği her iki ülkenin de üye olma şartının, tarafların birbirleriyle olan anlaşmazlıklarını bir kenara bırakmak suretiyle ilişkilerinin düzeltilmesi koşuluna bağlanması bu argümanı somutlaştırmaktadır. Ancak fiili durum farklılık göstermektedir. Sırbistan ile tam üyelik müzakereleri Ocak 2014'te başlamıştır. Kosova ise İstikrar ve İşbirliği Antlaşmasını imzalamakla üyelik yolunda önemli bir aşamayı geride bırakmış olsa da adaylık ve müzakere sürecinin daha uzun zaman alacağı anlaşılmaktadır. Söz konusu sürecin tamamlanması uzun sürse bile Avrupa hedefi bu ülkeleri işbirliğine teşvik ettiği gibi üyelik sürecine hazırlanma konusunda rekabeti de beraberinde getirmektedir. Nihayetinde reformları tamamlamakta kararlı olan Kosova'nın sorunları aşarak Avrupa Birliği'ne katılacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ANTE, Arta (2010). **State Building and Development Two Sides of The Same Coin? Exploring The Case Of Kosovo**. Hamburg: Disserta Verlag.

ARIBOĞAN, Deniz Ülkü (2006). **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi Tarihsel Gelişim**. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

BEKAJ, Armend R. (2000). **The KLA and The Kosovo War**. Germany: Berghof Conflict Research.

BLOCKMANS, Steven (2007). **Consolidating The Enlargement Agenda For South Eastern Europe, Reconciling The Deepening and Widening Of The European Union**. Netherlands: TMC Asser Press.

BORA, Tanıl (1995). **Yugoslavya Milliyetçiliğın Provokasyonu**. İstanbul: Birikim Yayınları.

CLARK, Howard (2000). **Civil Resistance in Kosovo**. London: Pluto Press.

ÇELİK, Bilgin (2008). **Dağlan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri.**, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). **Stratejik Derinlik**. İstanbul: Küre Yayınları.

DINAN, Desmond (2005). **Avrupa Birliğı Ansiklopedisi**. İstanbul: Kitap Yayınevi.

EMİROĞLU, Hüseyin (2006). **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**. Ankara: Orient Yayınları.

European Conference of Ministers of Transport (2000). **International Symposium on Theory and Practice in Transport Economics Key Issues For Transport Beyond 2000**. Thessaloniki: ECMT Publications.

FINE, John V. A. (1987). **The Early Medieval Balkans: A Critical Survey From The Sixth To The Left Twelfth Century**. Michigan: Ann Arbor.

FRIEDMAN, George (2010). **Gelecek 100 Yıl- 21. Yüzyıl İçin Öngörüler**. İstanbul: Pegasus Yayınları.

GREVI, Giovanni (2009). **European Security and Defence Policy, The First 10 Years (1999- 2009)**, Paris: EU Institute for Security Studies.

JUDAH, Tim (2008). **Kosovo What Everyone Needs To Know**. New York: Oxford University Press.

KARATAY, Osman (1998). **Kosova: Kanlı Ova**. İstanbul: İz Yayıncılık.

KARLUK, Rıdvan (2007). **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul: Beta Yayınları.

KEUKELEIRE, Stephan, Jennifer MACNAUGHTON (2008). **The Main Areas EU Foreign Policy**. New York: Palgrave Macmillian.

KRIGER, Heike (2001). **The Kosovo Conflict and International Law: An Analytical Documentation 1974-1999**. United Kingdom: Cambridge University Press.

KURTESİ, İljaz (2001). **The Autonomous Provinces in the Yugoslav Constitutional System**. International Review of Administrative Sciences: Sage Publications.

KUT, Şule (2005). **Balkanlar'da Egemenlik ve Kimlik**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MALCOLM, Noel (1999). **Kosova: Balkanları Anlamak İçin** (Çev. Özden Arıkan). İstanbul: Sabah Yayınları.

MERTUS, Julie A. (1999). **Kosovo How Mthys and Truths Started A War**. England: University of California Press.

MORGENTHAU Hans. (1985). **Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace**, New York: Higher Education Publications.

NYE, Joseph (1990). **Bound to Lead: The Changing Nature of American Power**, New York: Basic Books.

NYE, Joseph (2004). **Soft Power The Means to Success in World Politics**. New York: Public Affairs.

NYE, Joseph (2005). **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara: Elips Yayınları.

RECEPOĞLU, Altay Suroy (2008). **Kosova'daki Türk Dernekleri ve Kuruluşları**. Osman Baymak(haz.), Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı, Prizren-Kosova: Bay Yayınları.

SAID, Edward W. (1979). **Orientalism**. New York: Vintage Books.

SELVER, Mustafa (2003). **Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna**, İstanbul: IQ Yayıncılık.

SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2009). **Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova**, Prizren: Balkan Aydınları ve Yazarları Yayınları.

SÖNMEZOĞLU, Faruk (2005). **Uluslararası İlişkilere Giriş**. İstanbul: Der Yayınları.

SPYKMAN, J. Nicholas (1942). **American Strategy in World Politics**. New York: American Studies.

SUMMER, James (2011). **Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implication for Statehood, Self-Determination and Minority Rights**. Boston: Martiners Nijhoff Publishers.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1983), **Osmanlı Tarihi II**, Ankara: TTK Yayınları.

ÜLGER, İrfan Kaya (2005). **Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi**. (Ed.) Oğuz Kaymakçı, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ankara: Nobel Yayınları.

ÜLGER, İrfan Kaya (2003(a)). **Yugoslavya Neden Parçalandı?** Ankara: Seçkin Yayınları.

TILIÇ, L. Doğan (1999). **Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova**, Ankara: Ümit Yayıncılık.

TODOROVA, Maria N. (1997). **Imagining the Balkans**. New York: Oxford University Press.

TUFAN, Muzaffer (2008). **Etme Bulma Dünyası**, Osman Baymak(haz.), Tarih Boyunca Kosova Kavşağı, Prizren-Kosova: Bay Yayınları.

YANNİS, Alexandros (2001). **Kosovo Under International Administration: An Unfinished Conflict**. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens: Eliamep Working Papers.

YILMAZ, Murat (2005). **Kosova Bağımsızlık Yolunda**. İstanbul: İlke Yayıncılık.

YILMAZ, Sait (2008). **Güç ve Politika**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Makaleler ve Raporlar

AĞCA, Fehmi (2010). “Batı Balkanlar’ın Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Rolü”. **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 5, ss. 45-65.

AKGÜN, Sibel (2012). “Kosova’da Yeniden Yapılandırma Çalışmalarında Bugünkü Durum”, **Akademik Bakış**, Cilt: 5, Sayı: 10 ss. 249-268.

AKGÜN, Sibel (2013). “Kosova’nın Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 2**, Sayı: 2 ss. 1-14.

ALBERTINI, Matteo (2012). “Kosovo: An Identity Between Local and Global”. **Ethnopolitics Papers**, February, No: 15, pp. 1-34.

ARMAĞAN, İsmail, Gökhan SATICI (2013). “Uluslararası Siyasette Kosova’nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler ve Türkiye’nin Genel Balkanlar Politikası”. **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 1, ss. 445-464.

AYHAN, Halis (2010). “Arnavut ve Sırp Savları Bağlamında Kosova’nın Sahipliği Sorunu”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 23,ss. 73-86.

BEHA, Adem (2011). “Decentralisation in Kosovo: A Challenge to Deal with?”. **Journal of Peace, Conflict and Development**, Issue 17, pp. 23-42.

BORCAN, Adina (2010). “I am from the Balkans - Proud or Shamed?”. **PERCEPTIONS**, Summer Vol. XIX, pp. 99-121.

BÜYÜKPAMUK, Can, (2011) “Sırbistan’ın Avrupa Birliği Yolculuğu”, T.C. AB Bakanlığı 2011 Eylül Bülteni, Sayı: 6, Ankara, ss. 15-18

CORTEN, Olivier, Mario BETTATI (1999). “The First Lessons of Kosovo”. **UNESCO the Courier**, Vol. July/August, pp. 59-60

COŞKUN, Birgül Demirtaş (2011). “European Union and Kosovo Issue: From a Peripheral Role to Central Stage?” , Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği, Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, pp. 454-474

CRNOBRNJA, Mihailo (2009). “Relations Between Serbia and The European Union History and Prospects”, **Faculty of Economics and Administration**, pp. 1-89

ÇAKIR, Muhammet Faruk, Hüseyin EMİROĞLU (2009). “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB’nin Liderliği: Kosova’nın Nihai Statü Meselesi (1999-2015)”. **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 5, No: 17, ss.85-106

ÇAVUŞ, Tuba (2012). “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”. **KSÜ İİBF Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 23-37

ÇEVİKÖZ, Ünal “European Integration and Regional Co-operation in Southeast Europe”. **Perceptions-Journal of International Affairs**, Vol. 2, No.4, pp. 1-7, (December 1997/February 1998)

ÇOBAN, Fatma (2011). “Kosova Meselesi ve Çin’in Tutumu”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği, Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, pp. 169-176

DAĞDEMİR, Elif Uçkan (2004). “Batı Balkan Ülkeleri ile Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Olasılıkları”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, No. 59/1, ss. 89-117

EFE, Haydar (2007). “AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları”. **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 1-31.

Ege Bölgesi Sanayi Odası (2013), “Kosova Ülke Raporu”, ss. 1-10

EKİNCİ, M. Uğur (2014). “Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu”. **SETA Yayınları**, Rapor 38, İstanbul, ss. 1-125

EMİN, Nedim, (2014). “Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu”. **SETA Yayınları**, Rapor, İstanbul, ss. 1-122.

FISHER, Nora (2011). “Constructing Turkey Inc.:The Discursive Anatomy of a Domestic and Foreign Policy Agenda”. **Journal of Contemporary European Studies**, Vol. 19, Issue: 4, pp. 463-473

GUBERINIC, Jasmina (2015). “Batı Balkanlar Entegrasyonunda Karşılaştırmalı Analizi: Karadağ ve Sırbistan Örnekleri”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol: 2, Sayı: 3, ss. 75-90.

GÜNAL, Altuğ (2007). “Nihai Statünün Belirlenmesi Aşamasında Kosova”. **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 9, Ankara, ss. 87-115.

HARADİNAJ, Meliza (2012). “Diplomacy of Reconciliation: Examining the Limits of the Top-down Approach for Kosovo & Serbia (1999-2012)”. **Oxford University Foreign Service Programme**, , pp. 1-41.

HERRING, Eric (2000). “From Rambouillet to the Kosovo accords: NATO'S War Against Serbia and Its Aftermath”. **The International Journal of Human Rights**, 4:3-4, pp. 224-245.

HOLTSI J. Kalevi. (1964) “ The Concept of Power in the Study of International Relations,” **Background**, Vol. 7, No.4, pp. 179.

HOMBACH, Bodo, (2000) “Stability Pact For South-Eastern Europe: A New Perspective, For The Region”, **PERCEPTIONS**, Vol. V, pp.1-10.

HUSZKA, Beata (2007). “The Presovo Valley of Southern Serbia Alongside Kosovo The Case for Decentralisation and Minority Protection”. **CEPS Policy Brief**, No: 120, pp. 1-10.

ICG Balkans Report (1999). “Who’s Who in Kosovo”. Nu. 76, Prishtina.

KARLUK, Rıdvan (2014). “Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi”. **International Conference On Eurasian Economies**, Makedonya, Session II, ss. 1-9

KAVALALI, Murat (2005). “Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri İle İlişkileri”. **DPT AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Ankara, s. 1-133

KER-LINDSAY, James, Spyros ECONOMIDES, (2012). “Standards before Status before Accession: Kosovo's EU Perspective”. **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Vol:14, No:1, pp. 77-92

KESKİN, Funda. “İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum”. **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, Sayı 12, ss. 49-70, (Kış 2006-2007)

KUT, Şule (1998) “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, **Foreign Policy**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, ss. 53-64

LEHNE, Stefan (2012). “Kosovo and Serbia: Toward A Normal Relationship”. **Carnegie Endowment For International Peace**, Policy Outlook, pp. 1-16

LEVENT, Zeynel (2013). “Tarihsel Süreçte Kosova”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 52, ss. 853-874,

MUHARREMİ, Robert (2010). “The European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) from the Perspective of Kosovo Constitutional Law”. **ZaöeRV 70**, pp. 357-379.

NOUTCHEVA, Gergana (2008). “Policies towards Kosovo, 1999-2007: Imperialistic Intended”. (Ed.) Nathalie Tocci. **Who is A Normative Foreign Policy Actor? The EU And Its Global Partners**, Brussels: Centre for European Policy Studies Papers. pp. 26-31.

NOVITET, Nezaj Xh, (2015) “The Development of Kosovo and its Relationship with the EU”. Germany: Europa-Kolleg Hamburg Institute for European Integration Discussion Paper, No. 4/15, pp. 1-27

OBRADOVIĆ, Elena, Alexander WOCHNIK, (2012). “Europeanising the ‘Kosovo Question’: Serbia’s Policies in the Context of EU Integration”. **West European Politics**, Vol:35, No:5, Routledge Publish, pp. 1158-1181

ONURSAL, Özge (2005). “Regional Cooperation As Political Conditionality: The Case Of The Western Balkans”. **Turkish Review Of Balkan Studies**, İstanbul: Bigart Publications, pp. 161-181

ÖZDEMİR, Burcu (2006). “The EU’s Western Balkans Enlargement Strategy Since The Thessaloniki Summit”. **Turkish Review of Balkan Studies**, İstanbul: Bigart Publications, pp. 173-794.

ÖZLER, Zeynep, İlke TOYGÜR (2012), “Vizesiz Seyahat: AB Dış Politikası Aracı Olarak İşliyor Mu?, AB ve Türkiye’de Güncel Konular ve Gelişmelere Dair Değerlendirmeler”, (der.) Damla Cihangir. İstanbul: **İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları**, Yayın No: 255, pp. 205-211.

ÖZTİĞ, Laçın İdil (2007). “The EU Presence in the Balkan Region with Particular Attention to Kosovo: The Evaluation of the Future Role of the European Union Planning Team”, **Turkish Review of Balkan Studies**, İstanbul: Bigart Publications, pp.187-204

PALOKAJ, Augustin (2013). “Short analyses of public policies: ‘What went wrong?’ Kosovo-EU Relations: The History of Unfulfilled Aspirations?” **Forum 2015 Kosovo Foundation for Open Society Publications**, pp. 1-37

PAPADİMİTRİOU, Dimitris (2011) “The EU’s Strategy in the Post-Communist Balkans,” **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.1, No.3, pp. 69-94

PAPIC, Marko (2006). “Rolling Up the Sleeves How EU policy towards Serbia and Montenegro acts as the glue that holds the State Union together?”. **Review of European and Russian Affairs**, Vol. 2, Issue 2/ RERA Publications, pp. 56-80.

PULA, Erëza (2014). “The Trade Impact of the Kosovo-EU Stabilization and Association Agreement: An Assessment of Outcomes and Implications”. **Group for Legal and Political Studies**, Policy Report, No: 03, pp. 1-32.

SAVAŞ, Hüseyin (2001). “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu II”. **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, No: 1, ss. 101-111.

SAJDIK, Martin, Michael SCHWARZINGER, (2008). “European Union Enlargement Background, Developments and Facts”. **Central and Eastern European Policy Studies**, USA and U.K: Transaction Publishers, Vol. 2, pp.

SİMİC, Predrag (2013). “Balkan and Balkanisation: Western Perceptions of the Balkans in the Carnegie Commission’s Reports on the Balkan Wars from 1914 to 1996”. **PERCEPTIONS**, “Volume XVIII, Number 2, pp. 113-134.

SÜLEYMAN, Ebru (2011). “Kosova’nın Kuzeyi”, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) E-Bülten, Yıl: 3, Sayı: 35, ss. 10-11.

ŞAHİN, Yeliz (2013). “Batı Balkanlar AB Yolunda”, **İktisadi Kalkınma Vakfı**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, Yayın No: 267, ss. 1-84

TEOKAREVİC, Jovan (2008) “Balkan Countries and The Euro-Atlantic Integration: Is the Peace Of Rapprochement From 2005 Sustainable”. **Turkish Review Of Balkan Studies**, İstanbul: Bigart Publications, pp. 70-90

TRAUNER, Flaurian (2007). “EU Justice and Home Affairs Strategy in the Western Balkans Conflicting Objectives in the Pre-Accession Strategy”. **CEPS Working Document**, No. 259, pp. 1-21

TÜRBEDAR, Erhan (2010), “Sırbistan’ın AB yolunda Kosova Faktörü”. **TEPAV**, Değerlendirme Notu, Sayı: Nisan, ss. 1-2.

United Nations Population Fund (UNFPA) (2011), "Kosovo Overview". Kosovo Brochure, Prishtina, pp. 1-121

ÜLGER, İrfan Kaya (2003(b)). "Middle East Problem and The Analysis of Disintegration of Yugoslavia in the Framework of Foreign Policy of Europa", **Stradigma**, Vol.8, Sayı: Şubat, pp. 1-17

ÜLGER, İrfan Kaya (2011). "Self Determinasyonun Sınırları: Kosova Örneği", (ed.) Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği. Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı. ss. 564-572

ÜLGER, İrfan Kaya (2013). "Balkanlar'da Barış ve Güvenliğin Tesisinde AB'nin Rolü", 8-9 Ekim 2013 Uluslararası Güvenlik Kongresi. Kocaeli: Kongre Bildirileri Kitabı. ss.119-133

VATANSEVER, Muzaffer (2011(a)). "Mladiç ve Hadziç Yakalandı, Sırbistan'a AB Üyelik Yolu Açıldı". **Ekovrasya Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 16. s. 26.

VATANSEVER, Muzaffer (2011(b)), "Mladiç ve Hadziç Lahey'de Sırbistan AB Potasında". **Analist Dergisi**, Sayı 8, ss. 8-10.

VOLKOV, Petyo, (2012). "The Tensions Between Serbia and Kosovo-A Major Generator Of Instability In The Region". Sofia: **Institute for Security and International Studies**, Research Reports 25. pp. 1-16.

VUVING Alexander (2009). "How Soft Power Works". Paper presented at the panel "Soft Power and Smart Power" Toronto: **American Political Science Association Annual Meeting**

WELLER, Marc (1999). "The Ramboulliet Conference", **International Affairs**, Vol.75, pp. 211-251.

YALÇINKAYA, Alaeddin, (2009). "Milletlerarası Hukuk Açısından Özerklik, Federasyon ve Bağımsız Kosova", Recai Coşkun(ed.), 1. Uluslararası Balkanlar'da Tarih ve Kültür Kongresi Bildiriler Kitabı, Kosova, ss. 259-272.

YILMAZ, Sait (2011). "Yumuşak Güç ve Evrimi". **TURANSAM Dergisi**, Sayı: 12, Cilt: 3, Konya, ss. 31-36

YÜKSEL, Emre (2012). "Sırbistan'a AB Çıpası". Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) E Bülten, Yıl: 4, Sayı: 44, s. 4

Elektronik Kaynaklar

Adıyaman, Şeyma (2011), "Kosova'nın Kuzeyinde Sırpaların Entegrasyonu". <http://www.bilgesam.org/incele/142/-kosova%E2%80%99nin-kuzeyindeki-sirpların-entegrasyonu/#.Vi-4V-GhfIU> (Erişim: 18.11.2011)

Ahtisaari, Martti (2007). Comprehensive Proposal For The Kosovo Status Settlement, http://ahtisaariplan.info/pdf/comprehensive_proposal_for_the_Kosovo_status_settlement.pdf (Erişim: 26.03.2007)

Alpkaya, Gökçen (1999). “Nato Müdahalesi Üzerine”. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm> (Erişim: 02.06.1999)

Kabashi, Adriana (2008). “Kosovo: At the Door of Europe”. <http://www.mirovni-institut.si/data/tinymce/Projekti/EE-vklju%C4%8DDevanje/adrianakabashi.pdf>

Biography- Special Envoy For Kosovo- Mr. Martti Ahtisaari, <http://www.unosek.org/unosek/en/speenvoy.html> (Erişim: 21.11.2015)

Bajrami, Agron (2013). “Avrupa Yolunda Kosova Şüphesizliği”. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/avrupa-yolunda-kosova-supheciligi> (Erişim: 11.12.2013)

Bozbora, Nuray (2013), “Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri” <http://balturk.org.tr/arnavut-milliyetçiliğinin-dogusu-gelisimi-ve-gunumuze-etkileri/> (Erişim: 22.02.2013)

Butler, Nicola (2000), “NATO: From Collective Defence to Peace Enforcement”. http://archive.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm#18 (Erişim: 05.03.2000)

Bütüç, Yeta. “Tito’yu Nasıl Bilirsiniz?”. <http://ilef.ankara.edu.tr/akildeferi/bolum.php?bodb=79&alt=2&bodb1=528>

Çelik, Bilgin (2009) “AB’nin Batı Balkanlar Sorunu”. <http://www.toplumsalbilinc.org/forum/index.php?topic=7307.0> (Erişim: 13.09.2009)

Çelik, Bilgin (2005(a)) “Vesayetten Bağımsızlığa Mı? Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”. <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (Erişim: 21.11.2005)

Çelik, Bilgin (2005(b)) “Kosova’nın Geleceği Üzerine”. http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html (Erişim: 21.11.2005)

Flag History of Kosovo. <http://ozoutback.com.au/Kosovo/flags/index.html> (Erişim: 19.02.2008)

Gökçen, Salim (2007) “Balkanlarda Bölgesel Yaklaşım: AB’nin Balkan Politikası”. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniad/article/download/1025001163/1025001156>,

Iqbal, Ahmed (2011). “Serbia’s Prospects for EU Membership”. <http://www.foreignpolicyjournal.com/2011/10/06/serbias-prospects-for-eu-membership> (Erişim: 06.10.2011)

Kosova Ülke Raporu (2012), <http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Kosova.pdf>, ss. 1-53 (Erişim: 25.03.2012)

Kosovo Population Statics. <http://esk.rks-gov.net/eng/pop> (Erişim: 14.08.2013)

Muzejinovic, Mirzet (2011). “Kosova’nın Bölünmesi Sorununun Çözümü Olabilir Mi?”.<http://www.usakgundem.com/yorum/194/kosova'nin-bolunmesi-sorunun-cozum-olabilir-mi.html> (Erişim: 20.03.2013)

Öztürk, Gürkan (2014). “Avrupa Birliği’nin Balkan Politikası”.
<http://www.uiportal.net/avrupa-birliginin-balkan-politikasi.html> (Erişim: 25.10.2014)

Özlem, Kader (2008). “Balkanlarda AB Dönemi mi?”,
<http://www.turansam.org/makale.php?id=89> (Erişim: 05.12.2008)

Roumeliotis, Panagiotis (1998). “The Royaumont Process: An Initiative for Stability and Good Neighbourliness in South-Eastern Europe”. (Ed.) Theodoros I. Theodorou. A Journal of Foreign Policy Issues, Volume III, Issue No: 3,
<http://www.hri.org/MFA/thesis/autumn98/royaumont.html> (Erişim: Eylül 1998)

Sancaktar, Caner (2006). “Avrupa Birliği ve Balkanlar”.
http://tasam.org/tr-TR/Icerik/400/avrupa_birligi_ve_balkanlar (Erişim: 04.06.2006)

Slobodan Milosevic Biography, <http://www.biography.com/people/slobodan-milosevic-9409281>

The Economist (2011). “Serbia, Kosovo and The EU”.
<http://www.economist.com/node/21528306> (Erişim: 03.09.2011)

Yıldırım, Emre (2008). “Avrupa Birliği’nin Balkanlar Politikası ve Türkiye”.
http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/860/avrupa_birliginin_balkanlar_politikasi_ve_turkiye
(Erişim: 30.04.2008)

Yılmaz, Sait (ty.)
[http://usam.aydin.edu.tr/ABDVEAVRUPABIRLIGINDEYUMUSAKGUCUYGULAMALARI\(4a5a5b\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/ABDVEAVRUPABIRLIGINDEYUMUSAKGUCUYGULAMALARI(4a5a5b).pdf), ss. 1-5

<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=3148> (Erişim: 17.06.2013)

<http://www.euractiv.com.tr/genisleme/link-dossier/genisleme-ab-sirbistan-iliskileri-000106> (Erişim: 20.11.2011)

<http://tr.euronews.net/2011/10/12/sirbistan-in-avrupa-birligi-adayligi-kabul-edildi>
(Erişim: 12.10.2011)

<http://www.kcsfoundation.org/?page=2,151#.VISO3uFJnIU> (Erişim: 11.05.2016)

www.kosovothankyou.com/ (Erişim: 20.05.2015)

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (Erişim: 15.07.1999)

<http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm> (Erişim: 05.10.2001)

Resmi Yayınlar

Cardiff European Council Presidency Conclusions, SN 150/1/98 REV 1, Annex II, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/54315.pdf

Cologne European Council Presidency Conclusions, 3 and 4 June 1999
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/57886.pdf

Communication From The Commission (2005). “A European Future For Kosovo”. IP/05/450, Brussels.

Communication From The Commission To The European Parliament and The Council (2009). “Kosovo-Fulfilling its European Perspective”, COM(2009)8343, Brussels.

European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) (2008). “Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008”.

Council Of The European Union (2006). “Salzburg EU/Western Balkans Joint Press Statement”, C/06/77 7283/06, Brussels.

Council of the European Union (2008). “General Affairs and External Relations ‘Council conclusions on Kosovo’”, 6496/08, Brussels.

Council of the European Union (2011). Main Aspects and Basic Choices of the CFSP, Brussels,

Council of the European Union (2012). Main Aspects and Basic Choices of the CFSP. Brussels.

Delegation of the European Union to the Republic of Serbia (2015). “Key Findings of the 2015 Report on Serbia”. <http://europa.rs/eng/key-findings-of-the-2015-report-on-serbia/> (Erişim: 10.11.2015)

EULEX Programme Report, (2010). <http://www.EULEX-kosovo.eu/en/info/HowdoesEUworks.php>(Erişim:06.06.2011)

European Commission (1999). “The Stabilisation and Association Process for Countries of South-Eastern Europe”, COM(1999) 235, Brussels.

European Commission (2003). “The Thessaloniki Summit: A milestone in the European Union’s relations with the Western Balkans”, IP/03/860, Brussels
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-860_en.htm (Erişim: 18.06.2003)

European Commission (2011). “Key Findings of the Opinion On Serbia”, MEMO/11/693. Brussels.

European Commission (2012). “Stabilisation and Association Agreement”. http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/saa_en.htm/

European Commission (2013(a)). “Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014”, COM(2013) 700, Brussels.

European Commission (2013(b)). “EU Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014 Serbia 2013 Progress Report”. SWD(2013) 412, Brussels.

European Commission (2014(a)). “Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Overview”. http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm (Erişim: 11.12.2014)

European Commission (2014(b)). http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm (Erişim: 21.01.2014)

European Commission (2015(a)) “Instrument For Pre-accession Assistance (IPA)-Kosovo Financial Assistance”. http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm (Erişim 27.01.2015)

European Commission (2015(b)). “EU Starts the Stabilisation and Association Agreement Negotiations with Kosovo”. [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-938_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-938_en.htm) (Erişim: 28.07.2015)

European Commission (2015(c)). “EU Enlargement Strategy Kosovo 2015 Report” COM (2015) 611, Brussels.

European Commission (2015(d)). “EU-Serbia Relations, EU Assistance”. http://ec.europa.eu/enlargement/serbia/eu_serbia_and_montenegro_relations_en.htm (Erişim: 08.09.2015)

European Commission (2015(e)). “EU Enlargement Strategy Serbia 2015 Report”. SWD(2015) 211, Brussels

European Council (2011). “9 December 2011 Conclusions”, EUCO 139/11, Brussels.

European Security Strategy (2003). “A Secure Europe In A Better World”. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, Brussels.

European Stability Initiative (2012). “Batı Balkanlar için Schengen Beyaz Liste Projesi”. <http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=495> (Erişim: 16.08.2015)

European Union Office in Kosovo (2013). “Top Ten European Chances of Kosovo”. Prishtina, Kosovo

European Union Office in Kosovo/European Union Special Representative in Kosovo,(2012),http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.htm (Erişim: 11.08.2012)

European Union Office in Kosovo/European Special Representative in Kosovo (2015). <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,19> (Erişim: 27.05.2015)

European Union Foreign and Security Policy (2015).
http://europa.eu/pol/cfsp/index_en.htm (Erişim: 11.08.2015)

EUROPOL-History, <https://www.europol.europa.eu/content/page/history-149>

European Council 9 December 2011 Conclusion,
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf

Helsinki European Council Presidency Conclusions, 10 and 11 December 1999
http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm

Leaken European Council Presidency Conclusions, 14 and 15 December,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/68827.pdf

Madrid European Council Presidency Conclusions, 15-16 December 1995
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-C.EN5.htm

Nice European Council Meeting Presidency Conclusions, 7-8 and 9 December,
http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council (2005). <http://www.unosek.org/docref/KaiEidereport.pdf> (S/2005/635).

Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council (1999). pursuant paragraph 10 of UNSC Resolution 1244/99, (S/1999/672)

Republic of Kosovo, Agreement Of Principles Governing The Normalization Of Relations Between the Republic Of Kosovo and The Republic Of Serbia,
<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20ratification%20of%20agreement%20normalization%20of%20relations%20between%20Kosovo%20and%20Serbia.pdf>

Republic Of Kosovo Ministry Of European Integration (2015), <http://www.mei-ks.net/en/stabilization-association-brprocess-> (Erişim: 06.09.2015)

Santa Maria da Feira European Council Presidency Conclusions, 19 -20 June 2000
http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm

Thessaloniki European Council Presidency Conclusions, 19-20 June 2003,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

Treaty on European Union (1992). http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf,
Luxemburg.

United Nations Security Council (UNSC) (1999). Resolution 1244 (1999),
<http://www.unmikonline.org/Documents/Res1244ENG.pdf>, S/RES/1244(1999).

ÖZGEÇMİŞ

25 Ocak 1986 tarihinde Diyarbakır'da doğdu. İlkokul öğrenimini 5 Nisan İlkokulu'nda tamamladıktan sonra 1997 yılında Nevzat Ayaz Anadolu Lisesi'ne başladı. Ortaokul ve lise eğitimlerini adı geçen lisede tamamlayıp 2004 yılında mezun oldu.

2006 yılında Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne kayıt yaptırdı. Lisans öğrenimine devam ederken 2010 yılında TRT Türk haber merkezinde “editör yardımcısı” unvanıyla staj yaptı. 2011 yılında tamamladığı lisans öğreniminin ardından aynı yıl Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Programında yüksek lisans eğitimine başladı. Bu alanda yüksek lisans derslerini başarıyla tamamlamasının yanı sıra “Karadeniz Güvenliği ve Bunun AB Güvenliğine Etkileri” isimli makalesi, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nde yayımlandı.

Orta düzeyde İngilizce bilen Emre Tüysüz, Avrupa Birliği gibi bölgesel entegrasyon hareketleri başta olmak üzere Karadeniz ve Balkan coğrafyasındaki gelişmelere ilgi duymaktadır.